

SZÍN

KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

A NEMZETI MŰVELŐDÉSI INTÉZET FOLYÓIRATA

20 ÉVES A FOLYÓIRAT

eggyondozás terén

ai-kulturális örökség, a szakma
nek megőrzése és megismertetése.

t megteszünk azért, nemzetközile

lemre méltó módon,

eivel mutassuk be az

mmunikációs tech

ényeit, a jövő

di István, ügy

Nagy sikert aratott a II. Magyar Értékek Napja

„Magyarország értékei egy helyen” – ez volt a mottója az immár másodjára megrendezett Magyar Értékek Napjának. A színes programsorozatot 2015. szeptember 12-én a Szent István téri Bazilika előtt, illetve részben a székesegyházban rendezte meg a Nemzeti Művelődési Intézet a Magyar Nemzeti Értékek és Hungarikumok Szövetségével együttműködésben. Az egész napos ünnepi alkalom során Magyarország tizenkilenc megyéje, valamint a határon túli magyarlakta területek mutatták be sajátos, csak rájuk jellemző értékeiket a helyi, megyei értéktárak közreműködésével, így a látogató előtt teljességében tárult fel a Kárpát-haza épített, szellemi, tárgyi és természeti öröksége. A II. Magyar Értékek Napján a Magyar Értékek Vándortérképe és Vándorkódexe visszatért kiindulási helyére. A térkép ezúttal egy látványos szertartásnak vált részesevé: az értéktár-kiállításoknak a délben kezdődő ökomenikus terményáldás adott igazi méltóságot, amelyen a három történelmi egyház képviselője által megáldott terménykosarakat a megyei önkormányzatok helyi népviseletbe öltözött küldöttei helyezték el az értéktérkép megfelelő helyén.

A buzásági népviselet nagyon népszerű volt

Reggeltől estig tömeg volt
a Szent István téren

Megnyitó – Pesti Imre, Polyák Albert,
Závogyán Magdolna, Jakab István

Terményáldás után
kosarakkal telt meg a vándortérkép

Generációk
az értékörzés szolgálatában

Látványos volt
a sárközi viseletbe öltöztetés

Óvatosan, kislányom,
törékeny

Termékkosarak
az áldás előtt

A híres
beregi keresztzemes

Szabadtéri táncház színesítette
a programot

Nemzeti Művelődési Intézet

TARTALOM

Szín – Közösségi Művelődés

2015. október – 20/5.

Élethosszig tanulás és életszínvonal
Závogyán Magdolna: A többcélú közösségi terek szerepe a kulturális alapellátásban 3
4

KÖNYVEK A POLCRA

Filep Antal: Györffy István élő öröksége 9

AGORA-PÓLUSOK – AGORÁK

Szente Béla: Közösségépítő Agorák Magyarországon
Terek, emberek, közösségek 22

SZEGEDI MŰVELŐDÉS

Beszélgetés Orbán Hedviggel, a szegedi Szent-Györgyi Albert Agóra igazgatójával 25
Egy tudós életkezdeése – Beszélgetés a Szent-Györgyi Albert Agóra elektronikus katicabogarának feltalálójával, dr. Muszka Dániellel 30

MÓDSZERTAN

Több, mint tánc. Beszélgetés Pándiné Dézsán Évával a mezőberényi cigányokról 35
Ismeretterjesztő műhelyfoglalkozások, mint művelődési forma 38

KULTURÁLIS KÖZFOGLALKOZTATÁS

Sokoldalú szakmaiság a projektek és a programok tükrében Türrén. Interjú Németh Károlyné Anikóval, kulturális közfoglalkoztatottal 46
Nomen est omen – Fejér megye Toldija legyőzte saját farkasait 49
Közfoglalkoztatottból közalkalmazott. Interjú Nagy Bernadettel 51

ÜZENŐ

Felpéc, ahol így ünnepelték augusztus 20-át 54

ÉLET-MŰ

Párbeszéd a tüzzel. Beszélgetés Szendrei Judittal, a Pestújhelyi Közösségi Ház Tűzvirág alkotókörének vezetőjével 60

ARCKÉPEK

Kitüntetések augusztus 20. alkalmából 73
Vekerdí József (1927–2015) 77

SZÍN SZÓKINCSTÁR

B. Gelencsér Katalin: Köz, közművelődés, közönség, község 79

BÁBELI ADOMÁNYOK

Suhai Pál: Bábeli adományok. Levelek Búzás Hubának (2006. május 31. – 2007. február 8.) 81

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

Strasbourggi tanulmányút 84

MIKROSKÓP

Takács Géza: Egy roma szakkollégiumi délután fénytörései 88

MOZAIK – SZAKMAI HÍREK

A Debreceni Betlehemes Találkozó a jó gyakorlatok között

A Debreceni Betlehemes Találkozó a Szellemi kulturális örökség jó gyakorlatok nemzeti nyilvántartásába került. Az erről szóló dokumentumot szeptember 18-án, a gödöllői királyi kastélyban vette át Komolay Szabolcs, Debrecen alpolgármestere dr. Hoppál Péter kultúráért felelős államtitkártól.

A Nemzetközi Betlehemes

Találkozó immár egy éve rendezve a Debreceni Művelődési Központ meghatározó nagyszabású, tükrözve az intézmény a nemzeti értékek, a néphagyomány és a közösségi művelődés iránti elkötelezettségét.

Átadták a felújított Agora Művelődési és Sportházat Szombathelyen

Ünnepi gálaműsor keretében adták át október 3-án a több mint egymilliárd forintos beruházással felújított Agora Művelődési és Sportházat Szombathelyen. Závogyán Magdolna, az Emberi Erőforrások Minisztériumának kultúráért felelős helyettes államtitkára a megnyitón hangsúlyozta: az Új Széchenyi Terv (ÚSZT) keretében 2015 végéig megvalósuló Agora program kiemelt jelentőségű közművelődési fejlesztés,

amely az Európai Unió társfinanszírozásában 23,5 milliárd forintnyi támogatást nyújt főként a megyei jogú nagyvárosok kulturális és közösségi tereinek megújítására.

Négy új hungarikummal bővültünk

Négy magyar termékkel, a debreceni páros kolbászzal, a fröccsel, a bajai halászlével és az alföldi kamilla virággal bővült a hungarikumok listája – jelentette be Fazekas Sándor földművelésügyi miniszter október 13-án a Hungarikum Bizottság debreceni ülését követő sajtótájékoztatón.

Önkéntes.gov.hu

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma gondozásában elindult önkéntes.gov.hu honlap célja az önkéntesség területén a keresleti és kínálati oldal összekapcsolása. A honlap közvetítésével önkénteseket fogadó szervezetek és önkénteskedni vágyók találhatnak egymásra a leghatékonyabb lehetőségek mentén. A honlap emellett folyamatos tájékoztatást nyújt az önkéntesség területét érintő friss információkról, hazai és nemzetközi aktualitásokról.

Együtttható

Esztergomban 2015. október 5-6-án telházal folyt az „Együtttható” konferencia, melyen közgyűteményi és közművelődési szakemberek vettek részt. A kétnapos szakmai együttlét célja többek között az volt, hogy a kulturális ágazat szakembereit felkészítse arra, hogy a leghatékonyabb módon tudjanak részt vállalni a 2014-2020 között zajló uniós projektek közösségekre irányuló fejlesztő tevékenységeiben.

Első alkalommal rendeztek Országos Közfoglalkoztatási Kiállítást

2015. október 2-3-án a Vajdahunyad várában összesen 110 település mutatta be a közfoglalkoztatásban előállított termékeit és terményeit a Belügyminisztérium által szervezett I. Országos Közfoglalkoztatási Kiállításon. Az esemény a megvalósított közfoglalkoztatási programok eredményeinek megismerésén túl lehetőséget nyújtott a bemutatott termékek kóstolására, azok megvásárlására is. A rendezvény nyitó-előadását a kapcsolódó konferencián Polyák Albert, a Nemzeti Művelődési Intézet mb. főigazgatója tartotta.

ÉLETHOSSZIG TANULÁS ÉS ÉLETSZÍNVONAL

Az OECD főtitkára által jegyzett *Kormányzati Körkép: Hogyan teljesít Magyarország szakértői jelentés*, valamint rajta kívül több, az utóbbi időben megjelent publikáció is közli azokat a kutatási eredményeket és annak konklúzióit, mely szerint az iskolai végzettség alapvetően meghatározza az érintett személyek életviszonyait.

„A felsőfokú végzettség hasznos mind az egyén, mind a társadalom számára, nem csak pénzügyi szempontból, de a jól-létet tekintve is olyan területeken, mint a jobb egészségügyi eredmények és a nagyobb fokú állampolgári elkötelezettséget mutató társadalom. Meghatározó tényező a gazdaság munkatermelékenység-növelésének és a versenyképességének biztosítása szempontjából is.” –olvasható az OECD-tanulmány 96. oldalán.

Az egyetemi diplomások jelentősen többet keresnek, mint a középfokú iskolát végzettek. A diplomás fiatalok munkanélküliségi rátája (5,7%) négyyszer alacsonyabb, mint a felső középfoknál alacsonyabb végzettségűeké (27,9%) és kevesebb mint fele a felső középfokú bizonyítvánnyal rendelkezőkhöz viszonyítva (12,7%).

Több más mutató is jelzi, hogy érdemes tanulni, így a társadalom számára egyértelműen hasznos a tanulást támogató, azzal foglalkozó munka. A kulturális, közte kiemelkedően a közművelődési intézményrendszer az elmúlt években a nem formális és informális tanulási alkalmak megszervezésével nagymértékben hozzájárult az ismeretek és a készségek elsajátításához, az iskoláskorú gyermekek tanulási hatékonyságának növeléséhez. E programokban több mint 650 ezer tanuló vett részt 4500 partneri iskolából. Ugyanakkor fel kell ismernünk, hogy a tehetőség gondozás mellett feladata van szakmánknak (is) a korai iskolaelhagyás növekvő számának megállításaiban, sőt csökkentésében. Ezt elsősorban az érintett családok felnőtt tagjaival való kapcsolatfelvételben, információ nyújtással, közösségi élményekkel, élethelyzetükre pozitív hatást jelentő segítő beavatkozással lehet elérni. Nem elégedhetünk meg azzal, hogy az intézmények használói csak a kínált kulturális programok látogatóiból, az ott hagyománnyal működő közösségek tagjaiból tevődjenek össze. Ennek felvállalása nehéz, gyötrő, de eredményeket is hozó, a közjót, az adott működési terület közművelődését szolgáló szakmai munka.

A többcélú közösségi tereink szerepe a kulturális alapellátásban*

A kultúra, mint a társadalmi mobilitás eszköze

Az ismeretszerzés általi társadalmi emelkedés (társadalmi mobilitás) küldetését a kormányzat ma is evidenciaként kezeli. „A keményen dolgozó magyarok százazreit is be kell engedni a polgári társadalomba, nekik és a gyerekeiknek is helyet kell szorítani a sikeres magyarok világában. (...) A hátul lévők előresegítését csak gazdasági növekedés mellett, azzal együtt és a versenyképességünk javításával párhuzamosan szabad megtennünk.” – fogalmazta meg a feladatot Balog Zoltán emberi erőforrás miniszter.

A mobilitáshoz szükséges „mentális felkészítésben” a közösségi művelődés intézményrendszere is szerepet tud vállalni. Bár van mód-szerünk a hiányos családi-iskolai szocializáció és nevelés okozta problémák orvoslására, e téren mégis kevés eredményt tudhatunk magunkénak. Pedig a kormányzatnak vannak feladatai az intézményrendszeren keresztül: a hátrányok megelőzése érdekében érdemes időben beavatkoznunk – közvetlen veszély elhárításával vagy célzott támogatással – a népesség veszélyeztetett csoportjainál, vagy kompenzálunk a hátrányt már elszenvedett csoportnál, hogy a közösség tagjai visszatérhessenek a normális kerékvágásba.

Fontos aktivizáló feladatunk ösztönözni az embereket a helyes viselkedésre. A „helyes” viselkedés – túlmutatva az illeteműdésen – elsősorban kultúra kérdése, mely nem csupán az egyén, hanem a társadalom, vagy akár a teljes magyar nemzet sorsa szempontjából releváns.

A szocializmusból megörökölt kultúra-felfogás, mely a kultúrát a szabadidő eltöltésének hasznos módjaként határozza meg, ma is érezteti romboló hatását. A kultúra több mint szórakozás: értékek felmutatásával segít a tájékozódásban, problémamegoldó látásmódot biztosít, a csoportot összetartó integráló erővé tud válni, ezért kiemelkedő szerepe van a társadalom előtt álló kihívások megválaszolásában, a társadalom építésében, s általában az érzelmi intelligencia fejlesztésében is.

Egy társadalom sikerességének kulcsa a társadalmi, azaz nemzeti kultúra minősége, amely képes arra, hogy a nemzethez tartozókban kialakítsa a hűséges (lojális) és tevékeny (aktív) állampolgári attitűdöket. A kultúra a sokrétű társadalompolitikai kihívások sikeres megválaszolásához éppen az emberek viszonyulásának (attitűdjeinek) befolyásolásával tud hozzájárulni.

A Nemzeti Együttműködés Rendszere szerint az állam szerepe az, hogy megkönnyítse, ösztönözze, támogas-

sa a célok elérését. Alaptörvényünk „Alapvetés” című fejezetének O) cikkelye kimondja: *Mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni.*”

Az alkotmányos köteleességek teljesítése folyamatos elvárás, tehát arra helyben, azaz ott kerül sor, ahol emberek családjukkal élnek, tanulnak, dolgoznak, közösségi életet élnek. Ha tehát az a cél, hogy mindenki képes legyen ezeket a köteleességeit folyamatosan teljesíteni, akkor a települési tudáskörnyezetet kell erre alkalmassá tenni. A tudáskörnyezet fejlesztése jótékony hatást gyakorol a helyi fejlődésre, illetve a regionális versenyképességre.

A tudáskörnyezet fogalmán a kulturális ágazatban olyan társadalmi tevékenységek, fizikai és technológiai feltételek összességét – azaz a kulturális intézményeket, közösségi szintereket, valamint a kínálatot megszerző, résztvevőket elérő és bevonó módszereket – értjük, amelyek célja, hogy segítse az együttműködésben rejlő tudás gyarapítását, a döntések és beavatkozások előkészítését.

Hiszem, hogy kulturális intézményrendszerünk 5 322 művelődési tevékenységet folytató szervezete (IKSZT-től az agoráig), 4 672 könyvtára, 696 muzeális intézménye, 89 leltára – a művészeti szervezetekkel együtt összesen 11 120 statisztikai

* Az előadás elhangzott a Nemzeti Művelődési Intézet „Szakmai fejlesztőhálózat a kistelepülésektől az agoráig” címmel rendezett országos projektzáró konferenciáján, 2015. szeptember 3-án, a hatvani Grassalkovich Művelődési Házban.

egysége, és több mint 24 500 munkatársa révén alkalmas arra, hogy hozzájáruljon a kultúra jóléti, társadalomfejlesztő és gazdasági teljesítményt fokozó hatásainak kibontakoztatásához.

Társadalompolitikai célok az aktív közösségekért

2014-ben a kulturális terület számára két társadalompolitikai szándékot jelöltünk meg: a „kulturális alapellátás” fogalmának bevezetését, valamint a kulturális közösségfejlesztés, közösségi innováció, közösségi tervezés elterjesztését, összefogást a helyi társadalom és gazdaság fejlődéséért és az életminőség színvonalának emeléséért.

A kulturális alapellátás küldetése, hogy határon innen és túl minden magyar hozzáférjen a társadalom emelkedéséhez szükséges értékekhez, és így erősödjön a magyar identitás. A kulturális alapellátás biztosításának fontos alkotóeleme a kulturális szolgáltatások terén az állami alapfeladatok meghatározása és a kulturális javakhoz való hozzáférés növelése, valamint a saját helyzetük javításán dolgozó „cselekvő közösségek” támogatása, főként az elmaradott térségekben.

A kulturális közösségfejlesztés égiszén belül – azzal a meggyőződéssel, hogy a fejlődés elsősorban helyi ügy, amiért helyben, felelősen kell cselekedni – bátorítjuk az előremutató helyi kezdeményezéseket és különösen számítunk a fiatalok véleményére; kihasználjuk a cselekvő közösségekben rejlő fejlesztési potenciált; valamint támogatjuk a közösségi infrastruktúra korszerűsítését és a programok megvalósítását.

Az alapellátás célja az, hogy hozzáférést biztosítson az emberek számára a társadalom emelkedéséhez szükséges értékekhez.

Az ország olyan térségeiben, ahol az átlagosnál alacsonyabbak a kulturális értékeket közvetítő szolgáltatásokhoz való hozzájutás lehetőségei,

a humán közszolgáltatások keretében nyújtott kulturális szolgáltatásokat szükséges fejleszteni. A fejlesztés a *differenciált közszolgáltatás megszerzésével* történik.

Az alapellátás fő feladatának a következőket tekintjük: a helyes viselkedésre ösztönzés, a megelőzés, a közvetlen veszély-elhárítás, vagy célzott támogatás, illetve a kompenzáció révén az attitűdök (hozzáállás) formálása, és olyan kulcskompetenciák fejlesztése, amelyek visszafordítják a kulturális elszegényedés folyamatát és az embereket képessé teszik arra, hogy saját helyzetükön javítsanak.

Egyes térségek elmaradottsága – az alapellátás hiányosságai – arra utalnak, hogy ezekre a térségekre a kulturális szegénység jellemző.

Mit tehetünk a kulturális szegénység csökkentése érdekében?

A *kulturális elszegényedés* olyan modern kori folyamat, amelynek során a korábbi mindennapi kultúra egyes elemei „szakértői tudássá” alakulnak át, és egyre kevésbé gyökeresnek a mindennapi gyakorlatban. A mai kor embere számára fennáll a veszély, hogy elszigetelődik azoktól a tudásformáktól, amelyek alapvetően szükségesek ahhoz, hogy hatékony, felelősen gondolkodó és kritikus tagja legyen a helyi és a szélesebb társadalomnak. A kulturálisan elszegényedett ember már nem rendelkezik azzal a tudással, ami a megelőző korszakokban még természetes volt, és bizonyos helyzetekben külső segítség nélkül elveszettnek érzi magát. Ilyen támogatásra szoruló terület többek között a kezdeményezőkéesség, a célok melletti kitartás, a mások iránti érdeklődés, az önzetlenség, a közösség-szervezés vagy a hagyományok ismerete és gyakorlása.

Helyzetelemzés az Eurostat-adatok tükrében

„Hogyan teljesít Magyarország?” címmel tette közzé az OECD a közelmúltban a kormányzatunkról ké-

sített körképet. A témával más tanulmányok is foglalkoznak, többek között az Európai Bizottság, vagy akár az ENSZ szakosított szervezetei gondozásában.

A tanulmányok statisztikai adatokból leszűrte megállapításaival nehéz lenne vitába szállni, bár meg kell jegyezni, egyre inkább köztudott tény, – és *néha maguk az idézett tanulmányok is elismerik* – hogy a hagyományos statisztikai adatok nem igazán alkalmasak egy társadalom jóléti állapotának leírására, márpedig a mi célunk nem pusztán a statisztika javítása, hanem a tartós, széleskörű jólét megteremtése. Az ENSZ Fejlesztési Programja által kiadott Emberi Fejlesztési Jelentés (Human Development Report) megállapítása szerint „*a demográfiai trendek nem sorsszerűek*” – tehát neveléssel megváltoztathatók, és ebben a folyamatban az iskolával együtt a kulturális terület játszhatja a legfontosabb szerepet.

A Kormány három fő célkitűzését (területi egyenlőtlenségek mérséklése, a középosztály megerősítése, a munkakalapú társadalom megteremtése) emlékezetünkben tartva nézzünk meg néhány olyan, az Eurostat Regionális Évkönyvéből származó adatot, amelyek javulásához az emberek attitűdjeinek megváltozása szükséges.

Az európai régiók között a magyar régiók helyzetét leíró egyes mutatók közül *azokat vizsgáljuk, amelyek alakulásában szerepet játszanak a térség népességének attitűdjei és kompetenciái.* Az attitűdöket és a kompetenciákat a kulturális intézményrendszerben felkínált szolgáltatások révén, *a kulturális társadalompolitikai célok* (kulturális alapellátás, kulturális közösségfejlesztés, közösségi innováció és tervezés) *elérésére koncentrálni tudjuk fejleszteni.*

Az európai regionális mutatók kulturális szempontú vizsgálata azért fontos, hogy jelezzük, az európai fejlesztési források nemzeti *kulturális társadalompolitikai célok megvalósítására történő felhasználása egyúttal az európai célkitűzések elérését is szolgálja.*

Jóléti mutatók, elégedettség az élettel

A magyar régiók – Közép-Magyarország kivételével – azon területek közé tartoznak, ahol az 1 főre eső GDP aránya a legalacsonyabb, azaz nem éri el az EU 28 tagországa átlagának 75%-át. (A Közép-magyarországi régióban ez az arány 100 és 110% között van.)

Ha az 1 főre eső GDP arányát megyei bontásban nézzük, akkor kiderül, hogy ez az arány Pest megyében sem éri el a 75%-ot, a régiós átlagot Budapest magasabb mutatói javítják fel. Az Eurostat Statistical Atlas 2014 térképeiből világosan kitűnik lemaradásunk a fejlett Közép- és Észak-európai térségekhez képest. (1. ábra)

Mindent összevetve – annak elenére, hogy 2008 és 2011 között ja-

vulást lehet kimutatni –, az országos GDP-arányunkat tekintve a 28 EU-tag-állam között a 23. helyen állunk (megelőz bennünket Litvánia, Észtország, Szlovákia, Csehország és Szlovénia).

Az európai régiókban a háztartások rendelkezésére álló bevételek vásárlóerejét tekintve 2011-ben a 25 vizsgált EU-tagország közül csak a 21. helyet tudtuk elérni. (2. ábra)

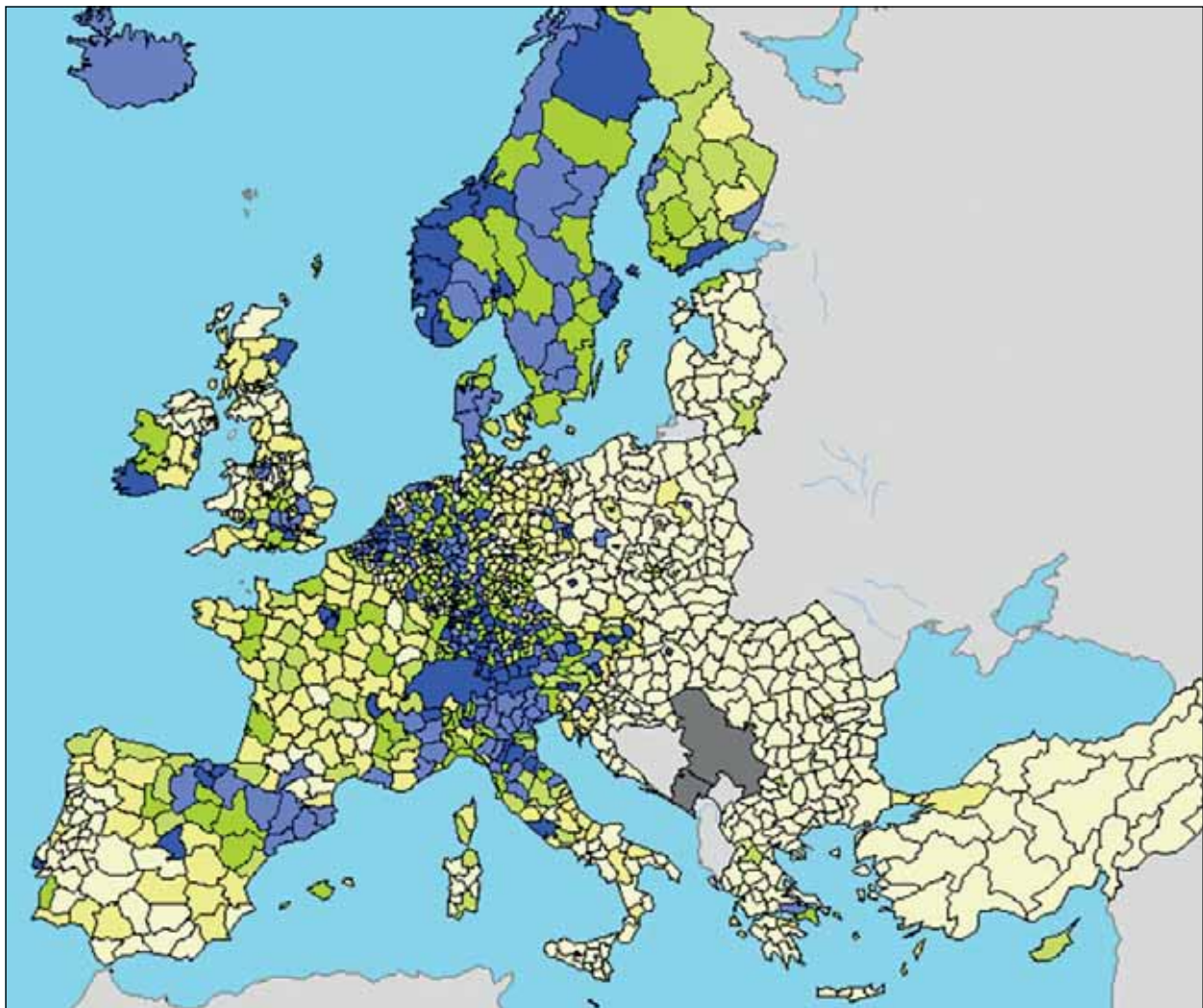
Az élettel való elégedettséget bemutató, 2013-ban megjelent *World Happiness Report* 2010 és 2012 közötti adatok alapján hazánkat 156 vizsgált ország közül a 110. helyre rangsorolja. (3. ábra)

Figyelemre méltó, hogy a hazánkéval összehasonlítható adottságokkal és történelmi múlttal rendelkező országokban (mint Szlovákia és Csehország) jobb eredményeket mértek.

Az Eurofound harmadik számú életminőségi felmérése szerint a 18-24 év közötti fiatalok közérzete nálunk a legrosszabb, a 35-49 éves felnőtteké – Bulgáriával együtt – Magyarországon a legrosszabb. A 65 év fölöttieknél ez a mutató is az utolsó előtti helyet jelenti.

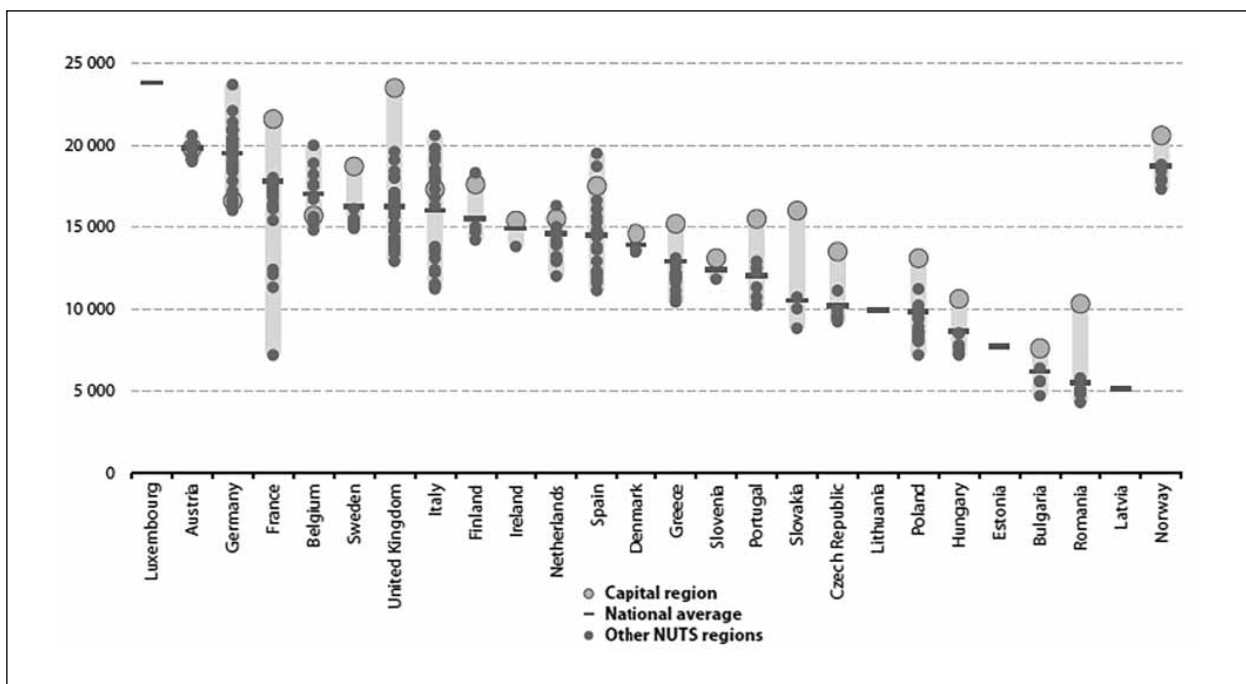
Versenyképességi mutatók

Az EU intézményeiben is egyre inkább teret nyer az a nézet, hogy egy régió versenyképességét nem csupán gazdasági és üzleti tényezők, hanem társadalmi összetevők is alakítják. Ilyenformán a versenyképesség a népesség általános, mindennapi környezetben alkalmazható tudásától is függ: a GDP-n túl tehát figyelembe kell venni a humán tőke fejlettségét is. A regionális versenyképesség fogalmát az EU a következőképpen határozza meg:

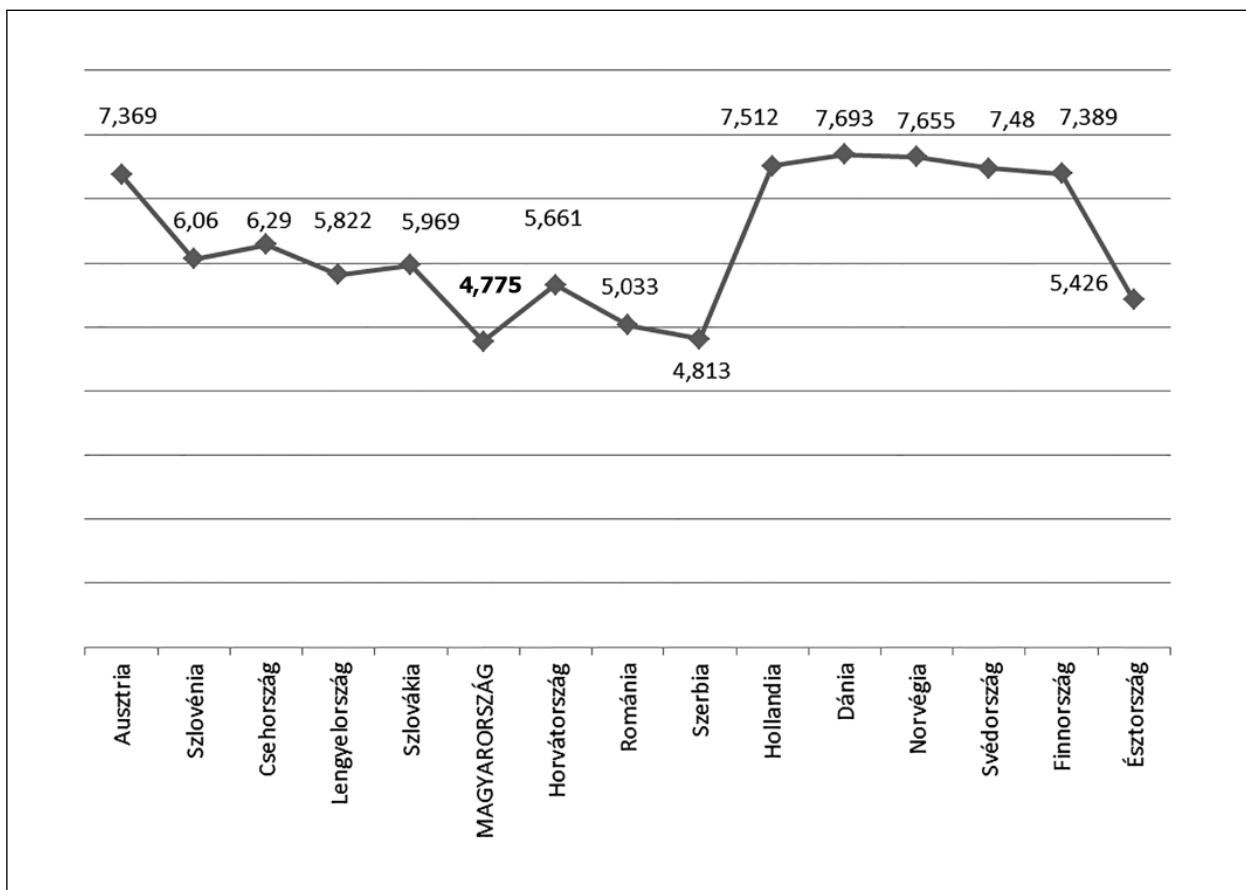

1. ábra Forrás: Eurostat Statistical Atlas 2014 5.2.

2. ábra

3. ábra

„Vonzó és fenntartható környezet felkínálásának képessége a vállalkozások számára, illetve embereknek, hogy ott éljenek és dolgozzanak.”

A fent bemutatott európai regionális eredménymutatók olyan egyéb mutatók hatásait is tartalmazzák, amelyek változásaiban a terület népességének attitűdjei, illetve az attitűdöket formáló kulturális tevékenységek (összefoglalóan: a helyi tudáskörnyezet) is komoly szerepet játszanak, amelyek egyúttal a versenyképesség alakulására is hatnak. A regionális versenyképesség aggregált mutatójának összetevői között szerepel többek között az intézmények kiépítettsége, a technológiai felkészültség és az innováció.

A 276 európai régió között a technológiai felkészültséget tekintve Magyarországról szintén a Közép-magyarországi Régió érte el a legjobb helyezést (de csak a 166.-at), míg Észak-Alföld csupán a 203. helyet tudta megszerezni. Az innovációs képességet mérő mutató (ami a kulturális terület számára a közösségi tervezés és közösségi innováció miatt fontos) Közép-Magyarország a viszonylag jó 74. helyet érte el, de a Nyugat-dunántúli Régió csak a 219. helyet tudta megszerezni. Innovációs képességeinket tekintve összességben még elmaradunk a fejlettebb Közép-, Észak- és Nyugat-európai térségektől.

Élethosszig tartó tanulás és egyes kulcskompetenciák mutatói

A versenyképesség alapfeltételének számító vonzó környezet minőségére utal az ELLI-index (Élethosszig tartó tanulás 3. Megtanulni egymás mellett élni.), az indexre vonatkozó felmérésben a vizsgált országok között Magyarország az utolsó helyre került, a („Megtanulni létezni”, amely a kulturális kompetenciákat is magában foglalja) mutatónál, az utolsó előtti helyre kerültünk. (Az összes mutató tekintetében 23 EU-ország közül a 20 helyen végeztünk.)

A 25-64 év közöttiek részvétele az oktatásban és képzésben

A magyar régiókban a 25 és 64 év közötti felnőtteknek kevesebb, mint 5%-a vesz részt az oktatásban és képzésben, ami jelentősen elmarad a Közép-európai, és főleg a skandináv, illetve brit régiók mutatóitól. Ebben a vonatkozásban a nemzetnevelésnek és a népfőiskoláknak lehet nagyobb szerepet vállalnia.

A 15-24 éves fiatalok foglalkoztatási rátája

A 15-24 éves fiatalok között különösen az ország két északkeleti, valamint két déli régiójában magas a munkanélküliség. Ezen középtávon az attitűdformálással tudunk javítani kulturális közfoglalkoztatáson keresztül.

A high-tech szektorban, valamint a tudomány és technika területén alkalmazott emberi erőforrás aránya

Hazánk gazdasági teljesítőképességének fokozása miatt fontos, hogy

gyarapodjon a magas hozzáadott értéket előállító munkahelyek aránya. Egyes kulturális tevékenységek (pl. szakkörök, előadások, kiállítások) segítenek a fiatalok pályaeorientációjában, ezeket a jövőben ösztönözni szükséges.

A kulturális ágazaton belül a kreatív ipar, illetve a szerzői jogi alapú ágazatok terén kell fokozni teljesítményünket. 2011-es adatok szerint utóbbiak hozzájárulása a hazai GDP-hez, igen jelentős arányú, 7,62% (kb. 1.800 Mrd Ft) volt, és a teljes foglalkoztatáshoz 7,38%-kal járultak hozzá, azaz kb. 270 000 főnek adtak munkát. Ez a teljesítmény az USA, Korea illetve Ausztrália, Szingapúr és Hollandia közé pozícionálja hazánkat.

A kultúra területén a differenciált közszolgáltatás-szervezés bevezetésétől azt várjuk, hogy pontosan mérhetően, statisztikailag értékelhető módon és az EU regionális fejlesztési politikája szerint értelmezhetően a kulturális tevékenységek helyi, járási, megyei, regionális és országos szinten hozzájárulnak a jóléthez, a társadalom fejlődéséhez és a gazdasági teljesítmény fokozásához.

ZÁVOGYÁN MAGDOLNA 1970-ben született Szarvason, felsőfokú tanulmányait a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Bölcsészettudományi Karán (művelődésszervező és média szak), valamint a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karán (művelődési és felnőttképzési menedzser szak) végezte. 2012-ben kapta megbízását a Nemzeti Művelődési Intézet főigazgatói posztjának betöltésére, kultúráért felelős helyettes államtitkári kinevezését 2015. március 1-jén jelentette be az Emberi Erőforrások Minisztériuma. 2012-ben Bánffy Miklós-díjjal tüntették ki.

Györfy István élő öröksége*

„... a történeti forrásvizsgálat nyomán szinte az elhalványult, a közösség nagy részében már akár el is felejtett emlékeket képes lehet a kutató előhívni.”

Györfy István (1884–1939)

Györfy István etnográfus, a Budapesti Tudományegyetem Néprajzi Intézetének alapító professzora 125 éve¹ született a Nagykunság nevezetes városában, Karcagon. Az idén őszszel, október 3-án lesz éppen 70 éve², hogy alkotóereje teljében váratlanul elhunyt. Színes egyénisége, sokrétű munkássága tudománytörténeti jelentőségén túl azért is figyelmet érdemel, mert a kortársakra a szaktudományi eredményein túl demokratikus gondolkodása, hazafias magatartása is rendkívül nagy hatást gyakorolt.

Erre utal az a tény is, hogy éppen hetven éve jelent meg több kiadásban nagy ívű emlékirata – amelyet még 1938-ban, Ausztria náci bekebelezése alkalmából készített, és nyújtott be az egykori kultuszminiszternek – *A néphagyomány és a nemzeti művelődés* címmel. Ebben javaslatokat tett, hogy az Anschluss bekövetkeztével előállott új helyzet kihívásaira válaszul milyen intézkedésekkel kellene felkészíteni a magyar társadalmat, a közoktatásügyet és a tudománypolitikát. Elemezte, hogy miként kellene megerősíteni Magyarország szellemi ellenálló képességét, a magyarság identitását mi módon volna kívánatos elmélyíteni. Igyekezett mozgósítani a szellemi honvédelem sajátos feladatai vállalására. Egyfelől a hagyományok korszerű finn, észt, vagy svéd minta szerinti megbecsülésére, tudatos ápolására buzdított, másfelől korszerűen, kiegyensúlyozottan modernizálódó Magyarország megteremtésének igényét igyekezett elplántálni. Amit az emlékiratában megfogalmazott, azt már a húszas és a harmincas évek fordulója körül hirdette azok körében, akik kutatóként, diákként köréje gyülekeztek.

Éppen most 75 éve, hogy a budapesti egyetemi képzés számára megszervezte az első néprajzi katedrát. Ha valaki ismeri a harmincas évek Magyarországnak szellemi életét, ha valaki kicsit is tájékozott az egykorú egyetemi ifjúság szellemi életének

történetében, bizonyosan meggyőződhetett arról, hogy Györfy István egészen sajátos egyéni színnel gazdagította a hazai tudomány, a közélet világát. A néprajz iránt érdeklődő ifjúságot folyamatosan szembesítette a múlt élő örökségével, a mindenkit kötelező hagyománnyal, és igyekezett ráébreszteni hallgatóit, kutatótársait, tisztelőit a hazai kortárs társadalom kihívásaira, a magyar világ elodázhatatlan szerves modernizációjának szükségességére. Nem véletlen, hogy a környezetében szívesen tartózkodtak a jövő hivatott, nagytehetségű tudósjelöltjei. A történész Benda Kálmántól a jogász Bónis Györgyig sokakról kellene megemlékeznünk, akik a maguk szakterületi felkészülése mellett fontosnak tartották, hogy Györfy István környezetében kiegészítsék ismereteiket, alaposabban megismerkedjenek az etnográfiával.

Egyéniségének kiemelkedő jelentőségét, a szűkebb szaktudomány határain túli hatását jelezheti, hogy a kor nagy alkotóira is jelentékeny hatást gyakorolt. A *Nagykunsági krónika* című 1922-ben megjelent könyvének jelentős részeit Szekfű Gyula is átvette, amikor a 16-17. századi hódoltságban élő magyarság életmódjáról írt a magyar történelem kézikönyvében. Jellegzetes, hogy éppen ezek a részek ejtették „rabul” Móricz Zsigmondot is, aki az Erdély trilógia epikus folyamába több mint egy szerzői ív terjedelemben szóról szóra, vál-

* Megjelent azonos címmel, 125 éve született, 70 éve hunyt el a magyar néprajz klasszikus mestere alcímmel a Széphalom, a Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve 2009. évi 19. kötete 517 – 537. oldalain.

1 Ma már 131 éve.

2 76 éve.

toztatás nélkül vette át Györffy István irodalmi értékkel fogalmazott szövegét. Banó István tanúsította egyik emlékezésében, hogy Móricz Zsigmond lehetőség szerint hetente kereste az alkalmat, hogy összeülhessen Györffy Istvánnal, rendszeresen beszélgethessenek a magyar vidékről, a népeletről, és kicserélhessék terepjárásaik élményeit. Györffy halála után Móricz a fiatalabb folkloristák, etnográfusok közül keresett magának rendszeres társalgásához folyamatosan vidéki kutatásokat végző, „értő” társakat, akinek a segítségével elevenen tarthatta a kapcsolatát a néprajzkutatással is, és rendszeresen beszámolhattak a vidéki kutatóutakon szerzett élményeiről. A kortárs magyar világban Györffy megbecsülését jelezheti az is, hogy amikor hirtelen meghalt 1939-ben, az egyik legemlékezetesebb nekrológot az újabb irodalmi alkotónemzedék hivatott szervezője, ígéretes vezetője, Illyés Gyula jelentette meg róla.

Györffy István életműve, tudományos hagyatéka értékét jelezheti, hogy ma is forrásértékűek tanulmányai, dolgozatai. Az általa exponált tudományos kérdések ma is elevenen foglalkoztatják mind a néprajz, mind a társtudományok, különösen a társadalom- és a településtudomány művelőit.

Ha megemlékezünk róla most, nem csak a tudomány- és kutatástörténeti jelentőségét kell hangsúlyoznunk! Sajátos egyéniségére, felelősségteljes magatartására, egyetemi nevelői, szervezői feladatvállalására, művelődés- és nemzetpolitikai kísérletére is kell gondolnunk! Ezekkel túlmutatott a kortársak szokványos tudományos teljesítményén! Példát adott a harmincas évek magyar társadalmának, lehetőséget kínált a mai problémákkal küzdő, a megújulást és az európai fejlődést, kibontakozást munkáló Magyarországnak számára!

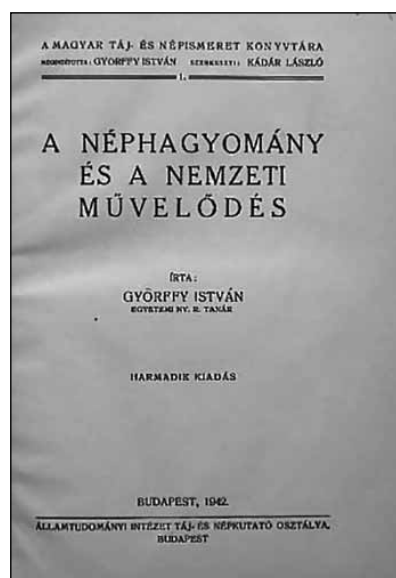
Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy egyes műveit ugyan a legmélyebb tudományos indítékkal dolgozta ki, de az I. világháború utáni szűkös viszonyok között csak akkor jelenthette meg a munkáját, ha a szövege a legszélesebb olvasóközönség érdeklődésére is számot tarthattott. Szépirodalmi értékkel, népszerű-

en tudott fogalmazni. Talán ez leginkább a Nagykunság néprajzáról készített könyvében tükröződött. Később is szívesen jelentetett meg a néprajzi kutatásokat összegző írásokat olyan folyóiratokban, amelyeket a falvak népének, a földműves lakosságnak szántak. Ezekben világosan, népszerűen írt a halványuló, olykor gyorsuló módon bomló hagyományos kultúra értékeiről, a tradíció elemei tudományos vizsgálatának eredményeiről.

Györffy István egyik legmaradandóbb tudománytörténeti jelentőségű tette a magyar néprajz új útjának felfedezése. Amint arra Tálasi István professzor ismételtén rámutatott, Györffy István jelentősége elsősorban abban áll, hogy a földrajzi, az antropogeográfiai-emberföldrajzi stúdiumokon nevelődött, a természettudományi gondolkodásban iskolázott etnográfusoknak példát adott arra, hogy a történettudomány fegyverzetével is közeledjenek a hagyományos közösségek kultúrájához. A nagykunsági krónika című könyve és a nagyhatású település-néprajzi tanulmányai máig el nem múló sikerét éppen az biztosítja, hogy a kortársi jelenségeket a még élő emlékezet mellett a kora újkori és a 18-19. századi forrásokkal vetette össze.

Maga vállalta a népeletet megvilágító adalékok felkutatását, feltárását, és egyben feladatának tekintette az általa vizsgált új kútfők forráskritikáját is. Györffy István a mindenkor jelent a múlt adalékaival értelmezte. Györffy István munkásságának a másik fontos sajátossága abban áll, hogy a történeti források üzenetét a közeli múlt és a jelen hagyományos életmódú közösségeinek a mindennapi gyakorlata alapján fejtette meg, értelmezte. Munkássága kétségtelenül termékenyítő fordulatot váltott ki a magyar néprajz történetében. Az etnográfiát kivezette az evolucionizmus feltételezései világából, és a történeti tények talajára helyezte. Mind a történelem, mind a népelet kutatására új forrásokat kapcsolt be. Elsősorban a mezővárosok és a falvak világi és egyházi szervezetei, öngazgatási szervei iratanyagára alapozta kutatásait.

Kérdés lehet, mi ösztönözhetette erre az eredményes, ígéretes útkeresésre? Egyfelől voltak a kortárs histo-

rikusok között olyanok, akik biztató példát kínáltak. Takáts Sándornak a hódoltság korának népeletét bemutató, irodalmilag is veretesen fogalmazott közléseire utalhatunk. Nem lehetett kisebb a kolozsvári levéltáros, történész, Kelemen Lajos hatása sem. Györffy István egyetemi tanulmányait Kolozsvárott kezdte meg, s csak az első négy félév után iratkozott át a Budapesti Tudományegyetemre. Kolozsvári diákként kötött ismeretséget a pályája elején már jelentős munkákat alkotó Kelemen Lajossal, aki az Erdélyi Múzeum Egyesület titkáráként is tevékenykedett. (Kelemen Lajos előttem 1956 augusztusában igen nagy szeretettel és rendkívül meleg hangon emlékezett Györffy Istvánról.) Feltételezhető, hogy Kolozsvárott a történész Márki Sándor professzor is hatással lehetett a tájékozódó, ifjú Györffy Istvánra. Márki ugyanis a történeti bűvárlatai mellett nem idegenkedett a geográfiától sem. Györffy István előtt ő hívta fel elsőként a hazai tudományosság figyelmét a Fekete Körös völgyére, az ott élő magyar településekre.

Györffy történeti érdeklődésének volt más forrása is. A Nagykunság szülőtteként természetesen örökölte a karcagi, türkevei őseitől a helyi társadalom hagyományainak tisztelétét, a történeti tradíció megbecsülését. A középkori kun eredet tudatát az egész közösség nagy meggyőződéssel ápolta, hiszen a szabadságjogaik, kiváltságaik kulcsa rejtett ebben a tör-

téneti hagyományban. A helyi társadalomtörténet örökségéhez tartozott a középkori kun telepések emléke. Minden erre vonatkozó mozzanatot igyekeztek gondosan emlékezetben tartani. Hiszen megkísérelték mind a Nagykunság, mind az úgynevezett Hármas Kerület népét jobbagysorba süllyeszteni a 17. század végén. A Habsburg uralkodó éppen a történelmi folyamatosság állítólagos megszakadására hivatkozva bocsátotta áruba a kiváltságolt Jászkunság területét, népét. Ugyan visszanyerték a területi, társadalmi autonómiát, de ezért nagy anyagi áldozatokat kellett hozniuk. Pénzben kellett visszavásárolniuk egykori kiváltságaikat. Meg kellett váltásuk a szabadságukat. A mezővárosi közösség a megváltkozás előkészítő időszakától nemcsak a szabadságjogokra ügyelt éberén, hanem a jogforrásul szolgáló tradíció eleve tartása érdekében is mindent megtett. A helyi mezővárosi iskolák tudatosan tanították a helyi közösség eredethagyományát, nevelésükben ügyeltek a kiváltságok megbecsülésére. Valóságos kultuszt alakítottak ki. A kun származástudat ápolására minden eszközt igénybe vettek, amivel egyben a földesúri hatalomtól független, a mezővárosi autonómia tudatos védelmét is szolgálták. Így a legtermészetesebb módon sajátos történeti érdeklődés gyökeresedett meg a helyi közösségek legszélesebb körében. Györfly István eszmélésétől ebben a közösségi hagyományban nevelkedett, míg egyetemre nem került.

Györfly István történeti érzékenységének volt más forrása is. Gyermek- és ifjúkora egyik alapélményévé vált, hogy az őt felnevelő közösség szembesült a 19. század II. felében kibontakozó nagy gazdasági, társadalmi átalakulások hatásaival, amit csak elmélyített a természeti környezet gyökeres változtatása is. Hiszen a Tisza és mellékfolyói árvízmentesítése, vízszabályozása alapvetően átforgatta a tájat. A középkortól megszokott ökológiai állapotok gyorsan megváltoztak. A nedves rétek, legelők, dús fűvű kaszálók száraz, ha nem éppen szikes pusztasággá váltak. A hagyományos nagyállattartás is emiatt folyamatos válságba került. A környezeti tényezők gyökeres átalakulása nem igazán kedvezett a földművesek tanyai gazdálkodásnak sem. Györfly István atyai és anyai családja is megszenvedte a gyökeres átalakulásokat. Gimnáziumi éveik idős nemzedékében különösen tudatosult a korszakváltás. Mindez elevenebbé tette az idős nemzedék emlékeit. Az ifjú Györfly István jelenlétében az idős generáció tagjai eleven, élményszerű elbeszélésekben idézték a történeteket, emlékeztek a régebbi időszak ama jellegzetes sajátosságaira, amelyeket a változások kiiktattak, megszüntettek. Az etnográfussá váló fiatal múzeumi szakember számára szinte önkéntelenül kínálkozott, hogy a múltra emlékezők verbális történeteit a helyi, történeti források megvilágításába helyezze, kritikailag ellenőrizze. Akik elkápráztatták elbeszéléseikkel, történeteikkel, általában az 1820-as évektől a szemtanú hitelességével beszélhették el neki az átalakulásokhoz kötődő élményeiket, tapasztalataikat. Ez az idős nemzedék a saját észlelései mellett a nagyszülei szóhagyománya nyomán a 18. századi generációkról is hiteles emlékeket közvetíthetett. Nem keveset őriztek meg történeteik a 16. és a 17. századi helyi eseményei világából. Szinte természetes adottságként kínálták fel magukat a helyi írott források, hogy az avatott kutatók a szóbeli hagyományt ellenőrizhessék. A fiatal Györfly István élt a kínálkozó alkalommal.

Györfly István családját sem kímélték a nagy változások. Édesapja híres szürszabó mesterként meg kel-

lett szenvedje az átalakulásokat, az életmódváltást. A cifraszűr iránti kereslet igencsak megcsappant. A közkedvelt, széles körűen használt ruhadarab a pásztorok rétegviseleteként is visszaszorult. Összezsugorodott kereslete is csak ideig-óráig maradhathatott fenn.

Köztudomású, hogy Györfly Istvánban feltámadt az igénye annak, hogy a késő középkort is megismerje. Kísérletet tett a korábbi időszak archeológiai emlékei kutatására is. Régészeti terepbejárást végzett. A késő középkor, a hódoltság elpusztult településhelyeit igyekezett meghatározni. Kísérletei nem maradtak eredménytelenek, ám az igazi áttörést ezen a téren Papp László, az ifjú régész, etnográfus az 1920-as évek végén valósította meg, amikor Kecskemét környékén sorozatosan tárt fel a hódoltság korában elpusztult falusi hajlékokat, új megvilágításba helyezte a késő középkor magyar néprajzát, művelődéstörténetét. (Módszertanilag külön kiemelendő, hogy Papp László egyszerre művelte a régészetet, a néprajzi kutatást, ám avatott levéltári forrásfeltáróként, elemzőként is becsületet szerzett magának. Nem hagyható említés nélkül az sem, hogy az élő, népi jogszokások kiváló kutatójaként is öregbítette tudományos hírnevét.)

Györfly István eredményes módszertani, szemléleti kísérlete az 1930-as évek elejétől mindinkább meghatározóvá vált. Papp Lászlóra már az imént hivatkoztunk is. Balogh István pályája nem különben szoros párhuzamot kínál. Debrecenben a Tisza István Tudományegyetemen történelem és földrajz szakon folytatta tanulmányait. Ecsedi István – a Déri Múzeum jeles kutatója, a néprajz egyetemi magántanára – támogatásával etnográfusként is kiválóan felkészült, s mentora biztosította számára, hogy a Déri Múzeum néprajzi tevékenységébe bekapcsolódhassék. Ám hosszú éveken át a középkori régészeti feladatokat is ellátta, folyamatosan szakavatott historikusként is tevékenykedett. Sőt magas szintű irodalomtörténeti és művészettörténeti munkásságra is vállalkozott. Talán nem véletlen, hogy évtizedeken át kiemelkedően eredményes levéltári vezetőként is dolgozott.

Balogh István ugyan a debreceni Tisza István Tudományegyetemen végezte stúdiumait, ám Györfly István nagyon korán felfigyelt a pályája elején járó ifjú kutatóra. Balogh István személyes visszaemlékezéséből tudjuk, Györfly István alaposan megbeszélte vele kutatási terveit. Tanácsokkal látta el továbbképzésével kapcsolatosan. Kutatásai kibontakozását azzal is igyekezett egyengetni, hogy a bécsi Collegium Hungaricum-ba egy teljes esztendőre ösztöndíjat biztosított a számára. Balogh István szerette volna szélesebb körű balkanisztikai kutatásokkal megbízni. Biztatására kiválóan megtanult románul és bolgárul. Támogatásának további terveit csak az akadályozta meg, hogy Györfly István 1939 őszén váratlanul elhunyt.

A történeti szemléletű néprajzi kutatást Tálasi István fejlesztette tovább. A következetes és a sokrétű történeti megismeréssel párosított néprajzi kutatást következetes filológiai pontossággal ötvözte. Azon az úton haladt tovább, amelyen az első lépéseket Györfly István tette meg. Nem volt véletlen, hogy Györfly István szoros munkatársi körébe vonta Tálasi Istvánt, és ismételten szorgalmazta, hogy a szerveződő kutatóintézeti hálózatban biztosítsanak számára kutatói, tudományszervezői beosztást, munkakört. Még a harmincas évek derekán bizonyította, hogy a történeti, levéltári forrásismeret rendkívüli előnyt jelent az etnográfus terepmunkájában is, hiszen a kortárs jelenségekre és az élő szóbeli hagyományra vonatkozóan pontosabb kérdéseket képes megfogalmazni. Többször bizonyította, hogy a történeti forrásvizsgálat nyomán szinte az elhalványult, a közösség nagy részében már akár el is felejtett emlékeket képes lehet a kutató előhívni. A jól kérdező etnográfus felrészítheti az idős nemzedék emlékezését. Tálasi István kutatásait nagymértékben megkönnyítette, hogy magyar nyelvészeti alapképzétsége mellett kiterjedt finnugrisztikai, germanisztikai, szlavisztikai és turkológiai tájékozottságra tett szert. Előnyére vált, hogy járatos volt a közép-kori és az újkori latinitásban. Képes volt a latin tudományos irodalomban

is rendszeresen tájékozódni, így a hazai és az európai korai tudománykinccseit is felhasználhatta. Györfly Istvánnak az 1920-as évek elején végrehajtott biztató kísérletét tudományos rendszerré Tálasi István fejlesztette. A történetiséget a néprajz jelenségeinek rendszerezési elvévé emelte.

Úgy véljük, csak látszólagosan távolodunk el Györfly István életművétől, amikor az utódnemzedék jeles személyiségei közül néhány eredményes kutató, tudós örökségével is foglalkoztunk. Az ifjabbak teljesítménye bizonyítékkal szolgálhat Györfly István útkeresésének helyességéhez. Az 1922 óta lepergett évtizedek kutatónemzedékei néhány kivétellel azon az úton jártak, amelynek első úttörője Györfly István volt. Ugyan 1934-ben megadatott számára, hogy egyetemi katedrát szervezzen, de professzori munkáját szűk időhatárok közé szorította a mostoha sors. Egykori munkatársai sem annyira személyes tanítványai köréből kerültek ki, mint inkább azok közül csatlakoztak szép számmal hozzá, akik már az egyetemi képzésükön túljutottak, és a néprajzzal már megismerkedtek, akik a Györfly István kísérleteit, példáját igyekeztek folytatni. Ehhez jó lehetőséget kínáltak a harmincas évek derekától egyre népszerűbbé váló, intézményes gyűjtési, kutatási akciók.

A történeti megközelítés és a társadalmi valóság eleven, sokoldalú ismerete segítette hozzá Györfly Istvánt, hogy újszerűen szemlélje a településnéprajz jelenségeit. Ez segítette hozzá, hogy a településföldrajzban meghonosodott morfológiai, leíró szemléletet a történelmi források bevonásával máig maradandó eredményeket felmutatva meghaladhatta. A Nagykunság tanyáiról írott immár száz éves dolgozata is máig forrásértékű maradt. A kortárs szakirodalomból kiemeli, hogy a tanyát – a történeti források szállását – a mezővárosi közösségben betöltött szerepe, funkciója oldaláról igyekezett megközelíteni.

Györfly Istvánnak tudománytörténetileg el nem évülő tette volt, hogy 1926-ban, majd 1929-ben az úgynevezett *szálláskertes* vagy *kétbeltelkű, osztott beltelkű* településeket fontos

az egész magyar településtudományt új utakra indító tanulmányokban megragadta, leírta. Előbb a hajdúsági mezővárosok történeti forrásértékű kéziratok térképeit elemezte, és az értelmezésükhöz felhasználta az egykorú mezővárosok magisztrátusai tanácskozásairól készített jegyzőkönyvek feljegyzéseit. Utóbb a matyók településeiben is azonosította ezt a sajátos településtípust. (Sőt nem sokkal később a dél-borsodi Mezőség községeiben, mezővárosaiban is megjelent a párhuzamba állítható jelenségeket. Azonban a széleskörű dél-borsodi gyűjtő munkájáról halála után már csak a rövid, töredékes jegyzeteit tehették közzé.)

Az 1926-ban publikált a Hajdúság *„kertes városait”* bemutató két tanulmánya nagy visszhangot váltott ki. A néprajz művelőin kívül a településföldrajz és a településtörténet kutatói mind a szemléletét, mind a módszerét magukévá tették. A nagy alföldi mezővárosok települeselemzéseiben korábban nem jutott túl a kutatás a morfológiai osztályozáson. Györfly István megközelítése képes volt túllépni a formai jegyeken. A kertes városokban felfedezte a hajdani nagyállattartásnak alárendelt településrendszert. A település központi magjában az erődített templom körül csak lakóházakat telepítettek. Udvarokat eredetileg ki sem alakítottak, vagy csak legfeljebb a lakóházak körüli kis tereket kerítették el. Így a lakáson kívül semminek sem juthatott hely. A lakóházak tömbje mellé a helyi nagyállattartás istállós, ólas kertjei, szálláskertjei övezetét telepítették. Az istállókat befogadó gazdasági telkeket viszont tágasra mérték, akár meghaladhatták az egy, vagy a két holdat is. Itt tartották az egész gazdasági évben a kezes jószágokat, de egyben a legelőkről való késő őszi beszorulás után a kertekben biztosították a jószágállomány teletetésének a helyét, itt halmozták fel az állatok takarmányát is. A kertségi övezetben sokáig csak (a családonként is nagy létszámú) állatállomány befogadására alkalmas istállókat, ólakat emeltek. Ezek általában csarnokszerű, nagy, farazatos tetővel fedett építmények voltak. Az istállók vagy ólak nem csak az állat-

állományt fogadták be. Bennük élt a település férfi népe is. A jószágra éjjel, nappal felvigyáztak. Az istállóban egész éven át nyílt tűz égett. A tűz télen enyhíthette az istálló léghőmérsékletét, a meleg évszakban füstjével távol tudta tartani a jószágot és az embereket egyaránt zavaró bogarakat. A tűz egyben világítást is szolgáltatott.

Az istállókat, a „tüzelős ólakat” a település társadalmi életének fontos színtereként használták. A kertészgazdálkodás istállóiban szinte a férfitársadalom klubjaiként, fórumaiként is működtek. A közösség fontos döntéseit a jószág mellett a tüzelős ólakban folytatott rendszeres beszélgetéseken, eszmecsereken kovácsolták ki a gazdák. A nők, a gyermekek és az idősek a lakóházakban töltötték napjaikat. Ilyen módon a települések sajátos társadalmi megosztottságban éltek a mindennapjaikat.

Amikor 1926-ban Györffy két alapvető tanulmánya a *Föld és Ember* illetve a *Néprajzi Értesítő* évfolyamában megjelent, valósággal lázba hozta a településföldrajz, a településtörténet művelőit. Minden gondolkodó kutató előtt világossá vált, hogy a korábbi formai vizsgálatok helyett a településeket működtető alapvető gazdálkodási tényezőkre, társadalmi összefüggésekre kell figyelniük. Györffy István sem és az utódnemzedékek kutatói sem tudták azonban véglegesen és megnyugtatóan tisztázni, hogy az osztott beltelkű települések típusa keletkezését milyen időponthoz kössék. Györffy először a hajdúk révén a hódoltság védelmi rendszerével szerette volna magyarázni ennek a sajátos településrendszernek az eredetét. Ennek azonban rövidesen elment mondtak a kutatás tényei. Hiszen 1929-ben a matyókról írott tanulmányában már be kellett mutatnia, hogy ott is klasszikus formájában éltek a település térbeli megosztásával. Ám rövidesen világossá vált Györffy István számára, hogy a szálláskertesség Dél-Borsod tágabb környezetében is a hagyományos kultúrához hozzátartozott. Utóbb kiderült, hogy az osztott beltelkű települések variánsai Heves, Nógrád középhegységi régiójától Belső-Somogyig, Baranya mecseki körzetéig sokféle fellelhetőek voltak.

Hellyel, közzel az 1920-as években ezt a települési rendszert még alaposan megfigyelhették. Sőt éppen a zemléni Tiszalúcon az 1944 decemberében bekövetkezett háborús pusztítás után is a hagyományos állapotok szerint történt a helyreállítás.

Györffy István megkísérelte a szálláskertességet az ősi nagyállattartó kultúránk hagyatékaként, nomád tradícióként is értelmezni. Ennek az eredeztetésnek azonban ellene vehető, hogy középkori okleveleinkben mindeddig nem lelték nyomát a települések belső osztottságának. Mindehhez a mai kutató csak annyit tehet hozzá, hogy az újabb adatok arra vallanak, hogy a megosztott, kétbeltelkű települések a középkori eredetű mosoni németység, a Pozsony megyei, Morva mente szlovák községeiben is felbukkantak. Ugyancsak gyakran éltek a 17. és a 18. század folyamán hazánkban megtelepedett nemzetiségi közösségek is annak a lehetőségével, hogy megosztott beltelkű helységeket alakítsanak ki. (Például a Bácskában találunk reá szép példákat.) Jellegzetes, hogy a kincstári, kamarai telepítések esetében még akár a sakktablás mérnöki kitérésű településekben is éltek a kétbeltelkesség megoldásával.

A magyar tudománytörténet sajátos helyzetéből fakad, hogy Györffy István ugyan a 20. századi kutatás számára felfedezte ezt a sajátos településrendszert, ám egyre világosabb, hogy a 19. század induló hazai tudományossága már észlelte, szabatosan leírta az osztott beltelkű, szálláskertes településtípust. Elegendő lehet számunkra, ha a Tudományos Gyűjtemény 1823-ban megjelent *Magyar régiségek nyomozása* című jeles tanulmányára utalunk, amelyet minden biztonnal Kölcsey ifjúkori barátja, iskolatársa, Kállay Ferenc, a tudós jogász, historikus, a magyar és a székely múlt lelkes bűvara alkotott. Nem kisebb a jelentősége annak sem, hogy Horváth Mihály a 19. század híres történésze, akadémikusa (választott csanádi püspök, a szabadságharc magyar kormányának vallás- és közoktatásügyi minisztere) a francia társadalomkutató, az európai munkás életmód szenvedélyes feltárója, Le Play számára

készített leírásában az egykorú mezőváros telkes jobbágyát szálláskertes település lakójaként jelenítette meg. Az persze sajátos, hogy ezekről és a még hosszan sorolható jeles előzményekről a magyar tudományos közélet megelégedett. A 20. század elejének tudományossága látóköréből ez a sajátos, akkor még sokféle virágzó állapotában tanulmányozható településtípus is kiesett. Györffy István érdekeit alig csökkentheti, ha tisztázzuk, hogy „csak” ismételt felfedezésével nyitott új fejezetet a településnéprajz és a településtudomány történetében.

Ugyan a kertés, szálláskertes vagy osztott beltelkű, kétbeltelkes településtípus eredete és az újkor előtti múltja még sok tisztázandó kérdést tartogat ma is, de mindez nem homályosíthatja el Györffy István érdemeit. Még kevésbé feledkezhetünk meg arról, hogy településnéprajzi tanulmányaival rendkívüli hatást gyakorolt a kortárs magyar tudományosságra. A települések belső osztottságának vizsgálatában olyan szemléletet és módszertant alkalmazott, amivel megpezsztítette az egész magyar településkutatást is. Az egykorú geográfusok, történészek, szociológusok, építészek, településtervezők egész sorát lelkesítették eredményei, szemléleti, módszertani újításai. Eredményeinek súlyát bizonyíthatja az, hogy még ma is foglalkoztatják az általa felfedezett jelenségek és az általa felvetett problémák kutatókat, nem vették le a napirendről ezt a problematikát a társtudományok képviselői sem.

Györffy István kutatásaiban nem kisebb szerepet játszott a néprajzi csoportok vizsgálata. Még a Nagykunságot bemutató nagy sikerű könyve előtt klasszikussá váló tanulmányokban ismertette Dél-Bihar, a Fekete-Körös völgyének magyar nyelvsziget településcsoportját. Itteni vizsgálódásainál igazolható legelőbb, hogy a helyi levéltári forrásokat is vallatóra fogta. Terepmunkája alaposágát jellemezheti, hogy az egykori térképvázlatok és jegyzetei alapján Keményfi Róbert a kilencvenes években megismételhetette adatfelvételt, rögzíthette az 1910-es évek után bekövetkezett változásokat. Györffy Ist-

ván vizsgálati módszerére jellemzőnek tarthatjuk, hogy az általa vizsgált valamennyi községet telekről telekre bejárta. Telkenként, házanként rögzítette az alapadatokat. Terepmunkája során kiváló fényképlemezeket is készített, hogy megörökíthesse a település, építkezés, viselet vizuálisan megragadható jelenségeit. Emellett a helyi temetők sírjeleit is gazdagon rögzítette. Nem is véletlen, hogy a Fekete-Körös völgyi magyarsággal foglalkozó tanulmányait ismételtelen megjelentették, a nyolcvanas évek végén (a nem régen elhunyt) menyé, Györfly Györgyné, Ruitz Izabella önálló könyvvé szerkesztette. Györfly István Fekete-Körös völgyi kutatásait máig a legteljesebb nyelvsziget elemzésként tarthatjuk számon. Sajátos problémákat vetett fel a tömbmagyarságtól elszigetelt, román népi környezetben élő magyar csoport kulturális fejlődése is. Nem kevésbé fontos lehet annak a mérlegelése, hogy miként helyezhető el a Kelet-Alföld és Erdély között a Fekete-Körös menti magyar települések füzére. Szerencsés pillanatban még az I. világháború éveit alatt közzé tette tanulmányait, amikor tudományos folyóirataink (Földrajzi Közlemények, Néprajzi Értesítő) még nagylélegzetű tanulmányorozatok kiadásához megfelelő anyagi tartálékokkal rendelkeztek. Györfly István a Fekete-Körös völgyi magyar nyelvszigetet többek között azért is nagy figyelemmel kutatta, mert meggyőződése szerint korai, folyamatosságát megőrző településeggyüttest mutatható be, amelynek népe Lippa, Soly mos, Borosjenő, Várad erősségeinek eleste, török kézre kerülése, sőt az erdélyi fejedelmi hatalom tudatos kiűrtési, áttelepítési intézkedései ellenére is fenntarthatták a kontinuitásukat.

Az 1920-as években a borsodi matyó néprajzi csoportot dolgozta fel szintén rendkívüli alapossággal, sokoldalú megközelítéssel. Mezőkövesd, Tard és Szentistván csoportképződése a Fekete-Körös menti magyar nyelvszigettel vagy a Nagy-kunsággal szemben újkori eredetűnek bizonyult. Mindhárom település társadalmi, települési rangja, történeti hagyománya eltérőnek mutatkozott. Közös vonásaik csak azon bontakozhattak ki, hogy

az újjanépesedésük után mind a három község katolikusként illeszkedett a tágabb környezet kálvinista reformátusságába. Egyben mindegyiküket nagyon erősen korlátozta a földesúri uradalom, így valamennyien rákényszerültek arra, hogy a határaikon kívül summás munkával is kiegészítsék otthoni földjeik szerény jövedelmét. A jobbágyfelszabadulás után a sajátos helyi népművészet, viselet a közösség összetartozásának szimbólumává vált. A 19. század végén, a 20. század elején már idegenforgalmi látványossággá nőtte ki magát. Györfly István a csillogó felszín mögött a helyi hagyományos társadalmat, a tradicionális gazdálkodást, a települési és az építkezési kultúrát rendkívüli alapossággal feltárta. Éppen 80 éve 1929-ben tette közzé a Szegeden megjelent Népünk és Nyelvünk c. folyóiratban az egyik első matyókról írott összefoglaló tanulmányát.

A megváltozott, mostohábbá vált körülményeket jól jelezheti, hogy Györfly István lényegesen hosszabb időt tölthetett terepmunkáival, nagyobb anyagot halmozhatott fel, mégis csak szerényebb, rövidebb beszámolókat jelentethetett meg. Jellemző, hogy egykori munkatársa, Fél Edit Györfly István tárgyi gyűjtéseire, fényképfelvételeire, hátra hagyott kéziratára, jegyzeteire alapozva 1952-ben önálló könyvet jelentethetett meg. A könyv tartalmát gazdagabbá tehetette Fél Edit azzal is, hogy sok régi fényképet közölt abból a gazdag és megbízható adatbázisból, amit Györfly évek munkájával teremtett. A matyók körében még a néprajzi gyűjtések előtti évtizedekből összegyűjtötte a családok régi fotográfiáit. Így évtizedekkel növelhette a megbízhatóan elemezhető korszak időbeli határát. (Györfly István: Matyó népviselet. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Fél Edit. Budapest, 1956.)

Györfly István valamennyi néprajzi csoporttal foglalkozó tanulmányát jellemzi a sokoldalú megközelítés. Kortársainál részletesebb anyagfeltárást végzett. A helyi gazdálkodástól az anyagi kultúra különféle ágain át a folklór jelenségeig igyekezett az adott csoportot jellemezni. A legelső

között ismerte fel, hogy a csoportképződésnek, a helyi öntudat kialakulásának társadalmilag, történetileg meghatározott útjai működtek, a kutatásnak az ebben megmutatkozó sajátosságokat is meg kell ragadnia. Hiszen ezzel a pusztán leírásnál túl magának a népi kultúrának a legbensőbb folyamatait ismerheti meg a figyelmes, vizsgálódó kutató.

Györfly életművének jelentős eredménye volt, hogy a földművelés mindennapos hagyományos tevékenységét is bevonta a rendszeres vizsgálatok körébe. Sőt a leírásnál, érdemes kísérletet tett a szélesebb körű történeti összefüggéseket elemző vizsgálatára. Az alföldi hagyományos gazdálkodás arató műveletei, szemnyerési eljárásaira fordított kiemelt figyelmet. A kaszás aratással és a nyomtatással foglalkozott előszere-ttel. Kállay Ferencig visszanyúlóan etnogenetikai összefüggéseket sejtett. Ugyan később fény derült arra, hogy a kasza csak a késő középkorban vált szokványos arató eszközzé, ám ebben a hazai agrárfejlődés egyik fontos európai összefüggésben is kiemelkedő sajátossága mutatkozott meg. A Györfly István által szorgalmazott kutatások végül a módszeres, rendszeres vizsgálatok révén az egész magyar agrártörténet jobb megértéséhez vezettek el.

Ha Györfly István tudományos hagyatékát értékeljük, aligha hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy egész pályája folyamán érdeklődéssel figyelte a különféle népművészeti ágazatokat. A 20. század elején, pályája kezdetétől érezte, hogy gyorsuló ütemben bomlik a hagyományos kultúra, a népművészet válságba kerül, hiszen a mesterei megrendelők nélkül maradnak, a patinás műhelyek legfeljebb vegetálhatnak, nem tudnak újabb alkotó nemzedéket nevelni. Az ízlésváltás pedig akár a legszebb emlékeket is a kiselejtezés sorsára juttathatja. Bármerre járt, szívesen vállalkozott leletmentésre. A Néprajzi Múzeum gyűjteményeiben számos szép emléket őriznek, aminek Györfly volt a megmentője.

A népművészet témakörében máig felül nem múlt hatalmas mo-

nográfiaát szentelt a szűrszabóságnak, a szűrhimzésnek. Családi indíttatása nyilvánvaló. Édesapja jeles szűrszabómester volt, és egyben áldozata a mesterség 19. század végi hanyatlásának, az öltözködési ízlés gyökeres megváltozásának. Györffy István belülről ismerte a mesterség karcagi, nagykunsági gyakorlásának alapproblémáit. Esmélésétől áttekintése volt a szűrhimzés technikai megoldásairól. Jól ismerte a díszítőelemeket, a kompozíciók elrendezés elveit. Szinte pályakezdő múzeumi tisztviselőként a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium támogatásával arra vállalkozott, hogy a Néprajzi Múzeum számára az egész magyar nyelvterületről lehetőleg teljesnek mondható szűrgyűjteményt állítson össze úgy, hogy a különböző tájak eltérő gyakorlatot folytató műhelyei és a díszítő eljárásokban mutatkozó sajátosságok is tükröződjének a múzeumi őrizetbe kerülő darabok együttesében. Természetesen a mesterség műhelymunkáinak a szerszámaira is éppen úgy kiterjedt a figyelme, amint az értékesítés és a vásárolás felszerelési tárgyait is igyekezett közgyűjteményi őrizet alá venni. Az egykorú mesterek mintakönyveiből is törekedett minél több darabot felderíteni, múzeumba vinni.

Hatalmas anyagismeretére alapozott összefoglaló kézikönyve a magyar népművészet egyik máig túl nem szárnyalt alpművének bizonyult. Györffy István monográfiája *Magyar népi himzések I. A cifraszűr* Budapesten, 1930-ban látott napvilágot. Az egész magyar nyelvterületről alapos, kimerítő ma is igen korszerű összefoglalást nyújtott. Nem véletlen, hogy újabban reprint kiadását is közre kellett adni.

Györffynek a szűrhimzésről, a szűrviselétről készített összefoglaló könyve eleve túlmutatott a népművészet egyetlen sajátos műfaján. Hiszen a szűr viselése 1849 után rövidebb ideig a nemzeti ellenállás szimbolikus gesztusának számított. A nemesi rétegek, az arisztokrácia és a nemzeti polgárság öntudatos tagjai is magukra öltötték, hogy az elnyomással, az önkényuralommal való szembenállásukat kifejezzék. Nem kisebb volt a jelentősége annak sem, hogy ugyan a szűr készítésének, viselésének mély,

sok száz éves gyökerei voltak, mégis a 19. századi, ismert, díszes példányok dekoratív elemei, kompozíciói szervesen beleágyazódtak a 18. és a 19. század fordulójára körüli és az azt követő kisvárosi, mezővárosi, céhes iparművészet törekvései világába. A néprajzi muzeológia hivatott képviselői ezzel mindig is tisztában voltak. Velük szemben egyes képző- és iparművészek kritikátlanul, romantikus indíttatásból mind a szűrhimzések mind a szűcsornamentika motívumait, kompozícióit ősi, őstörténeti eredetű díszítőként kísérelték meg értelmezni. Györffy István (akár csak céhbéli kutatótársai, múzeumi kollégái) következetesen kitartott a történetileg igazolható, a tudományos módszerekkel hitelesen megragadható tények képviselete mellett. Noha nem vonta kétségbe, hogy a népi díszítő művészetnek van archaikus, akár joggal „ősinek” is nevezhető rétege, ám rámutatott, hogy bár a magyar népművészet legjellegzetesebb, legsajátosabb megjelenési formái közé tartozik a cifraszűr, himzésének motívumai, kompozíciói csakis az európai ízléstörténet összefüggéseibe ágyazva értelmezhetők. A magyar népi kultúrát, benne a népművészetet nem választotta el sem az egyetemes magyar fejlődéstől, de nem is állította szembe az évezredek európai örökségünkkel sem. Ez motiválta szerző- és szerkesztőtársait, Viski Károlyt, Bátky Zsigmondot, amikor 1928-ban a prágai nemzetközi népművészeti kongresszus alkalmából összeállították a magyar népművészet reprezentatív, idegen nyelven is közzé tett kötetét.

Mind a szűrhimzéseket feldolgozó kötetet, mind a nemzetközi népművészeti kiadványt szerencsés körülményeknek köszönhetően az egykorú hazai nyomdászat igényes teljesítményeként jelentették meg. A húszas évek megpróbáltatásai közé tartozott, hogy a nemzeti valutánk, a korona elértéktelenedése miatt mind a Néprajzi Múzeum, mind a Magyar Néprajzi Társaság elvesztette a hajdani támogatók bőkezűen felhalmozott pénzadományait, értékpapírokba fektetett fedezetét. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium támogatása is annyira elapadt, hogy emiatt a néprajz alapfolyóiratainak megjelentetése

is rendkívüli nehézségekbe ütközött. Györffy István áldozatkészségére és elszántságára jellemző, hogy családi örökségéből, földje jövedelméből a Néprajzi Múzeum számára színes ábrák sokszorosítására is alkalmas házi nyomdát vásárolt. A múzeumi altiszteket személyesen tanította be a gépezet kezelésére. Hosszú időn át a Néprajzi Múzeumnak a magyar népművészetet műfajonként, gyűjteményi csoportonként bemutató füzet sorozatát ezen a gépen Györffy István irányításával állították elő, jelentethették meg.

Nem kis szerepe volt abban, hogy az egykorú művelődéspolitikusokat rávehették arra, hogy az Egyetemi Nyomda vállalkozásában az úgynevezett hungarológiai sorozatban megjelentethették a magyar etnográfia és folklorisztika első szintézisét *A magyarság néprajza* négy kötetét 1933 és 1937 között. A megjelenés 10. évfordulójára már elhagyhatta a nyomdát egymásután kétszer is az átdolgozott, illusztrációs anyagában és irodalmi hivatkozásaiban lényegesen gazdagabb tartalmú második kiadás. A bővítés – az értő olvasó előtt az első futó áttekintésre nyilvánvaló lehet – jórésben Györffy Istvánnak volt köszönhető, hiszen elsősorban volt doktorandusai és egykori tanítványai munkáira hivatkoztak a bővítésben.

Györffy Istvánt az egyetemi közélet és a tudománypolitika felelős irányítói, egyben a hazai szellemi élet előremutató egyéniségei már a húszas évek derekán bevonták a felsőoktatásba. A társtudományi tanszékek vezető professzorai előbb rendszeresen felkérték, hogy előadásokat hirdessen, majd magántanárként habilitálták. 1934-ben nyilvános, rendes tanári kinevezéssel a szaktudomány professzora lett a Budapesti Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. Lehetővé tették számára, hogy a néprajz első budapesti tanszékét megalapíthassa.

Az egyetemi katedra felszabadította a múzeumi tevékenység számos terhe alól, de egyben új feladatok egész sorát róta reá. Ugyan csak öt tanévet biztosított a számára a sors, mégis a rövidre szabott egyete-

mi szolgálata is emlékezetes marad. Ugyan a kortársak visszaemlékezései szerint nehezen barátkozott meg az egyetemi előadói munkával. Egykori növendékei szerint számára napi küzdelmet jelentett a folyamatos prelegálás, nem volt könnyű az előadói stílusa. Viszont hallatlan érzékkel szervezte az ifjúság terepmunkáját. Emlékezetes kirándulásokat, tanulmányutakat, terepgyakorlatokat, gyűjtéseket szervezett a tanítványai számára. Szakos hallgatói mellett szívesen látta a más tanulmányokat folytató egyetemi polgárokat és a fiatal szakembereket is. Mágnesként vonzotta maga köré az egyetemi ifjaknak azt a rétegét, akik valamely szakon végeztek már, ám a néprajz iránt elkötelezett érdeklődést tápláltak, vagy az etnográfát társdiszciplínaként a kutatásukban hasznosíthatták, vagy a vidéki Magyarország problémái foglalkoztatták őket. Amint már utaltunk rá, jogászok, szociológusok, közgazdászok is keresték a társaságát, szívesen kapcsolódtak kutatásaihoz, tudományos vállalkozásaihoz. Jellemző, hogy tanársegédei közül az egyik a Zeneművészeti Főiskolát is elvégezte, a másik korábban a Műegyetemen építészmérnöki diplomát szerzett.

Bizonyos, hogy a harmincas évek második felében a budapesti Bölcsészettudományi Kar legnagyobb hatású professzorai közé tartozott. Valóságos tábor szerveződött köréje azok közül az egyetemi ifjak közül, akik nem kívántak a néprajzban, a folklorisztikában elmélyedni, de érdekelték őket a kortársi valóság, izgatta őket a vidéki Magyarország állapota, jövője. Keresték a társaságát, akik fiatal értelmiségiként a kortárs agrártársadalom problémái iránt érdeklődtek, akiket a nemzeti lét alapkérdései foglalkoztattak. Nem kevesen csatlakoztak hozzá a kisebbségi sorban élő fiatal értelmiségiek, egyetemi hallgatók közül. Györffy István az ő felkészülésükben nem csak azért tudott segítséget nyújtani, mert jól ismerte a magyar nyelvterület határon túli részeit, hanem nyomon követte a szomszéd nemzetek kutatásait. Jó kapcsolatokat tartott a szomszéd államok nem magyar szakembereivel. Szívén viselte, hogy a fiatalság jól és alaposan tájékozódjék a közép-európai és a délkelet-európai

tudományos kutatás világában. Szorgalmazta a külföldi kutatókkal való személyes kapcsolatokat. Egykori vendégei közül a bolgár Chriszto Varkarelszki professzor a hatvanas években is szívesen emlékezett találkozósaikra.

A körülötte gyülekezőket jól jellemezheti a korszak parlamenti vihart kavarázó vállalkozása, a Táj- és Népkutató Központ nevezetes, 1938-ban megrendezett kiállítása. Ugyan abban geográfusok, közgazdászok, jogászok és a közigazgatás ifjú szakemberei is bőven részt vállaltak, de nem kis részben járultak hozzá a kiállítás anyagához az etnográfusok. A kiállítás installációjának megszervezésében, kivitelezésében – csak egyetlen példaként idézzük – nagy szerepet vállalt tanársegéde, Vargha László. A kiállítást felelősséggel támogató professzorok között maga Györffy István is szerepet vállalt.

A kiállítás egyfelől reális kritikáját adta a dualizmus óta eltelt évtizedek magyar társadalomfejlődésének, gazdasági életének. Egyben a bírálaton túl a jövő, demokratikus Magyarország reformjának távlatait is felvázolták a kiállítás tematikai egységei. A kiállítás hatalmas érdeklődést váltott ki. Az egykori értelmiség tömegeit vonzotta a bemutatott anyag. A megjelenített mondanivalót általában osztatlan elismeréssel fogadták, magukévá tették. A bemutatást tudományos és politikai sikerként ünnepezték, a jövő fejlődésének biztató jeleként ítélték meg. Disszonáns mozzanat csak abban mutatkozott, hogy

az Országos Mezőgazdasági Egyesület (az OMGE) néhány korszerűtlenül gondolkodó – csak a nagybirtok érdekeire koncentráló – hangadója a kritikai észrevételeket és a sugalmazott javaslatokat politikailag elfogadhatatlannak ítélte. Parlamenti interpellációban heves támadást indítottak a kiállítás miatt. (Olyan vihart támasztottak, amely a geográfus hallgatók személyén keresztül az akkor éppen a kultuszminiszteri tisztet betöltő Teleki Pált is majdnem lemondásra kényszerítette. Teleki csak úgy védhette ki a támadást, hogy a parlamenti vitában letagadta, hogy előzetesen ismerte volna a kiállítás anyagát. Úgy állította be, elfoglaltságával és bizalmával visszaéltek tanítványai. Szigort mímelve látványosan miniszteri hatalmával élve „betiltotta” a kiállítást. Valóságban a betiltást a kiállítás eredetileg tervezett nyitva tartás dátuma utolsó napja délutánján rendelte el a miniszteriális igazgatás. Így a tiltás csak az esetleges meghosszabbítást lehetetlenítette el. – Györffy István egykori közvetlen munkatársai, elsősorban Vargha László arról számolt be, hogy a kiállítás megnyitása előtt a tárlat teljes szöveg- és ábraanyagát, térképeit Teleki Pál tételesen át tanulmányozta. Egyetlen észrevételt tett. A kiállítás kijáratánál felállított Petőfi szobor háttéréül kifeszített textil színnel volt elégedetlen. Nyomatékosan kérte a kicserélését, amit természetesen azonnal teljesítettek is. Mindezeket azért tartottuk fontosnak rögzíteni, hogy érzékeltethessük milyen nehéz társadalmi, politikai közegben

A karcagi Györffy István Nagykun Múzeum, névadója szobrával

kellott Györfly professzornak tevékenykednie.)

Györfly István a politikai botrány időszakában is és azt követően is kitartott a jövőt képviselő diákok mellett, s mindent megtett azért, hogy a bekövetkező retorzió után is a fiatalok módszeres kutatási lehetőségeit biztosíthassák. Környezetében a magyar és az európai társadalom aktuális kérdéseiről nyílt viták folyhattak. Nem egyszer kijelentette, az egyetemi oktató, a professzor nem tilalomfa. A parlamenti vihar után megszüntették a Táj- és Népkutató Központot, amelyet eredetileg rajta kívül Teleki Pál és Magyary Zoltán professzor irányított. Utóbb kellő diplomáciai ügyességgel Györfly mégis kimódolta, hogy az intézmény a vezetése alatt Táj- és Népkutató Intézet néven tovább is folytathassa a tevékenységét.

Szinte szimbolikusan tarthatjuk, hogy Györfly Istvánt a halála körüli napokban a paraszti sorból az egyetemre került fiatalok kollégiumának megteremtése foglalkoztatta. A II. világháború kitörése előtt egy megújuló, erkölcsében, közéletében megtisztuló, európai léptékben fejlődő, független, polgári Magyarország megteremtői gyülekeztek körülötte. Az I. világháború utáni finn, észt, svéd vagy dán fejlődés hazai megismétlését remélte, amikor váratlanul derékba tört az élete.

*

Györfly Istvánt, a szaktudóst, az egyetemi tanárt, a magyar nemzetért, a magyar államért felelősséget érző embert mélyen elgondolkoztatta és aggodalommal töltötte el az Anschluss, Ausztria náci bekebelezése. Terepjárásai közben észlelte, hogy a Harmadik Birodalom különféle legális és informális csatornákon keresztül hazánkban egyre szélesedő ellenséges propagandát fejt ki, amely hol rejtetten, hol nyíltan nem csak a legális magyar kormányzatot és politikát vette célba, de egyre erősebben a magyarság ellen is irányult. Kétségbe vonták a magyar államiség történeti teljesítményét, hagyományainak értékét, a magyar kultúra és a tudomány eredményeit. Györfly

Istvánnak korán felrémlt, hogy a magyar társadalomnak reálsan számolnia kell azzal, hogy a nemzeti szocialista hatalom folyamatos gazdasági, politikai nyomás alatt fogja tartani Magyarországot, mind szélesebb körű közvetlen politikai befolyásra törekszik, s utóbb kísérletet tehet az ország legális kormányának megdöntésére, akár katonai megszállásával is számolni lehet. Tisztában volt azzal, hogy a magyar nemzetnek fel kell készülnie arra, hogy kellő eréllyel ellenállhasson. Szükségét érezte annak, hogy a magyarság kulturális, társadalmi öntudata megerősítésére sürgős és tervszerű intézkedéseket tegyen a magyar kormányzat, kitüntetetten a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium. 1938-ban emlékiratot terjesztett a kultuszárca miniszteréhez. 1939-ben memorandumát – mondhatjuk: szellemi végrendeletét – önálló füzetként több kiadásban ismételtlen meg is jelentették.

Györfly Istvánt többek között aggasztották az ismételtlen napirendre tűzött faji törvények is. Mind a korábbi múzeumi szolgálati helyén, mind a Magyar Néprajzi Társaságban következetesen megkülönböztetés nélkül együttműködött minden jó szándékú, tisztességes kutatóval, a néprajz ügyének pártolójával. Az Ethnographia és a Néprajzi Értesítő hosszú időn át azért tudott rendszeresen megjelenni, mert a karcagi nyomdással, a legendás Kertész bácsival – akit a vészorkorszakban elpusztítottak – évtizedes bizalmi kapcsolata volt Györfly Istvánnak. Nála jelent meg 1922-ben a Nagykunásgról írott emlékezetes könyve is. (Kettejük jó kapcsolata alapján a költségvetési megszorítások időszakában is hitelben elvégezte a Kertész cég a munkát mind a Néprajzi Társaságnak, mind a Néprajzi Múzeumnak.) Tanítványai, hallgatói körében minden egyetemi polgárt személyválogatás nélkül támogatott, segített. Munkatársaitól, diákjaitól megkövetelte, hogy előítéllettől mentesen közeledjenek mindenkihez. Zsidó származású hallgatói közül többen még az 1980-as években is szívesen emlegették, hogy Györfly István tanszéki környezetében, a hallgatói és a kutatói közösségben egyenrangú, megbecsült,

védett helyzetben végezhatték a munkájukat. Györfly minden hivatalosan szervezett kutatói vállalkozásban bevonta őket. Az egyik emlékező kiemelte, hogy professzoruk a környezet minden tagjától elvárta, hogy humanista módon viselkedjenek.

Györfly István emberi arculatára jellemző lehet, hogy amikor látta, hogy származásuk miatt súlyos hátrány érheti az általa nagyra becsült személyeket, már 1938-ban, 1939-ben igyekezett segíteni. Az I. világháború idején a román hadsereg erdélyi betörése során keletkezett károk felmérésében hivatali kötelességből részt kellett vennie. Pontosan ismerte, hogy a harci cselekmények és a különféle atrocitások során mely erdélyi községekben pusztultak el a családi levéltárak és az egyházi anyakönyvek. A veszélyeztetett személyek védelmére olyan genealógiákat állított össze, amelyek leszármazási tételeit a források alapján formálisan lehetetlennek bizonyult ellenőrizni. (Kelemen Lajos kedves humorral emlékezett, hogy néhány Györfly féle összeállítással találkozott, számára a nagy anyagismerettel rendelkező historikus számára nyilvánvalóvá vált az első áttekintésre a konstrukció történeti ellentmondássága és ellenőrizhetetlensége, de egyben érzékelte a nemes szándékot is. S természetesen vállalta a „cinkos” hallgatást is.) Mindez apró anekdotikus mozzanatként is tudomásul vehető volna, nem is kellene említenünk. Ám nem hagyhattuk figyelmen kívül, hiszen az 1970-es években egy rendkívül tehetséges kutatónk nyilván politikai karrierre számítva – a már akkor is közismert tényekkel dacolva – Györfly Istvánt nyeglén lefasisztázta.

Györfly István emlékirata, illetve kiadványa egyfelől a népi, nemzeti identitás megőrzését, megerősítését igyekezett szolgálni azzal, hogy számot vetett, miként lehetne a tradicionális életformától távolodó hazai társadalmat a hagyományok ismeretére, a közösségi, a népi kultúra birtokbavételére, megbecsülésére nevelni, hogy ezzel is erősítse a nemzet szellemi kohézióját. Alapot kívánt teremteni a náci ideológiával szembeni lelki ellenállásnak. Javaslatokat tett arra, hogy a magyar nép öntudata

elmélyítése érdekében sajátos hagyományok, közösségi szokások életben tartását, felújítását biztosítsák. Az elmúlt 70 év távlatából nézve egyes ajánlásai ma talán naivnak tűnhetnek. Más javaslatokat túlhaladt az idő, hiszen az egykor virulens szokások, hagyományelemek elhaltak, olykor már az emlékezetből is kiestek. Maga az egész magyar társadalom szerkezetében is, összetevő elemeiben átalakult, megváltozott, és nagyon eltávolodott a harmincas évek világától. Mégis az egykorú közegben Györfly István tette, szándéka rendkívüli jelentőségű és példaadó volt. Tette sarkallt, tartást sugallt, veszélyre figyelmeztetett, a felvetett problémák továbbgondolására ösztökölt. Nem járunk messze az igazságtól, ha párhuzamot látunk Györfly István javaslatai és Bartók Béla, Kodály Zoltán művészeti törekvései között. (Érdeemes nyilvántartanunk, hogy Györfly István korai gyűjtő tevékenységét ugyanazok a VKM tisztviselők támogatták, akik a nagy zenészek esetében a népi dallamok gyűjtéséhez, folyamatos terepmunkájához nagyvonalú segítséget biztosították, hogy huzamosan népzenei kutatóúton lehessenek. Olyan feltételeket teremtettek a számukra, hogy nem korlátozta őket a Zeneművészeti Főiskolán oktatói lekööttségük. Györfly István ipolysági kutató útja nyomán került sor Bartók Béla Hont megyei népzenei gyűjtésére.)

A nemzeti, a táji és a helyi hagyomány alapos ismeretétől várta többek között a nép önbecsülésének elmélyülését. Ám Györfly István számolt azzal, hogy a 19. század második felétől a mind nagyobb ütemű életformaváltás a hagyományos műveltség, a kultúra, a közösségi tudás korábban természetes elsajátítását fokozatosan akadályozta, vagy már ellehetlenítette. Arra a meggyőződésre jutott, hogy az óvodai, iskolai nevelésnek kellene módszeresen pótolnia a korszerű identitás megalapozásához, megerősítéséhez nélkülözhetetlen tradicionális kulturális elemek megismertetését, minél szélesebb körű elsajátítását. Györfly István hetven éve megfogalmazott nemzeti nevelési nézeteinek ma is vannak/lehetnek aktuális üzenetei. A globalitás világában

talán még fontosabbá vált a helyi sajátosságok tudatosítása, a kulturális értékek védelme, a közösségi hagyományok tervszerű elsajátításának biztosítása. Tudomásul kell vennünk, hogy a jövőben a helyi közösségek szocializációs szerepének súlya rendkívül megnövekedhet, viszont az utóbbi évtizedek folyamán a történelmileg kialakult község-hálózat erősen meggyengült, a népesség tömeges áttelepülése, meg-megújuló vándormozgalma a tradíciók átvételét, birtoklását rendkívül nehezíti. A tudatos nevelés aligha nélkülözhető. Györfly István a művelődéspolitikai koncepciójában sokat merített szülőföldje, a Nagykunság tudatos hagyományápolásának évszázados, meggyökeresedett rendszeréből. A kun származástudat ébrentartása a kiváltságolt települések természetes védekezése volt.

Györfly István jól ismerte, hogy a finn, az észt, a svéd, a norvég, vagy a dán társadalom fejlődésében milyen nagy energiákat szabadított fel a hagyományok mind tudatosabb megbecsülése, megőrzése, folyamatos, nemzedékről nemzedékre való elsajátítása. Egész Skandinávia és az egész Baltikum polgárosulásának, demokratizmusának a legfontosabb szellemi erőforrása a hagyomány, a múlt örökségének megbecsülése, folyamatos ápolása volt. Mindegyik felsorolt állam az eltérő adottságaik ellenére elszegényedő paraszti társadalomként érték meg a 19. századot. Belső problémáik és szegénységük miatt nem elhanyagolható tömegeik sokáig csak az amerikai kivándorlással fordíthattak a sorsukon. A 19. század végére, a 20. század elejére kisebb-nagyobb áldozatok árán megindultak az európai felzárkózás útján. A II. világháború után kontinensünk élvonalába emelkedtek, anélkül, hogy a tradícióikat feladták volna. (Jellegzetes lehet Észtország példája is. Ugyan a nemzeti önállóságot hosszabb ideig nélkülözni volt kénytelen az észt társadalom, a betagoló államban is országukat a legfejlettebb térségként tartották számon.) Györfly István nem véletlenül igyekezett munkatársainak finn, svéd ösztöndíjat biztosítani.

Györfly István világosan érzékelte, hogy a hazai társadalom ellenálló

képessége nem csak a nevelésen múlik. Tudta, hogy a kortárs társadalmat milyen érdekellentétek, feszültségek osztják meg. Tisztában volt azal, hogy a társadalmi feszültségeink megannyi támadási pontot kínálnak a külső hatalmaknak. Ám érzékelte, hogy a korabeli politikában résztvevő tényezők ebből milyen keveset érzékelnek, sőt mi mindent, ami az európai léptékű fejlődésünknek komoly akadály, nem akceptálnak. Teleki Pállal, a tudós geográfussal bizalmas viszonyt ápolt. A vele való eszmecsereín, és közös kiszállásaiakon világosan érzékelhette (és erről a bizalmas munkatársainak ismételt szomorusággal nyilatkozott is), hogy Teleki Pál politikusként mit képes problémaként tudomásul venni, mit lát megváltoztathatónak, és mi az, amit változtathatatlan adottságként akár kénytelen, kelletlen, akár meggyőződéssel elfogad. Így az emlékirat a kényes társadalmi, társadalompolitikai kérdéseket nem exponálta, hiszen, ha politikai ellenérzést ébreszt, javaslati teljes elutasítását kockáztathatta volna.

Györfly István a magyar társadalom gondjait más oldalról közelítve tárta fel. Mérlegre tette a kiegyezés utáni modernizációt, amiből részben a hazai társadalom nagy ellentmondásai is fakadtak. Az 1860-as évek utáni termelési, gazdasági átalakulást behatóan elemezte. A Szolnok és Heves megyék területén, a Közép-Tisza menti sávban akkor frissen lezajlott széleskörű terepvizsgálatok eredményeire is támaszkodott. Az itt folyó kutatásokban maga is részt vett, alkotó módon közre működtek a legkövetlenebb munkatársai is. A húszas és a harmincas évekre világosan megragadhatóvá vált, hogy a folyószabályozás, a vízlecsapolások utáni új helyzet gazdálkodásában, termelési rendjében milyen változásokat indított el. Györfly István mérlegre tette az új megoldásokat, szembesítette azokat a hagyományos gazdálkodás, termelés eljárásaival, rendszerével. Vizsgálta, hogy mi tekinthető előnyös változtatásnak, mi az, ami sikertelen, mert az új megoldással a termelés költsége nőtt, vagy az újonnan bevezetett eljárással, fajtákkal kevésbé jó minőségű árut produkálhatnak. Különösen

elmélyedt az elemzése az állattartás taglalásában, hiszen a hagyományos legeltetésre alapozott tartásmódot szinte varázsütésre istállózással váltották fel. Különösen részletesen elemezte a juhtartás és a szarvasmarha-tartás változásait. Ismertette, hogy miként vonták ki a sűrű magyar szarvasmarha-állományt a tenyésztésből, csak speciális munkafeladatokra hagyták meg kisebb körzetekben. A közfelfogás szerint lassúnak vélték a fejlődését ennek a korábban hagyományosan bevált, nemzetközileg is értékelt fajtának. A felváltó nyugati fajták – köztük a magyar-tarka is – ugyan gyorsabban fejlődtek, ám a hazai istállós tartási mód körülményei között könnyebben fertőzöttek, különösen a gyöngykórra váltak érzékenyebbek.

Györffy István mérlegelése azt mutatta, hogy a gazdálkodás átalakulásában ott keletkeztek károk, következtek be hibás döntések, indultak el negatív folyamatok, ahol nem ismerték fel a környezeti adottságok és a hagyományok harmóniájának értékét. Sokszor a kor divatba jött külföldi – ám egészen más természeti adottságok között létre jött – megoldásai alapján hajtottak végre változtatásokat. Előszóval vették át a svájci, bajorországi, poroszországi mezőgazdaság ígéretes eredményeket felmutató újításait. Nem számoltak azonban azzal, hogy a hazai klimatikus viszonyok gyökeresen eltérnek. Míg a német mezőgazdaságot csapadéktöbblet segítette, a magyar földművelést és az állattartást az adottságok szárazgazdálkodásra kényszerítették. (Külföldi módszerek mechanikus másolása olykor irracionális lépéseket váltott ki. Csak egyetlen szemléletes, ám riasztó példát adhat a kukoricaápolás egyik nagyon sokat szorgalmazott módja. Német területen a kukorica-ápolásnál a tövekre kapával ráhúzták a környező talajt, az eljárást Magyarországon is bevezették, hivatalosan lelkesen szorgalmazták. A falusi családi gazdaságok körében is széles körben elterjedt a kukorica „töltögetése”. Utóbb kiderült, hogy a német gyakorlatban ez a megoldás racionális volt, hiszen a túlzottan sok esőtől feláztatott talaj felületét érdemes volt növelni, hogy a párolgási felület

növekedjen. Mindebből világos lehet, hogy Magyarországon a töltögetés kifejezetten kárt okozott, hiszen a talaj további, fokozottabb kiszáradását segítette.)

Györffy István szövegéből arra is következtetni lehet, hogy nem ritkán az állami modernizációs intézkedések sem bizonyultak szerencsésnek. Az áruforgalom, a közgazdasági feltételek szabályozása is kedvezőtlenül hathatott vissza. Igaz, helyel-közzel tetten lehetett érni a döntésekben bizonyos érdekcsoportok befolyását is, ezekre olykor utal is az emlékirat.

A divatszerűen vállalt változtatások sokszor nem váltották be azokat a reményeket, amelyek a korszerűsítéshez az indítást adták. Olykor jelentősen megnövekedtek az üzemi költségek, olykor romlott a termény vagy a tenyésztett áru minősége. Nem ritkán néhány év csúszás eredményessége után tetemesen visszaeshetett a hozam is. Mindezek kikerülhetetlenül visszahatottak a családi gazdaságok jövedelmezőségére. Nyilvánvalóan kedvezőtlen társadalmi következmények is hamarosan megmutatkoztak. Györffy István elemzése világosan bizonyította: a hagyomány nem csak folklorisztikus érték. A többszörösen kipróbált, felhalmozott történelmi gyakorlat, a benne felgyűlő tapasztalatok összességével a hagyomány szerves része. Ennek különös jelentősége, értéke van, ha a gazdaság, az anyagi kultúra oldaláról vizsgálódunk. Az adott történelmi viszonyokhoz, a meghatározott természeti környezethez való mindenkor optimális alkalmazkodás alapvető része a közösség tudásának, gazdasági, társadalmi kultúrájának. Ezt a tudást nemzedékről nemzedékre átadták, örökítették. Az is természetes, hogy az új kihívásokra adott, eredményt érlelő válaszok a hagyományt folyamatosan meg is újították.

Rendkívüli veszélyekkel járt, hogy a 19. század folyamán egyes helyi közösségeket, kisebb tájakat nem számítva mind a megyei, mind az állami politikai közélet megvetette a történelmileg kipróbált hagyományos gazdálkodás rendszerét, eljárásait. A tradicionális gazdálkodási keretek egészében csak konzervatívizmussal, maradiságot vélt látni a kormányzati

hatalom is és a szakigazgatás is. Nem érzékelték, hogy a családi üzemek birtokosai szívesen újítanak, ha gazdaságuk anyagi adottságai arra lehetőséget kínálnak. Ám a hagyományos keretek között működő gazdálkodók kényszerűen, ám ésszerű okokból rendkívül óvatosak az új eljárások bevezetésénél, mert a birtokok teherbíró képessége korlátozott volt, nem rendelkeztek olyan tartalékokkal, amelyek mellett vállalhatták volna a változtatásokkal együtt járó kockázatokat. A kormányzati politika és a szakigazgatás alapvető tévedése abban állt, hogy nem az egyes gazdaságokat igyekeztek támogatni, kedvezőbb gazdasági, jogi körülmények közé segíteni, hogy meghatározott irányban fejleszthessenek. Az állami irányítás teljesen új, spekulatív módon megtervezett termelési, gazdálkodási formákat népszerűsített, diktált, olykor szinte tűzzel-vassal szorgalmazott. Anélkül erőltették a korszerűsítést, hogy a családi gazdaságok pénzügyi, gazdasági helyzetén igyekeztek volna bármit változtatni, segíteni. A minisztériumi és a kormányzati politika az 1870-es évektől a közelmúltig a nagy politikai fordulatok ellenére tökéletesen folyamatos maradt e tekintetben. A növekvő állami befolyás csak segítette ennek a folyamatnak az elmélyülését.

Kivételt azok a városok, mezővárosok és szűkebb környezetük képeztek, ahol a helyi vezetők maguk is a helyi gazdálkodó familiákból származtak, ugyan egyetemi, főiskolai, akadémiai képzéssel rendelkeztek – tehát a kor színvonalán kiképzett, okleveles szakemberekké váltak –, ám örökségük révén a családi gazdálkodást is folytatták. Így maguk is alaposan ismerték a tradicionális gazdálkodást, sőt maguk is magas szinten gyakorolták. Maga Györffy István is haláláig lelkiismeretesen gazdálkodott az örökségül kapott családi földjén. Többek között veszélyeztetett, a köztenyésztésből erősen kiszorult fajtákat tartott tenyésztésben nem is kis áldozatokat vállalva. Ez a réteg nap, mint nap szembesült a központi politikai hatalom által szorgalmazott modernizáció ellentmondásaival. Folyamatosan meg is fogalmazták észrevételeiket. Az alkotó módon megfogalmazott kritikájukat nemcsak nem

vette figyelembe az államhatalom, de visszahúzó, maradi tényezőkként minősítették őket, sőt olykor az egész rétegüket is megbélyegezték. A felsőbb kormányzati körök már az I. világháború előtt tudatosan mellőzték ezt a helyi gyökerű értelmiségi, tisztviselői típusát. A helyben működő megyei, állami intézményekből igyekeztek kiszorítani őket. Főként a helyi önkormányzati felügyelet alatt működő testületeknél, szerveknél, intézményeknél maradhattak közszolgálatban. Sokan rákényszerültek, hogy független értelmiségi egzisztenciát teremtsenek maguknak. Ügyvédként, jogászként, orvosként, közgazdaként, mérnökként folytathatták tanult értelmiségi hivatásukat. Az értelmiségi, tisztviselői lét mellett persze gondosan igyekeztek vezetni a családi gazdaságaikat. A helyi fejlődésben nem kis szerepük volt. Hiszen a hagyományos adottságokat jól ismerték, magas szinten gyakorolták is, ami a helyi viszonyok között alkalmazhatónak ígérkezett a felkínált újításokból, azt sikeresen beillesztették a tradicionális keretek közé. Kettős jövedelmük mellett az ezzel járó anyagi kockázatokat, terheket többnyire vállalták is. Kísérleteik sikerei a helyi közösség számára megnyugtató példát kínálhattak.

Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy Györffy István emlékirata, önálló kiadvánnyá bővített tanulmánya az utóbbi évtizedekben korunk nagy kihívásai nyomán új távlatot kapott. Az általa elemzett tények, folyamatok tanulságosak a környezeti kultúra, a környezetbarát gazdálkodás elvi és gyakorlati kérdéseire történeti adalékokat kínálhatnak. A környezettörténet nem nélkülözheti azokat a gondolatokat, elemzéseket, amelyeket Györffy István általában a 19. század II. felében végrehajtott vízrendezési beavatkozások hatásáról tett. Az egykori munkatársak szóbeli emlékezései alapján van tudomásunk arról, hogy Györffy professzor a folyószabályozási munkálatokat félbe szakítottnak tekintette. Hiszen a tévégi és a tavaszi áradásokat távol tartották, a mocsaras, vízállásos területeket lecsapolták, ám a száraz évszakban a hiányzó csapadékot nem tudták pótolni, nem tudtak kellő mennyiségű öntöző vi-

zet biztosítani. Amint már utaltunk rá, nem kevésbé fontosak a hagyományos természetben, tenyésztésben tartott korábbiakban általánosan használt növény- és állatfajtaokról rögzített gondolatai. Egyes megállapításait az 1950-es és az 1960-as években különböző fajtaváltási intézkedései is megerősítették. (Még az erdészeti gyakorlatból is kínálkoznának megerősítő párhuzamok.)

Györffy István kiadványát az egykorú sajtó is és a közvélemény is elismeréssel fogadta. Mind a napilapok, mind a folyóiratok érdemben igyekeztek foglalkozni az emlékirattal. A még akkor Romániában megjelenő, a baloldali Korunk is lelkes ismertetést jelentetett meg. (Recenzense az 1920-as évek folyamán szoros kapcsolatban állt Györffy Istvánnal.) Különösen a fiatal értelmiség körében mutatkozott az emlékiratnak tartós érdemi visszhangja. A néprajz iránt érdeklődők, és a vidéki Magyarország problémáival elkötelezetten foglalkozók mind nagyobb létszámban és egyre rendszerebben részt vettek a gyűjtő-, kutatótáborokban. Az egyetemi hallgatóság körében is széles körű vonzás támadt. Sokan olyan disszertációs témát választottak a maguk szakjában, ami érintkezett a néprajzzal, a folklorisztikával.

Kormányzati oldalról nem mutatkozott egyértelmű támogatás. Ugyan Teleki Pál a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium élén rokonszenvvel fogadta Györffy nagy ívű programtanulmányként is értelmezhető emlékiratát. Ez abban is megnyilvánult, hogy a parlamenti vihar ellenére Györffy vezetésével megerősítette a kutatószervezetek intézményi keretét, publikálási lehetőséget biztosított. Az átmentett Táj- és Népkutatási Intézet a harmincas évek második felében nagy erőfeszítésekkel, lassan kiépülő állami, kutatóintézeti hálózatba betagozódhatott. Györffy István közoktatással, közművelődéssel kapcsolatos javaslatai viszont lényegében hallatlanok maradtak a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium főtisztviselői körében. A hasonló javaslatokat pedig rövid úton elutasították. (Ez történt Tálasi István beadványával is, amikor 1939 nyarán egy esztendei bécsi ösztöndíjas tartózkodás, tanulmányi körút után beszámolt a tapasztalatairól, és

a Harmadik Birodalomban, az Ostmarkká átalakított Ausztriában szerzett élményei alapján művelődés-, oktatás- és tudománypolitikai intézkedéseket javasolt, hogy az országot és a magyarságot fenyegető náci veszély, propaganda ellen érdemi és hathatós védekezés induljon meg mind a miniszteriális, mind az alsóbb szinteken. A VKM egyik vezető tisztviselője a beadvány beérkezése utáni második napon minden további mérlegelést lehetetlenné téve elzárkózott javaslatok érdemi megtárgyalása elől, rövid úton elutasítással válaszolt. Tette ezt az illető akkor, amikor a volt minisztere, Teleki Pál – aki mind a Györffy István-féle emlékirattal, mind a Tálasi István-féle javaslatok szellemével tökéletesen egyet értett – már kormányfőként vett részt a hazai politikai életben.)

Györffy István tettének azonban volt jelentős hatása a tudománypolitikára, tudományszervezésre. A harmincas évek kormányzati tapasztalatai alapján a határozottan érzékelt ismeret- és információhiányának kiküszöbölésére, kormányzati és a közigazgatási tevékenység tudományos megalapozása érdekében nagy áldozatok árán tudományos intézeteket, kutatóintézeteket, kutatóhelyeket szerveztek. Györffy Istvánnak kutatási eredményei, munkatársai és doktorandusai teljesítménye, tanszékének jó híre tekintélyt biztosított, emlékirata pedig a néprajz aktuális jelentőségére kellően felhívta a figyelmet. Elsősorban a tudományos közélet, és a tudománypolitikai irányítók célszerűnek látták, ha a szerveződő kutatási intézményekben statusokat biztosítanak az etnográfia és a folklorisztika felkészült kutatóinak, valamint azokban a kutatási keretintézményekben, amelyek a nem főhivatású tudományos kutatókat különféle időszakos vállalkozásokba kívánták bevonni, a néprajzi szakemberek (múzeumi munkatársak, tanárok, jogászok, építészek, zenei szakkutatók) foglalkoztatására külön keretet biztosítottak. Ezekbe a munkálatokba rendszeresen bekapcsolódtak az akkori egyetemi hallgatók is. (Ezeknek a kutatói munkáknak az olykor európai jelentőségű publikációi csak a hetvenes és a nyolcvanas években jelentek meg.) Erre az indít-

tatást Györffy István adta meg. Ezt akkor is hangsúlyoznunk kell, ha ő az első reményt keltő vállalkozások után hirtelen meghalt. Csak egykorú munkatársai, hallgatói tehettek kísérletet kutatásai folytatására és a nemzeti önvédelmi politikára tett javaslatai megvalósítására. Ebben nem kis hátrányt jelentett, hogy az első doktorandusai is csak három, négy éve szigorlatoztak. Éppen csak túljuthattak a pályakezdésen. Visszatekintve megállapítható, hogy legtöbben közülük becsületesen helytálltak. Méltóan igyekeztek szolgálni mind a kutatás, mind a nemzeti önvédelem ügyét.

Összegezve meg kell állapítanunk, hogy a magyar etnográfia legnagyobb, máig tartó hatást gyakorló, úttörő művelője volt a 20. század első felében. Magasabb szintre emelte a 19. századi úttörő egyéniségek örökségét. Maradandó, tartós hatású tette volt, hogy a néprajzi kutatást a történetiség irányába, új távlatokat feltárva a természettudományos irányultságú geográfia „árnyékából” a társadalomtudományok közé vezette. Az új szemlélettel, és az új módszerekkel megpezsdítette a néprajzi kutatást. Mind terepvizsgálataiban, mind feldolgozó munkáiban maradandó, máig ható eredményeket ért el. Kutatásai kivívták a társtudományok megbecsülését. Teljesítménye értékelésénél messzemenően figyelembe kell vennünk, hogy munkáját nagymértékben nehezítette, hogy az általa vizsgált témákban általában hiányoztak a megbízható előtanulmányok. A rendelkezésre álló adatbázis szűkös és rendkívül egyenetlen volt. Az utódoknak örökül folytatható /folytatandó munkatémákat hagyott. Példát adott az egész magyar nyelvterület lehető leg szélesebb áttekintésére, a kutatások tematikai sokszínűségére.

Múzeumi tisztviselőként, kutatóként, utóbb egyetemi oktatóként, professzorként egyaránt egész pályáján sokat tett a néprajzkutatás eredményeinek közismertté tételért. Nagyszerű érzéke volt ahhoz, hogy segítőköt, támogatókat nyerjen meg a tudományos munka támogatására, kiszélesítésére. Eredményes tudományszervezővé vált. Hatása az 1940-es évek végéig töretlenül érvényesült.

Aligha feledkezhetünk meg arról, hogy munkatársait, tanítványait következetesen arra ösztönözte, hogy az etnográfiai új kutatásokon túl a magyar társadalom egykorú, nagy, megoldatlan kérdéseire is figyeljenek. Lehetőség szerint ezek megoldásában is vállaljanak részt. Nagy rokonszenvvel kísért és felelősséggel támogatott mindenkit (néprajz tárdiszciplínái művelőit is beleértve), aki a tudományos kutatásaira alapozottan az ország, a társadalom jövőbeli fejlődését kívánta szorgalmazni. Igyekezett a tudományos, a kutatói felelősségen túl a társadalmi kérdésekben önálló vélemény kialakítására ösztönözni munkatársai, tanítványai körét. Nem deklarálta a saját nézeteit, hanem a környezetében tartózkodó egyének eltérő véleményét ütköztette a kutatói megbeszéléseken, elvárta, hogy ki-ki helyesen, felelősen vonja le a sokszor az általa élesztett viták tanulságait, tisztességesen foglaljanak állást. Az egykori gyűjtő és kutatói táborok, vállalkozások résztvevői halálukig emlegették a megbeszélések, viták élményeit, tanulságait.

Györffy István örökségét mérlegelve külön ki kell emelni, hogy 1938-ban, 1939-ben a magyar közélet számára különösen példamutató módon foglalt állást a magyar nép, a magyar nemzet jövőjével, az ország függetlenségével kapcsolatosan. Ha nem is érhetett el emlékiratával, tanulmányában foglalt művelődéspolitikai javaslatával gyökeres változást, mind

az idősebb, mind az ifjabb nemzedék széles köreit tudatos állásfoglalásra, kutatói és közéleti felelősségvállalásra készítette, aktív kutatómunkára ösztönözte.

Könyvei akár életében jelentek meg, akár posztumusz publikációk, halála után 70 évvel is élményt adnak. Új eredményeket ígérő tudományos kutatásra, elmélyülő tájékozódásra ösztönző olvasmányok, amelyek megfogalmazásuk révén szépirodalmi értékük is van. Ma is az olvasót arra serkentik, hogy az egykori népi élet, néphagyomány titkait igyekezék fűrkészni. A magyar etnográfia klaszszikus művei közé tartoznak tanulmányai, dolgozatai. A szaktudomány ismeretanyaga megjelenésük óta sokat bővíthetett, lehetséges, hogy egyes kérdésekben ma másként foglalnak állást a kutatók, ám az úttörő kísérletek, a szemlélet egykori megújításának az értékét, az egykori felfedezések, észlelések látókör bővítését nem lehet kelő alázattal értékelnünk, hiszen a mai eredmények sem születhettek volna meg az Györffy István indító lépései, megfigyelései, következtetési kísérletei nélkül. Amikor az életmű ma is eleven értékeit latolgatjuk, tisztán áll előttünk, hogy – ha meg is koptatná az idő az egyes műveket, tanulmányokat – a tudomány- és a kutatástörténeti jelentőségük már ma is kétségbevonhatatlan, maradandó érték. Tisztelettel és hálával idézzük emlékét. A magunk nemzedékének helytállásával kell hozzá méltónak lennünk.

FILEP ANTAL (Szentés, 1936) etnográfus, a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagja. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán néprajz szakot végzett 1959-ben, ugyanott doktorált 1969-ben. 1959-től a győri Xantus János Múzeum muzeológusa. 1961-től a sárospataki Rákóczi Múzeum igazgatójaként tevékenykedett. 1967-től a MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos munkatársa. 1991 és 2005 között a Pécsi Tudományegyetem Néprajz Tanszékén folytatta munkáját. Kutatási területe a népi építkezés, a településnéprajz, a 16. és a 19. század közötti periódus történeti etnográfiája, a regionális csoportok vizsgálata. Publikációiból: A kislétföldi lakóház morfológiai vizsgálata, A magyar nép táji – történeti tagolódása Kósa Lászlóval társszerzőségben.

Közösségépítő Agorák Magyarországon

Terek, emberek, közösségek

A Nemzeti Művelődési Intézet és a Magyar Pedagógiai Társaság az „Ünnepnapok az életen át tartó tanulásért 2015” rendezvénysorozat keretén belül tartotta meg október 27-én hagyományos könyvbemutató teadélutánját a Nemzeti Művelődési Intézet Corvin téri székhelyén. Itt került elsőként Budapesten bemutatásra az exkluzív küllemű, tartalmában is magas színvonalú tájékoztatásra törekvő *Közösségépítő Agorák Magyarországon – Terek, emberek, közösségek* című album a Nemzeti Művelődési Intézet kiadásában, Dr. Németh János István szerkesztésében.

A könyvet Sente Béla, a Csabagyöngye Kulturális Központ igazgatója, valamint a Kulturális Központok Országos Szövetségének elnöke mutatta be.

A Krisztus előtti 4. század fordulóján valószínű, a világtörténet legtömörebb szellemi forradalma zajlott egy Debrecen vagy Nagyvárad nagyságú városban. Itt és ekkor élt majdnem mindenki, aki az európai kultúra megalapozásában döntő szerepet játszott. A klasszikus kor legnagyobb szónokának például Démoszthenészt tartják, aki politikai ellenfele volt annak az Iszokratésznek, aki Kr. e. 392-ben létrehozta az első szónoklati iskolát Athénban. Szókratész, Gorgiasz, Platon, Thuküdidész, Xenophón, Antiszthenész, Arisztotelész mind ebben

a pezsgésben éltek, többségében ismerték is egymást, hatottak egymás gondolkodására, s nem melleleg, vagy így vagy úgy, mindannyian hatottak például a szónoklás mesterségére is. De majd mindannyian filozófusok is voltak. És matematikusok is. S történetírók. Thuküdidész megalapozta például a modern történetírást, Arisztotelész az esztétikát, Platon a szociológiát. Theophrasztosz, a botanika atyja, az „isteni beszédű”, aki a peripatetikus iskola igazgatói székébe ülhetett Arisztotelész után, fennmaradt retorikai írásaiban például megteremti a kommunikáció tudományának alapjait is, mert megkülönbözteti a beszéd kognitív és interaktív szintjét. Ezek az emberek ott tébláboltak nap mint nap az athéni agorán, és szédítették egymást, meg a járókelőket, vagy tornacsarnokokban, úgynevezett *gümmaszionok*ban osztották az észet a tátott szájú hallgatóságnak.

Képzelnék el egy nagy csarnokot, amely mellett van még egy-két kisebb konferenciaterem, egy étterem, egy wellness-központ, egy zeneterem, egy könyvtár és egy többcélú szórakozásra alkalmas helyiség is! Ismerős összetétel? Többet is kiástak Görögországban, Athénban, Olümpiában, Hierapoliszban, Epheszoszban...

„A kultúra várost épít” volt a jelmondata annak az uniós finanszírozású infrastruktúrális programnak, melynek

felhívásai 2008-ban láttak napvilágot, s melyek kiemelten olyan megyei jogú városoknak szóltak, amelyek jövőképükben fontos szerepet szántak a kultúra településfejlesztő erejének. A program az *Agora* nevet kapta, utalva ezzel a feladat közéleti fontosságára, a helyi társadalomban betöltött koordinációs és párbeszéd-teremtő szerepére. A két kiírás közül az egyik, az *Agora-PÓLUS* a 2005-ben fejlesztési pólusokká emelt nagyvárosainkat érintette, míg a másik, a szimplán *Agora* nevű szólt a többi megyei jogú városnak.

A projekt infrastrukturális fejlesztő szakasza nagyjából le is bonyolódott, úgyhogy 2015-re elérkezettnek látszott az idő a számvetésre. Ezt a számvetést tartom most a kezemben. Gyönyörű könyv. Arról szól, hogy a 19. század végi színházépítések óta a magyar művelődés nem kapott ily mérvű infrastrukturális támogatási csomagot, mint az *Agora*-program.

Én egy ilyen intézményben dolgozom, de azt kell mondjam, ma még fel sem tudjuk fogni ennek a dolognak a kultúrtörténeti jelentőségét. Valószínű, a közel ötszáz IKSZT-vel, a több tucatnyi művelődési házat érintő belváros-rehabilitációs felújítással, a MOM-al, a RAM-mal, és a következő hét évben várható TOP-on belüli közművelődési fejlesztésekkel együtt olyan mértékű értékfelhalmozásról szól majd évtizedek múltán az utókor,

mint amit az a bizonyos 19. századvégi színházfejlesztés jelentett. Az pedig napjainkig ér, s érvényes marad még évtizedekig... És ez azért fontos különösen, mert lényegében nem az épületekről volt akkor sem szó, hanem arról hogy a magyar kultúrát megtartó anyanyelv méltó templomokat kapott az ország minden szegletében. Ez a kulturális tartalomfejlesztési modell volt az, amely történeti jelentőségűvé vált – s azzá válhat ez a mostani innováció is...

A könyv *Bevezetője* rövid összefoglalás a programról, majd olvashatunk a görög agorák szellemiségének időszerepéről, s örökségéről, melynek segítségével eljutunk a demokrácia – egy Klebelsbergi diszciplínát ide illesztve: a *kulturális demokrácia* – mai problematikájáig, melynek kulcsszereplőjévé az érdekeltség – *teljesítmény* – *minőség* vezérelt ember válik, ahogy a görögországban, úgy a ma Európájában is.

A következő fejezetben megjelenik a tartalomfejlesztési alapvetés is, az *Agora-modell*, mely most már tizenhárom nagyvárosban és annak vonzáskörzetében határozza meg a közművelődés napi szakmai teljesítményeit és kvalitását. Gazdasági és munkaerő-piaci hatásokról, népeségmegtartó erőről olvashatunk itt a közművelődést illetően.

A pályázat fő céljai a következők voltak:

1. *Multifunkcionális közösségi központ létrehozása*
2. *Közösségi, képzési és élményfunkciók egy komplexumba történő telepítése*
3. *Területi közművelődési tanácsadó szolgáltató funkció kialakítása*

Filozófiája az *integritás*...

Integritás a közösségek alkotó együttlétében, az egész életen át tartó tanulás széles lehetőségeiben, város és vonzáskörzet együttlétében.

Gyakorlata a *multifunkcionalitás*...

Ezzel szolgálja ki ezt a hihetetlenül összetett és követelőző kort. Mert szolgáltatásai sokszínűek, hihetetlenül komplexek és élményszerűek, s ami nagyon fontos, elérhetőek és fenntarthatóak... Ettől korszerűek, s jövőorientáltak.

Éltetője: a *minőség*...

Minőségi körülmények, minőségi szervezőmunka és minőségi kínálat. És itt, a minőségi körülményeknél kell kitérnünk a könyv egy fontos megállapítására, hogy az Agora-program építőművészeti jelentősége is messze túl mutat önmagán.

A könyv következő része áttekinti a már működő agorákat. Előbb az általános célú *Agora-konstrukciót*, melynek célja egy olyan közművelődési intézményrendszer kialakítása volt, amely összekapcsolhatja a közoktatási és közművelődési rendszereket, javíthatja az élethosszon át való tanulás feltételeit, s magas színvonalú kulturális szolgáltatásokat biztosít. Az ehhez rendelkezésre álló 14,6 milliárd forintos forrásra 2008-ban egy kétfordulós pályázatot írt ki a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség. A tizennégy pályázó város közül végül heten értek célba.

Elsőként *Kaposvár*, ahol az Együdvégség Árpád Kulturális Központot 2011. augusztus 13-án egy nagyszabású Rippl-Rónai kiállítással nyitották meg. Az 5100 m²-es üvegpalotában 400 fős rendezvényteret, képtár, próbatermek, művészeti alkotóterek, kávézó és étterem várja a látogatókat.

A *hódmezővásárhelyi* Bessenyei Művelődési Központ 2012. augusztus 31-én nyitott, a megújított régi Ház mellett egy új épülettel is gazdagodva.

Ezután 2013. január 22-én következett *Békéscsaba*, ahol a régi Ifiház

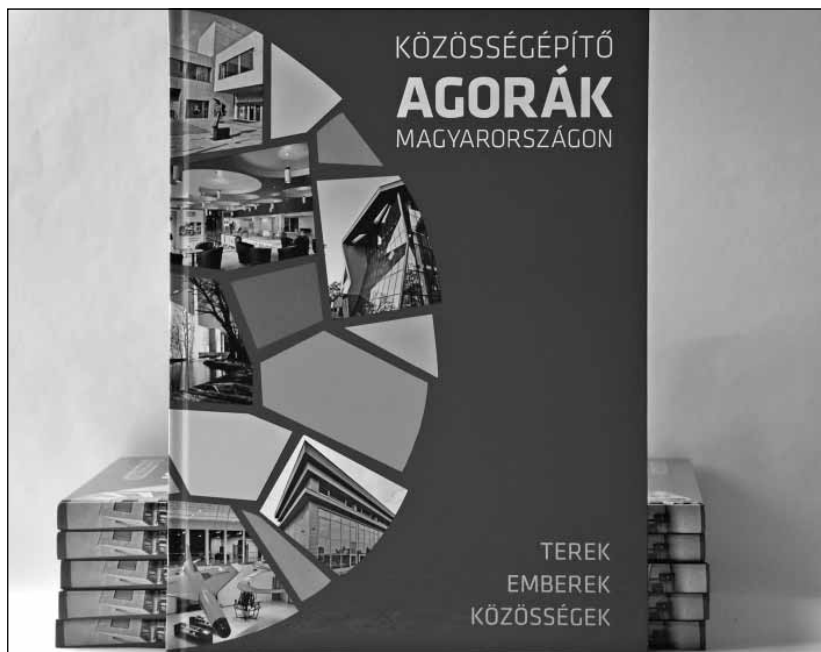
megújított épülete a Csabagyöngye nevet kapta. 6.100 m²-es alapterületen két összenyitható rendezvényteret, két 150 fős terem, 4 önálló kiállítótér, 13 foglalkoztató, zöldtető, víz-menti terasz, vendéglátóhely, öltözők, irodák, műszaki terek alkotják az épületet.

Még ugyanez év áprilisában megnyílt *Tatabányán* a Vértességi Agorája. A több mint 6500 négyzetméteres épületkomplexum közművelődési és közösségi feladatokat lát el. Az intézményben színházterem, kamaraterem, kortárs kiállítótér, foglalkoztatók, kávézó és étterem várja a látogatókat.

Szekszárdon az Agora-program eredményeként a komplex szolgáltatásokra képes 7600 m²-es épület együttesben korszerű színházterem, rendezvényterem és moziterem jött létre, a kiválóan felszerelt foglalkoztatók mellett kényelmes pihenő- és vendéglátótér, s külön épületben a Művészetek Háza szolgálja a magas szintű kulturalközvetítést. A megnyitóra 2013 augusztusában került sor.

A következő nyitásra egy évet kellett várni. *Szolnokon* a meglévő kulturális központ mellé egy új szárny épült. Az agora-épület többfunkciós földszinti tere mellett előadóteremmel, kiállítótérrel, gyermekjátsszóval, új foglalkoztatókkal gazdagította az „Aba-Novák” kínálatát.

A *nyíregyházi* Agora 2015 januárjában nyitotta meg kapuit. 1700 négyzetméternyi közösségi és 1100 négyzetméter multifunkcionális teret

A „Környékünk Művelődési Központja” Szegeden. A képen látható az épület külső része, amely a városi környezetbe illeszkedik. Az épület a városi környezetbe illeszkedik, és a városi környezetbe illeszkedik.

A központi épületrendszerhez kapcsolódik a területen található többi művelődési ház, egy Taurinform Iroda és két művelődési kiállítóhely.

A 2010-ban átadott, kétfelirészes intézmény épületében, amelyben a központi programok és a szolgáltatások egyaránt helyet kaptak, jelenleg közel 100 szervezet, intézmény, egyesület dolgozik az épületben, vagy rendezvényeket tartanak itt. A központi programok és a szolgáltatások egyaránt helyet kaptak, jelenleg közel 100 szervezet, intézmény, egyesület dolgozik az épületben, vagy rendezvényeket tartanak itt.

A 2010-ban átadott, kétfelirészes intézmény épületében, amelyben a központi programok és a szolgáltatások egyaránt helyet kaptak, jelenleg közel 100 szervezet, intézmény, egyesület dolgozik az épületben, vagy rendezvényeket tartanak itt.

A 2010-ban átadott, kétfelirészes intézmény épületében, amelyben a központi programok és a szolgáltatások egyaránt helyet kaptak, jelenleg közel 100 szervezet, intézmény, egyesület dolgozik az épületben, vagy rendezvényeket tartanak itt.

alakítottak ki, és egy közel 700 négyzetméteres rendezvényter áll a vendégek rendelkezésére.

A bemutatásban ezután az *Agóra PóLUS*ok következnek, melyek egy, a felsőoktatáshoz szorosan kapcsolódó konstrukció részesei, közvetlen céljuk olyan közművelődési intézmények létrehozása, melyek egy helyen biztosítják az adott pólus tematikájához illeszkedő ismeretterjesztő funkciókat és a helyi társadalom igényeire összpontosító közösségi szolgáltatásokat. Az *Agóra PóLUS*okban a látogatók interaktív módon ismerhetik meg az adott város felsőoktatásához és gazdaságához kötődő tudományterületeket, elősegítve ezzel a pályaválasztást és a munkaerő-piac kedvező térségi alakulását. Egyúttal ezek az *Agóra-PóLUS*-ok az egyetemek közösségkapcsolati pontjaiként is működnek, bemutattva azok szakmai műhelyeit, tudományos eredményeit. Itt 8,3 milliárd forint támogatás állt összesen a pályázók rendelkezésére.

Az első *Agóra-PóLUS* Győrben nyílt 2012 márciusában a Széchenyi Egyetem területén. A neve mind tematikáját, mind megvalósítási formáját elárulja: *Mobilis Interaktív Kiállítási Központ*. A Wankel-motor dugattyúját idéző két szintes épület egy 3000 m²-es tudományos élményközpont, centrumában a gépek, s kiemelten az autók technikai rejtelseivel. Célja a minden korosztályt megérintő, műszaki kreativitásra építő ismeretterjesztés, és az, hogy a fiatalok kedvet kapjanak a mérnöki munkához. A Mobilis így nem csak a győri egye-

tem, hanem a helyi járműipar háttér-intézményévé is válhatott.

Szegeden a *Szent-Györgyi Albert* *Agóra* mintaszerű szimbiózisa egy közművelődési intézménynek és egy tudományos ismeretterjesztő központnak. A Százszorszép Gyermekház klasszikus művelődésszervezési modelljére épült rá a Tudományegyetem informatikai látogatóközpontja és az MTA Biológia Kutatóközpontjának látványlaboratóriuma. Az épület hasznos alapterülete 6860 m². A Szent-Györgyi *Agóra* 2012 decemberében nyitotta meg kapuit.

Debrecen *Agorája* hét természeti tudományág rejtelseibe enged bepillantást a csillagászatól az orvosbiológiáig. A Debreceni Egyetem botanikus kertjében a néhány hónapja megnyílt három szintes élményközpont 5300 m²-en várja látogatóit.

Látjuk, mindenhol vannak rendezvényterek, galériák, gyermekjátékszók, próbatermek, foglalkoztatók, kávézó és étterem, s az épületek felújítás eredményeként születtek, ahogy ezt a pályázat előírta. Az átlagos alapterület 5-6000 m², a bekerülések 1,5-2 milliárd Ft közöttiek, kiemelték a *multifunkciós terek* és a *21. századi építészeti és műszaki színvonal*. De láthatjuk azt is, ebben az azonosságban mégis tíz teljesen különböző, autonóm eredmény született!

A harmadik lépcső további három város közel 700-700 milliós támoga-

tását jelentette, így született meg a közelmúltban *Veszprém, Kecskemét* és *Szombathely* *Agora*-programja is, s a sor a „kisagorákkal” Mosonmagyaróváron, Gyulán és Hatvanban folytatódik.

A Nemzeti Művelődési Intézet komoly missziót vállalt a program fenntartásában. Egyrészt szakmai mentorságot, hisz a Kulturális Központok Országos Szövetségével együtt létrehozta az *Agóra-műhelyt*, mely szellemi találkahelye az érintett intézményeknek, másrészt kiadta ezt a kötetet, mely azt hiszem, a közművelődési szakma jelenlegi legprogresszívebb kézikönyve.

Az *Agóra-könyvben* 95 oldalon 354 színes kép örökíti meg a tizenhárom *Agóra* ezerszínű életét. A képek Dömény Csaba mellett az intézmények dokumentátorait dicsérik. A könyvterv az Arcus Stúdió munkája, a tipográfia és a borító Misik-Nagy Rita és Bogár Ágnes kiemelkedő hozzáértését igazolja. A könyv Gyomán készült, kivitelezője a KNER Nyomda.

Egy névnek kell még elhangoznia, akinek nem csak a könyv megírásáért és szerkesztéséért kell köszönetet mondanunk, hanem azért az immáron közel egy évtizedes munkáért, amelyet az *Agorák* megvalósulása és elismertetése érdekében tett. A név Dr. Németh Jánosé, aki tervezett, írt, előadott, házalt értük, vitázott, érvelt, kardoskodott, harcolt elméleti szakemberként, gyakorlati munkásként, és szervezőmunkájával illetve ezen könyvével megalapozta a közművelődés egy új szakterületét, amit munkacímen az „*Agóra-típusú közművelődési intézmények elméleti alapjainak*” nevezhetünk.

Köszönet neki, a Nemzeti Művelődési Intézet vezetőinek, és persze mindenkinek, aki hozzájárult a könyv megjelenéséhez. Büszkeséggel tölt el, hogy megtisztelték a felkéréssel, és én mutathattam be a kötetet.

SZENTE BÉLA a Csabagyöngye Kulturális Központ igazgatója, a Kulturális Központok Országos Szövetségének elnöke.

Beszélgetés Orbán Hedviggel, a szegedi Szent-Györgyi Albert Agóra igazgatójával

*„minden kollégának, szakkörve-
zetőnek, nyári tábor vezetőjé-
nek, diákmunkásnak a belépé-
sekor elmondjuk, hogy ... neki
magának is generáló és önálló
személyiségnek kell lennie”*

Mátyus Aliz: Szegeden található az ország három újonnan épült agórája közül az egyik. Azért Szegeden kezdeményeztem ezek közül a beszélgetést, mert előzetes tájékozódásom alapján azt éreztem, hogy a szegedi Szent-Györgyi Albert Agóra olyan szakmai előzményekkel rendelkezett, aminek következtében folyamatosságról lehet beszélni az Agóra megépülése előtti és utáni helyzetben. Mit tudhatunk meg erről?

Orbán Hedvig: Nagyon szerencsés helyzet adódott Szegeden, ami következett a városvezetés bölcs előrelátásából és abból, hogy egy 60 éves intézmény elmúlt 25 évének a mun-

káját a szegedi Agóra, mint előnyt élvezte. Az Agóra újonnan épült épület, Szeged városában az önkormányzat úgy döntött, hogy ebbe magként a korábbi Százszorszép Gyermekházat rakja bele. A Százszorszép Gyermekház 1951-től létező intézmény volt. Az épület, amelyben működött, 1903-ban épült, tehát egy több mint 100 éves épület volt. Mindenféleképpen szükség lett volna ennek az épületnek a felújítására, a város az építkezés adta lehetőséggel, az európai uniós pályázattal ezt a kérdést így oldotta meg: új épületbe költözött a gyermekház.

Én 1987 óta dolgoztam a gyerekházban. A kollégáim jelentős része is több mint 15-20 éve dolgozott a gyerekházban, tehát egy nagyon jelentős, együtt öregedő csapatról beszélünk. Ez egy kicsit vicces, mert mindannyian huszonévesen kezdtük, és a huszon év együtt dolgozás után, most olyan 40-es korosztály dolgozik az Agórában. Úgy gondoljuk, hogy nagyon-nagyon sokat végeztünk az elmúlt 25 évben a régi épületben, és ennek a munkának a gyümölcse beért az Agórában.

Még ehhez hozzátartozik Szeged városában – amit hogyha az ember csak a mozzanatokat látja, akkor esetleg el is ítéli –, hogy a város önkormányzata 2008. június 30-ával bezárta a városi művelődési központot. De ez egy tudatos döntés volt, mert az

épületet az ügyészség kívánta megvásárolni, bírósági negyed bővítéséhez. A városi művelődési központ épülete közvetlenül a bíróság mellett állt, tehát ez a bíróság terjeszkedésének egy logikus lépése volt. Három nap különbséggel pedig elkezdődtek az egyeztetések az Agóra pályázati munkáira, és a Százszorszép Gyerekház átvett a városi művelődési központból 10-nél több művészeti csoportot – a régi épületbe. A művelődési központ két kisebb épületét átvettük telephelyként, tulajdonképpen egy átmeneti időszak áthidalásaként. A Gyerekház már csak nevében volt gyerekház 2008 és 2012 között, hiszen nagyon sok felnőtt látogatója és sok felnőtt művészeti csoportja volt. A szakmai munka, majd a konkrét pályázati, majd a konkrét tervezési folyamat, meg az építkezés mind tartott ebben a 4 évben, és 2012 decemberében nyitottuk meg az Agóra kapuit.

A Százszorszép Gyerekház részéről az utolsó két év kifejezetten nagyon tudatos szakmai tartalomfelesztésről szólt. Mi úgy költöztünk ide, hogy a gyerekházban 38 közösségünk volt. Azért tudom ennyire konkrétan ezt a számot, mert nagyon szigorú vezénylési tervet készítettünk a költözéshez. Tehát megvolt, hogy ki, mikor van utoljára a régi épületben, és ki mikor van az új épületben. 12-én még a régi épület működött, és 13-án megnyitottuk az újat. Innen tudom ennyi-

Informatikai Műhely – nyári tábor

re pontosan a közösségeink számát. De 2013 januárjától startra készen álltak itt azok a közösségek, amelyeknek megígértük, hogy az 5 600 m² alapterületű agorába befogjuk őket. Így 2013-ban is 40 fölött volt, most pedig olyan 53-54-re tehetjük a különböző közösségeink számát, amelyek a legkisebb kortól a nagyon idős nyugdíjas korosztályig tartanak. Nagyon érdekes a dologban, hogy megvannak, és nagyon aktívan dolgoznak azok a közösségek, amelyeket mi 2008-ban vettünk át a Bartók Béla Művelődési Központtól. Tehát azóta is megvan például a Bartók Béla Női Kar, ami már nálunk ünnepelte a 45. és most ünnepli a fennállásának 50. évfordulóját. Nálunk van az Ifjú Zenebarátok Kórusa. Nálunk van például olyan nyugdíjas tornakör, amelyet szintén akkor vettünk át. Igyekeztünk ezekre a közösségekre felelősséggel figyelni, munkájukat segíteni.

M. A.: Nagyszerű, hogy így tudott minden egymásra épülni a szakmai munkában.

O. H.: A városvezetés részéről pedig azért volt bölcs döntés elérni, hogy az agora egy látogatott épület legyen, mert ennek az újonnan átadott épületnek 12 évre biztosítani kell a fenntartási költségét. A Gyerekházban 300 fő volt a napi látogatók száma, a Gyerekház összes csoportját, összes programját, összes látogatóját egyik pillanatról a másikra áthelyeztük az Agórába, így a látogatottságot is áthelyeztük. Most naponta körülbelül 400-500-ra tehető – rendezvénymentes napokon, amilyen szinte nincs is – a napi látogatóink száma, a közösségeinkkel, a csoportjainkkal, a hozzátartozókkal együtt. Ezért is gondolom, hogy nagyon bölcs döntés volt az önkormányzat részéről az,

hogy egy meglévő, jól működő intézményt hozott épület szempontjából biztonságosabb helyzetbe, és ezzel egyben a város eleget tud tenni az Európai Unió elvárásainak, hiszen fenn tudjuk tartani az épületet.

Még egy szakmai érdekességet szeretnék elmondani. Amikor az intézmény szervezeti formája volt a kérdés, hogy milyen formában működjön, akkor mi a kollégáimmal a Gyerekházban készítettünk egy anyagot, amelyikben egyik részében az önkormányzati intézményi létet, a másikban pedig a nonprofit kft-t, mindkettőnek az előnyeit, a hátrányait, erősségeit, gyengeségeit vettük számba. Ezt a mérleget letettem az akkori kultúráért felelős alpolgármester elé, és gyakorlatilag a mérleg már ebben az anyagban is egyértelműen az intézményi forma felé billent el. Abban is szerencsém volt, hogy megkérdezték, hogy én magam mit gondolok, és én is az intézményi formát tartottam jobbnak. Nem azért, mert félek a váltástól vagy félek egy gazdasági társaságtól, hanem azért, mert mind szakmailag, mind fenntartó szempontjából sokkal garantáltabbnak, sokkal ellenőrizhetőbbnek látom egy önkormányzati intézménynek a működését, mint egy nonprofit kft-jét. Eleve az államháztartási törvény az önkormányzati intézmények számára nagyon nagy szabályozottságot nyújt, míg a gazdasági társaságoknál természetesen vannak szabályozottságok, de nem ennyire sok és nem ennyire erős szabálynak kell megfelelni. Tehát így önkormányzati intézményként kezdte el és folytatja a munkáját az Agóra. És ha még abból a szempontból is megvizsgáljuk, hogy egy közművelődési intézmény 15 fős főállású csapata növekedett meg 33 főssé, és tulajdonképpen mi magunk

építhettük fel a humán erőinket, azaz a humán erő lépésről lépésre való fejlesztését jó alapos előkészítés után magunk végezhettük, akkor azt kell, hogy mondjam, hogy a Gyerekházból jött kollégáim számára, meg a magam számára is, ez így egyértelműen egy nagyon-nagy szakmai kihívás. Letettünk valamit az asztalra, egy kisebb alapterületű, kisebb létszámú, kisebb feladatkörű, kisebb hatókörű intézményben, és ez belépő lehetett egy szakmailag más jellegű, sokkal összetettebb, sokkal bonyolultabb tevékenységrendszerhez. A régi kollégákban nyilván a szakmai kihívás ott is van, ez a saját szakmai pályájukon fejlődést, kitekintést, más jellegű munkát, más jellegű ismereteket jelent. Az új kollégák számára, akiket pedig beléptettünk magunk közé, én azt gondolom, hogy nagyon-nagy lehetőség. Többségük igyekszik is megbecsülni a helyzetet, hogy ők egy ilyen intézményben dolgozhatnak.

A gazdálkodásunkat tekintve, nagyon stabil és nagyon kiegyensúlyozott volt a Százszorszép Gyerekház gazdálkodása az elmúlt huszonegynéhány évben. És ugyanezt a stabilitást próbáljuk az Agórában is tartani. Tulajdonképpen fölépítettünk a Gyerekház 10 feladatkörére egy feladatkörönkénti stabilitást igénylő, bizonyító gazdálkodási rendszert, amit itt az Agórában egyszerűen csak kibővítettünk azzal, hogy megnövekedett a feladataink száma. Minden feladatnak meg kell állni önállóan pénzügyileg is a lábán. Ha minden feladat önállóan stabil gazdaságilag, akkor nyilván az egész intézménynek is stabilnak kell lenni gazdaságilag. Már lezártuk a 2013-as, 2014-es költségvetési évet, minden esetben ez beigazolódt. Az Agóra 2015-ben már közel 210 millió forintos költségvetéssel gazdálkodik, és ennek a költségvetésnek 45-48%-a körülbelül saját bevételből származik. Ami rengeteg sok, apró tételből származó bevételt jelent. Tehát óriási napi pénztári forgalmat jelent. Sajnos 2015. április 1-től az államháztartási törvény megváltozása egy kicsit más irányba vitte az intézmény gazdálkodását. Az államháztartási törvény kimondja, hogy a 100 fő alatti létszámmal dolgozó intézmények nem lehetnek önállóan gazdálkodóak. Ez

két intézményt érintett Szegeden, a Bábszínházat, és bennünket. Nyilván ezzel az önkormányzat, mint törvényben előírt kötelezettséggel nem tudott mit tenni. Egy gazdálkodó szervezet látja el a gazdálkodásunkat április elseje óta. Maximálisan törekszünk minden szabálynak eleget tenni, minden előírásnak megfelelni. Ennek ellenére nagyon határozottan érzem, hogy mind a saját, mind a szakmai kollégáim napi munkaidejéből már csak mennyi tud szakmaiságra fordítódni, és mennyit kell az adminisztrációval foglalkozni. Még azt is gondolom azért magamban, hogy ekkora, mind nagyságrendben, mind ennyi feladatkört ellátó intézménynek nagyon-nagy segítséget nyújthatna, hogyha továbbra is önállóan gazdálkodó intézmény lehetne. Vagy valamikortól, például a következő költségvetési évtől újra önállóan gazdálkodó lehetne. Sokat tanultunk a gazdálkodó szervezettől. Nyilván azokat a szabályokat, amiket be kell tartani, előtte is betartottuk, ezután is be fogjuk tartani. A mindennapi munkában sokszoros odafigyelést igényel az április 1-je óta tartó folyamatok rendben tartása.

M. A.: *Tanulmányoztam a Szegedi Vakáció 2015-ös könyvecskéjét, és az derült ki számomra, hogy az Agóra működését és építkezését az jellemzi, hogy foglalkozás-féleségei kiegészítik és erősítik egymást. Az Agórában olyan összejártsága van egy jó szemlélettel végig gondolt munkának, amiről én azt hiszem, így még nem láttam az országban. Olyan intézményt bizto-*

san nem, ahol ez ennyire jól látható lenne. Hogy lehet ilyen eredményre jutni és ezt vinni, vezetni?

O. H.: Nagyon szépen köszönöm, örülök, hogy ez így látszik kívülről. Mi belül ezt tudjuk és tudatosan alakítjuk. Igazából minden rakódott egymásra, egymáshoz, pontosabban raktam a kollégákkal együtt, mindent egymásra. Én '87 februárja óta dolgoztam a Százszorszép Gyerekházban. Az első 5 évben szakmai munkatárs voltam. Akkor még csak két jelentős tevékenységi köre volt a háznak, a nyári táborok és az év közbeni szakkörök. Az összes többi 10 feladatkört az elmúlt 25 év során építettük fel. És amikor elkezdtük a táborok számát növelni – ez már a '80-as években általam megtörtént –, utána ez minden évben bővült újabb szakmai kollégák bekapcsolódásával. És nagyon tudatosan alakítottuk is, ugyanis teljesen más típusú közművelési munkát igényel a tanév, amikor sokkal jobban lehet nyitni például a felnőttek felé is. Nyáron, nyilván részben a gyerekházi létünkben adódóan, nagyon nagy erő a hetente ide látogató több száz táborozó gyerek. De nagyon-nagy erő az ő szüleik is meg az ő családjuk is, meg mindenki, aki ezáltal megismeri az Agórát. Mindig januárban kezdjük a táborainkat kialakítani, és törekszünk arra, hogy az új típusú dolgokat, az új típusú közösségeink bevezetését táborban vezessük be, egy tábori program kínálatával. 15 ezer példányban megjelentetjük a Szegedi Vakáció programfüzetet, ezzel kellő propagandát biztosítunk hozzá. És 22 éve kiadjuk, ez garantálja, hogy lesznek rajta. Ha pedig nem lesznek rajta, akkor ez mutatja, hogy ez valószínűleg nem egy életképes ötlet. Vagy, hogy erre a közösségre nincs igény. Tehát nem egy olyan dolog, ami szeptembertől is talpon maradna. A tábori közösségeink mindenféle gyerekkorosztály számára nyitottak, de zömében óvodás, általános iskolás és középiskolások számára szervezzük táborokat. Egy táborban összejött adott tevékenységre épülő közösséggel pedig lehet szeptemberben szakköri, művészeti csoport közösségi életet újra kezdeni, új munkát kezdeni. Ez tudatosan van így huszon éve.

Azt tudom mondani, hogy az összes feladatkörünk mindig-mindig

egymásra épült. A táborvezető kollégáink jelentős része év közben nálunk dolgozik szakkörvezetőként, néptáncgyűttes vezetőjeként, művészeti csoportvezetőként. A számukra is kihívás az, hogy milyen új ötleted van nyárra, mit kínálnál nyárra. Nagyon jó megélni azt például, amikor a 25 éve nálunk dolgozó 40 éves néptánc oktató kolléga azon gondolkodik, hogy mi újat kínáljon nyárra, mert mást akar kínálni. És nagyon jó az, hogy ezek a kollégák évről évre jönnek az újabb kínálatokkal. A nyarat nagyon tudatosan állítjuk össze, tehát 6 hétig szervezünk koncentráltan szaktáborokat. Ezek a szaktáborok mindig úgy tevődnek össze, hogy minden héten van fiúsabb dolog, lányosabb dolog, hagyományosabb dolog, újabb dolog, kisebbeknek, középiskolásoknak szóló kínálat, és hát nyilván a ház jellegéből adódóan nagyon törekszünk arra, hogy nyáron is és év közben is nagyon erősítsük a ház természettudományos kínálatát. Tulajdonképpen a természettudományokra való orientálást mi már nagyon kisgyerekkorban, 6-7 évesen, szakkörökkel, nyári táborokkal megkezdjük.

Nyilván ez egy csapatmunka. Csapatmunka volt a Gyerekházban, csapatmunka van az Agórában. Nyilván azok a kollégák, akik ezt szeretik csinálni, szívesen csinálják, ők elhivatottan csinálják ezt a dolgot. Nagyon jó volt például éppen a mai napon szembesülni azzal, hogy kollégák azt mondták egy diákmunkásra, hogy nem tudja felvenni azt a tempót, amit mi diktálunk, és hogy törekednünk kell arra, hogy a diákmunkások is fölvegyék ezt a tempót. Igyekszünk minden kollégának a belépésekor, minden szakkörvezetőnek a belépésekor, nyári tábor vezetőjének a belépésekor, diákmunkásnak a belépésekor elmondani, hogy ez egy nagyon gyorsított dolog, és neki magának is generáló és önálló személyiségnek kell lennie, és hát ezt igyekszünk elvárni a kollégáktól, és én ezt igyekszem a háttérben biztosítani. Tehát én igyekszem mindig, mindenkinek a nagy háttére lenni. Nyilván vannak folyamatok, amikor ez biztos nem 100%-osan sikerül, de nyilván ehhez mindannyian kellünk. És úgy gondolom, hogy az, ahol tartottunk a Gyerekházban, abban is

mindannyiunk munkája volt. Ahol most tartunk az Agórában, ahhoz is minden kolléga kell, és minden kolléga együtt dolgozása kell.

Nekem nagyon-nagyon jó érzés csapatban együtt dolgozni, és én nagyon szeretek csapatban együtt dolgozni. És nagyon jó dolog fiatalokkal együtt dolgozni. Tehát én magam is, még a Gyerekház korszak előtt, egy fiatalokból álló klub révén kerültem kapcsolatba a Gyerekházzal. Nagyon sok gyakorlatra jövő hallgatónk van, akikre felelősségteljesen rá lehet bízni feladatokat. Nyilván kellőképpen ki kell őket képezni, de egyedül kell beküldeni őket a medencébe. Azt szoktam mondani, hogy neked egyedül kell leúszni a távot, de én ott rohanok kint a parton, és hogyha baj van, akkor úgyis kihúzlak. És ez tényleg így van.

Azt tudom mondani, hogy én magam nagyon szeretem a munkámat. A kollégáim túlnyomó többsége, szerintem szereti a munkáját. Egészen biztos az, hogy ilyen helyen kényszerből, csak a fizetésért, csak a megélhetésért nem lehet dolgozni. Tehát az kevés egy ilyen helyen való dolgozáshoz. Nyilván mindenki esetében kellene a visszaigazolások. Kellene a látogatók, a résztvevők, a gyerekek, a szülők, a közösség visszaigazolása ahhoz, hogy megfelelő úton haladunk.

M. A.: Látszik a Szegedi Vakáció programfüzetben, hogy minden héten – a tudományostól a sporton át a művészetiig – mindenféle választható program van. És ezen kívül az látszik, hogy egy-egy heti program – ez a táborok időtartama – ugyanúgy fölépíti magát, mint ahogyan az egész intézmény is állandóan erre irányul. Láthatóak a szakmai célok a Szegedi Vakáció azon részében, ahol az Agóra ajánlja a heti programjait. A Szegedi Vakációban a szegedi egyéb intézmények is ajánlják a nyári programjait. Kicsit elválnak a könyvecskén belül azok az oldalak, amelyeken más intézmény kínál programot, annyiban, hogy az Agóra megfogalmazásaiban a fő hangsúly mindig az emberért, a gyerekekért valóságokon van, azon, mire jó az a program, ami jól eligazítja a szülőket, motiváló lehet nekik, és sokat mond arról az emberről, aki vezeti azt a hetes tábort. A többi in-

tézmény esetében egy kicsit az általam máshonnan ismert módon kínálódna a programok. Felsorolásszerűen. Pedig biztos vagyok benne, hogy a Százszorszép Gyerekház huszonvalahány éves működése vezetésed alatt, és most az Agóra is, a gyerekvilág programjaira, a gyerekvilággal való foglalkozásra erős hatással lehetett az egész városban. Szegeden minden egy kicsit következik az Agóra munkájából és szakmaiságából is. Boldogan látom, hogy a könyvtár például diát is kínál a gyerekeknek. Kérdezem, hogy amikor újonnan kerül be az Agórába ember, amikor először vezet egy hetes tábort, legyen egyetemi hallgató vagy önkéntes, hogyan tudja meg, hogy mi a szokás, hogy jó fölépíteni a napokat, a napok egymásutánját, az egész hetet? És hogy még a végén szokás megmutatni a szülőknek, hogy a gyerekek mivel töltötte ezt az 5 napot?

O. H.: Amikor minden héten elkezdünk kínálni tábort, valószínűleg 25 évvel ezelőtt az első kínálonkban ezeket megfogalmaztuk. És utána nyilván mindig megmutattuk az előző évi Vakáció programfüzetet a kollégáknak, és akkor ez adhatott támpontot és jelenthetett mércét. Illetve ezek úgy is alakultak, hogy például nagyon szerettem volna, hogy legyen nálunk bábcsoport. Megkörünyéztem egy kollégánót, akiről szinte egyedül tudtam a városban, hogy ilyesmivel foglalkozik. Ennek is legalább 15 éve. A kollégánő akkor egy művészeti iskolában dolgozott, és mondjuk májusban azt mondta, hogy bocsánat nem, nem tud jönni hozzánk. Augusztusban visszajött, hogy ha befogadnánk, akkor mégis jönne és szakkört csinálna. A kollégánő a végén megcsinálta szakkörét a tanév során és ő jött azzal, hogy ha lehet, akkor szeretne bábos tábort hirdetni nyárra. És azóta is, gyakorlatilag minden nyáron egy vagy két bábos táborunk van.

Egyformán gondolkodunk a kollégákkal, illetve benne van a füzetben, benne van kimondatlan elvárásként a levegőben, hogy mit gondolunk, aztán pedig mindenki tudatosan végiggondolja azt, hogy ő mit akar csinálni a héttel, mit akar csinálni a napi programjaival, mit akar csinálni év közben a művészeti csoportjaival. Ugyanez van a művészeti csoportjainknál is,

decemberben, májusban bemutatók vannak. A kollégák tudják, hogy nagyon fontos megmutatni a szülőknek, a közönségnek, mindenkinek azt, hogy mit tudunk, mit nem tudunk. Ez is tudatos, mindenkiben benne van. És egyszer leraktuk ennek az alapkövét, amire ez így rakódik évről évre, a programfüzettel, a táborokkal, a szakkörökkel.

Van az Agórában egy idős úr, nem régóta kollégánk, aki azt szokta mondani, hogy meg kell tudni fogalmazni a célokat. Stratégiai anyagként ezek kevésbé vannak megfogalmazva, de nyilván tudtam neki mondani június elején, hogy az a célunk, hogy most, az előttünk álló 8 hétben hetente 300 és 200 gyerek táboroztatását színvonalasan, zökkenőmentesen meg tudjuk valósítani. Egyértelmű, hogy mi a célunk a szeptembertől júniusig terjedő időszakban, és újabb és kisebb részcélokat tűzünk ki magunknak.

A Szegedi Vakáció programfüzet ötletét huszon évvel ezelőtt vettük Budapestről, ahol láttuk a Szünidő programfüzetet, a Marczibányi térnek a kiadványa volt, azóta már nem találkozom Budapesten ezzel a programfüzettel. Mi itthon akkor kitaláltuk, az önkormányzat ehhez forrást biztosított, és egy idő múlva, ennek is biztos, hogy több mint 15 éve, a Százszorszép Gyerekház megkapta célfeladatként ennek a füzetnek a szerkesztését, a program összegyűjtését, kiadását, nyomdai feladatok ellátását. És ennek a füzetnek a kapcsán nagyon-nagyon szoros az együttműködésünk a város összes közművelődési intézményével, nyárra programot szolgáltató civil szervezetével. Nagyon sok szál fut össze nálunk a füzet kapcsán, és nyilván év közben is.

Azt akartam még elmondani, hogy arra is büszke ez a város, hogy minden évben kiadunk 15 ezer példányban egy ilyen füzetet, és ez minden gyerekes családhoz eljut Szeged városában. Tudatosan terjesztjük. Szülők, kollégák segítenek abban, hogy iskolákba áprilisban, májusban, júniusban eljusson. A diákok a kezükbe kapják, hazavigyék.

Ami még a táborokhoz és a tudatosságához tartozik: A kollégák januárban, februárban írják le az adott nyárra vonatkozó tábori gondolatokat.

Sokszor már az is bekövetkezik, hogy vége az adott évi nyári szezonnak és a kolléga júliusban úgy áll föl, hogy befejezte a tábort, és azt mondja, hogy az idei tapasztalatok alapján úgy gondolom, hogy jövőre ilyet csinállok. Vagy nem így, hanem úgy. Tehát a tanulságokat nyilván már a szezón végén, illetve szeptember elején leszűrjük és rögzítjük és összeírjuk, és ezeket alapjául vesszük a következő évi tervezésnek. És amikor a kollégák leírták januárban, februárban, hogy mit gondolnak a füzetben megjeleníteni, és amikor odakerülnek júniusban, hogy a konkrét heti programot össze kell állítani, mindig azt szoktuk mondani, hogy vedd elő a füzetet és nézd meg szóról szóra. Mindennek teljesülnie kell, ami benne van. Ha beleírtuk, hogy lovaglás, és nem tudjuk teljesíteni a lovaglást, akkor mi lesz helyette, ami egyenértékű, amivel ezt kiváltjuk. Nyilván vannak dolgok, amiket ugyanúgy teszünk évről évre, de minden évben mindig vannak olyan dolgok, amik nagy szakmai kihívásokat jelentenek nekünk, és minden még jobb lesz tőle.

M. A.: *Előfordul-e olyan, hogy a város többi intézményéből szakmai segítséget kérnek, mert látszik, hogy itt egy intézmény nagyszerűen működik.*

O. H.: Ez a segítségnyújtás oda-vissza működik. Tehát azt tudom mondani, hogy Szeged városának valamennyi közművelődési intézménye – az Agórán kívül van hét adott városrészben működő művelődési ház, van a Szegedi Nemzeti Színház, a Somogyi Könyvtár, a Bábszínház, a Szimfonikus zenekar, a múzeum, amelyek városi közművelődési intézmények –, mi mind összedolgozunk egymással. Fél szavakból értjük egymást. Mindenki tud a másiktól segítséget kérni, és tud segítséget nyújtani, hogyha éppen erre van szükség. Kollégákkal régóta dolgozunk együtt, de az újonnan belépő kollégák is várják ezt, tehát a kollégák segítenek. Mind az intézmények egymás között, mind a városházán a kulturális osztály munkatársaival nagyon jó a kapcsolatunk. Mi generáltuk azt, hogy újra visszatérjenek a körülbelül félévente megrendezésre kerülő nagy, minden intézmény részéről és az önkormányzat

részéről legalább félévente megrendezésre kerülő kulturális kerekasztalok, nagy szakmai fórumok, ahol egyeztetünk, hogy ne üsse egyik nagyvárosi rendezvény a másikat. Szegényebbek vagyunk, rengeteget dolgozunk, ne pazaroljuk el az erőforrásainkat, hanem ezeket tudjuk valamilyen formában koncentrálni. Én azt tudom mondani, hogy nagyon-nagyon jó az együttműködés, nagyon jó az együtt dolgozás Szeged város közművelődési intézményei és az önkormányzat közművelődéssel foglalkozó szakemberei között. Bármely városnak csak azt tudnám kívánni, hogy ilyen együttműködésben dolgozzon együtt.

M. A.: *Hogyha huszonvalahány éves működéséről beszélhetünk a Százszorszép Gyerekháznak, és már az Agóra is működik néhány éve, akkor nőttek fel úgy gyerekek a Százszorszép Gyerekházban, hogy már a saját gyerekeiket hozzák ide. És nyilván idehozzák, hogyha öneik élményt és megtartó erőt jelentett.*

O. H.: Amikor elkezdtem dolgozni, 6-8 év volt a korkülönbség köztem és a gyerekek között. Azóta a legfiatalabban, tehát az első generáció körülbelül 40 éves már. Azt éltem meg például tavaly nyáron, hogy az anyukának, aki körülbelül 40 éves, és ő gyerek volt velem egy néptáncsoportban, a középiskolás gyereke diák munkára jött jelentkezni az Agórán, és dolgozott is két hétig az általunk szervezett napközis táborban. Ezt nagyon jó megélni. És erre számtalan példa van, hogy szülőként megjelennek az egykori gyerekek. Meg arra van még nagyon-nagyon sok példa, hogy az itt gyakorlaton levők gyerekei, meg köreik hogyan térnek vissza, és hogyan segítenek.

Már a Százszorszép Gyerekházra is azt mondtam, hogy nagyon sok körünk van. Tehát van a legbelső kör, a főfoglalkozásuk köre, van a művészeti csoportjaink szakkörvezetői köre. Van a nyári táborvezetőinknek a köre, és az említett két kör nem azonos.

Van a nálunk gyakorlaton lévő hallgatóknak a köre, és van a legkülső kör, a szülők, segítők, valahonnan ismernek bennünket köre. A Gyerekházban, az Agórán még senki nem került be úgy szakmai munkatársnak szakmai munkát végezni, hogy ő korábban valamelyik körből ne ismerte volna a ház munkáját. Azért, mert ez nyilván számára is nagyon-nagyon nagy municiót ad. Meg nyilván számunkra is nagy erőt ad, hogy legalább egy területét már az intézménynek ismeri, kollégákat ismer, és így kerül be. Egy kollégánál van, aki az intézet helyettes vezetője, ő ismeretlenül lépett be 23 évvel ezelőtt, azóta együtt dolgozunk, az összes többi szakmai kolléga hallgatóként nálunk volt. Tehát mindenki úgy került hozzánk, függetlenül attól, hogy hány éves a kolléga vagy kolléganő.

Nagyon-nagyon törekszünk arra, hogy stabil gárdával dolgozzunk. Nagyon igyekszünk, hogy megbecsüljük a kollégákat. Például ezt a 2015-öt nagyon-nagyon fokozottnak érzem. Sok szakmai elvárás van, amit teljesíteniünk kell, de itt az elvárások többségében a látogatók felől jönnek. Ha egy tábor létszámát föl kell engedni 50 főig, akkor meg kell találni hozzá a megoldásokat, hogyan valósítsuk meg, ha ekkora iránta az érdeklődés. Hogyha valamelyik táborból a meghirdetett kettőn kívül kell még egy újabb turnust hirdetni, arra is meg kell találnunk a megoldást. Hogyha a heti 12-13-14 táborunk mellett még megérkezik az igény, hogy a nyári szezónra be kell fogadnunk egy kulturális közfoglalkoztatottakat képző csoportot, akkor addig csűrjük-csavarjuk a terembeosztást, hogy 4 hétre be tudjunk fogadni még egy ilyen csoportot. Mert az is hihetetlenül nagy erő, hogy hetente húsznál több kulturális közfoglalkoztatott jár hozzánk, viszi az intézmény hírért, valamilyen módon bekapcsolódik, látja az intézmény munkáját, és ez valószínűleg neki is segítség lehet az otthoni munkájában, az esetleges későbbi elhelyezkedésében.

ORBÁN HEDVIG 1967. június 30-án született Mezőhegyesen, Békés megyében. 1987 februárjától 1992. februárig a Százszorszép Gyermekház szakmai munkatársa, 1992. február 1-től 2012. december 1-ig igazgatója. 2012. december 1-től a Szent-Györgyi Albert Agóra igazgatója. Közművelődési szakember. A Szegedi Tudomány Egyetem Felnőttképzési Intézete andragógia szakos hallgatóinak gyakorlatvezetője.

Egy tudós életkezdeése

Dr. Muszka Dániel*

A Szegedi Katicabogár

1957-ben a szegedi egyetemen Muszka Dániel tervezte és építette meg a szegedi katicabogarat. A bogár maga egy kibernetikus gép, az első magyar műállat, az informatika első hazai ujjlenyomata. A szerkezet a feltétlen és a feltételes reflexek modellezésére szolgál, az egyetem Lélektani Intézete által megadott program szerint működik. A megépítéskor kitűzött cél a fototropizmus, a kondicionálhatóság, és egy védekező, feltétlen reflex gépi rekonstruálása volt. Felépítését tekintve a műállat

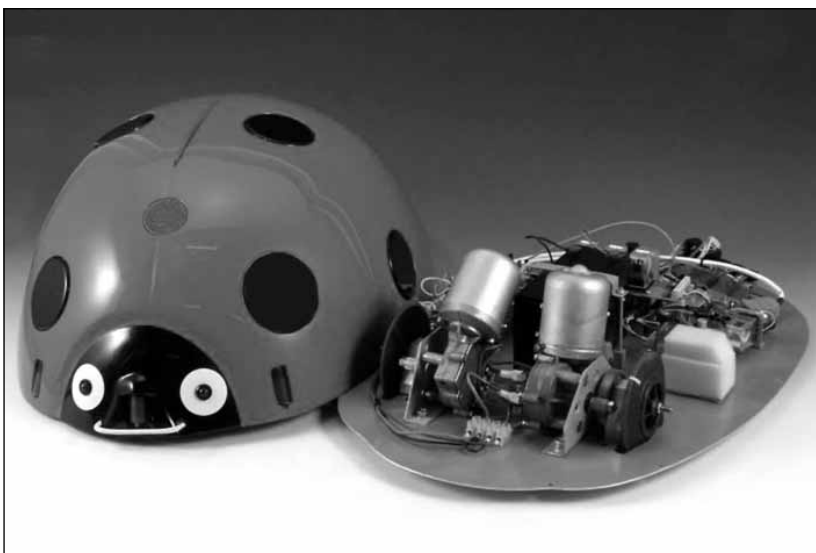
a következőképpen néz ki: 60 cm hosszú, 40 cm széles, 25 cm magas gépben a stilizált, hétpettyes külső héj alatt kap helyet az elektronika, a mozgást 3 darab gumikerék segíti. Belső szerkezete elektroncsövekből, germániumdiódákból, fotocellákból, jelfogókból, elektromotorokból és mikrofonból áll, a 220V-os áramot hálózati kábelen keresztül kapja. A korabeli kiviteli nehézségek miatt Muszka Dániel az áramforrást nem tudta beépíteni a modellbe. A szegedi katicabogár jelenleg is működőképes gép, a szegedi Szent-Györgyi Albert Agórában tekinthető meg.

További információ a „<http://www.infmuze.hu>” címen.

Mátyus Aliz: *Dr. Muszka Dániellel Szegeden, a Szent-Györgyi Albert Agórában beszélgettem, a 85. születésnap megkezdés-ünnepsége előtt. Születésnap tortája egy katicabogár volt, amin nincs is miért csodálkozni, ismerte találmányát, amiről legalább annyi szó esik az Agórában, mint magáról a szintén ebben az intézményben elhelyezett Informatika Történeti Múzeumról. A kiállítás az Agóra szerves része, és hogy ebben van egy katicabogár, ami pedig Magyarország egyetlen elektronikus állata, speciálissá teszi az Agórát és használóit büszkévé. És nem azt mondják a tudósról, a feltalálóról, hogy dr. Muszka Dániel, hanem azt, hogy Dani bácsi. S hogy hozzá kötődik ez a sok érdekesség. Jóleső, hogy valaki nem úgy tudós, és nem úgy foglalkozik informatikával, hogy az kizárná a Dani bácsizást.*

Hadd kérdezzem meg, hogy hogyan adódott ez a kapcsolódás, hogy itt gyerekek informatikatudománnyal úgy tudnak kapcsolatba kerülni, hogy még az is elképzelhető róluk, hogy egyszer a pályájukká vagy a foglalkozásukká válik, mert megszeretik.

Muszka Dániel: Ezek a legszebb reményeink. Mert hát végeredmény-

* Muszka Dániel informatikus tudós tudományos előadást tartott 2010. 03. 31-én a szegedi Szabadegyetemen, „Az Informatikai Történeti Múzeum Szegeden” címmel, mely a következő címet a google-ba beírva meghallgatható a YouTubeon: Muszka Dániel, Szabad egyetem előadás (Szeged) – YouTube
Ugyanígy az általa feltalált katicabogárról két bemutatófilm szintén a YouTube filmjei között van.

ben ez a gyönyörű kiállítás, ez nem csak szemet gyönyörködtető, hanem szellemet is gyönyörködtető, különösképpen azok számára, akik életükben találkoztak számítógéppel, számítástechnikával. Gyakori élmény, hogy jönnek ide, nem korombeli, de mondjuk hozzám képest úttörő korban lévő, ősz hajú matematikusok és programtervezők, számítóközpont vezetők, meg egyebek, akiket 40-50 évvel ezelőtt nagyon jól ismertem, és akikkel volt kapcsolatom, sőt együttműködtünk. Könnyek csillognak a szemükben. Itt az emberek egyrészt emlékeznek, másrészt pedig legjobb reményeim szerint egy komoly infekción esnek át, és sikerül, nem minden esetben, mert ez egy borzasztó nehéz dolog, de sikerül egy kicsit beoltani őket, és fölkelteni az érdeklődésüket az informatika iránt. Mert itt most nem csak arról van szó, hogy csak számítástechnika, hanem szélesebb körben: informatika. És hogyha kérdezik, hogy Dani bácsi hol lehet elhelyezkedni, ha végzünk, akkor én mondom, hogy vegyé a kezébe egy újságot, pláne egy apróhirdetéses újságot, informatikust keresünk, informatikust keresünk. Az i betűnél szinten csak informatikuskeresés szerepel.

A bácsihoz visszatérve, igen, elszálltak az évek. De annak idején..., az intézetben... Én a Magyar Tudományos Akadémia Matematikai Kutató Intézetében kezdtem pályafutásomat. És ott a főnök világhírű akadémikus, Kalmár László volt. Egy rém aranyos, nagyon kedves középkorú úr. És megengedte nekem: mondd csak azt, hogy Laci bácsi. És ő alapította a kibernetikai laboratóriumot Szegeden az egyetem berkein belül. És én voltam az első munkatárs. Három egymást követő generációval számítóközpontot építettünk föl és százhuszon valahányan voltak alkalmazottak. És ez több okból adódott így, az egyik lényeges ok, hogy mindig az akkori legfejlettebb technika került Szegedre. És ez annak volt köszönhető, hogy Laci bácsit tisztelték mindenütt. Laci bácsi hírneve vonzotta ide az embereket, és óriási létszámok jelentkeztek. Még nem volt programtervező matematikus szak. Ez később alakult ki, ez az elnevezés. Laci bácsival rengeteget beszélgettünk, rengeteget utaztunk együtt, és végig beszélgettük fél Európát is. És nem csak engem sikerült szuggerálnia, hogy fiacskám nem szabad földadni. Ha az embernek van egy ötlete, akkor dögönyözni kell tovább a szürkeállományt... Vagy nagyon figyelni kell, mert hátha valahol a környezetben fölbukkan a megoldás. Csak ehhez kitartás és szorgalom kell.

Kérdezik azt, sokszor, hogy tudományos eredményei? Hány közleménye van? Mindössze 17 dolgozatom, ami megjelent különböző tudományos folyóiratokban, ezt kiizzadtam. De ennél nehezebb volt kiizzadni: 11 szolgálati találmányom volt, amire szabadalmat kaptam. És ezek közül volt olyan, amin úgy elámultak az emberek, hogy te Jóisten! És ezt az érzést, hogy ezt Magyarországon csinálták. Föltették nekem a kérdést és én mindig büszkén mondtam, hogy igen. Tetszik tudni, hol van Magyarország? Három évvel ezelőtt a Science Museum Londonban rendezett egy kiállítást, aminek a címe az volt, hogy Robot farm. És a világ minden jelentősebb kutató helyéről hívtak egy robotot. És hát az a megtiszteltetés ért, hogy a katicabogárral engem is meghívtak. Egyik munkatársammal elvittük a katicabogarat, és pontosan

tudom, mert borzasztó pontosan csinálták a statisztikát, és mikor búcsúztunk, a kiállításfőnök akkor mondta, hogy 5960-an látták a kiállítást 4 nap alatt. És ezek közül mindenki meg volt döbbenve azon, hogy hol csinálták? Magyarországon? Budapest! És tessék megtanulni még egy nevet, Szeged.

M. A.: *Hát az nagy büszkeség.*

M. D.: Csodálatos érzés volt. A metrómegállóban óriási tömeg, ott álltunk ketten a munkatársammal, két idős hölgy, föltételezhetően nagyot hallottak, és ennek következtében emellett decibel szinten kommunikáltak egymással, és hallottam, amint mondja az egyik a másiknak, hogy képzeld, a katicabogár megy a fény után. Ezt, hallani, ott, a tömegzajon keresztül, öt kilométerre a helyszíntől!

Visszatérve, 1956-ban volt az, amikor az egyetem lélektani intézetében, ez egy társintézete volt az egyetemnek, nagyon jó fejek voltak a kollégák, és állandóan dögönyöztek engem, hogy ilyen ketyerét csináljak, olyan ketyerét csináljak. Na, most, Laci bácsi jóvoltából egy kiválóan felszerelt elektronikus laboratóriumot csináltam. Gyakorlatilag sok mindent meg tudtam csinálni. És ők, hogy képzeljem el, Angliában műállatot csináltak. Hogy milyen jó lenne, csináljunk mi is műállatot. Mit csinál a műállat? Kiderült, hogy alapjában véve, valamire tanítható. Ki csinálja? Te, hát te vagy az elektronikus. Megadták pontosan azt, hogy mit szeretnének. Ebből adódott, hogy követi a fényt, nem csak pislog. Kiderült, addig csináltak már tizenvalahány műállatot, és mindegyiknek az attrakciója a feltételes reflex modellezése volt. Tehát ilyet csináljunk. Kiderült, hogy fényre mindig elindul, aztán akkor sípra nem, de hogyha fényt és a síphangot együtt adjuk, akkor egy idő után elmegy a sípra is, és hurrá, és ez óriási élmény volt nekem. Most is meg tudnám, plusz, mínusz egy kilométer pontossággal mutatni Kecskemét és Nagykörös között azt a helyet, ahol ez nekem karácsony előtt való nap – mentem haza a szüleimhez, akkor még nőtlen voltam, a szüleim még éltek – eszembe jutott. Te jó Isten, hogy kell ezt megoldani. A világot a leg-

egyszerűbb dolog. 25-én este mondtam a szüleimnek, ne haragudjatok, nekem vissza kell mennem Szegedre. Miért, kislány? Nem kislány. A lényeg az, hogy hazarohantam, megcsináltam a kapcsolását, kitűnően működött. Nekiálltam, véglegeztem. Ekkor állandóan, hogy de még kellene ez és ez..., szóval a történet eléggé hosszú, a lényeg az, hogy megszületett. Mert hogy egyrészt követi a fényt, vitathatatlan, fototróp, de csak fényre indul el, másra nem. Hangra nem. Csak a szemeit villantja föl, nem csinál mást. Ezzel szemben viszont, hogyha a fényingerrel együtt adagoljuk a hangingert, akkor egy bizonyos idő után elveszjük a fényt, és csak a hangingerre is megy tovább. Tehát ez a tanulási folyamathoz a modellezése.

M. A.: *Ki tudott róla először, a szülők után?*

M. D.: Laci bácsi. Mondom, Laci bácsi rájöttem, és fölrajzoltam. Mikor jutott eszedbe? Mondtam, hogy Kecskemét és Nagykőrös között. Most karácsonykor? Igen. Te nem figyeltél a szemináriumon. Erről már volt szó, csak másképpen volt elnevezve az az áramkör. De örülök neki, magadtól rájöttél, ez is valami. Ez elkezdődött 1958 tavaszán. Volt a Budapesti Nemzetközi Vásár, volt az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottságnak pavilonja, és a Magyar Tudományos Akadémia fő-főprodukciója akkor ott a katicabogár volt. Gyönyörű asztalt csináltak a katicabogárnak. Egyszerűen megőrültek az emberek. Úgyhogy 20-as csoportokban engedték be őket megnézni. És tudja, ezt én találtam ki, hogy legyen védekező reflexe. Vannak olyan állatok, amik még a színüket is a környezet szerint váltják, na, ezzel azt csináltam, hogy ha megpöccenti valaki finoman bármelyik pöttyöt, vagy neki megy valaminek, volt egy kis szarva, akkor megáll, megdermed, se fényre, se hangra nem ad reakciót, és halkán füttyül. Az eredeti, az halkan berregett mérgében. Ez egy támadás volt ellene, és most így védekezik. De ha barátságos gesztust gyakorol a környezete, ezt is kitaláltam, a hátán végig vezettem egy csíkban egy kontaktusérintkezőt, ha valaki megsimogatta, azonnal megszólal. Ismét reakcióképes lesz. Egyszerűen megőrültek: hogy lehet ilyet csinálni?

Orbán Hedvig igazgatónő fogadásra kész

A kiállításon jött a Kádár. Óriási nagy cirkuszt csináltak vele, még engem is megmotoztak, pedig akkor már nyegyedik nap az őrsegből mindnyájan ismertek.

M. A.: *És mit szólt hozzá a Kádár?*

M. D.: Ott ők feleségével, Marosánnal, meg nem tudom még, kik voltak ott, ilyen sok-sok kemény harcos, őket nagyon érdekelte. Aranyos dolog volt, arra a korra és arra az emberre jellemző: a Marosán György az asztal végéről nézte végig az egész produkciót, elindult a slepp, mentek tovább, ő még maradt, odajött, és azt mondta, gratulálok, Muszka elvtárs. Érdekes, hallja, maga marha okos ember.

M. A.: *Jó a megjegyzés. Jó közvetlen.*

M. D.: Magas helyről! A lényeg az, hogy végig jártuk vele Magyarországot, és tüneményes kalandjaink voltak, hogy hogyan reagáltak az emberek.

M. A.: *És ez hányban volt? Mindjárt az '50-es évek második felében?*

M. D.: 1961-ben volt a Budapesti Nemzetközi Vásár és óriási nyilvánosság. Tele volt az újság, mindig katicabogaraztak. És akkor olyan volt, hogy például, meghívták Laci bácsit, meg engem a Pécsi Orvostudományi Egyetemre, orvosoknak volt egy továbbképzés, 150-160 orvossal és Szentágothai János – elment már – szervezte az egészet, és mondta, La-

cikám, a bogarast el ne felejtsd. És ott Laci bácsi gyönyörűen elmagyarázta a bogarat, és mikor a technikai részletekről volt szó, akkor én leemeltem a tetejét és megmutattam. Az egyik kollégámnak a lánya operátor, csinált is egy kisfilmet, két napig szenvedtem, amíg működőképesé tettem. Régi alkatrészekből, rádiócsövekből állt az egész, és ez látható volt. Mert ez ma már integrált áramkörös, chipekkel. Magával viszi az akkumulátort, nem úgy, mint akkor, húzta maga után a hálózatot. Csináltam a katicabogárnak egy miniatűr változatát. Tudja, minden múzeumban van shop, és a shopban vannak olyan tárgyak, amik jellemzően abban a múzeumban látható érdekességek. Gondoltam, csinálni kellene itt is. Óriási volt a fölleskesedés, és különböző intézmények dögönyöztek, hogy gyerünk, csináljuk. Én adom az észet, és ők adják a pénzt. Nem lett belőle semmi. De az igazság az, hogy ez tényleg egy attraktív ajándék. Itt volt a Neumann János lánya, a Marina, és őneki adtam egyet.

M. A.: *Ő mit csinál?*

M. D.: Ő közgazdász. Matematikus és közgazdász. És az történet, hogy bemutatom a bogarat. Ott állt a népség, és ő pedig odaállt mellém, és elmagyaráztam mindent, hogy van. És most kondicionálok, és nem akar, amit kellett, nem tanulta meg. Nézegetem, kezdek mentegetőzni, magya-

rázom a bizonyítványom, hogy nem teljesen világos, hogy most itten mi van. Mondja, hogy don't worry about it. Minden elromlik, ami elromolhat. Őszintén örült a katicabogár ajándékának, nagyon köszönte, mert életében csokor virágokat, azt szép számmal kapott, de ilyet!?

M. A.: *Hadd kérdezzem meg, vannak alkalmak, amikor találkozik fiatalokkal és mesél nekik ezekről az élményeiről?*

M. D.: Hogyne, persze. Az unokáim is gyötörnek állandóan, hogy papa írd meg, írd meg, le kell ezt írni. Igen, ha lenne rá idő. A helyzet az, hogy teljesen lehetetlen fázisai voltak az életnek. Most képzelje el azt, hogy a gimnáziumban, hogy, hogy nem, én voltam az évfolyamban, akik 1948-ban érettségiztünk, talán a legjobb. Én egyedül érettségiztem kitűnően. És úgy kirúgtak, hogy a lábam se érte a földet, nem vettek föl a Műgyetemre. Minden feladatot meg tudtam csinálni, és slussz.

M. A.: *Hát ennek biztos oka volt.*

M. D.: Persze, de én akkor nem tudtam. És én tele voltam önbizalommal, hogy ugyan, ne vicceljenek, és úgy elgondolkoztam, emlékszem rá, ültem az ágyam szélén.

M. A.: *A szülei nem mondták, hogy ez hogy megy? Mi az oka?*

M. D.: Szegénykéim, az édesapám finác volt, akit 42 éves korában

nyugdíjaztak. Szürke hályogja volt, és akkor azt nem tudták operálni. 42 éves volt, én úgy születtem már, hogy ő nyugdíjas volt. Édesanyám óvónő. A négy gyerek mellől időnként behívták helyettesíteni valamelyik óvodába. Nem dúskáltunk... Na, finoman: nagyon-nagyon szűkösen éltünk. Anyám volt nagy varázsló ezen a területen. Nem vettek föl az egyetemre, fenyegetett a katonaság réme, akkor te Jóisten, most mi van? Kitaláltam azt, hogy volt egy barátom, rádió és villanyszerelő, Nagykőrösön, jellegzetes pofa, tipikus klubbal, ahol a rádióamatőrök, a házi szakértők összejöttek, állandóan csináltak a dolgokat, 5-6 ember, elmentem hozzá, te, öreg, van neked iparendélyed? Szerződtesél le engem ipari tanulóknak. Mondta, hogy jó, elmegy másnap a testületbe. Lettem rádió- és villanyszerelő ipari tanuló, és mint ilyenek, nem kellett elmenni katonának. Óriási rutint szereztem a rádiójavításban. De lejárt a tanulmányi idő. Akkor az édesanyám találkozott a piacon a nem tudom milyen Oszkárral, kiderült, hogy ő az új tanácsstikár. Mondja anyám, hogy kellene egy igazolvány, hogy én családfenntartó vagyok. Erzi néni, semmi gond, tessék szíves lenni beküldeni a Danit. Bementem, kaptam egy papírt, hogy családfenntartó vagyok, behívtak, azonnal haza is küldtek.

Akkor fogtam, és elmentem Pestre állást keresni. Egy perc alatt kaptam. Mindig azt szoktam mondani, hogy vannak olyan pillanatok az életben, amikor van valaki, aki ezt figyeli. Munkaközvetítő, óriási tömeg álldogál a folyosón. Egy nagyon éles hangú ember csendre intett mindig, tehát jól lehetett hallani, és azt mondja: a nagykőrösi csoporthoz kellene egy villanyszerelő. Néma csönd. Jó napot kívánok, itt vagyok. Visszaosztottak szülőházamba, még ha 12 kilométerre is a várostól. Építettünk egy lőszerraktárt a barátaink számára. Biciklivel mentem ki reggel, biciklivel vissza. Addig, amíg üde volt a természet, jó, de derékig érő hóban kicsit nehezebb volt. Ezt is egy évig csináltam, és a jelentkezésemet még mindig a Műgyetemre adtam be. Azt mondták a tanulmányi osztályon, hogy ha egy szakmai vállalat ad nekem egy igazolást, hogy ott dolgozom, akkor jó. Nagykőrösön találkoztam az áramszolgáltató igazgatójával, akinél, mint házitanító korábban működtem, mert levelező tagozaton akart mérnöki diplomát szerezni. Mondtam, hogy mi a gond, ő, hogy menjek el oda dolgozni üzemviteli technikusnak. Oda mentem. Akkor már volt ilyen, hogy műszaki tanárképzés, erre fölvételi, minden rendben van. Létszámproblémával nem vettek föl. Vastag borítékban visszaküldték a teljes jelentkezést, benne a plusz boríték, amit föl se bontottak, amit az áramszolgáltató igazgatósága küldött. Azt hitték, hogy protekciót kérnek. Most is megvan ez a levél, nekem küldték vissza. Az volt benne, hogy a Muszka Dániel egy kiváló újító, azonban egyetemi felvételre nem javasoljuk, mert a család erősen a klérus hatása alatt áll. Áhá, a Mariska néni! Abban a pillanatban lehullott a lepel: az édesanyámnak a nővére, a Mariska néni volt az angolkisasszonyok rendfőnökösszonya Magyarországon.

M. A.: *Az megbocsáthatatlan bűn volt.*

M. D.: Kész. Itt kezdett kétségbeejtő lenni a dolog, de az akkori igazgató – később vezérigazgató – annyit megtett, hogy szólt, ivócimborája volt a főkatona, a katonaságnál kihagytak. És a strandon találkoztam Büki Kál-

Orbán Hedvig és Muszka Dániel a születésnapon, a Múzeumban

mánnal, ezt a nevet soha nem fogom elfelejteni, egy aranyos csirkefogó volt, úszó, egy vízilabda csapatban játszottunk, tőlem két évvel lentebb érettségizett, de mindig bukdácsol. Én már másodéves vagyok kém-fiz. szakon, mondta, Szegedre add be a kérelmet. Beadtam Szegedre a kérelmet, és nem kaptam választ. Kértem egy nap szabadságot, akkor voltam életemben először Szegeden. Egy utcasarkon megkérdeztem egy kedves idős hölgyet, hogy hol van az egyetem, pont ott volt, az a nagy épület. Bementem az egyetemre, várok, látom, ki van írva: hallgatók fogadása 10-12-ig. Ez pedig fél 12-kor volt, ott jártak ki-be, míg jött egy nagy hatalmas nő, kérdezi, mit tetszik? Két perc múlva, tessék csak jönni a tanulmányi osztályvezetőhöz. Hú, mondom, itt már forrósodik a dolog. Kinyílt az

ajtó, és az a kedves idős hölgy volt, akitől megkérdeztem, hogy hol van az egyetem. Rém aranyos volt. Elmondtam, hogy nagyon szeretnék tanulni. Azt mondja, és nem vették föl? Nem. Mindjárt föl hívjuk a Műegyetem tanulmányi osztályát, majd megmondják... Mondtam, hogy ne tessék fáradni vele, én megmondom, mi a probléma, sajnos én ezt tudom. Jó. Várjon. Van egy másik váró, ott üljön le és várjon. Fél órát ültem, szóltak, hogy tessék jönni, itt van a dékán úr, és most meghallgatják. Ott volt a tanulmányi osztályvezető asszony, a dékán úr. A kétszeres Kossuth-díjas akadémikus, Szőkefalvi Nagy Béla, később atyai jó barátom. Akkor híre volt a világon, hogy kaptam Münchenben egy levelet Szőkefalvi Nagy Bélától, aki Amerikában volt akkor vendégprofesszor, és emiatt bevettek

a profhoz az intézetben, ahol vendég voltam, hogy professzor úr, itt van a Muszka úr, Szőkefalvi Nagy Béla írt neki levelet.

Szőkefalvi kijött, kérdezte, hogy szereti a matematikát? Igen. És milyen volt a középiskolában? A belső zsebben volt, mondtam, itt van, tessék parancsolni, az érettségi bizonyítványom. De ez gyönyörű! És nem vette még eddig semmi hasznát? Jó. Jött a pártszervezet, kérdezte, hogy mi van az amerikai rokonokkal. Mondtam, hogy Amerikában rokonom nincsen, a családnak sincsen, de a nővérem férjének a bátyjának a feleségének a húga, meg még 4 gyerek Amerikában él. Most a néni az elment meglátogatni a családot, de már a múlt héten visszajött. Szőkefalvi majd szétrobbant a nevetéstől. 5 perc múlva közölték, föl vagyok véve matematika-fizika szakra.

MUSZKA DÁNIEL 1930-ban született Nagykőrösön, 1948-ban érettségizett a Református Arany János Gimnáziumban. 1951-ben vették fel a Szegedi Tudományegyetem Természettudományi Kara matematika-fizika szakára, 1955-ben kapott diplomát, ezt követően két évig a Posta Rádióvételtechnikai és Elektroakusztikai Üzemében dolgozott rádióműszerészként. 1957-ben – Kalmár László professzor megkeresése alapján – belépett a Magyar Tudományos Akadémia Matematikai Kutató Intézeté Matematikai logika és alkalmazásai Osztály Gépkutató Laboratóriumába. Itt építette meg Kalmár professzor tervei alapján a szegedi logikai gépet 1957-58-ban, saját kutatásai alapján megszerkesztette az első magyar műállatot, egy feltételes-reflex modellt, a szegedi katicabogarat. 1960-ban a Szegedi Szabadtéri Játékok számára tervezett és épített meg egy hangképleltető berendezést. 1963-ban Kalmár László javaslatára létrejött a Szegedi Tudományegyetem Kibernetikai Laboratóriuma, amelynek első és egyetlen tudományos munkatársa Muszka Dániel volt. A Kibernetika Laboratórium 1965-től töltötte be az egyetemi számítógéppont szerepét is. Ebben az évben került Szegedre az M-3 számítógép. Ennek, valamint az ezt követő Minszk 22 gépnek (1968) és végül az R-40 számítógépnek a telepítését szervezte és valósította meg, mint tudományos osztályvezető, a Laboratórium műszaki vezetője. 11 szolgálati találmányára kapott szabadalmi oltalmat, ezek közül kettő Kalmár Lászlóval közös munka eredménye volt. Kalmár László, a Kibernetikai Laboratórium tudományos vezetője 1976-ban elhunyt. Az ő korai halálát követő időszakban olyan körülmények alakultak ki, amelyek hatására 1981-ben állást változtatott: a szegedi Új Élet Mezőgazdasági Termelőszövetkezet új, 6,5 hektáros üvegháza számítógépes klímaszabályozásának megvalósítására vállalkozott, mint a kertészet műszaki vezetője. Mivel az alapfeladatot sikerrel megoldotta, a kertészeti rendszer automatizálásának fejlesztési lehetőségei egyre jobban szűkültek. 1986-ban elfogadta a Mezőgazdasági Üzemszervezési, Számítástechnikai és Informatikai Rt felkérését és a vállalat délalföldi területi igazgatója lett. 2000-ben ment véglegesen nyugdíjba. 1975 óta minden szabad energiáját, 2000 óta minden szabad idejét is az Informatika Történeti Múzeum létrehozására fordítja. 1977-ben Neumann-díjat, 2005-ben Kalmár-díjat kapott, 2008-ban pedig „Szegedért” oklevél kitüntetésben részesült.

Szakmai, társadalmi tevékenységei: a Neumann János Számítógép-tudományi Társaság Csongrád Megyei Szervezetének titkára (1970 – 1982), az „Acta Cybernetica” c. folyóirat szerkesztőbizottsági tagja (1970-77), a Művelődésügyi Minisztérium Számítástechnikai Fejlesztési Bizottságának tagja (1968-76), a „Számítástechnikai és kibernetikai módszerek alkalmazása az orvostudományban és a biológiában” című, évenként megjelenő kötet szerkesztőbizottságának elnöke (1970-79), a Közlekedés Biztonsági Tanács tudományos kutatási szakbizottságának elnöke (1965-75), a Csongrád megyei Számítástechnikai Koordinációs Bizottság titkára (1976-80), a Herman Ottó Horgász Egyesület elnöke (1969-84).

Muszka Dániel nő, felesége Náray Zsuzsanna festőművész, leányai: Zsuzsanna és Ágnes, unokái: Dániel, Csaba és Ádám, Tamara.

Több, mint tánc

Beszélgetés Pándiné Dézsán Évával a mezőberényi cigányokról

Ne nézzenek szét – szabadkozik többször is Pándiné Dézsán Éva. Holott nincs miért magyarázkodni: a ház, amelyik Mezőberény egyik legszélsebb utcájában áll, tiszta, rendezett, átlagosan felszerelt. A Békés megyei településen mindenki ismeri az apró termetű, 38 kilogrammos asszonyt. Még a börtönviselt nehézfiúk is hallgatnak rá, hát még a fiatalok, akik körül tyúkanyó módra tüsténkedik. Egyebek mellett Évának köszönhető a Nemzeti Művelődési Intézet Békés Megyei Irodája által szervezett, „Több mint tánc!” – generációkon átívelő fejlesztő program a hátrányok csökkentéséért című projekt sikere is. Éva ugyanis összeszedi a porontyokat,

viszi őket órára, mert mint mondta, óriási lehetőséget kapnak a kicsik, hogy jobba tegyék az életüket.

Fekete Kata: *Minek köszönhető, hogy hallgatnak Önre a gyerekek és a felnőttek? Ha azt mondja, hogy érdemes részt venni a Nemzeti Művelődési Intézet „Több mint tánc!” programján, mindenki elhiszi. Az iskolások örömmel jönnek táncolni, éneket, zenét, kultúrát tanulni.*

Pándiné Dézsán Éva: Nem vagyok isten, nincs bilincsem vagy gumibotom, hogy kényszerítsem vagy meggyőzzem őket. Mégis elfogad a cigányok 99 százaléka, mert közöttük nőttem fel, ismerem a gondjaikat. Gyerekkoromban magam is megtapasztaltam, milyen érzés az, ha a kabát a fejem alja. Tudom, milyen keserű tankönyv, füzet, ceruza nélkül iskolába menni, mert nem volt pénzünk, hogy megvegyük a felszerelést. Az uzsonnámat mindig az osztálytársaim adták össze, de nagyon sokat segített Siklósi István, Mezőberény polgármestere is, aki anno tanított.

F. K.: *Hogy lehet ez? Hiszen a polgármester úrral egy korosztályba tartoznak.*

P.-né D. É.: Az ötvennyolcadik esztendőmet taposom. Igazság szerint 33 évesen fejeztem be az általános iskolát. A szüleim mindig kivettek

a suliból, hogy ahelyett, hogy a padot koptatom, vigyázzak a hat testéremre. Így végül a gyermekeimmel együtt tanultam meg a leckét és végeztem el az elemit. Aztán nem álltam meg, cigány népfőiskolát végeztem, 4,5-ös átlaggal. Mindig fontosnak éreztem a tanulást: ha a fiaim hazajöttek a suliból és szóltak, hogy mennek ki játszani az udvarra vagy az utcára, előbb megkértem őket, hogy mutassák meg a füzetüket. Látni akartam, hogy megírták-e a leckéjüket. Nem értettem a háziból egy kukkot sem, de így nem mertek bliccelni. Mindig azt mondtam nekik, hogy tanuljanak,

mert a tudást senki nem veheti el tőlük. Megérte sarkallni a fiaimat. Mind a három sokra vitte: Zsolt vendéglátós szakközépiskolát végzett és három nyelven beszél. Többször fel akarta adni, mert a diáktársai kiközösítették a bőrszíne miatt, de nem engedtem, hogy idő előtt befejezze. A középső fiam, Károly Irakban és Koszovóban dolgozott békefenntartó katonaként. Nagyon féltettem, minden háborús híradásban az ő arcát véltem felfedezni, rettegtem, hogy mikor jön a telefon a rossz hírrel. Akkoriban 35 kilóra fogytam. A legkisebb fiam, Krisztián főiskolát végzett, elismert, jogdíjas zeneszerző. Ha itthon van, kijár Delhibe (a mezőberényi cigánytelep gúnyneve), az apróságok autogramot kérnek tőle, példaképnek tekintik.

Amikor kicsi voltam, elhatároztam, hogy csak annyit szülök, amennyit el is tudok tartani. Az én gyerekeimnek nem dió lesz színes papírba csomagolva a karácsonyfán, mint nekem, hanem zselés szaloncukor. Az enyéimnek lesz saját szobájuk, fogkeféjük, fogkrémjük, játékaik, amiket én csak a barátnőim otthonában láthattam. Elhatároztam, az enyéim nem fognak éhezni, nem járnak lyukas cipőben. Én még az öcsémel osztottam meg egy szakadt lábbelint, amibe télen befolyt a hólé. Délelőtt a testvérem hordta, délután én. Végül is 12 évesen álltam önálló lábra, amikor a konzervgyárban dolgozók előtt táncoltam, hogy pénzt vagy éppen csokit

kapjak. Persze ma már tudom, hogy a tánc nem minden, keményen kell dolgozni a boldogulásért.

F. K.: *A „Több mint tánc!” programon táncolni is tanulnak a gyerekek.*

P.-né D. É.: A cigányoknak ugyan a vérükben van a tánc, de megtanulnak együttműködni, közösen mozogni, megismerkednek a koreográfiaikkal. Ezeknek a kölyköknek óriási élmény, hogy felléphetnek, hogy megtapsolják, megdicsérik őket. Nemcsak romák, hanem magyarok is. A programnak köszönhetően megtanulnak beilleszkedni a társadalomba. Nem mehetnek az órára koszos kézzel vagy foltos ruhában. Nem jelenhetnek meg ápolatlanul, retkes cipőben. Arról nem is beszélve, hogy például a szokásokról szóló előadásokból én is sokat tanultam. Soha nem gondoltam volna, hogy Bill Clintonban, Teréz anyában vagy éppen Csányi Sándorban csörgedezik cigány vér. Én is csak félcigány vagyok, mert az apukám magyar. Amikor elszöktette az anyámat, az apámat kitagadta a családja. Azokkal a rokonokkal a mai napig nem tartom szorosán a kapcsolatot. Én teljesen cigánynak érzem magam.

F. K.: *A programban részt vevő gyerekek szülei mennyire mozgósíthatók? Hiszen a projekt teljes neve: „Több mint tánc” – Generációkon átívelő fejlesztő program a hátrányok csökkentéséért.*

P.-né D. É.: A szülők is lelkesek, de nem engedhetem még el a kezüket. Minden program előtt elbiciklizek a családokhoz, hogy szóljak, másnap várják a gyerekeket. Aztán, ha mégis elmarad valaki, akkor elmegyek érte. A legtöbben azért hozzák a kicsiket, felismerik, hogy az ő érdeküket is szolgálja ez a projekt. Persze sokszor ők maguk is nevelésre szorulnak. Amikor nyáron a kertemben táncoltak, gyakoroltak az NMI foglalkozásain felül, akkor jöttek az anyák és üvöltöztek, hogy, „táncolj, lányom, mutasd meg, mit tudsz.” Vagy éppen azt bizonygatják, hogy az ő vérük a legszebb. Én mindig azt kérem, hogy ne mondjanak semmit, mert megbántják a másik kislányt, akinek esetleg nincs ott az anyja, hogy biztassa. Különben is mindegyik szép, okos és

ügyes. Nem is szabad belekotnyeleskedni a tanításukba, hiszen a táncoló akkor nem arra figyel, amit csinál, hanem a bekiabálásra.

F. K.: *Van, hogy a szülőt inkább nevelni kell, mint a fiát, lányát? Soha nem felejttem el, amikor először találkoztam Önnel, éppen kioktatott egy fiatalot, hogy nem illik az asztalra ülni és ne viselkedjen már úgy, mint egy cigány.*

P.-né D. É.: Mert nem is szabad úgy viselkedni, mint ahogy azt sugallja a média. Nem minden cigány bűnöző, nem mindegyik illetlen. Tény, egy cigánynak háromszor annyit kell dolgoznia, hogy elfogadtassa magát a többségi társadalommal. De ha ez sikerül, nem kell több energiát befektetnie, hogy fenntartsa a képet, mint bárki másnak. Nálam minden kölyök fehér abrosz mellé ül le próba közben vagy után. S kést-villát használnak. Lehet, hogy otthon nem ilyen példát látnak, de én nem engedek ebből. Megecsik, hogy hitelbe kell vásárolnom, hogy megvendégelhessem őket egy kis süteménnyel vagy egy pohár üdítővel. Kétségtelen, hogy jólesik nekik, hogy enni kapnak, de nem azért jönnek hozzám, hogy nassoljanak. Tudják, itt jó szót kapnak és tanulhatnak.

F. K.: *Ön is táncol, beáll közéjük egy-egy házi próbán?*

P.-né D. É.: Szeretem ropni, de igazából a diszkótánc áll hozzám közel és nem a cigány. A „Több mint tánc!” programra összegyűlt csapat sem oszlott fel augusztus 20-án, a mezőberényi zárófellépésen. Jazz-t tanulnak, szerettem oktatót nekik, aki ingyen vállalta a tanítást. Menedzselni kell őket. A hagyományos cigány szoknyákat, amiben Mezőberényben, júniusban, a Múzeumok Éjszakáján bemutatták, amit eddig tanultak az NMI programjában, szintén ingyen szereztem. Egy szülő és én vasalom minden fellépésre. Ezen kívül Burai Éva, a cigány kisebbségi önkormányzat vezetője sikeresen szokott pályázni pénzekre. Nagyon nagy segítség ez nekünk.

F. K.: *Mit tanulnak még a gyerekek a programban?*

P.-né D. É.: A táncon kívül például számos cigány népdalt sajátítanak el. Megismerkednek az ételekkel, a népszokásokkal, a hagyományokkal, az élőzenéhez szükséges hangszerekkel,

mint például a kanna és a gitár. A cigányok minden örömet, bánatukat mozgással és muzsikával fejezik ki. Ha van rá lehetőség, akkor szól a zene. De persze sokszor nincs idő. Én is, ha tehetem, kimegyek hagymát szedni vagy kapálni. Szeretem is, bírom is a munkát. Nem egészen 14 évesen már a konzervgyárban dolgoztam szalag mellett, 12 évet húztam le egy üdítőüzemben, állandóan éjszakai műszakban. Melő után, reggel mentem jómódú családokhoz takarítani, vasalni, és délben feküdtem le pihenni egy kicsit, mert aztán jöttek haza a gyerekek és velük is foglalkozni kellett. Azt mondom most is a programban részt vevő gyerekeknek, hogy jó dolog a tánc, de nem minden. Nagyon haragszom, amikor azt mondja valaki, nem kell a munka. Múltkor az egyik ismerősöm kijelentette, hogy az ő 17 éves unokája nem állhat be gályázni 60 ezer forintért. Kifejtettem a családnak, hogy ennyi pénzből az egyébként erős, izmos gyerek meg tudja venni magának a zselét a hajára vagy a makkos cipőt és a szép ruhát. S a fiú elment dolgozni. A felnőtteket is próbálok jó útra téríteni. Nem szeretem, ha elverik a pénzt, hiszen annyi mindenben lehetne javítani. Van, akinek nincs kerítése, a másiknak az udvarát illene rendezni.

F. K.: *Mindig így gondolkozott? Fiatalon is?*

P.-né D. É.: Mindig. A cigányok korán érnek, korán házasodnak, én is 16 évesen, nagykorúsítva mentem férjhez. Mindig azt mondom a Delhi-ben élő fiúknak, hogy inkább a nőktől szédüljenek, mint a kábítószerből. Sőt, az NMI programjában résztvevőknek tiltom, hogy kártyázzanak. A roma gyerekek sokszor a járda szélén ját-

szanak száz, kétszáz forintos tételekben. Nem bánám, ha gomb lenne a tét, de érmekkel már nem szabad. Meggyőztem a lányokat, hogy ők már hivatásos táncosok, nem engedhetik meg maguknak, hogy így viselkedjenek. Ahogyan azt sem, hogy csúnyán beszéljenek. Az „enyém” nem mondják már, hogy „dik má”. Ezek a tizenéves fiúk és lányok már elnézést tudnak kérni, ha véletlenül meglölik egymást, ki tudja mondani, hogy kérem, köszönöm, légy szíves. Lassan elérjük azt is, hogy nem vágnak egymás szavába beszélgetés közben. Szerintem szeptemberben, az iskolában is látták a változást a pedagógusok. Tartom a tanáraikkal is a kapcsolatot. Sokszor nekem szólnak, ha valamelyik kislány ront a jegyein, mert tudják, hogy megbeszélem vele, fontosnak tartom, hogy tanuljon.

F. K.: *Miért karolja így fel a közösséget? Miért áll ez érdekében?*

P.-né D. É.: Magam sem tudom. Szokták is mondani, hogy egyesek kihasználnak. De én így érzem jól magam. Szeretném, ha fejlődnének a cigányok, ha beilleszkednének. Múltkor, a cigánybálon részt vettek magyar vezetők is és odajött egy nehézfiú, aki verekedni akart. Szétválasztottam a vitatkozókat, mondtam, hogy ne ökol-

lel intézzék el a nézeteltérésüket, mert megint rossz híruk lesz a romáknak. Csoda, de hallgattak rám. Hét évig nem éltem Mezőberényben, akkor nem igazán volt, aki összefogja a romákat. Igaz, amit például a Tízváros Alapítvány tesz ezekért a gyerekekért, példaértékű. Ez a civil szervezet működteti a Kincseházat a cigánytelep szélén. Az udvaron játszóteret alakítottak ki, a házban játszóházat. Nyári szünetben napi száz forintért mehetnek azok a gyerekek, akiknek a szülei dolgoznak. A kicsikre nemcsak vigyáznak, hanem étkezést is biztosítanak nekik. Lehet, hogy csak vajas kenyérré futja, de nem üres a gyomruk. A Tízváros vezetője, Süveges Szabolcs elvárja, hogy a szülő is vegyen részt a közös programokon, töltsön időt a gyermekével. A „Több mint tánc!” projektben szerepelt egy olyan program is, amelyben a gyerekek a cigány ételek készítésével ismerkedhettek meg. A Kincseházban volt a főzés, nagy sikerrel.

F. K.: *Ha lett volna rá lehetősége, minek tanul? S miről álmodoznak a mai cigány gyerekek?*

P.-né D. É.: Kosmetikus vagy fodrász szerettem volna lenni. Nem jutottam el odáig, de arra is büszke vagyok, hogy Mezőberényben én vagyok a cigányok munkavezetője a közmunka programban. Beállok én is közéjük, nem szégyellem, ha szemetet szedek vagy éppen kapálok. A kicsiknek is megvannak a maguk vágyai: tűzoltónak, rendőrnek, focistának, buszsofőrnek készülnek. Persze kamaszkorukig még változhatnak a vágyak. A 18 éves unokám számítástechnikát tanul, a 15 éves egészségügyi iskolába jár, ápolónőnek készül. A négyéves természetesen még nem döntött. A fiam elvált, a két fiúunokámat én nevelem, a lányt az anyja, de sokszor jön ő is. Nehéz, de megfiatalítanak. Ahogy a munka is.

PÁNDINÉ DÉZSÁN ÉVA matyógyerekeknek tartja magát, hiszen édesanyja lakóhelyén, Mezőkövesden született 1957-ben. Néhány hetesen viszont már Mezőberényben élt és kisebb megszakításokkal azóta is ott lakik. Járt külföldön, kis időt ott is töltött, mégis visszahúzza a szíve Magyarországra. Büszke arra, hogy cigány. Nagyon sokat tesz a közösségért. Az az álma, hogy egyetlen cigány gyerekből se váljék bűnöző, hogy a kicsik tanuljanak. Nem kell, hogy egyetlenemet végezzenek, de legalább az érettségig eljussanak.

FEKETE KATALIN a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Főiskolai Tanárképző szakán végzett magyar-művelődésszervező szakon. Tizenhárom évig dolgozott a Békés Megyei Hírlapnál újságíróként. 2015 februárja óta a Nemzeti Művelődési Intézet Békés Megyei Irodájában módszertani referens.

Ismeretterjesztő műhelyfoglalkozások, mint művelődési forma

Előjáróban*

A Zala Megyei Népművészeti Egyesület pályázott az NCA-nál humán erőforrás fejlesztésre, ekkor keresett meg az elnök asszony, Skrabut Éva és állást ajánlott az egyesületnél. Az első egy évben (2007-től) a szakági nyári táborok lebonyolítása, koordinálása volt a feladatom és az egyesület tagságának továbbképzéseit szerveztem. A horvátországi Csáktornya és a Zala Megyei Önkormányzat együttműködése kapcsán az egyesület több éve járt már a Csáktornyai Karácsonyi Kézműves Vásárra, ahol a rendezvény szervezőjével, az Udruga Međimurske Roke szervezettel alakítottunk ki hosszú távú együttműködést. A Zala Megyei Népművészeti Egyesület mesterség bemutatóval, népművészeti kiállítással és kézműves vásárral mutatkozott be horvát szomszédjaink előtt. A Zalaegerszegi Országos Fazekas- Keramikus Találkozó és Fesztivál szervezése mellett napi kapcsolatot tartottam az egyesület tagságával. Mind az egyesület, mind a saját szakmai életemben mérföldkő volt a Szlovénia-Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 pályázati forrás. 2008-ban egyesületünk egy 11 fős konzorcium részeként Kézműves Akadémia címmel 3 éves projektet

dolgozott ki, amelynek részese voltam a tervezéstől a megvalósításig. 2009-től folyamatosan valósultak meg a következő tevékenységek: termékfejlesztési kurzus kézművesek számára, tanúsítványt nyújtó népi játszótér vezetői tanfolyam, OKJ-s fazekas képzés, ismeretterjesztő műhelyfoglalkozás (más néven hobby képzés), nemzetközi ajándéktárgy pályázat, nemzetközi vándorkiállítás, eszközbeszerzés.

A Kézműves Akadémia projekt koordinátora voltam. 2010-ben a Magyarország-Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 kiírásra a korábban már említett Csáktornyai partnerünkkel és a kaproncai *Turistička zajednica grada Koprivnice* szervezettel szövetségben, mint vezető partner pályáztunk, tradicionális nagyrendezvényeink határon átnyúló jelleggel valósultak meg. A horvát projektben projektmenedzserként vettem részt. A Zala Megyei Népművészeti Egyesület alapfeladatait ugyanúgy elláttam, továbbá a zalaszentiváni civil szervezetnek, ahol a pályámat kezdtem, alelnöke lettem. A helyi közösség-szervezési munkát vittem tovább. Interjúkat, cikkeket, híreket közöltem helyi és térségi lapokban.

Mind a szlovén Kézműves Akadémia, mind a horvát CULTUREVIVE c.

projekt folytatására adódott alkalom, kiírásra került a 2. forduló. A Kézműves Akadémia 2. új eleme volt a napközis kézműves oktatás, ami a mai napig szívügyem. 13 vasi és zalai közszéiben működő általános iskolában tanítottunk kiváló népművészek irányításával nemezelést, bőrtárgy készítést, csuhéfonást és gyékénykötést. Ez a projekt a fenntarthatóságra is jó példa, hiszen az első projekt alatt létrehozott szalaszanyag-műhely Élő Műhelynap rendezvénysorozat keretében fogadta a látogatókat, továbbá, mint látványműhely fogadja a mai napig az érkező turistákat. A horvát projektben pedig nagyobb hangsúlyt kapott az elfeledett mesterségek oktatása.

A Zala Megyei Népművészeti Egyesületnek is van ifjúsági szekciója, tagjai régi gyermek táborosaink, szakköri tagok, vannak, akiknek a szülei is kézművesek, ők ebbe az életformába belenevelődtek. Egyesületünk önkéntes fogadó szervezet, 2014-ben hirdette meg először a zalaegerszegi középiskolák számára, hogy közösségi jurta felújító táborba iskolai közösségi szolgálat keretében fogadunk diákokat. Lelkesek voltak, érdeklődők, maximálisan kivették a részüket a munkából. A program sikerét az is bizonyítja, hogy a fiatalokkal a mai napig kapcsolatban vagyunk, még meg sem hirdettük az idei jurta

* Az írás bevezető része Matyasovszky Margit, a Nemzeti Művelődési Intézet munkatársának a szerzővel folytatott beszélgetése alapján készült.

felújítást, de már most sok érdeklődő telefont, e-mailt kapunk.

Új projektként a Nemzeti Tehetség Program keretében Nemesapáti községben, a Csertán Sándor Általános Iskola alsó tagozatában működtetjük a „népi kismesterségek tehetséggondozó szakkörét”. Az iskolában etnikai oktató-nevelő munka zajlik, kis létszámú osztályokkal. A programban résztvevő gyerekek az alkotás öröme mellett közösségi élmény részesül. Lesz számukra egy olyan hely, ahová jó tartozni. A program eredményeit leprellő kiadvány formájában összegezzük és terjesztjük.

Minden egyes projekthez készül záró kiadvány, melyben a saját tevékenységünket mutatom be. A sajtóval való kapcsolattartás alapelvárás minden projektnél, gyakran nyilatkozom a tv, rádió, a nyomtatott sajtó kérésére. A szakmai közönségnek előadásokat tartok (tartottam Szombathelyen, Zalaegerszegen, Magyar-szerdahelyen, Szlovéniában a projektek eredményeiről).

A 2013-ban elkészült Népi kézműves stratégia kidolgozásához a Hagyományok Háza és a Népművészeti Egyesületek Szövetsége felkérésére „Határ menti együttműködések Zala megyében címmel” készítettem tanulmányt a Jó példák tárába. A teljes stratégia a <http://www.hagyomanyokhaza.hu/nmm/nepikezmuvesstrategia/> oldalon olvasható.

A Zala Megyei Népművészeti Egyesület és ezáltal magam is kötődöm a Nemzeti Művelődési Intézethez. A Nemzeti Művelődési Intézet 2013-ban az elsők között kötött közművelődési feladatellátásra megállapodást a Zala Megyei Népművészeti Egyesülettel, azóta is szerződésben állunk. Az együttműködés keretében a népi kézművesség területén kiállításokat, mesterség bemutatókat, játszóházakat, képzéseket, táborokat, kulturális rendezvényeket, szakmai konferenciákat szervezünk, tanácsadással foglalkozunk.

2014-ben Kiscsósözön, az NMI civil szervezeteknek szervezett szakmai találkozóján jó példákkal prezentálhattuk a feladatellátás keretében végzett tevékenységünket, ahol az Egyesületet képviselve a szálasanyag műhely működtetését mutathattam

be – hagyományörző tevékenységünkön keresztül. A megállapodás maradéktalan teljesítése érdekében színvonalasan végezzük az elvárt feladatokat Skrabut Évával, az egyesület elnökével közösen.

Egyéb együttműködésünk a Nemzeti Művelődési Intézettel a Kapunyi-togató Programban való részvételünk, ahol a rendezvény kézműves bemutatóinak biztosítása a feladatunk. Az Újra öltünk és örökítünk I-II. programban összesen 11 településen indult el hímző szakkör, ahol az egyesület tagjai vállalták a szakkörvezetői feladatokat. Ahogy az első program végén, úgy a most záruló hímző szakkörök anyagát bemutató vándorkiállítás sorozat megvalósítását is egyesületünk bonyolítja le.

„Hobby” képzések – ismeretterjesztő műhelyfoglalkozások

A hobby képzés fogalmát a Kézműves Akadémia című projekt (Szlovénia – Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013) partner szervezetei alkották abból a célból, hogy a kézműves mesterségek, a tárgyalgó népi kultúra hagyományainak tanítására születhessen egy olyan képzési lehetőség, mely átjárhatóságot biztosít a magyar és szlovén résztvevők számára. A kérdéskör körüljárását célozta többek között az a konferencia a szlovéniai Verzejben 2009. november 20-án, ahol a népi kézművesség körébe tartozó középfokú végzettséget adó (OKJ) képzési rendszer vagy tanúsítványt nyújtó képzési rendszer szlovén és magyar sajátosságait, eltéréseit mutatták be. A konferencia konklúziója, hogy a magyar képzési rendszer több lépcsőben és szinten teszi lehetővé népi kismesterségek tanulását, melynek végén a képzés jellegétől függően tanúsítványt vagy bizonyítványt kapnak a hallgatók. Szlovéniában hiányzik a kézműves szakmák kiépített képzési rendszere, így az a fajta elképzelés, hogy a két országból kölcsönösen bekapcsolódhatunk a másik országban történő kézműves oktatásba, nem teljesül-

hetett. Ugyanakkor azt is megállapítottuk, hogy nemcsak Szlovéniában, de Magyarországon is van arra igény nem elhanyagolható mértékben, igaz más-más indíttatásból, hogy az emberek kézműves ismereteket szerezzenek. Ezzel el is érkeztünk a hobby képzés miértjéhez, de mielőtt tovább fejtegetnénk a hobby képzés tulajdonságait, fontos a fogalmak tisztázása, hiszen a hobby képzés, bár nevében hordozza egy képzési forma lehetőségét, mégsem a hagyományos értelemben vett iskolarendszeren kívüli felnőttképzések sorát gyarapítja. Ez az első hallásra kissé magyartalan, idegennek tűnő fogalom életre hívását praktikus okok indokolták. Egy olyan kifejezést kellett alkotni, mely könnyen fordítható idegen nyelvre, így értelmezéskor minden nyelven ugyanarra gondolnak, a kifejezésnek egyértelműen sugallnia kell, hogy ez a képzés csupán nevében képzés, valójában nem szorítható bele a felnőttképzés informális, nemhogy formális keretei közé. Ez a fajta kézműves tudás nem egyenlő egy népi kismesterség elsajátításával, hiszen akkor egy adott mesterség átfogó elméleti és gyakorlati oktatásáról beszélhetnénk. Olyan ismeretátadásról van szó, amely egy konkrét témakörbe tartozik, az is lehet, hogy egy konkrét tárgy elkészítésére leszűkíthető, a lényeg, hogy az ehhez szükséges technikákat és gyakorlati tudást, néprajzi ismereteket el lehessen sajátítani, hogy később otthon, szabadidőben foglalatzkodni lehessen vele. A kulcsszó az imént leírásra került, mert a hangsúly azon van, hogy az egyén a *szabadidejében* önállóan alkotni tudjon. A szabadidőben végzett tevékenységet, mely idő alatt azzal foglalkozunk, ami érdekel minket, amit önként, saját magunk választunk, és örömmel végzünk, hobbynak hívjuk. Hobby képzések alkalmával ismeretterjesztés zajlik a hagyományörzés jegyében, mely a művelődési formák közé bátran besorolható, hiszen a meghirdetett témákon belül komplex ismeretek szerezhetők, amelyek által nem kizárólag a kézügyesség fejlődik, hanem az általános műveltség bővül néprajzi ismeretekkel, a magyar kézműves kultúra története egy-egy szelvénynek

megismerésével. Igen, ebből a megközelítésből kijelenthetjük, hogy ismeretterjesztés zajlik, ezt mi sem támasztja jobban alá, mint az ismeretterjesztés definíciója: „A társadalom- és természettudományok, a technika elért eredményeit, a művészet értékeit a közönség számára közérthetően, érdekesen, érdeklődést felkeltően teszi hozzáférhetővé. A felnőttek tanulásában, művelődésében nagy jelentősége van. Célja a tudományok népszerűsítése, a tudományosan megalapozott ismeretek terjesztése, az általános műveltségi színvonal emelése, a szakmai ismeretek bővítése, állampolgári ismeretek nyújtása, és a művészi befogadás folyamatának segítése. Kiterjed a gyermekek és ifjak iskolán kívüli, és a felnőttek iskolán túli művelődésére. A képzés és az ismeretterjesztés közé nehezen húzható éles határ. A két tevékenység közötti különbség abban ragadható meg, hogy az ismeretterjesztési folyamat társadalmi kötődései, hagyományai specifikusak és annak végére elsajátított tudás (ismeret) kompetencia nem kerül ellenőrzésre.”

A Zala Megyei Népművészeti Egyesület első alkalommal 2012-ben próbálkozott hobby képzéssel, vagyis ahogy az előbb tisztáztuk, ismeretterjesztő műhelyfoglalkozással. Három népművészeti szakág kapott főszerepet első körben: a faművészet, a nemezelés és a szalmafonás. A műhelyfoglalkozások egymást követő három napon zajlottak, napi 8 órában, vagyis tevékenységenként összesen 24 órában. A résztvevők számát a műfaji eltérések és az előre meghatározott elkészítendő tárgyakhoz rendelt időigény és nehézség miatt eltérő mértékben határoztuk meg. Fafaragás esetében 10 fő, nemezelés esetében 16 fő, szalmafonás esetében 12 fő számára vált lehetővé a foglalkozásokon való részvétel, szakáganként 1-1 oktató vezette a csoportokat. Előképzettségre nem volt szükség, egyedül a 18. életév betöltésének kellett megfelelni, illetve vállalni kellett, hogy mindhárom napon, az elejétől a végéig, abban a csoportban, ahová jelentkezett, részt vesz a foglalkozásokon. A szakágak kiválasztása, illetve azon belül, hogy milyen tárgyak elkészítése kerül oktatásra,

egyrésztől a folyamatosan érkező igények, vagyis a kereslet határozta meg, másrésztől azok a területek élveztek prioritást, ahol sürgető szükség van utánpótlásra, a tudás továbbadására, megőrzésére. Fafaragás tekintetében így került kiválasztásra a faedények készítése (fakanál, csanak, melence, teknő), nemezelés tekintetében a nemezzjátékok (labda, játékállatok, társasjáték kellékei: bábok, dobókocka, tároló zsákok, zsinóros ügyességi játékok, ujjbábok), szalmafonás tekintetében alapttechnikák elsajátításával esőcsiga, szalmavirág, karácsonyfadíszek, aratókoszorú készítése. A foglalkozások elméleti alappozással indultak, ahol az oktatók rövid néprajzi és történeti áttekintést nyújtottak a kiválasztott témában, anyag és szerzőszám ismerettel folytatódott, munkavédelmi előírásokra való figyelem felhívással zárult. Amikor befejeződött az elméleti alappozás, csak ezt követően kezdődött el a gyakorlati munka. A három nap alatt elkészült tárgyakat mindenki haza vihetette. A műhelyfoglalkozások lebonyolításához minden oktatónak időütemezés szerinti tematikát kellett kidolgoznia, melyet a résztvevők a képzés első napján kaphoz kaptak. Ezt nemcsak azért tartottuk fontosnak, hogy ismertté váljon a vezetők koncepciója, a program követhető legyen, melynek mentén tervezhető a műhelyfoglalkozás, és számon kérhető outputokat határozhatunk meg, hanem hogy a résztvevők később otthon elővéve a tematikát, a tematika mellé kiosztott szakirodalmat, felfrissítsék megszerzett ismereteiket. Ugyanakkor tapasztalat, hogy ha a résztvevők írásos anyagot is kapnak arról, amiben részt vesznek, magasabb presztízsszűnek ítélik meg az adott tevékenységet. Miután az ismeretterjesztő műhelyfoglalkozások nem minősülnek képzésnek, ahogy az már részletezésre került, bár alapszintű gyakorlati és elméleti ismeretek birtokába jutnak a résztvevők, nem kapnak igazolványt vagy bizonyítványt, ahogy a tanúsítványt nyújtó vagy OKJ-s tanfolyamok végén. Viszont lehetőségünk volt arra, amit egyébként semmi nem tilt, hogy a szervező és a lebonyolító a résztvevők számára igazolványt állítson ki arról, hogy milyen ismeretterjesztő

műhelyfoglalkozáson vett részt az illető, mekkora óraszámban és mikor. Ez az áthidaló megoldás tovább növeli a résztvevők számára az ismeretterjesztő műhelyfoglalkozás értékét, hiszen kézzel fogható bizonyítéka van arról, hogy valamit sikeresen teljesített, jól eső érzéssel tölti el, erősíti az önbecsülését, ami fontos része a lelki egészségnek.

A hobby képzés folyamata a három szakágra kivetítve

2012-ben és 2013-ban még további hobby képzésekre került sor, melyek már 3 helyett 6 naposak voltak, így nevezhettük őket hobby hétnek. A műfajok kiválasztása az előbb megismert módszerek alapján történt, ezúttal a szalasananyaghoz kapcsolódó tevékenységek kaptak szerepet. A szalasananyag, mint gyűjtőfogalom, az alapanyagokat foglalja össze, vagyis a csuhét, gyékényt, szalmát és veszőt. A négy féle alapanyagon keresztül többféle mesterséghez kapcsolódó tevékenység tanítására kerülhetett sor. Ez a csuhéfonás, gyékényszövés és fonás, szalmafonás, kópickötés, kosárfonás. A koncepció annyiban változott az első ismeretterjesztő műhelyfoglalkozáshoz képest, hogy a műfajok között lehetőséget kaptak az átjárásra, minden résztvevő beleszólhatott a 6 nap alatt biztosított tevékenységek mindegyikébe. Szakirodalmat kaptak, de tematikát nem, illetve ezúttal igazolványt sem. A 6 nap heti 44 órát jelentett, 2012-ben 19 fő részvételével, 2013-ban 12 fő részvételével. Egy napon 2 vagy 3 műfajban lehetett elmélyedni, ami azt jelenti, hogy 2 tevékenységet tanító napon egy oktatóra 2012-ben elnagyolt számítás alapján 6 vagy 9 ember jutott, 2013-ban műfajonként 1-1 oktató irányítása mellett 6 vagy 3 ember dolgozott. Az oktatók számának növelésénél a szakemberek észrevételét vettük figyelembe, miszerint átlagosan 10 főnél több tanítvány egy oktatóra ne jusson, mivel nem jut elég idő minden résztvevőre, a tudásátadás nem valószínű, hogy kellő színvonalon, ami a foglalkozások lényege lenne.

Faedénykészítés			Nemezzjáték-készítés			Szalmafonás		
Tevékenység	Időkeret	Módszerek	Tevékenység	Időkeret	Módszerek	Tevékenység	Időkeret	Módszerek
1. nap			1. nap			1. nap		
– Rövid történi áttekintés a fávájással történő megmunkálással készült tárgyakról.	0,5 óra	Előadás	– Anyagismeret.	1 óra	Előadás	– Szalmafonás története, népszokások, szólások, mondások, szakirodalom ismeretése.	0,5 óra	Előadás
– Anyagismeret.	0,5 óra	Előadás	– Tervek, ötletek labda alapú tárgyak készítéséhez.	1 óra	Oktató irányításával egyéni munka.	– Anyagismeret.	0,5 óra	Előadás
– Szerszám és munkavédelmi ismeret, szerszámok élezése, karbantartása.	4 óra	Előadás	– Változatos formájú tömör tárgyak készítése madár, teknős, maci...	6 óra	Oktató irányításával egyéni munka.	– Eszközök megismerése, alkalmazása.	1 óra	Előadás, gyakorlat.
– Az alapanyag kiválasztása, előkészítése.	1 óra	Gyakorlat és előadás				– Szív készítése kalászos búzából.	1 óra	Oktató irányításával egyéni munka.
– Fakanál faragása.	2 óra	Oktató irányításával egyéni munka.				– Arató jelvény fonása	2 óra	Oktató irányításával egyéni munka.
						– Karácsonyi angyalkák, virágok, levelek, szárnyak kötése	3 óra	Oktató irányításával egyéni munka.
2. nap			2. nap			2. nap		
– Fakanál faragása.	2 óra	Oktató irányításával egyéni munka.	– Mintás nemez tárgyak tanulmányozása.	1 óra	Előadás	– Szalmafonás technikák tanulása.	2 óra	Oktató irányításával egyéni munka.
– Vízmerítő „csanak” anyagának előkészítése, csanak faragása.	5 óra	Oktató irányításával egyéni munka.	– Közös és egyéni minta tervezése.	1 óra	Megbeszélés, megfigyelés, egyéni konzultáció.	– Kalászos kötözött angyalkák, madarak készítése.	2 óra	Oktató irányításával egyéni munka.
– Melence anyagának előkészítése, a végleges forma meghatározása.	1 óra	Oktató irányításával egyéni munka.	– Gyakorlati munka az egyéni tervek alapján	6 óra	Oktató irányításával egyéni munka.	– Esőcsiga alapjának elsajátítása, aratókoszorú megtervezése, egyes elemek jelenléte.	4 óra	Gyakorlat, előadás, tervezés.
3. nap			3. nap			3. nap		
– Melence faragásának gyakorlása.	4 óra	Oktató irányításával egyéni munka.	– Az üreges tárgyak készítésének technikája. A bábok fő karaktereinek megfigyelése.	1 óra	Megbeszélés, megfigyelés, egyéni konzultáció.	– Aratókoszorú készítése közösen.	8 óra	Oktató irányításával csoportos munka.
– Teknő anyagának előkészítése.	1 óra	Oktató irányításával egyéni munka.	– Az üreges tárgyak készítésének bemutatása, a bábok sablonjának megtervezése.	1 óra	Oktató irányításával egyéni munka.			
– Teknővájás gyakorlása.	3 óra	Oktató irányításával egyéni munka.	– Bábok készítése saját tervek alapján.	6 óra	Oktató irányításával egyéni munka.			

Az ügyesebb hallgatók próbálkozhattak melence készítésével is

Két hobby-hét felépítése szalaszanyagokkal

Szalaszanyag hobby hét 2012.			Szalaszanyag hobby hét 2013.		
Tevékenység	Időkeret	Módszerek	Tevékenység	Időkeret	Módszerek
1. nap			1. nap		
– Néprajzi előadás (gyékényszövés és fonás, kosárfonás, kópickötés).	2 óra	Előadás	– A búzaszalma, mint alapanyag, begyűjtése, tisztítása és tárolása (anyagismeret).	0,5 óra	Előadás
– Szerszámismeret.	1 óra	Előadás	– Szerszámismeret.	0,5 óra	Előadás
– Gyékény előkészítése fonásra.	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.	– Kópica (Szakajtó, kenyértartó, tojástartó) készítése.	3 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.
– Lánc-vetülékes technika gyakorlata, a hímelés menete, toldása. (gyékény)	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.	– A kukorica, mint alapanyag, fajtái, begyűjtése, tisztítása és tárolása, szerszámismeret, technikák ismertetése.	1 óra	Előadás
– Tálca készítése falpra. (vessző)	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.	– Edényalátét készítése csuhéból.	3 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.
– Kerek kosáralj készítés. (vessző)	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.			
– Kópica (Szakajtó, kenyértartó, tojástartó) készítése.	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.			
2. nap			2. nap		
– Az üvegfonás folyamata és gyakorlata, Műhelyrajzok, látványrajzok készítése. (gyékényszövés és fonás)	0,5 óra	Frontális munka, előadás.	– Kópica (Szakajtó, kenyértartó, tojástartó) készítése.	4 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.
– Gyékény előkészítése.	0,5 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.	– Kosárka készítése csuhéból.	4 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.
– Az elkezdés folyamata, a fenék készítése többféle módszerrel, az üveg fenekének kialakítása, az üveg oldalának fonása. (gyékény)	2 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.			
– Tálca készítése ovális falpra. (vessző)	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.			
– Kerek kosáralj készítés. (vessző)	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.			
– Kerek kosár készítése.	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.			
– Kópica (Szakajtó, kenyértartó, tojástartó) készítése.	2 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.			

Szalmakópicot készít Csizsár Zoltán

A szalaszanyag hobby képzés népszerű tevékenysége a kosárfonás

A hobby képzés alatt használati tárgyakat készíthettek a hallgatók

Bánfalvi Andrea gyékényszövést tanul a hobby képzésnek köszönhetően

Szálásanyag hobby hét 2012.			Szálásanyag hobby hét 2013.		
<i>Tevékenység</i>	<i>Időkeret</i>	<i>Módszerek</i>	<i>Tevékenység</i>	<i>Időkeret</i>	<i>Módszerek</i>
3. nap			3. nap		
– A gyékény megmunkálásának folyamata szövással.	0,5 óra	Frontális munka, előadás.	– Néprajzi előadás gyékényszövés és fonásról.	1 óra	Előadás
– A ceruzatartó és a tápai deákszatyor szövésének folyamata és gyakorlata. (gyékény)	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.	– Gyékény előkészítése szövéshez.	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.
– Tálca készítése ovális faalpra. (vessző)	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.	– Kópic (Szakajtó, kenyértartó, tojástartó) készítése.	2 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.
– Kerek kosár készítése. (vessző)	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.	– Edényalátét készítése csuhéból.	2 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.
– Kópic (Szakajtó, kenyértartó, tojástartó) készítése.	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.	– Kosárka készítése csuhéból.	2 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.
– A szalma, mint alapanyag, fajtái, begyűjtése, tisztítása és tárolása (anyagismeret).	0,5 óra	Előadás			
– Szerszámismeret.	0,5 óra	Előadás			
– Szív készítése kalászos búzából.	0,5 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.			
– Arató jelvény fonása.	0,5 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.			
– Karácsonyi angyalkák, virágok, levelek, szárnyak kötése.	0,5 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.			
– A kukorica, mint alapanyag, fajtái, begyűjtése, tisztítása és tárolása, szerszámismeret, technikák ismertetése.	0,5 óra	Előadás.			
– Edényalátét készítése csuhéból.	0,5 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.			
4. nap			4. nap		
– A szalmafonás technikái.	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.	– Az üvegfonás folyamata és gyakorlata, Műhelyrajzok, látványrajzok készítése. (gyékényszövés és fonás)	0,5 óra	Frontális munka, előadás.
– Kalászos kötözött angyalkák, madarak készítése.	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.	– Gyékény előkészítése.	0,5 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.
– Esőcsiga alapjának elsajátítása, aratókoszorú megtervezése, egyes elemek jelentése.	1 óra	Bemutató, egyéni munka; Előadás; Közös tervezés.	– Az elkezdés folyamata, a fenék készítése többféle módszerrel, az üveg fenekének kialakítása, az üveg oldalának fonása. (gyékény)	3 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.
– Kópic (Szakajtó, kenyértartó, tojástartó) készítése.	2 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.	– Kópic (Szakajtó, kenyértartó, tojástartó) készítése.	4 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.
– A edényalátét készítése csuhéból.	1,5 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.			
– Kosárka készítése csuhéból.	1,5 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.			

Hobby képzés keretében szalmafonással ismerkednek a hallgatók

Szélasanyag hobby hét 2012.			Szélasanyag hobby hét 2013.		
Tevékenység	Időkeret	Módszerek	Tevékenység	Időkeret	Módszerek
5. nap			5. nap		
– Aratókoszorú készítése közösen. (szalma)	3 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.	– Kópica (Szakajtó, kenyértartó, tojástartó) készítése.	4 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.
– Kópica (Szakajtó, kenyértartó, tojástartó) készítése.	2 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.	– A gyékény megmunkálásának folyamata szövéssel. A gyékényszövés fajtái. A szövőszék részei. A ceruzatartó és a tápai deákszatyor szövésének folyamata és gyakorlata.	2 óra	Frontális munka-előadás, gyakorlati bemutatás, egyéni munka, irányított tanulás, tervezés.
– A edényalátét készítése csuhéból.	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.	– Megfelelő anyag előkészítése, gyékényszövés folyamata.	2 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.
– Kosárka készítése csuhéból.	1 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.			
– Ceruzatartó készítése csuhéból.	1 óra				
6. nap			6. nap		
– Kópica (Szakajtó, kenyértartó, tojástartó) készítése.	4 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.	– Kópica (Szakajtó, kenyértartó, tojástartó) készítése.	4 óra	Egyéni munka, irányított tanulás.

A felsorolt változtatások azért történtek, hogy lássuk, mit eredményez, ha a foglalkozások képzés jellegén enyhítünk, a szabad művelődési forma jellegét erősítjük.

A szabad művelődési forma jellemzően egyik esetben sem esett csorba, sőt az ismeretterjesztő műhelyfoglalkozások közösségformáló erejéhez sem fér kétség, ahogy az emberekre gyakorolt pozitív irányú pszichés

hatásaihoz sem. Éppen ezek azok az okok, amelyek miatt ezt a fajta művelődési formát nem lenne szabad elhanyagolni, fontos lenne minél több ehhez hasonló lehetőséget biztosítani.

A két forma közötti különbséget abban lehet látni, hogy amikor a résztvevők már az érkezéskor kézhez kapták a tematikát, hangsúlyozottabban megjelent a képzési jelleg. Egyetlen tevékenység megtanulása esetén

az aktív részvétel jobb eredményt hozott. A többféle lehetőség sokakat nem ösztönözött kitérítésre. Ha nem sikerült valami elsőre jól, inkább átnyergeltek egy másfajta tevékenységre. Az is előfordult, hogy a tevékenységekbe csak belekaptak, így egyiket sem tanulták meg. Ennek egyenes következménye, hogy otthon a hiányosságok miatt, nem valószínű, hogy önállóan is képesek dolgozni. Több oktató biztosítása sem tudta ezt a tendenciát befolyásolni, még akkor sem, ha egy oktatóra kevesebb hallgató jutott. Az első ismeretterjesztő foglalkozásnál egy-egy oktatónál 10, 12, 16 hallgató dolgozott, mégis eredményesebb volt a tudásátadás, ami megmutatkozott a produktumok számában és a kivitelezés minőségében. Mint minden területen a szakmában, az oktató személye itt is hangsúlyosan fontos.

A tapasztalatokat figyelembe véve megállapítható, hogy kedvelt ez a művelődési forma, számos pozitívuma mellett elvitathatatlan előnye, hogy különböző társadalmi rétegeket képes megszólítani és képes közösségeket generálni.

Álljon itt még zárásképpen Skrabut Éva, a Zala Megyei Népművészeti Egyesület elnökének 2014 decemberi fejlesztési javaslata:

Életkép a gébárti Kézművesek Háza udvarán zajló oktatásról

Az ismeretterjesztő műhelyfoglalkozások tapasztalatainak alkalmazása a Zala Megyei Népművészeti Egyesület megyei közművelődési feladatellátásához

Az ismeretterjesztő 24 órás műhelyfoglalkozási program az intenzív, egy kézműves szakág hagyományai iránt figyelemfelkeltő jellegű, konkrét tematikus és módszertani segítséget nyújt. A három napos intenzív szakmai együttlét és képzés arra is kísérlet lehet, hogy a kistelepülések felnőtt lakosságával megismertessük a nagyobb településeken már megszokott alkotótábori művelődési forma élményt.

Helyi kézműves hagyomány tanítása 3 napban

1. A zalai kistelepülések specifikus körének felmérése, a helyi néprajzi értékek, hagyományok és érdeklődés alapján.
2. A helyi hagyományok iránti érdeklődés felkeltése ismeretterjesztő, kézműves képzés formájában.
3. A képzés intenzív jellege miatt, a nyári 3 napot igénybevevő

Dala Hajnalka Újra öltünk, örökítünk, Radamos

rendezvény előkészítése alapos felmérést igényel a résztvevők körét illetően.

4. A helyi IKSZT vezetőre vagy a civil közösségekre építve megtalálni és összehozni a gyermek-, ifjúsági-, asszony-, férfi befogadó csoportot.

5. Az egyesület eddigi témakáinak és módszereinek felhasználása.

6. Témajavaslatok kidolgozása, preferálva a háziipari tevékenység területeit.

7. Konkrét települések megkeresése.

8. A települési partnerekkel a végleges program kidolgozása.

9. Ismeretterjesztő, hagyományörző képzés lebonyolítása.

10. Tapasztalatok feldolgozása, helyi elemzések készítése.

Horváth Éva nemezeli ülőpárnát készít

DALA HAJNALKA művelődésszervező diplomáját Szombathelyen, a Berzsényi Dániel Főiskolán szerezte. Zalaszentivánon az ifjúsági és kulturális célú civil szervezetnél nonprofit referens, a MOBILITÁS Ifjúság Program 2000-2006 keretében 1 éves időkeretben 100 %-os finanszírozású projektet vezet (helytörténeti fotókiállítás; falusi élethez kötődő hagyományörző rendezvények: Szüreti Murci Fesztivál, Pünkösdi Királyválasztás, szentivánéji boszorkányválasztás; egészségnapok – a környező település lakosságának is; költséget napi versmondó verseny, ismeretterjesztő előadások; környékbeli bortermelőknek minősítő borverseny). Emellett könyvtárosként dolgozik a településen. Következő munkahelye a zalaegerszegi Zala Megyei Művelődési Központ, a Zalai Amatőr Művészeti Fesztivál szervezésével, az amatőr előadó művészeti szakterület koordinálásával foglalkozik. Lakóhelyén (Zalaszentiván) önkormányzati képviselő. A Pécsi Tudományegyetemen szociológia szakot végez. Mint pályázati, profitorientált cég dolgozója. A Nadrai Lászlóné vezette Zala megyei ifjúsági kutatásban (2006), mely az ifjúsági korosztályba tartozó fiatalok művelődési szokásait mérte fel, 10 zalai község ifjúsági klubjaiban kérdőívet, interjúkat, készít esettanulmányt. Szociológiai témájú esettanulmányt készít a Zalai Falvakért Egyesület felkérésére. A vidékfejlesztésnek –LEADER források, HACS-ok – köszönhetően visszakérül Zalaszentivánra, a jegyzőséghez tartozó négy település vidékfejlesztési pályázatait sikerrel írja meg (új utcanev táblák a településeken, középületek újultak meg, új berendezések a művelődési színterekbe, faluházakba). (A szakmai út folytatása az írás elején olvasható, Előjáróban címmel, mely a szerző szakmai előtörténete.)

Sokoldalú szakmaiság a projektek és a programok tükrében Türrjén

Interjú Németh Károlyné Anikóval, kulturális közösségi munkással

Kunczér Katalin: *Kedves Anikó! Mindenekelőtt köszönöm, hogy rendelkezésemre állsz az interjú elkészítésében – kérlek, bemutatkozásképpen mondjál magadról néhány szót!*

Németh Károlyné: Kulturális közfoglalkoztatott tevékenységemet a Nemzeti Művelődési Intézet Zala Megyei Irodájának alkalmazásában 2014 decembere óta végzem. Türrjei lakos vagyok, itt töltöttem gyermekkoromat, férjemmel és 16 éves lányommal ma is itt élünk. Betöltöttem a 47. életévemet, szakmai területem a vidék- és területfejlesztés. 2003 novemberétől egyesületi titkárként a megyei hatókörrel működő Zalai Borút Egyesületnél dolgoztam főállásban. Fő tevékenységem a pályázatok elkészítése, végrehajtása, közhasznú civil programok megvalósítása, hazai és nemzetközi kapcsolatok építése, szervezetfejlesztés volt. A szervezet közművelődési feladatokat is ellát, így e tevékenység sem állt távol tőlem.

K. K.: *Mi volt az oka, hogy az egyesület tovább nem tudott alkalmazni?*

N. K.-né: Az egyesület pályázatok megvalósításával biztosította működését, azonban a 2007-13-as és a következő, 2014-2020. évi programozási időszak között a pályázatok száma

lecsökkent, így a szervezet főállásban nem tudott tovább foglalkoztatni.

K. K.: *Hogyan találtál rá a Nemzeti Művelődési Intézet által indított kulturális közfoglalkoztatási programra, mint lehetőségre?*

N. K.-né: Álláskeresőként folyamatosan kerestem a foglalkoztatási lehetőségeket, sajnos a „szakmámban” helyileg elhelyezkedni nem tudtam. A II. Közművelődési Közfoglalkoztatási Programról volt kollégámtól hallottam, aki aktívan részt vett benne. Ezután információkat gyűjtöttem arról, hogyan kerülhetnék be a programba. A legnagyobb segítséget pontosan tőled, Kunczér Katalintól kaptam, mint a Nemzeti Művelődési Intézet Zala Megyei irodájának irodavezetőjétől, amikor felvetted a kapcsolatot a lakóhelyem szerinti önkormányzattal, elősegítve felvételemet – ezúttal is nagyon köszönöm!

K. K.: *Milyen elvárásokkal tekintettél az új feladatra, mennyire jelentett kihívást és hogyan tudtál beilleszkedni az új szervezetbe?*

N. K.-né: A programban Türrje Község Önkormányzata lett a Nemzeti Művelődési Intézet partnerszervezete, tehát a fogadó szervezetem,

ahol az 1650 fős település kulturális és településfejlesztési tevékenységeiben nyújtok segítséget. Munkámat, amely települési, kistérségi és megyei feladatokat is magában foglal, a helyi Művelődési Házban és Zalaszentgróton a Kisszentgróti Civil Turisztikai Centrummal történő együttműködésben végzem.

A program lehetőséget biztosított arra, hogy társadalmi szerepvállalásom szélesedjen, aktívan bekapcsolódhassak nemcsak Türrje község, hanem Zala megye közművelődési vérkeringésébe. Türrje település minden lakosa, az önkormányzat munkatársai, valamint Nagy Ferenc polgármester is ismertek voltak számomra, támogatásukkal és sok éves szakmai

kompetenciámmal több sikeres program is megvalósításra került a településen. Fontosnak tartom a lakossággal történő jó kommunikációt, a folyamatos párbeszédet, a helyi társadalmi szereplők igényeinek megismerését, hogy a szükségleteknek megfelelően tudjuk Türrje Község – és tágabb környezetem – Zala megye fejlődését előmozdítani. Ehhez szükség lenne a Kulturális Közfoglalkoztatási Program hosszú távon való folytatására, hogy az elért eredmények fenntarthatóvá váljanak. Nagyon nagy jelentőséggel bír, hogy most 12 hónapig folyamatosan dolgozhatunk, ellenben a közösségi művelődésben, a közösségfejlesztésben egy naptári év nem olyan hosszú idő, mindössze folyamatok elindítására elegendő. Továbbra is szeretném segíteni a település érdekeit szolgáló pályázatokon való részvételt, a projektek eredményes megvalósulását. A település közművelődési intézménye, a Művelődési Ház jól funkcionál, azonban az elavult épület és eszéközpark rekonstrukcióra szorul. Folyamatosan, aktívan részt veszek a térségi és megyei civil szervezetek életében, rendezvények megvalósításával, együttműködések generálásával, egyéb fejlesztések növelésével.

K. K.: Említetted, hogy Türrjét érintő feladatokon túl térségi, megyei kite-

kintéssel is látsz el feladatot. Beszélne ezekről?

N. K.-né: Az elmúlt félévben több jelentős társadalmi rendezvény és program megvalósításában vettem részt, mint kezdeményező, szervező és koordinátor. Kiemelten fontos számomra a helyi, a kistérségi és a megyei közösségek erősítése olyan programok megvalósításával, amelyek erősítik kulturális, hagyományőrző értékeink ápolását, megőrzését. Számos támogatott pályázat kezdeményezőjeként és megvalósítójaként kiemelt figyelmet fordítok a társadalom hátrányos helyzetű tagjaira olyan programok megvalósításával, amelyek növelik aktivitásukat, erősítik identitásukat, színesítik közösségi életüket.

K. K.: Milyen konkrét programok valósultak meg közreműködéseddel?

N. K.-né: Zalaszentgróton 12 alkalomból álló ismeretterjesztő rendezvénysorozat valósult meg együttműködéssel, alkalmanként 30 fő részvételével, amely bővítette Zalaszentgrót és Hévíz kistérség lakosainak tudását, ismeretanyagát. Kiemelt téma volt az egészséges életmód, a környezetvédelem és az életminőség javítása. A programokon a lakosság mellett a civil és szakmai szervezetek, önkormányzatok is képviseltették

magukat. Május-június hónapban Türrjén 15, többségében hátrányos helyzetű kisiskolásnak szerveztem hat alkalmas, hagyományos és kulturális értékeket bemutató program-sorozatot, ahol népi iparművészek, neves zenepedagógus és muzeológus elevenítette fel a múlt értékeit. A helyi, tehetséges fiatalok körében nagy sikert arattak a kézműves foglalkozások: kerámiázás, bőrtárgyak készítése, népi ételek készítése és a népdalok tanulása. Szakmai rendezvények szervezésében vettem részt, amelyek a borkulturális értékek és a zalai hagyományok megőrzését tűzték ki célul. A Zalai Borút Egyesület égisze alatt 151 mintából álló borverseny került megrendezésre Zalaszentgróton áprilisban, ahol Horvátország is képviseltette magát, majd május 21-én a borút szakmai napján 60 szőlész-borász, szakmai és civil szervezetek képviselői a témában tapasztalt előadókat hallgathattak meg. A kisebb volumenű, de helyi szinten nagy érdeklődést kiváltó Türrjei bormustrán 140 helyi lakos vett részt, a borbírálat mellett kulturális program emelte a rendezvény színvonalát.

2007-ben a 29 fős zalai településen, Dötkön részt vettem a 200 éves Noé borház és boronapince felújításában, valamint az építményt körbevevő 85 fajtából álló 1100 tő szőlő géngyűjtemény létrehozásában, ahol minden évben júniusban Évadnyitó vigasságot szervezünk. A programon a szakma, a lakosság és az együttműködő partnereink is részt vesznek. Idén júniusban Dötk Község Önkormányzata megbízásából a helyi búcsú és hagyományteremtő találkozó létrehozásában is közreműködtem. Mindkét programon meghaladta a 100 főt a résztvevők száma.

A Zala Megyei Önkormányzat „Települési értéktárak népszerűsítése” című projektjében a Zalaszentgróti járás Értékpont tanácsadói feladatait láttam el: kapcsolattartás 20 járási településsel, információk, szakmai anyagok adása. Türrjén március 31-én Járási Értéktár konferencia, majd június 27-én Többfunkciós Közösségi Szintér avatása és Járási Értéknapp szervezésében vettem részt, mint kulturális közfoglalkoztatott. Ezekon a rendezvényeken 18 járási település

mutatkozott be szellemi, tárgyi és hagyományos értékeivel, a színpadi kulturális műsorok mellett helyi termelők, szakmai és civil értékörző szervezetek, kézművesek mutatkoztak be.

A tavasz folyamán a Túrjei Roma Nemzetiségi Önkormányzat kérésére pályázatot készítettem „Kulturális nap” megvalósítása céljából. A pályázat támogatásban részesült, így július 18-án 150 fő, a településen jelentős számban élő roma kisebbségi lakosság, idősek, fiatalok, gyerekek kulturális műsorokkal és gasztronómiai bemutatókkal növelték identitásukat, erősítették közösségüket. A program szervezésében is részt vettem.

Ezen kívül kerekasztal tag vagyok egy járási ÁROP településfejlesztő projektben, mint stratégia alkotó, a tūrjei települési értéktár adminisztrációs tevékenységeit végzem, gyűjtöm a helyi értékeket, pályázatokat készítek és valósítok meg, amely tevékenységek a település Értéktárának megalakulását segítik elő.

Internetes kommunikációs felületeket aktualizálok, töltök fel információkkal (www.zalaiborut.hu, Touch Info Pont Zalaszentgróton), ismeretterjesztő kiadványt készítettem 500 példányban a lakosság számára, tudásuk bővítése érdekében, tanácsokat

adok és véleményezem a helyi és a határ menti területfejlesztési koncepciókat.

K. K.: Szerteágazó tevékenységeid bemutatása után, hogyan fogalmaznád meg további céljaidat?

N. K.-né: Gyakorlatilag összegzem az eddig elmondottakat: célom, hogy munkámmal közreműködjek a

lakosság életminőségének javításában, a hátrányos helyzetűek felzárkóztatásában, segítségében, valamint a helyi, járási, megyei és határon túli közösségépítő programok kezdeményezésében, létrehozásában. Különösen fontosnak tartom a szűkebb és tágabb életterünk történelmi, természeti, kulturális és hagyományörző értékeinek megőrzését, ápolását.

NÉMETH KÁROLYNÉ (Zalaszentgrót, 1967) lakóhelye gyermekkorától fogva Tūrje község, általános iskolába is Tūrje településen járt, középiskolai tanulmányait a közeli Zalaszentgrót gimnáziumában végezte. Tanulóévei alatt is a közösségi élet aktív résztvevője volt, iskolai csoportok vezetőjeként és társadalmi programok szervezőjeként. 1992-ben Zalaegerszegen Felsőfokú Külkereskedelmi tanfolyamot végzett. Pályáját a Tihany Klub Zrt-nél kezdte, mint recepciós, ahol a német nyelvtudást gyakorlatban is hasznosíthatta. Szülei korai elvesztése után hazaköltözött és megpróbálta a saját erőforrásait fejleszteni megtalálni helyét a munka világában. Általában adminisztrációs munkakörökben dolgozott, míg 2003-ban egy uniós női re-integrációs program keretében a Zalai Borút Egyesület közhasznú civil szervezetnél, mint egyesületi titkár kapott munkalehetőséget. Számos hazai és uniós projekt kezdeményezője és megvalósítójaként, kitűnő szakmai kompetenciával rendelkezik pályázatírás, menedzselés, együttműködések erősítése, terület és- vidékfejlesztés, civil szervezetfejlesztés területén. Folyamatosan képezte magát: közbeszerzési referens, ECDL számítógépes vizsga, bio alapanyag ismereti vizsga, civil szervezetfejlesztési ismeretek.

KONCZÉR KATALIN a Nemzeti Művelődési Intézet Zala Megyei Irodájának területi koordinátora. Közművelődési pályafutása a Vas megyei Horvátzsidányban indult, majd Zala megyében Letenyén, később Lenti városban folytatódott. 2009-től a Zala Megyei Közművelődési Intézmény igazgatója. A Zala Megyei Értéktár Bizottság elnöke. Nyelvismeretének köszönhetően kapcsolatrendszerrel ápol a szomszédos Horvátországgal.

Nomen est omen – Fejér megye Toldija legyőzte saját farkasait

oldalát néző embert ismertem meg benned, de azt még nem mesélted el, hogyan lett belőled kulturális közfoglalkoztatott.

E. B.: Menjünk kicsit visszafelé az időben, hogy olvasóink is teljesebb képet kapjanak, miként jutottál el a település könyvtáráig?

Toldi Ágnes: Kis településen élünk, így mindenki ismer mindenkit, ezért a személyes problémáim sem maradtak titokban: a betegség, az abból történő felépülés, majd a hosszú időt követően az álláskereső járadéktól történő elesés sem. A hivatali ügyintézők tudtak a helyzetemről, és amikor megjelent a Nemzeti Művelődési Intézet felhívása, az önkormányzat pedig sikerrel pályázott a Kulturális Közfoglalkoztatási Programban, akkor megkérdezték, hogy érdekelné-e egy ilyen lehetőség? Azonnal igent mondtam, amit azóta sem bántam meg, mert hosszú évek ingázása után végre helyben dolgozhatok, ráadásul nem kevés kreativitást igénylő munkakörben.

T. Á.: Közel tíz éven keresztül dolgoztam három műszakban, folyamatos munkarendben egy székesfehérvári multinál, ez a fajta munkavégzés pedig szerintem alapjaiban képes átformálni az ember személyiségét. A szalag mellett gyakorlatilag megszűnik az ember egyénisége, olyan, mintha „összeszuszorodna” az agya, ráadásul erős szociális érzékenységgel rendelkező emberként mind gyakrabban kerültem összeütközésbe a gyári valósággal. A leépítésemet követően fél évvel jelentkeztek először egy rákhoz hasonló vírusos megbetegedés tünetei, de ez hivatalosan nem volt kapcsolatba hozható a gyárban végzett tevékenységgel, nem bizonyítható, hogy az ottani vegyi anyagokkal történt

A Mezőföld északnyugati peremén található Jenő község könyvtárában dolgozik közösségi munkásként Mátyásné Toldi Ágnes. Akárcsak névrokona, Arany János elbeszélő költeményének hőse, ő is nagy harcos: kilátástalannak tűnő helyzetből állt talpra, s talált minden eddiginél motiválóbb lehetőségre a Nemzeti Művelődési Intézet harmadik Kulturális Közfoglalkoztatási Programjában. A gyári munka után, amit korábban végzett, majd az azt követő, nem minden esetben gyógyítható betegséggel való küzdelem, illetve a két felnőtt gyermek útnak indítása után az új, inspiráló kihívás a község kulturális életének fellendítése.

Egerszegi Balázs: *Eddigi találkozásaink, illetve beszélgetéseink során egy mosolygós, mindennek a jó*

kapcsolatba kerülés okozhatta. Mindenesetre még éveket kell várnom és kontrollra járnok, hogy hivatalosan is gyógyultnak nyilváníthatassanak, hasonlóan a daganatos megbetegedésből felépülőkhöz. Szerencsére úgy néz ki, hogy győzött az élni akarásom, de nagyon sokat köszönhetek a férjemnek is, aki végig kitartott mellettem, s ennek köszönhetően idén már a huszonötödik házassági évfordulónkat ünnepelhetjük. Közhelyként hangozhat, de attól még igaz, hogy aki súlyos betegségből „jön vissza”, az alapvetően más-ként lát dolgokat: ez velem is így van, ez a szemléletváltozás jelentősen befolyásolja az aktuális, és biztos vagyok benne, hogy a jövőbeni döntéseimet is.

E. B.: *Május közepe óta vagyunk kollégák a Nemzeti Művelődési Intézet rendszerében. Milyen tapasztalatokat szereztél, illetve milyen visszajelzéseket kaptál eddig a munkádhoz kapcsolódóan?*

T. Á.: Már korábban, gyári munkás koromban is erős reakciók érkeztek a környezetemből arra nézve, hogy „jó” vagyok az emberekhez, nemcsak szűk családi vagy ismeretségi körben. Amikor a közelmúltban a jeni iskolai igazgatónál jártam a tudáskörnyezeti kérdőív kitöltése kapcsán, akkor a beszélgetésünket követően azt mondta: „Te egy jó ember vagy!”

E. B.: Mi is hasonlót tapasztaltunk, többek között ezért is beszél-

getünk. Múltról és jelenről már volt szó az eddigiekben, mi a helyzet a jövővel?

T. Á.: A betegségből kilábalóban vagyok, a két gyerekből „másfél” már kirepült, férjemmel megünnepeljük a már említett negyedszázados évfordulót, úgyhogy reméljük, ezen a fronton – a magánéletben – minden rendben lesz. Ami a munkát illeti, jelenleg nagyon jól érzem magam a helyemen, és nagy örömmel vettem részt a százhusz órás képzésen is, ahol a számomra kifejezetten hasznos ismeretek mellett nagyszerű emberekkel ismerkedhettem meg. A képzésen történt részvételnek köszönhetően kerülhettem kapcsolatba többek között a Fejér Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központjának mentorával, aki helyzetemet megismerve nemcsak szóban ajánlotta fel a segítségét, hanem Székesfehérváron jártamban valóban barátsággal fogadott irodájában. A terveim között szerepel a 2016 januárjában induló ifjúságsegítő tanfolyam elvégzése, melyet követően akár az ahhoz kapcsolódó területen is jelentősen megnőnének az elhelyezkedési esélyeim. A gyógyulási időszakomban csak abban voltam biztos, hogy gyárban nem dolgoznék többet, a közfoglalkoztatási programtól kapott inspiráció után viszont már nemcsak azt tudom, hogy mit nem szeretnék, hanem azt is, hogy mi az, amit igen: szeretnék képzettséget szerezni, és lehetőség szerint a közművelődésben, vagy valamilyen határterületén elhelyezkedni. Az életben eddig mindent magam elé helyeztem, most viszont szeretném ezt az utat végigjárni, az pedig csak hab lenne a tortán, ha emellett olyan régi vágyaim is teljesülnének, mint megtanulni gitározni és lovagolni.

MÁTYÁS NÉ TOLDI ÁGNES (1970) 1988-ban szerzett középfokú kereskedelmi végzettséget a székesfehérvári Hunyadi Mátyás szakközépiskolában. Rövid ideig dolgozott tanult szakmájában, majd két gyermekét nevelte. GYES után egy székesfehérvári multinacionális cégnél dolgozott, majd hosszú ideig tartó álláskeresés után jelenleg Jenő község kulturális közfoglalkoztatottjaként a helyi könyvtárban dolgozik.

EGERSZEGI BALÁZS (1974) végzettségét tekintve közművelődési szakember. 1997-ben a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskolán szerzett művelődésszervező diplomát. 1997 és 2001 között művelődésszervező több Fejér megyei kistelepülésen, 2001 és 2009 között az [origo] internetes portál, 2010 és 2012 között a Fejér Megyei Esélyegyenlőségi Iroda alkalmazottja. 2013 óta a Nemzeti Művelődési Intézetben munkatársa.

Közfoglalkoztatottból közalkalmazott

Interjú Nagy Bernadettel

Nagy Bernadett 25 éves, születése óta Püspökladányban él, lokálpatriótának tartja magát. Általános iskolai és gimnáziumi tanulmányait is ott folytatta, majd a Nyíregyházi Főiskola gazdálkodási és menedzsment szakán végzett 2012-ben. Jelenleg a Püspökladányi Tájékoztató és Közművelődési Központ, Könyvtár, Múzeum Dorogi Márton Művelődési Központ Tagintézményében dolgozik, kezdet-

ben a Nemzeti Művelődési Intézet alkalmazásában kulturális közfoglalkoztatottként, majd koordinátorként, 2014. augusztus közepe óta pedig közalkalmazottként. Elmondása szerint a területen és a munkahelyen megtalálta a számításait és a helyét, azt, amit akar és szeret csinálni. „Minden nap újabb és újabb kihívásokkal kell szembenéznem, hiszen a szervezői és koordinálási tevékenység a feladatkörök elég széles palettáján mozog.” Hangsúlyozza: számára ez nem csak munka, hanem egyben hivatás és egyfajta életstílus is.

Angyal László: *Hogyan kerültél kapcsolatba a Kulturális Közfoglalkoztatási Programmal?*

Nagy Bernadett: 2013 decemberében kerültem be a Programba, mint kulturális közfoglalkoztatott, 2014 januárjában lettem koordinátor. A Munkaügyi Központban voltam regisztrálva, mint pályakezdő, ugyanis csekély munkában töltött idővel rendelkeztem, így amikor a Püspökladányi Tájékoztató Központ vezetői munkaerőt kerestek és ebben a Munkaügyi Központ segítségét kérték, én is szerepeltem a listán. Felhívtam őket, elmondták nagy vonalakban, hogy miről lenne szó, majd egy személyes találkozó után örömmel jelentkeztem a feladatra és nyugodt szívvel mondhatom, hogy életem egyik meghatározó és jó döntése volt.

A. L.: *Milyen előzetes elvárásaid voltak a programmal kapcsolatban?*

N. B.: Én az I. Kulturális Közfoglalkoztatási Programba kerültem be, így nem sok ismeretem volt ezzel kapcsolatban, éppen ezért az elvárásaim eléggé általános síkon mozogtak. Fontos volt számomra elsősorban az, hogy a munka világába visszatérőként megálljam a helyem egy számomra ismeretlen területen, a rám bízott feladatokat a tőlem telhető maximumon teljesítsem, illetve a szervezet működésébe beilleszkedve segítsen a szakemberek munkáját. Természetesen a Nemzeti Művelődési Intézet és a befogadó partner munkásságát, tevékenységét ismertem és abban biztos voltam, hogy ebből egy színvonalas, eredményes és jól működő kooperáció alakul ki.

A. L.: *Visszatekintve, neked személy szerint milyen lehetőségeket adott a program?*

N. B.: Ezt a kérdést elolvasva fénysebességgel jönnek a gondolataim. Lehetőségek tárházát. Kezdetben lehetőséget arra, hogy elindítsam a saját utamat a munka világában, hogy értékesnek és hasznosnak érezzem magam. Aztán a program beindulását követően egy szakmailag elismert team tagja lehettem, újabb és újabb területekbe nyertem betekintést, rengeteget tanultam a vezetőktől és a munkatársaktól nap mint nap, emberi és szakmai kapcsolatokat építettem ki mind a Nemzeti Művelődési Intézet, mind pedig a befogadó intézmény által, melyeket koordinátorként tovább bővítettem,

ezen kapcsolatok mellett számos baráttal lettem gazdagabb a munkatársaim személyében. A program első periódusának befejezése után nem sokkal pedig megkaptam a kinevezésem a Püspökladányi Tájékoztató Központól, amely számomra egy hatalmas elismerés és megtiszteltetés, így a legnagyobb lehetőségemnek ezt tartom, hogy teljes értékű, főállású munkatárssa lehetek az intézménynek, továbbra is részese lehetek annak a munkának, ami mára a szenvedélyemmé vált.

A. L.: *Mik voltak az első benyomásaid a téged fogadó partnerszervezettel, illetve a munkáddal, munkatársaidal kapcsolatban?*

N. B.: Az első gondolataim a partnerszervezet közösségével kapcsolatban: nyitott, befogadó, barátságos, feszített munkatempóban dolgozó, mégis folyton jókedvű és alázatos személyeket láttam, akik az első pillanattól fogva motiváló erővel hatottak rám. Az első munkanapom egy munkaértekezlettel kezdődött, ahol nagyvonalakban megismerkedtünk a ránk váró feladatokkal, az intézmény működési struktúrájával, egymással. Elmondhatom, hogy a vezetőség első alkalommal is nagyon barátságos, segítőkész és együttműködő volt. A munkával, a rám váró feladatokkal kapcsolatban az első benyomás, hogy nagyon széleskörű, maximális odafigyelést és előkészületeket igényel, folyamatosan új kihívásokkal és megoldandó feladatokkal kell szembenézni, ami nagyon tetszett elsőre is, és amit nagyon élvezek ma is.

A. L.: *Ismerős vagy ismeretlen területen mozogtál, amikor megkaptad az első feladataidat?*

N. B.: Mint azt korábban említettem, egy számomra teljesen ismeretlen területre kerültem. Minden egyes feladat új volt a számomra, egyfajta kihívás, de a vezetőség és a munkatársak maximálisan segítettek mindenben, így napról-napra egyre inkább sikerült beletanulnom a munkafolyamatokba, bár sem a rendezvényszervezés folyamata, sem pedig a pályázati anyagok összeállítása nem történik kétszer ugyanúgy, hogy most csak két példát említek. De ez ennek a munkának a szépsége, mondhatni a pikantériája, hogy egyik nap sem ugyanolyan, mint a másik.

A. L.: *Milyen kihívásokkal kellett megküzdened szakmailag és emberileg?*

N. B.: A szakmai kihívásokkal folyamatosan meg kellett küzdenem, hiszen minden feladat új volt számomra, vagy ha nem is teljesen új, hiszen például szöveget eddig is szerkesztettem például, de más kontextusban kellett egy adott munkafolyamatot elvégezni. Még a mai napig akadnak szakmai kihívások, ezért is szeretem annyira ezt a munkahelyet, nem hagyja a mindennapokat monotonná válni. Emberi kihívások... Igen, természetesen ezek is akadtak jócskán. Elsősorban a legfontosabb, hogy legyen egy átlagosabb hétköznap vagy akár rendezvény, legyen bármilyen rossz napja az embernek, vagy legyen bármilyen fáradt, ezt az embereknek, a vendégeknek nem szabad látniuk, érzékelniük, hiszen a mi munkánk értük van, hogy kikapcsolódjanak, egy program alkalmával mondjuk, kiszakadjanak a hétköznapokból. Meg kell tanulni önzetlenül adni, bár nem mondanám, hogy nem kapunk cserébe semmit, hiszen ha elégedettek, jól érzik magukat, számunkra az a legnagyobb jutalom. Ezt nagyon fontosnak tartom. A másik lényeges pont a csapatmunka, hiszen ezen a területen úgy lehet valami sikeres, ha a munkatársak összedolgoznak, ugyanakkor szükség van az egyéni problémamegoldásra is, hogy az adott munkafolyamat, feladat – ami az egész sikeréhez kell – rád eső részét kellőképpen körültekintően elvégezd. Itt kell megemlítenem, hogy a vezetőség kiválóan összehangolja és koordinálja a különböző személyiségű, képességű és mentalitású csapatunkat. Azért rá kellett jönnöm arra, hogy minden munkát egyfajta alázattal kell végezni és szeretni kell csinálni, persze az utóbbi nem mindenkinek adatik meg sajnos, ezért is érzem szerencsésnek magam.

A. L.: *Hogyan körvonalazódott az, amivel végül foglalkozni kezdted, hogyan találtad meg a helyedet a szervezetben?*

N. B.: Kezdetnek szeretném megemlíteni, hogy a befogadó intézményem, a Püspökladányi Tájékoztató és Közművelődési Központ, Könyvtár, Múzeum, mint a nevéből is adódik, egy összevont intézmény, mely négy

tagintézményből áll. Kezdetben, mivel egyszerre többen kezdtünk a Kulturális Közfoglalkoztatási Programban, fel lettünk osztva a tagintézményekben, itt meg kell említenem, hogy a vezetők figyeltek arra, hogy kinek mi az érdeklődési köre, kinek milyen tapasztalatai voltak és ezt figyelembe is vették. Ahogy elkezdtünk beilleszkedni az adott munkahelyre, a ránk bízott feladatok végrehajtása során mindenkinek megmutatkoztak a készségei, képességei, erősségei, gyengeségei, így természetesen nekem is. Ez egy jó alap volt arra, hogy az intézményi működésbe hogyan és milyen területen tudok bekapcsolódni és hasznos tagja lenni a működésnek. Így kerültem végül a Dorogi Márton Művelődési Központ Tagintézménybe, és azóta is itt töltöm a mindennapjaimat.

A. L.: *Mennyire biztosított számodra az önálló munka, saját kezdeményezés lehetősége?*

N. B.: Teljes mértékben. Úgy gondolom, hogy ez a munka ezt meg is követeli, nyilván bizonyos keretek között. Az irányvonalak, keretek adottak, viszont ezen belül a megvalósítás módját és menetét nekünk kell megszervezni. Természetesen, ha a feltételek is adottak, akkor örömmel veszik az önálló kezdeményezést, amit jól kidolgozva és alátámasztva szükséges prezentálni. Csapatmunka esetén is mindenkire hárul egy adott munkafolyamat, amit maximálisan kell teljesíteni, hiszen ezekből adódik az egész sikeressége.

A. L.: *Milyen inspiráló, motiváló fordulatokat tudnál felhozni a program folyamán?*

N. B.: Elsősorban azt emelném ki, amikor a kulturális közfoglalkoztatottak koordinátora lettem. Úgy gondolom, az egyik legnagyobb motiváló erő, hogy az ember a lehető legtöbbet hozza ki magából és bizonyítson: a felelősség. Hat település, 25 ember tartozott az én tevékenységi köröm alá, így már nem csak a saját munkámért és boldogulásomért voltam felelős, hanem több emberéért is, hiszen én voltam a kapcsolat köztük és munkáltatónk, a Nemzeti Művelődési Intézet között és természetesen emellett még a befogadó szervezet mindennapi munkájában is részt vettem.

Napi szinten tartottam a kapcsolatot velük, közvetítettem a feladatokat, esetlegesen felmerülő problémákat oldottunk meg együtt. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a Nemzeti Művelődési Intézet debreceni irodájának munkatársaival is legalább ilyen szoros lett a kapcsolatom, bármilyen problémával, kérdéssel, megoldandó gonddal fordulhattam hozzájuk bármikor, akár munkaidőn túl is. Részt vettem több napos koordinátori találkozókon is, ahová az egész országból érkezünk és ahol a vezetők is jelen voltak. Itt hasznos információk elsajátítása mellett volt alkalmunk elmondani azokat a problémákat, melyek a tevékenységeink során felmerültek, megkerestük rájuk a megoldásokat és határozottan állíthatom, a rendszer vezetői folyamatosan arra törekedtek, hogy a visszajelzések és tapasztalatok alapján napról napra tökéletesítsék a programot és mind a kulturális közfoglalkoztatottaknak, mind pedig a fogadó partnereknek a lehető legjobb és legelőnyösebb legyen ez az együttműködés.

A. L.: *Mit tekintesz a legnagyobb szakmai eredményednek?*

N. B.: Természetesen azt, hogy kulturális közfoglalkoztatottból közalkalmazottá váltam a munkahelyemen. Ez számomra a legnagyobb szakmai eredmény, nem is eredmény, siker. Azt bizonyítja nekem, hogy a sok megfeszített munkának és teljes erőbedobásnak volt értelme, hiszen főállású tagja lehetek egy nagyra tartott intézménynek, ez a lehető legnagyobb elismerés, hogy méltónak és érdemesnek tartanak arra, hogy kiváló szakemberek mellett dolgozhassak továbbra is. Természetesen a kinevezés arra motivál és inspirál, hogy még többet és többet hozzak ki magamból, feszegessem a határait és bebizonyítsam a vezetőknek és elsősorban önmagamnak, hogy folyamatosan fejlődök és helyt tudok állni bármilyen feladatban.

A. L.: *Emberileg bejártál-e valami utat, változtál-e az elmúlt hónapok alatt?*

N. B.: Az alapvető emberi tulajdonságaim természetesen nem változtak meg. Viszont előjöttek a mélyből és felerősödtek bennem képességek, amik bennem voltak, rendelkeztem

velük, és ennek a munkakörnek köszönhetően nyilvánvalókká váltak. Sokkal kommunikatívabb vagyok az emberekkel, nyitottabb a különböző embertípusok iránt, próbálok jó kapcsolatot ápolni minden belátogató személlyel és segíteni nekik, amiben csak tudok. Igen, megtanultam sokkal többet adni magamból az embereknek, nem várva cserébe semmit, esetleg egy elégedett mosolyt. Ebben a közegben, munkamorálban és csapatban sokkal pozitívabb lett az életszemléletem, talán azért is, mert hasznosnak érzem, amit csinálok. Mint munkavállaló, a társadalom fontos tagjává váltam. Mint azt sokszor említettem, át kellett állni egy másik életstílusra, hiszen a hétfői munka miatt sokszor felcserélődik a napok hagyományos értelme, például hétköznapból lesz hétféje és fordítva. Rájöttem arra is, hogy a dolgok nem feketék vagy fehérek, az érem mindkét oldalát figyelembe kell venni és az alapján kell a megfelelő döntést meghozni. A döntéseknél kell, hogy egyik és másik félnek is az a lehető legelőnyösebb legyen. A vezetőktől minden nap új tudást, tapasztalatot sajátítok el, rengeteget tanulok tőlük a munkám során, és ezt és a belém fektetett bizalmat szavak helyett tettekkel, precíz, kemény és a tőlem telhető legjobb teljesítménnyel próbálok megköszönni.

A. L.: *Vannak-e új, vagy mostanra aktuálisra vált régebbi terveid?*

N. B.: Mindig is szerettem volna tovább képezni magam, tanulni

még valami mást is. Ez most egy jó lehetőség, hogy a munkámhoz kapcsolódóan tegyem ezt meg. Részt vettem már egy pályázati írói tanfolyamon, az itt szerzett ismereteimet is szeretném tovább bővíteni, valamint művelődésszervezői, kulturális menedzser vagy ilyen jellegű szakot, tanfolyamot is szívesen elvégeznék. Minden érdekel, ami a munkámhoz kapcsolódik, a lehetőségek tárháza pedig végtelen.

A. L.: *A mostani tapasztalataid és tudásod alapján van-e olyan helyi közösségi ügy, helyzet, aminek megoldásában, változtatásában szívesen részt vennél?*

N. B.: Lakóhelyem, Püspökladány elmondhatom, hogy folyamatosan fejlődik, rendszeresen újabb kezdeményezések születnek, melyeket természetesen én szívesen fogadok, és ha tudok, segítek és részt veszek, amiben csak tudok. Fontosnak tartom a helyi fiatalokkal való kapcsolattartást, lényeges bevonni őket mindenbe, ami után érdeklődnek és szívesen részt vesznek benne, felismerni a bennük rejlő tehetséget, lehetőséget adni a bemutatkozásukra, fejlődésükre, kibontakozásukra, hiszen ők a jövő generációja, nemzedéke. Természetesen az idősebb korosztállyal való jó viszony fenntartása is legalább ennyire lényeges, hiszen értékes tudással, tapasztalattal rendelkeznek, melyeket át tudnak adni, és egy város jelenét, jövőjét a múltja, az alappillérei is nagyban meghatározzák.

NAGY BERNADETT 2012-ben végzett a Nyíregyházi Főiskola gazdálkodási és menedzsment szakán. Jelenleg a Püspökladányi Tájékoztató és Közművelődési Központ, Könyvtár, Múzeum Dorogi Márton Művelődési Központ Tagintézményének munkatársa, a Kulturális Közfoglalkoztatási Programban kulturális közfoglalkoztatottként, majd koordinátorként vett részt.

ANGYAL LÁSZLÓ: A Nemzeti Művelődési Intézet Hajdú-Bihar Megyei Irodájának területi koordinátora, Wlassics Gyula-díjas és Bessenyei György-díjas közművelődési szakember.

Felpéc, ahol így ünnepelték augusztus 20-át

Ünnepélyünkön Kuglics Tamás polgármester köszöntötte az egybegyűlteket. Külön is Budai Ilona népdalénekest, akit falunk szülöttként tisztelünk és szeretünk még akkor is, ha tudjuk, életének meghatározó élményei, a gyerekkora a szomszédos Gyömöréhez kötik. Az éneklés öröme, a népdalok szeretetét a szülői házból hozta magával, édesanyja dallal altatta és ébresztette, s édesapja is nagyon szeretett énekelni.

A köszöntőben hallhattuk Budai Ilona elismeréseit. 1986-ban Kodály-díjjal, 1988-ban rádiós nívódíjjal tüntették ki. 1993-ban átvehette a Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztjét, 1996-ban pedig a Magyar Örökség Díjat, népdalénekesek között elsőként az országban. 2010. október 23-án Életfa-díjat adományozott neki a nemzeti erőforrás miniszter, 2015. március 15-én a Magyar Érdemrend középkereszt polgári tagozata kitüntetését kapta.

Polgármesterünk köszöntötte még az ünnepi megemlékezésre felkért Dr. Kovács Pál-díjas dr. Horváth Józsefet, a megyei könyvtár igazgatóhelyettesét, Felpéc gyülekezeteinek lelkészeit, Csermelyi Károly római katolikus plébánost és Smidéliusz András evangélikus lelkészt.

A Himnusz eléneklése után a felkért ünnepi szónok következett, a történész dr. Horváth József, akinek beszédét szó szerint idézem.

A megemlékezés címéül választott mondata az „Ő, Szent István, dicsérettel...” egy gyönyörű, Szent István

királyra emlékező csángó népének kezdő sora. Kallós Zoltán, az ismert erdélyi néprajzkutató és népzene-gyűjtő rögzítette először az 1980-as években, Kolozsvárott, a moldvai Klézse községben élő Hodorog Luca nénitől. A közlünk két évvel ezelőtt eltávozott kiváló egyházi népénekkutató – egykori győri bencés gimnáziumbeli énektanárom –, Jáki Sándor Teodóz bencés atya szerint a legszebben a moldvai Pusztinán szól ez az ének, minden évben augusztus 20-án, a templombúcsú ünnepén; abban a templomban, mely a legkeletebbre fekvő, Szent István király tiszteletére szentelt templom – és amely az utóbbi évtizedekben immár csak egyedül őrzi a moldvai csángók között első szent királyunk emlékét. A tudós bencés szerzetes-tanárt idézem: *„Megható belépni a templomba: a főoltáron látható a Szent Király térdelő alakja, a magyar Szent Korona és ott van gyermekével, Jézussal, a magyarok Nagyasszonya, akinek a Király felajánlja a Koronát: Országát.”*

A pusztinai templom egyike annak a negyedfélszáz templomnak és kápolnának, mely a történelmi Magyarország Szent István király patronátusa alatt állt: a népi vallásosság kiváló kutatója, Bálint Sándor *Ünnepi Kalendárium* című hatalmas munkájában egyházmegyénkenti bontásban 349 ilyen megszentelt helyről tud. A Győri Egyházmegyében az Ő tiszteletére szentelték – többek között – *Écs, Fertőendréd, Nagycenk, Pusztasomorja, Rábatamási, Szakony* és

Budai Ilona énekelt, mesélt...

Vadosfa templomát; Ő volt a védőszentje egykoron a *sopronbánfalvi pálos kolostor* templomának; és társparónusa a *győri karmelita templom*nak.

Érdemes figyelni arra is, hogy e templomok mikor épültek, mikor választotta építetőjük védőszentjüké Szent Királyunkat: a megyénkben lévő templomok közül pl. az écsi Árpád-kori, Vadosfa barokk temploma a 18. század közepén épült, a nagycenki a 19. század elején, Rábatamási 1893-ban. Mivel országosan is hasonló a kép, középkori, újkori és legújabb

dr. Horváth József történész előadása...

kori templomok egyaránt szép számmal találhatóak a tiszteletére szentelvek között, megállapíthatjuk: Szent István király tisztelete immár közel egy évszázad óta töretlen.

A Szent Király népszerűségét mutatja a nevét viselő települések szép száma is. Bálint Sándor említett munkájában 12 Szentistván nevű települést sorol fel Baranyaszentistvántól Székelyszentistvánig; de az Ő emléket őrzi 23 Szentkirály nevű településünk is, a megyénkkel szomszédos – az egykori Magyar-, illetve Német-szentkirály egyesítésével létrejött – Bakonyszentkirálytól Kalotaszentkirályon át Csíkszentkirályig – hogy tiszteletének földrajzi kiterjedtségét is érzékelhessük. Megjegyzem: nyugati irányban sem zárja le tiszteletét az országhatár; gondoljunk csak a bécsi Stephansdom-ra. Az Őt ábrázoló templomi és szabadtéri alkotásokat pedig még nehezebb lenne – szinte lehetetlen – számba venni, hiszen azok a történelmi Magyarországon kívül is százával találhatóak Európa számos országában, de a tengerentúlon is.

Az elhangzottak ismeretében joggal merülhet fel bennünk a kérdés: miért emlékezett minden korszak hálával és tisztelettel Szent István királyra? Minek köszönhető töretlen népszerűsége? De érdemes végiggondolnunk azt is: mit tettek elődeink – közöttük megyénk egykori

lakói – tiszteletének fennmaradása érdekében?

Szent István király életének és munkásságának immár könyvtárnyi szakirodalma van; ennek még csak vázlatos számbavétele sem lehet jelen megemlékezés feladata. Legyen itt elegendő az olyan monumentális vállalkozásokra utalnom, mint a halálának 900. évfordulóján, 1938-ban, Serédi Jusztinián hercegprímás szerkesztésében megjelent, három vaskos kötetet kitevő *Szent István Emlékkönyv* mintegy félszáz tanulmánya, majd ennek ötven évvel később kiadott, 21 tanulmányt tartalmazó

egy kötetes „változata”; míg az egy-szerzős vállalkozások közül – Hóman Bálint, Dümmerth Dezső, Bogay Tamás munkái mellett – kiemelkedik Györfy György *István király és műve* című hatalmas kötete, mely immár negyedik, javított kiadásban is kézbe vehető. De utalhatok arra is: Tihanyban 2000-ben több napos tudományos konferencia vizsgálta a Szent István-hagyomány évszázadait, melynek 26 előadása olvasható a „*Holvagy, István király?*” című, Bene Sándor szerkesztette, 2006-ban napvilágot látott kötetben. E munkákat tanulmányozva részletes képet kapunk első királyunkról és koráról; munkásságából főként az állam-, illetve az egyház-szervező tevékenységét kiemelve – és részletesebben szólva az államalapítás sikere érdekében vívott harcáról, két törvénykönyvéről, a fia, Imre herceg számára készült Intelmeíről, nemzetközi – rokoni, diplomáciai és személyes – kapcsolatairól, a jeruzsálemi zarándokút megnyitásának vallási és kereskedelmi jelentőségéről, Odilo cluny-i bencés apáttal folytatott levelezéséről, és még sok minden másról. Mindezek legfontosabb elemeiről a történelem tankönyvekben is olvashatunk. De mit jelentett munkássága vidékünk, egykoron itt élt őseink számára?

Amint az bizonyára köztudott, első királyunk Gyórt világi és egyházi székhellyé tette, e fontos döntéseivel jelentős mértékben meghatározva an-

...és a közönség

Váci Zoltán felszeletelte a kenyereket

nak – valamint környékének – további fejlődését. Amikor az ezredforduló utáni években István király Győrött püspökséget alapított, már – 996 óta – Szent Márton hegyén bencés közösség élt, mely hely azóta is központja Szent Benedek hazánkban élő és működő fiainak. Az újabb bencés kolostorok – Bakonybél, Pécsvárad, Somogyvár, Zobor stb. – létrejötte után a következő évszázadokban újabb szerzetesrendek telepedtek le az országban, így szűkebb hazánkban a premontreiek Csornán, majd az 1220-as évek közepén a ferencesek Győrött alapítanak kolostort; példájukat hamarosan a domonkosok is követik... Hogy ez mekkora jelentőséggel bírt Győr város életében, annak illusztrálására csupán egyetlen példát említenék: az első győri ferences templom adott otthont 1455-ben – amint arra napjainkban a Liszt Ferenc utca 13. szám alatti épület bejáratánál 2005-ben elhelyezett emléktábla figyelmeztet – a század egyik nagyon fontos országgyűlésének, melyen a jelen lévők Hunyadi János, valamint Kapisztrán János ferences szerzetes vezetésével a török elleni hadba vonulás mellett döntöttek – melynek eredménye egy évvel később a nándorfehérvári diadal lett. Az első győri ferences templom és kolostor a török ittlétekor elpusztult; a városba 1614-ben visszatérő ferences barátok a Szent István vértanú – Győr város védőszentje – tisz-

teletére szentelt templomot kapják meg a várkapitánytól, melyet előbb egy tűzvész, majd egy földrengés után kénytelenek újjáépíteni – a mellette felépített kolostorral együtt –, hogy azután tovább működjenek benne a rend II. József által 1786-ban történt feloszlatásáig. Az épületből pedig – többszöri átépítés után – 1826-tól megyeháza lett, így szolgálva tovább a tágabb közösség – Győr vármegye – életét, közigazgatását.

Szent István király kultuszának ápolásához évszázadokon keresztül hozzájárultak a győri püspökök is. Talán többek számára ismert a tény:

Szent István király életéről és munkásságáról három legenda maradt fenn: az 1077 körül készült – a szentté avatás céljait szolgáló – un. Nagyobb, valamint a mintegy 20 évvel később íródott un. Kisebb Legenda mellett a harmadik, a 12. század elején összeállított un. Hartvik Legenda, mely a Könyves Kálmán király idejében működött Hartvik győri püspöknek köszönheti létét, aki tudós főpapként számos esetben diplomáciai ügyekben is eljárta uralkodója megbízásából. E dokumentum igazi jelentőségét az adja, hogy – amint arra Ember Győző már 1938-ban rámutatott – a két másik legenda létéről a következő évszázadokban nem nagyon tudtak, kézírataik külföldi könyvtárakból kerültek elő a 18. század végén; így a középkorban és a kora-újkorban a Hartvik-legenda volt az egyetlen korai, részletesebb leírást adó forrás Szent István király életéről – ezért mindenütt erre hivatkoztak, ezt idézték.

A legendák mellett a középkori krónikák jelentik a másik fontos forráscsoportot a korszak kutatói számára. Bár egyértelműen nem bizonyítható, de nem is zárható ki teljes egészben egy győri püspök e téren való közreműködése: az Anonymus-kérdés kutatóinak egy része a 13. század elején élt Péter győri püspökkel véli azonosnak az országunk történetét latin nyelven tartalmazó Gesta Hungarorum ismeretlen szerzőjét.

Közös munkával készültek a kenyerek

2015. aratódísz. Major Viktória munkája

Ami viszont biztosan állítható: Gasztonyi János személyében volt egy további győri püspök is, aki jelentős mértékben hozzájárult Szent István király kultuszának terjesztéséhez. Ő párizsi egyetemi tanulmányai során került kapcsolatba Jodocus Chlichtoveus jeles francia teológussal, aki neki ajánlotta 1516-ban Párizsban kiadott *Elucidatorium ecclesiasticum* című munkáját, mely a Szent István királyról szóló himnuszokat és zsolozsmákat is közölte – így elérhetővé tette azokat a külföldi tudósok és érdeklődők számára is.

A kora-újkori Győr, mint megyeszékhely és mint püspöki székhely tudományos és szellemi életének ismertetése szétfeszítené ezen emlékezés kereteit: a tudós és szónokként is kiváló püspökök mellett a győri székeskáptalan jó néhány tagját, továbbá ferences, jezsuita és karmelita szerzetesek, valamint egyházmegyés papok hosszú sorát kellene megemlítenem; itt és most csupán néhányat emelhetek ki közülük, egy-egy mondattal emlékezve meg jelentőségükről.

Mindenekelőtt Kopcsányi Márton ferences szerzetes 1631-ben megjelent, *A Bódog Szűz Mária élete* című könyve *Bódog Asszony, Magyarország patronája* című versének első sorait idézném:

Magyarország Apostoli Királya
Szent István; ki volt Geiza fia.
Érsekségeket, sok Püspökségeket,
Fondála sok szerzeteseket,
Hogy egy szívvel-lélekkel ez országban
Maradnánk Római vallásban.

De mivel hogy örököst nem hagyhatta,
Népét Szűz Máriára bízta,
Hogy lenne Magyarország patronája,
A Krisztus előtt szószólója.

Az idézett sorokat két szempontból is nagyon fontosnak tartom. Egyrészt azért, mert – amint erre Szentmihályi Szabó Géza is felhívta a figyelmet – Kopcsányi „*az elsők között említi Szent István apostoli minőségét és országfelajánlását Szűz Máriának*”; másrészt mert személyében olyan szerzőt idézhetek, aki e könyvének megírása előtt évekig a ferences kolostorban élt, priorként vezetve a győri ferences közösség életét – vagyis az idézett gondolatok talán éppen a győri kolostor falai között születtek...

A jezsuita szerzeteseket 1626-ban telepítette le Győrött Dallos Miklós püspök; gimnáziumukban a következő évben kezdődött meg a tanítás, templomukat 1641-ben szentelték fel. Rendházukban kiváló tudósok és szónokok sora működött a rend 1773-ban történt feloszlatásáig; színvonalas prédikációikkal ők is hozzájárultak a kultusz helyi terjesztéséhez. A legtöbbit Csete István házfőnök 1703-ban elmondott Szent István-napi prédikációját említik – több mai kiadású antológiában is hozzáférhető szövege –, de valószínűleg más években is kiváló beszédeket tartott első szent királyunkról, miként azután soproni házfőnökként is, 1718-ban bekövetkezett haláláig. Tarnóczy István azzal tűnt ki, hogy Szent István mellett Szent Imre herceg és Szent László király verses életrajzát is megírta – latin nyelven, önálló kötetekben. A győri születésű jezsuita Landovics Istvánnak is híresek voltak prédikációi; de most inkább rendtársát, Molnár Jánost idézem, aki így méltatta a Szentet:

„*Ha zengenek az egész országban az Isten szava hirdetésével a prédikáló székek, az szent királyunk haszna és örökös jelenléte, mert azoknak a szent székeknek ő vert állhatatos, országos fundamentumot; ha épülnek mindenfelé Tiszán, Dunán, Dráván, Rábán túl és innen a templomok, ha harsognak benne az angyali karok, ha bémutattnak oltáraikon a makula nélkül való s egyazon áldozati ajándé-*

Csermelyi Károly plébános és Smidéliusz András evangélikus lelkész

Géber József néprajzkutató a táborban...

kok, ha telik Magyarországnak nagyjával és aprójával a mennyország, az mind Szent István királynak állhatosan köztünk lévő apostoli tulajdon munkája, mert ezek mind az ő nyoma, példája, munkája, örökre való gondviselése után mennek végbe.” E veretes, igazi barokkos körmondatot hallgatva megfogalmazódhat bennünk a kérdés: a három nagy folyó mellett miért éppen a Rábát említi negyedikként? Nos, feltehetően azért, mert a kiváló jezsuita szerzetes-tanár Molnár János – Newton törvényeinek első magyarországi ismertetője – a Rába melletti Csécsényben született...

Egy mondat erejéig utalnom kell a Győrött 1727-től működő Streibig nyomda szerepére is, mely több Szent István királlyal foglalkozó munkát is megjelentetett: 1747-ben itt látott napvilágot a jezsuita Johannes Stiltin-gus latin nyelvű Szent István-életrajza, a *Vita Sancti Stephani primi Regis Hungariae*; az 1750-es évek közepén Padányi Bíró Márton veszprémi püspök *Micae et spicae evangelico-apostolicae, az az evangyeliomi kenyérmorzsalékok és apostoli buzakalászkok* című prédikációs kötetében a Szent István király ünnepén elmondott prédikációja is helyet kapott; a 18. század végén pedig olyan jeles egyházi szónokok ez ünnepre szóló prédikációit adja ki a nyomda, mint Hajas István veszprémi egyházmegyes pap vagy a ferences szerzetes Sztánkóvátsi Leopold.

Hogy hány szépirodalmi alkotás született első szent királyunkról, azt szinte lehetetlen számba venni. A tudós bencés szerzetes-tanár Bánhegyi Jób 1938-ban megjelent, *Szent István alakja a szépirodalomban* című tanulmányában is csak példákat tud kiemelni, egy teljességre törekvő bibliográfia léte utalva. Hogy milyen gazdag a termés, mutatja, hogy csupán az 1930-as évek második feléből három regényt kell már említenie: Kós Károly *Az országépítő*, valamint Makkai Sándor *Magyarok csillaga* című kötetei mellett az ekkortájt rábapatonai plébánosként működő, költőként már ismert Harsányi Lajos *A nem porladó kezű király*

című munkájáról szól kissé részletesebben, dicsérő hangon. És a sor azóta is folytatódik; hogy csak két drámát említsek az utóbbi évtizedek terméséből: Szabó Magda *Az a szép fényes nap*, valamint Ratkó József *Segítsd a királyt!* című alkotása egyaránt kiváló képet ad szent királyunkról, valamint koráról.

Emlékezésemet egy vallásos népénekre való utalással kezdtem; engedtessek meg, hogy egy másik szép népénekünkkel fejezzem be. Az *Ah, hol vagy magyarok Tündöklő Csillaga* című népénekéről van szó, mely sokak szerint az egyik legszebb Szent István-énekünk. Bár a korábbi kutatók egy része 17. századi eredetűnek tartotta, az e század második felében kiadott énekgyűjtemények még nem ismerik. Ma ismert legkorábbi előfordulását 1768-ban vetette papírra Kovács István dőri iskolamester, abban a ma a Pannonhalmi Főapátság Könyvtárában őrzött kéziratos énekeskönyvben – ma Dőri Énekeskönyv néven említi leginkább a kutatás –, melybe 1763-ban kezdte bemásolni az általa ismert – és nyilván a szertartásokon használt – egyházi népénekeket. Úgy vélem, méltán lehetünk büszkéek arra: ezt a gyönyörű éneket is megyénkbeli őseink őrizték meg számunkra!

Miért tartom ezt nagyon fontosnak? Mert jól mutatja, hogy tudós szerzeteseink és irodalmáraink mellett „egyszerű népünk” őrizte meg évszázadokon keresztül Szent István királyunk emlékét – a kisebb számban fennmaradt írásos emlékek, vala-

...és a kirándulókkal.

Géber József néprajzkutatóval idén készült egyik „tablókép”

mint az ugyancsak kevés népmonda mellett –, leginkább a Rá emlékező egyházi énekei által. Ahogy Gats Emilián megfogalmazza: „... őseink Szent István-kultusza nem utolsó sorban a Róla szóló régi egyházi énekeinkben nyilvánul meg”.

Végezetül engedtessek meg, hogy emlékezésemet a kiváló történész, Szekfű Gyula 1938-ban papírra vetett gondolataival zárjam: *„István királynak személyes élete, uralkodása és az az állami berendezkedés, amelyet az ő uralma hozott létre, minden tekintetben megfelelt a középkor keresztény ideáljának: élete, tettei és állama közt soha hasadék nem nyílt meg. A szentágostoni >rex iustus, pius et pacificus<, az igazságos, kegyes és békeszerető király az eszménye az ő életének, amint ezt a róla szóló legendák reánk hagyományozták, ugyanaz az eszmény, amelyet ő maga tűzött ki fia, Szent Imre számára, s végül megint csak ezt az eszményi keresztény-magyar királyt látjuk cselekedeteiben, államalkotó munkásságában, amint az az ő törvénykönyveiben és kormányzati alkotásaiban tükröződik. Szent István legendái, a Szent Imrének szóló Intelmek és az ő törvényei egyképpen bizonyítékok erre.”*

Budai Ilona volt emlékműsorunk főszereplője, akinek köztudottan fő célja terjeszteni, tanítani a népdalokat, és elültetni azt a lelkeséget az emberek, a fiatalok szívében, amit ezek a dalok hordoznak: a hitet, az emberséget, a hazaszeretetet és a hűséget.

Vele bejártuk gyűjtései helyszíneit, Nagy-Magyarország vidékeit. A dalokkal, mesékkal megismertünk embereket, akiknek sorsa, magyarságuk szeretete süttött minden dalszövegből és a mesékből is.

A Szent Istváni Magyarországot járta végig dallal és mesével, mint Ilonka mondta „példát állítva az emberek elé, hogy érdemes, és megéri hittel, becsülettel, tisztességgel élni és dolgozni e kis hazában”.

Szavai, meséi közben szépen szóltak a tájház udvarán berendezett alkalmi színpadról a népdalok. Ilonka csengető hangját rajtunk kívül még a közeli erdő madarai is csendben hallgatták.

Nagy élményben volt részünk!

Ezután Csermelyi Károly plébános megszentelte a kenyeret, amit az ünnep délelőttjén a tájházi kemencében süttöttünk, majd Smidéliusz András evangélikus lelkész államalapítás ünnepéhez kapcsolódó imádságával zárult az ünnepség.

„Mennyei Atyánk! Hálával áldunk téged a mai napon. Köszönjük, hogy több mint egy ezredéven át megtartottál bennünket e hazában, megóvtad nemzetünket a pusztulástól, és kezded vezetett bennünket napról-napra annyi viszály között.

Amikor hálával dicsőítünk téged, könyörgünk földi országunkért, amelybe állítottál minket. Egykoron te teljesítetted apáink és anyáink kérését, és te adtál hazát e népnek. Kegyelmed szerint nézz ránk, víg esztendő váró népedre ma is. Tőled van Atyánk, a szőlő és a lány kenyér reménye, s te engeded szívünket ünnepelni.

Köszönjük a kenyeret, amelyet nekünk rendelsz a földből, hogy tesztünk tápláld, legfőképpen pedig köszönjük a te szent Fiad, Krisztus Urunk megtörtetett testét, az égi kenyeret. Óerte hallgasd meg imádságunkat, kinek nevében mindannyian így imádkozunk:

Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy, szenteltessek meg a te neved, jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is. Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma, és bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek, és ne vígy minket kísértésbe, de szabaddíts meg a gonosztól, Mert tied az ország, a hatalom és a dicsőség, mindörökké. Ámen”

A megszentelt kenyereket a jelenlévők megkóstolták, elfogyasztották.*

(A fotókat Dombi Alajosné készítette.)

DOMBI ALAJOSNÉ vagyok. 1999. óta a Felpécért Alapítvány kuratóriumának tagja, majd 2002-től elnöke. Alapítványunk a kulturális élet mozgatórugója Felpécen, közhasznú célja is e közfeladat végzésére irányul, melyet az alapítványi tulajdonú Felpéci Tájházból a hagyományörző programok is jelentenek. 2004. évben került felavatásra a Tájház egy helyi család örökségének – egy adományozott vályogháznak – felújításával. A tájház „közérdekű muzeális kiállítóhelyként” került bejegyzésre a 2008. évben. Bővítéssel, új épületrésszel kiegészülve hagyományörző kézműves foglalkozásoknak, közösségi és kulturális rendezvényeknek is helyszíne lett az intézmény, ahol a felújítási és bővítési munkáknál, a programok szervezésénél, önkéntesként nagy örömmel és lelkesedéssel dolgozom. Munkámért 2006. augusztus 20-án a Magyar Köztársaság Oktatási és Kulturális Minisztériumának minisztere Wlassics Gyula-díjat adományozott. Ezt a díjat igyekszem azóta is, és még remélem sokáig munkámmal megköszönni.

* A Felpécért Alapítvány a kulturális közfoglalkoztatásban, mint partnerszervezet vesz részt. A közfoglalkoztatott, Géber József néprajzsként nagy hasznára válik a tájháznak, szakmai tudása jól használható hagyományörző programjainknál, emeli azok színvonalát. Ünnepeink méltó megszervezésében kiveszi részét. Így volt ez augusztus 20-ára készülve is. Vele készült a film: <http://mediawavearchivum.hu/index.php?modul=filmek&kod=11888&nyelv=hun>

Párbeszéd a tűzzel

Beszélgetés Szendrei Judit tűzzománcalkotó-művészpedagógussal, a Pestújhelyi Községi Ház Tűzvirág alkotóköreinek vezetőjével

A Pestújhelyi Községi Házban* közel 25 éve működik a Tűzvirág alkotókör. A kör munkája töretlen népszerűségnek örvendett az eltelt évtizedek alatt: itt fölcseperedett fiatalok, művészi kvalitású már elismert alkotók és lelkes amatőrök látogatják, hogy Szendrei Judit segítségével szóba elegyedjenek a zománc anyagával és a tűzzel, hagyományos utakat követve és új megoldásokkal kísérletezve. Az alkotókört a 75. születésnapjára készülő Szendrei Judit irányítja. Ám nemcsak a közelgő jubileumok adnak aktualitást a vele készült beszélgetésnek. Szent István király idei ünnepére fényes ajándékot készítettek alkotótársával, Dabóczy Krisztinával: az első magyar király koronázási palástjának hímezését írták, ültették át tűzzománcba.

Kálóczy Katalin: *Négy kiállításodat láttam az elmúlt egy évben, Judit: a Béke Szállóban, Az Élet Menete Alapítványnál, majd Gödöllőn, A Művészetek Házában és augusztusban a Pestújhelyi Községi Házban, ahol alkotótársaddal, Dabóczy Krisztinával Szent István palástjának tűzzománcos átiratát és szakrális tárgyú műveiteket mutattátok be a közönségnek. Igen nagy volt az érdeklődés minden alkalommal.*

Varázslatos számomra tűzzománc képeid világa, és elfogulttá tesz a közel huszonöt éves alkotókör-vezetői munkád is. Nagy hit, csodaszereget munkálhat benned. Van-e hited?

Szendrei Judit: Mindenki hisz valamiben. Lehet igazán nagy szavakat mondani, de véleményem szerint az első és a legfontosabb az, hogy mindenki van valami jó, mindenki tud valamit, mindenki képes valamire. Minden lehetséges, ha akarom.

K. K.: *Egy pedagógus szavai, igaz?*

Sz. J.: Jobbára. De a személyes sorsom is benne van. A tudatra ébredésemtől kezdve sokáig folyamatos elnyomatásban volt részem. Megéltem Szabó Lőrinc Lóci-élményét: „Negyedóra – és már gyűlöltem mindenkit, aki elnyomott.” De onnan el kellett rugaszkodni, hogy az ember kibontakoztassa saját magát. Hosszú utat tettem meg, mire rájöttem arra, hogy mindig meg lehet változni, megújulni, ha nem adom fel. Ha nem burkolózom be a saját fájdalmamba, a saját gondjaimba, ha nyitott vagyok mások iránt és tette kész másokért és önmagamért.

K. K.: *Mintha a dacot is hozzá akartad volna tenni a hithez...*

Sz. J.: Igen, akarnom kell, megmutatnom, hogy én önmagamtól is vala-

kivé tudok válni. Nem pusztán azért, mert valakinek az ismerőse, a felesége, a barátja vagyok, hanem azért, mert én vagyok én. Én, Judit, megmutatom, hogy mit tudok.

K. K.: *Miféle elnyomás nehezedett rád? Mit kellett leküzdened?*

Sz. J.: 1941-ben zsidóként születtem Budapesten. Volt édesanyám, húgom, apám is, de őket hároméves koromban elhurcolták. A rokoni maradtunk a testvéremmel. A kép arról, hogy mi hogyan történhetett, nehezen állt össze az évtizedek során. A gyermekkoromat a rémálmok, a hallomások, az önmagamban való kutakodás jellemezték. Mert senki semmiről sem akart beszélni.

* Pestújhely és a Pestújhelyi Községi Ház következő számunk egy teljes rovatát fogja képezni.

K. K.: *Ti hogy menekültetek meg?*

Sz. J.: Egy házaspárral laktak társbérletben a szüleink, velük maradtam a tízéves bátyámmal, aki nagyon sok mindent tett értem. A gettó felszabadítása után engem egy ruháskosárban vitt vissza a lakásunkba. Őt intézetbe vitték, én pedig egy darabig ott maradhattam a kedves, idős társbérelőkkel. Négy-öt éves lehettem, amikor értem jöttek s azt állítva, hogy a bátyámhoz visznek, egy rettenetes menhelyre vittek el Budára. Németül vagy jiddisül kellett beszélnem. Dolgoztattak és büntettek. Rengeteget sírtam. (10-15 évvel ezelőtt egy ismerős segítőségével találtam meg a házat.)

K. K.: *Hogyan kerültél el onnan?*

Sz. J.: 1947 decemberében, karácsony előtt, 6 és fél éves koromban jött értem egy idegen férfi. Féltem tőle, de azt ígérte, hogy a testvéremhez visz, s ezúttal nem csalatkoztam. Már a házuk ablakán keresztül megláttam a bátyámat, s azzal kopogott be, hogy a Jézuska meghozta a karácsonyi ajándékot. Az öröm nem tartott sokáig, a bátyámat hamarosan intézetbe vitték. Kiderült, hogy az idegen édesanyáknak a testvére, a nagybátyánk. Gyermektelenek voltak. Náluk nevelkedtem. De csak a haláluk után derült ki, hogy nem is fogadtak örökbe. Sokszor kérdezgettem őket a szüleimről, a családomról, de soha semmit sem akartak elmondani. Elvitték, elpusztultak, nem jöttek...

K. K.: *Sokan védekeztek így. Szeretettel teli környezetet jelentettek számokra?*

Sz. J.: Öregkorukban inkább. A később megtalált dokumentumokból kiderült, hogy felszólították őt, vegyen gondozásba, s a válaszlevele, amelyben ellenszolgáltatás nélkül elvállalja, hogy elhurcolt testvérenek az árváit magához veszi. De csak én maradtam náluk. A kamasz fiú bátyámnak egy apró csínyért mennie kellett.

Viszonylag jómódú környezetet jelentettek a számomra. Rákoske-resztúron akkoriban, abban az utcában az övék volt a legmodernebb polgári ház, csak náluk volt vezetékes víz. A nagynéném bécsi keresztény. A nagybátyám pedig a házasság kedvéért kikeresztelkedett. Egy cégnél dolgoztak, a „papa” könyvelőként,

a „mama” pedig német–francia nyelvű gyors- és gépiróként.

K. K.: *Milyen kislány voltál a nehez teherhez képest?*

Sz. J.: Vékony, picike. Ráadásul nem tudtam jól magyarul. Rákoske-resztúrra kerülésem után a bátyám szánkóval hordott egy tanító nénihez, hogy megtanítson beszélni, olvasni, írni magyarul, hiszen így nem tudtak iskolába adni. Februártól aztán én lettem az „új lány az osztályban.” A felekezeti hovatartozásomat szörnyen fogadták. Jó volt azonban, hogy a sok előítélettel megfertőzött gyerek között akadtak olyanok, akik elfogadtak és mellém álltak.

K. K.: *Milyen volt a kedélyed?*

Sz. J.: Kicsi koromra nem emlékszem, az iskolától pedig először megijedtem. A zene vonzott. S ha meghallottam, táncolnom kellett. Nem tánczenére, hanem Csajkovszkijra, Beethovenre, főleg szimfonikus zenére kell gondolnod, bár még nem ismertem őket. Előadtam a táncot a szomszédoknak, ha lehetett, mert többnyire be voltam zárva. Ha elmentek dolgozni a nevelőszüleim, a kaput bezárták, eleinte a lakás nyitva maradhatott, s akkor a hátsó vagy az oldalsó kerítésen beengedtem a gyerekeket. A terasz volt a színpad, ott játszottam nekik. Magyaroztam is arról például, hogy az adott zenedarab valamelyik része miért szomorú... Ez addig tartott, amíg az egyik fiú el nem lopott egy szem körtét meg egy almát. Nagyon kikaptam, s attól kezdve a lakásba zártak be.

Nagy redőny védte a nagy ablakokat, többször is kinyitottam, kítámasztottam, hangosra vettem a gramofont, kimásztam az ablakon, jöttek a barátnők, nekik művészkedtem. Hintáztam a redőny kítámasztóján, aztán egyszer összecsuklott, és én pizsamástul kint rekedtem. Nagyon-nagyon kikaptam, híre is ment, hogy az árva kislány mennyi verésben, büntetésben részesül. Egy nagyon aranyos házaspárra emlékszem: becsöngettek azzal, hogy a gyámhatóságtól tudják, van itt egy árva gyermek, az övék meghalt, szeretnének örökbe fogadni. Nagyon szívesen elmentem volna velük, de a nagybátyámék nem engedtek el. Még egy nagyon nagy verésre emlékszem, akkor kutyakorbáccsal

kaptam ki. Be is jelentették őket, többé ennyire súlyos eset nem fordult elő.

Sokszor voltam beteg, többször váltottam iskolát. Az első nehéz évem után átraktak egy másik iskolába, amely a közelünkben nyílt. Összevont osztályban – elsőől nyolcadikig – tanultunk. Egy aranyos házaspár tartotta az órákat. Imádtam őket. De aztán ötödikben visszavittek ugyanabba az iskolába, ugyanabba az osztályba, ahol elsős voltam, ahol ismét kirekesztés sújtott. Pszichológushoz vittek, félévkor újabb iskolába írtattak át. Rémálmom, lelki terror az emlékeimben.

K. K.: *Hogyan viselted? Kitáncoltad magadból?*

Sz. J.: Igen. Híre is ment, mert a gyerekek hallgatták, látták, hogy mit csinálók. Az utcában, nem messze tőlünk, tíz perc járásnyira lakott Rácz Boriska, az Operaház balerínája, Agárdi Gábor felesége: Boriska néni. Ő szölte a „mamának”, hogy ezt a kislányt el kellene vinni az Operába felvételiztetni. 12 éves voltam akkor. A házi orvos is – akivel a „papa” nagyon jóban volt – emellett érvelt: ennek a gyereknek tökéletes alakja van, pici, törekeny, finom és nagyon muzikális... Így aztán a nevelőmamám, aki rugalmasabb volt, elvitt a Balettintézetbe felvételizni. Boriska néni is ott volt, fel is vettek. Már elintéződött a kollégium is, tudtam, kik lesznek a szobatársak. Nagyon örültem. Az értesítést a nagybátyám bontotta föl és kitört a botrány. Nem engedett el, mert szerinte ott csak züllött lányok vannak.

13-14 éves koromban Boriska néni újabb lehetőséget kínált. A Rotenbiller utcában működött a népi együttes, ott Aszalós Károly táncmesterhez küldött, aki az Operában is dolgozott. A nevelőanyám titokban vitt el oda. Előzetes tánctanulás nélkül, az ott, kötetlenül bemutatott, rögtönzött tánc alapján fölvettek. Lelkesen mentünk haza, boldogan mondtam a nagybátyámnak, hogy hetente háromszor fogok járni, de szó sem lehetett róla.

Újabb fordulatot a magyartanár-nőm, Kiss Anna hozott az életembe hetedikben. Nagyváradról érkezett, Ady harmad-unokahúga volt. Kiderült, hogy nemcsak Petőfi és Arany

van. Jöttek az Ady-versek meg József Attila! Le voltam nyugözve az irodalomtól, a versmondástól, az olvasástól. Anna néni lett a mentorom, támogatóm: menjél középiskolába, mire befejezed, nagykorú leszel, elmész főiskolára. De a papát csak Anna néni fondorlatával lehetett rávenni, hogy gimnáziumba menjek. Az akkori Fürst Sándor Gimnáziumnak nagyon jó tanári kara volt. Reálosztályba kerültem, ami nekem nagyon tetszett. A zenehallgatási és irodalmi önképzőkört Juhász Jenő tanár úr vezette. Ahogyan a tanár úr Beethoven V. szimfóniájáról mesélt, ma ugyanúgy él bennem, elkísérte az egész életemet. Melyik hang, melyik rész mit fejez ki? Miféle érzelmeket kelt és hogyan? Fantasztikus volt, imádtam. Meghatározta az életemet. A kezembe adok valamit...

K. K.: *A kezemben a Pécel nevű kulturális és közéleti folyóirat 2001/9., szeptemberi száma. A címlapon: Juhász Jenő – fél évszázad pedagógusi pályán, a hátlapján pedig: Szendrei Judit tűzzománcművész kiállítás a Pécelen, a zeneiskolában, Tűz, te gyönyörű címmel. Az alkotásaid közül néhánynak a fotójával. Szép. Így találkozott össze tanár és tanítványa.*

Sz. J.: A tanár úr osztályban nem is tanított, de ő szervezte például a szavalóversenyeket is, amelyeken természetesen elindultam. Előadásokat rendezett, ahol bemutattam önállóan tervezett koreográfiámat és táncoltam is. Javasolták, hogy gondolkozzak a színművészeti főiskolán. A papa megint a saját nótáját fújta: ott csak rossz életű lányok lehetnek. Rendes, normális foglalkozást kell választani, ha nem tetszik, mehetnek, ahova akarak.

Év végén megbuktam biológiából. A biológiatanár egész évben a táncos lábamon meg „iskolánk virágzó rózsaszálán” gúnyolódott. Az osztályvizsgán a kisujja hosszúra növesztett körmét a vállamba mélyesztette: Na, iskolánk táncos lábú rózsaszála, beszéljen nekem a rózsafélékről! Föl akartam állni, de nem tudtam a kezétől. Mire elengedett, én már egy árva szót sem szóltam. Így aztán a papa keresett nekem „tisztességes” szakmát. Egy héten belül elintézték, hogy fölvegyenek a fodrásziskolába, és

ipari tanuló lettem egy fodrászüzletben. Három évig tartott a képzés, ez alatt megszerveztem egy néptánc- és egy irodalmi csoportot, egy rádióműsorban is szerepeltünk. Megnyertem az iskolai szavalóversenyt és az ipari tanulók országos szavalóversenyét. 1957-ben József Attila Kései siratójával nagy dicsőséget értem el: részt vehetek a moszkvai Világifjúsági Találkozóban. Ám helyette vakbélgyulladással kórházba kerültem.

Vigasztalást jelentett, hogy Jancsó Adrienn és Surányi Ibolya – aki az Egyetemi Színpadon dolgozott – a versmondó verseny győzteseinek, helyezetteinek önálló délutánt szerveztek, ahol velük együtt léphettem föl.

A fodrásziskolában közben fejeket kellett rajzolni, például a különböző korok frizuradivatjait lemásolni, készítem is egy sorozatot. Hosszú évekig lehetett látni az iskola folyosóján és a lépcsőházban. Amúgy egyáltalán nem érdekelt az iskola, közben megérkezett az életembe a szerelem, és ez idő alatt zajlottak az 56-os események is. 1957 januárjában mindenki el akart menni Magyarországról, a diákok, régi iskolatársak is: vár a teherautó, gyere! Nyelvtudás és pénz nélkül, a politika ismerete nélkül... A sok tizenéves csak annyit tudott, hogy nyitva a határ.

K. K.: *Kamaszkorodra tűzről pattant, életre való kislány lettél.*

Sz. J.: Igen, eléggé nagy szám is volt. Az igazságtalanságot nem viseltem el az iskolában sem. Azonnal szóltam.

K. K.: *Végül a tánc és a versmondás révén szabadultál ki az otthoni szorításból?*

Sz. J.: Még a fodrásziskola befejezése előtt megismerkedtem a későbbi férjemmel. Rákoskeresztúron, a tánc népművelési osztályán dolgozott. Korábban színházrendező szakra járt a Színművészeti Főiskolára, Major Tamás osztályába. De elküldték, mert összeszólközött vele. Nagyon szép orgánuma volt. Radnóti Hetedik eclogáját rajta kívül még soha senki olyan szépen nem mondta, mint ő... A keresztúri Vigyázó-kastélyban az ecseri színjátszó csoport előadta Schiller Ármány és szerelem című tragédiáját, amelyet a férjem rendezett. Elmentünk a barátnómmal. Fantasztikus

volt az előadás. Nem sokkal később hallottam, hogy színjátszó csoportot szerveznek a rákoscsabai Dózsa Művelődési Házban. Jelentkeztem, fel is vettek. A színjátszós pályám kezdete az emlékezetes Brachfeld Siegfriedhez kötődik. Fölléptem egy varietéműsorban. Mivel csak én voltam amatőr, velem kezdték a műsort. Heltai Jenő: A csók. Azt mondta: „...itt van kislány, innen való, és mondom neki, adjon csók, és ő nekem nem ad csók, csak maguknak fogja mind adni a csók...”

Kisebb darabokat játszottunk. Olykor partnerek is voltunk a férjemmel. Aztán megrendezte A néma leventét, én lettem Zilia, s közben összeemelegedtünk. Menet közben befejeztem a fodrásziskolát – úgy, hogy semmit sem tudtam, de mindenki segített. S egy idő után a papa megengedte, hogy a párom eljöjjön hozzánk – hiszen mint tanácsi ember, volt „valaki” – és én boldogan hozzámentem, amikor megkérte a kezem.

Volt egy nagyon jó, Bartók Béláról elnevezett énekkar is, Rázga József karnagy vezetésével. A férjem és Rázga Jóska színpadra vitték Szőnyi Erzsébet zeneszerző gyermekoperáját, A makrancos királylányt és A didergő király című gyermekoratóriumot. A makrancos királylány egyik táncjeletének a koreográfiáját én készítettem és tanítottam be.

Hamar jött a baba, kismamaként gyakran jártam be az egyetemre jegyzetelni – bár az érettségim sem volt még meg –, mert a magyar-népművelés szakos férjem nem ért rá. Radnai Béla pszichológiai professzor le is akart vizsgáztatni, mert emlékezett rám az órákról. Olvastam a kötelező olvasmányokat – és beiratkoztam az esti gimnáziumba. A férjemet kinevezték osztályvezetőnek, utána ő lett a Rákoskeresztúron felépített Dózsa Művelődési Ház első igazgatója. Ő szervezte meg éveken keresztül a nagy sikerű Rákos Menti Napokat, a szabadtéri vetítéstől kezdve a szabadtéri előadásoktól át a táncestélyig, kiállításig mindent. A Tűz-tánc antológia fiatal költőinek ő szervezett először találkozókat. Ezek az élmények engem új útra tereltek. Sok híres művésszel találkoztam, a költők közül elsősorban Garai Gáborral, Baranyi

Egy élet emlékei

Ferencsel, Váci Mihállyal, Csoóri Sándorral. Néhányukkal magánemberként is összejártunk, én mint „okostojáska”, mindenbe beleszóltam.

K. K.: *Baranyi Ferenc a Béke Szálló-beli kiállításodra is eljött.*

Sz. J.: Sok embert ismertem meg. Egy más, értelmiségi miliőbe kerültem. A nevelőmamám volt az egyedüli, aki értett a zenéhez, tudott cimbalmozni, de sosem játszott. Szépen énekelt és az operaszerepét hatott is rám. Amúgy semmiféle művészeti hatás nem ért korábban a családban, s most szívtam magamba. Szerepet játszott a gyerekes hiúság is, hiszen ismert, nagy emberekkel beszélhettem. Ma már tudom, Váci Mihály azt mondta, hogy „Nem az jelöli a származást, rangot, hogy kikre büszke valaki, de az, hogy övele kik büszkélkednek...” De hát ez már egy másik tudatállapot.

Körülbelül két évig tartott ez az időszak. Leérettségiztem, adminisztratív állást kaptam a tanácsnál, s megszületett a második gyermekünk. Nagy nehézségek árán kaptunk lakást, majd beteg lett a férjem, utána pedig én. Huszoneves koromban le is akartak százalékolni. Otthagytam a tanácsot és szakszervezeti közönség-szervező lettem. 1970-71-ben megszüntették a szakszervezeti kiosztást, a szervezők közvetlenül a színházakhoz kerültek. Mindenki kapdosott az Operett, a Vidám Színpad, a Víg-színház, a Madách után. Én mindig a Nemzeti Színház tagja akartam lenni... Természetesen azt válasz-

tottam, bár eléggé mélyponton volt akkoriban, ám ez engem nem zavart, olyan boldogsággal töltött el, hogy a Nemzeti Színházhoz kerültem. Háromszor annyit kerestem, mint a két diplomával rendelkező, akkor már középiskolai tanár férjem, de per sze jóval kevesebbet, mint a Vidám Színpadhoz szerződött kolléganőm. A Nemzetinél Major Tamás és Marton Endre kijárták, hogy kiemelt állami támogatást kapjon a színház. Volt olyan színházjegyem, amely három forintba került, de három járt az üzemi szervezőnek és három nekem is, tehát többet kaptunk, mint amennyibe a jegy került.

Járatos voltam az irodalomban, a művészetekben. Könyv- és könyvtármániás voltam. Számptalan irodalom-, illetve művészettörténeti előadást hallgattam végig az egyetemen, bőven le tudtam volna vizsgázni belőlük. A színházban voltak olyan előadások, amelyekkel egyszerűen semmit sem lehetett kezdeni, és amikor az alkalmazottakat összehívták, Szendrei Judit annak rendje és módja szerint elmondta a véleményét. Megkaptam az összes közép- és általános iskolát: Tessék őket rávenni, hogy nézzék meg Madách darabját, a Csák végnapjait vagy George Tabori Pinkwille-jét meg a Rosencrantz és Guildenstern halottát! Ekkortól kezdtem járni az iskolákat, a pedagógusokat, megismerkedtem az igazgatókkal. A Dózsa György Gimnáziumban Féja Géának a fia, Féja Endre volt az igaz-

gató, mindig jól elbeszélgettünk az irodalomról.

Tanúja, szervezője voltam a hírhedt Madách-előadásnak, amelyet Sinkovits Imre leállíttatott. Délelőtti, teltházás ifúsági előadás, U-szöggel lötték a diákok a színpadot... Hétfőn raporra kellett mennem, Marton Endre letolt, miért nem tudom elérni azt, hogy a diákok megfelelően tudjanak viselkedni színházban. Mondom, mert nem én vagyok a pedagógus, én a jegyeket kínálom az iskolának. Szóbeli figyelmeztetést kaptam. Aztán nyáron a Budai Parkszínpadon lépett fel Jozsif Kobzon. Hatalmas plakátok hirdették: Jön! Jön! Jozsif Kobzon! Utasítást kaptam: az elvtársnő menjen el a pártbizottságra, a KISZ-bizottságra és mozgósítsa az embereket! Mindenkitől kaptam támogató levelet, hogy szovjet vendégművész jön, segítsék az elvtársnőt. Először elmentem a Szakszervezetek Házába, majd a budapesti pártbizottságra, illetve a budapesti KISZ-bizottságra. Teltházat szerveztem. Az volt a szokás, hogy a közönség-szervezőnek részt kellett vennie az előadásban. Jöttek a fiatalok, a nézőtér nem volt tele, de papíron elment az egész. Elkezdődött az előadás, megnyugodtam, és hazamentem a gyerekeimhez. Hétfőn üvöltött velem az igazgató: Maga hol volt? Hát az előadásban, de hazamentem mivel rendben ment minden. De hát botrány volt, hát kifütyülték, hát a közönség fele félidőben hazament! Fegyelmit kaptam. 1973-ban Marton Endre értekezletet hívott össze, amelyen elmarasztaltak, én pedig visszabeszéltem. Marton az asztalra csapott, és azt mondta, hogy akinek nem tetszik, annak fel is út, le is út, lehet reggel jönni a munkakönyvéért. Szó nélkül elvittem a munkakönyvemet, állás nélkül maradtam.

K. K.: *Hogyan lettél pedagógus?*

Sz. J.: Eltelt egy nehéz nyár. Összel találkoztam egy régi iskolatársammal, aki a 15. kerületben tanított. A gyerekei a férjem osztályába jártak, gyakran jöttek hozzánk. Azt mondta: négy éve látom, hogy mit művelsz a gyerekekkel. Imádnak, úgy járnak hozzád, mint az anyjukhoz. Nem vetted észre még, hogy vonzod őket? Miért nem mész el pedagógusnak? A sarki telefonfülkéből fölhívta a tanácsot

és megbeszélte, kinél kell jelentkez-nem. Be is mentem 1973. szeptem-ber 12-én. 12-re már a Pattogós utcai általános iskolában voltam, ahová a gyerekeim is jártak. Megkerestem az igazgatóhelyettest. Az ablakból az udvarra mutatott: Látod azokat a gyerekeket ott? Menj oda hozzájuk, nekünk sürgős értekezletünk van, szervusz. Így avattak pedagógussá egy másod-perc alatt.

Rengeteg gyerek volt. A 460 férőhelyes iskolában 1200. A vezetőség nagybetűs emberekből állt. Nagybetűs pedagógusok, mint pl. Horváth Györgyné Évike igazgatónő és Novák Lászlóné Borika igazgatóhelyettes a maguk finomságával, intelligenciájával, elfogadó képességükkel, emberismeretükkel és ragyogó pedagógiai felkészültségükkel. Egy hónapon belül ráéreztek arra, hogy mi rejlik bennem: hogy a lábamban ott van a tánc, a szívemben, torkomban, fejemben ott van az irodalom, a versmondás; hogy jól tudok mókázni, bábozni a gyerekekkel. A pedagógus szakfelügyelőtől olyan szakvéleményt kaptam, hogy leesett az állam. Empátiáról, hozzájárásról, felkészültségről szólt.

K. K.: *Innen indult el az utad a tűzzománcához?*

Sz. J.: Igen, távolról indult és véletlenek szegélyezték az utamat. A klubnapközi rendszere – sajnos rövid ideig működhetett – kiváló lehetőség volt a gyerekek és a jó pedagógusok számára is, akik kreatív team-et alkottak. Képesítés nélküli pedagógus létemre én is ebben a csapatban kaptam helyet. A kis laboránsok, énekesek, zenészek, kézművesek tudásához mivel tudok hozzájárulni? Néptánc, versmondó, bábos csoportot szerveztem. A néptáncot még Karsai Zsiga bácsitól lestem el, s 74-75-től már jártam a Sebőék indította táncmozgalmi rendezvényeire is. A bábozás tudományát otthonról hoztam, szerettem a gyerekeimmel játszani, a hangomat változtattam, mozgattam a bábokat.

K. K.: *A csoportokat mind magad vezényelted vagy meghívtál szakembereket?*

Sz. J.: Magam, de meghívtam szakembereket is segíteni. Érdekes történet a néptáncosoké. A gyerekek kijelentették, hogy nem akarnak népi táncot, de a táncklubba belenyugod-

tak. A fülüknek ismert könnyűzenét játszottam le nekik, de az erdélyi lassú lépéseit gyakoroltattam. Otthon a fiaimmal összeállítottunk egy olyan magnószalagot, amelyen a zenéjük szépen, finoman népzeneré váltott. Először rövid ideig, majd egyre hosszabbban. S egyszer csak kiböktem: mégis csak népi táncot táncoltok. Leesett az álluk, milyen egyszerű s milyen jó, hogy meg tudjuk fogni egymás kezét, át tudjuk ölelni egymást. Szép kékfestő kis szoknyát kaptak a gyerekek az iskolától, és rendszeren föl-lepegettünk kerületi rendezvényeken vagy az öregek otthonában. Az iskola vezetői közben hozzásegítettek ahhoz, hogy beiratkozzak a Népművelési Intézetbe néptáncpedagógiára. Akkoriban még nem kellett fizetni ezért.

A bábozáshoz elhívtam a Bábszínházból Óhidy Lehel Jászai Mari-díjas bábművészt, aki fizetség nélkül vállalta a tanácsadást. Előadott a gyerekeknek egy négy hangra komponált bábjátékot a mi bábainkkal, a mi játékaikkal. Fölcsigázta vele a gyerekek érdeklődését.

Közben történt, hogy a Fővárosi Tanács vett az iskolának egy kicsi kemencét. Németektől vásárolták, német nyelvű leírást és anyagokat adtak hozzá s azt mondták: ez tűzzománc. Az énekcsoportot vezető Vargha Ida néni kezdte lefordítgatni, s mivel tudta, mennyire érdekelt a képzőművészet – látta az otthonomban az albumokat, művészeti kiadványokat –, hozzám fordult: Te, Judit, nézd már meg, hogy mi az a tűzzománc. 1974-ben történt. Az 1972-es kiadású Fiúk évkönyvében Stefániay Edit tűzzománcos szavai adtak némi alapot. A képzőművészet iskolája is gyarapította a tudásunkat és persze a német leírás. Az első foglalkozás előtti napon bekapcsoltuk a kemencét és kipróbáltuk a kis fém-lapocskákat. A kolléganőm másnap-tól már kis medálokat készítettet a gyerekekkel. Egy év elteltével sajnos megszűnt a klubnapközi rendszer az iskolában, én pedig jelentkeztem a nyíregyházi főiskola tanítóképző szakára, ami végül is nem indult el. A következő évben Budapesten kezdtem el a főiskolát. Jellemző módon az első tanítási napon összefutottam Féja Endrével, aki megörült, hogy ott fogok tanítani... Az az irodalmi mű-

Élni az életet

veltség, amelyet a férjem ismeretségi körében és indíttatására összeszedtem, hihetetlenül tette – többek között Féja Endre számára is –, hogy nincs diplomám. 1977-ben fejeztem be a tanítóképzőt. A képzés éve alatt rengeteget dolgoztam az iskolában, elfogadtak, megbecsültek. Rám bíz-tak, hogy készítsek emlékműsort Váci Mihályról. Nyíregyházán Margócsy József professzor, a főiskola igazgatója segített a kutatásban. Elvittek a Váci családhoz, megnéztük az összes olyan helyet, ahol tanított, ahova iskolába járt, Mandabokort, s mindent, ami a verseiből tudható volt. A gyűjtött anyag alapján az emlékműsoron kívül kerületi vetélkedőt, szavalóversenyt is rendeztünk a következő években. Megismerkedtünk Váci András grafikusművésszel, a költő öccsével, akivel jó barátságba keveredtem. A kerületi verseny megmozgatott minden iskolát. Ezek az események ismertté tettek. S a tűzzománcos munkásságom még el sem indult. Vargha Ida néni (Vargha Balázs, Vargha Domokos testvére), egy nagyszerű család leszármazottja és tagja tette meg az első lépéseket.

K. K.: *Most kezdődik Szendrei Judit tűzzománc-regénye...*

Sz. J.: Igen, ezek voltak az előzmények. Talán érzékelted, hogy szó szerint a semmiből építkeztem. Mert nem volt mögöttem semmi.

K. K.: *Sőt, inkább akadályok.*

Sz. J.: Mégis: ha nem is tudatosan, de valamilyen erős belső indíttatásból

haladtam előre, hogy valakivé váljak. Amikor gyerekkoromban elkezdtem a szerepjátékokat a tükör előtt, vagy kifelé játszottam a gyerekeknek az utcára, már bennem volt, hogy művész leszek. Nem tudtam, miféle, csak azt, hogy művész, mint Rác Boriska, Gózon Gyula bácsi vagy Berky Lili, a felesége, akiket még Rákossligetről ismertem.

K. K.: Véletlennek tartod, hogy éppen a tűzzománcban teljesedett ki a sokirányú művészeti érdeklődés? Valami törvényszerűség munkál benne?

Sz. J.: Azt szokták mondani, hogy nincsenek véletlenek, bizonyára van törvényszerűség. Egyidejűleg történt, hogy megszűnt a klubnapközi rendszer, hogy Vargha Ida elment az iskolából és új igazgatónk lett. Járhattam tovább a néptáncpedagógiára, de szerencsétlen módon vérrög keletkezett a lábamban, a hosszú betegeskedés után abba kellett hagynom a táncot. Azokkal a gyerekekkel maradtam, akik Ida néniel elkezdtek a tűzzománcozást, s kis vaslemezek segítségével gyarapítottuk a tudásunkat. Talán az is a „véletlen” számlájára írható, hogy Újpalotának azon a részén, ahol a Pattogós utcai iskola működött, az országgyűlési képviselőt Somogyi Józsefnek hívták. A Kossuth-díjas szobrászművész volt akkor a Képzőművészeti Főiskola rektora. Hivatalos rendezvényeken, ünnepeken én rendeztem a műsort s adtuk elő a gyerekekkel. Somogyi József négy év múlva leköszönt és azt kérdezte tőlem, mivel hálálhatja meg a munkámat. Töredelmes vallomást teszek, mondtam, belekontárkodtam egy művészeti technikába, amelyről valójában fogalmam sincs, csak próbálok rájönni a nyitjára. Megmutattam albumból a tanítványaim alkotásairól készült fotókat, amelyek között már akkor voltak díjazottak is. Akkor Somogyi József rábizott a társaságában lévő Feledy Balázs művészettörténészre. Ennek már 36 éve. Balázs végigkísérte a pályafutásomat, pedagógusként, alkotókör-vezetőként, később művészként is mindvégig élvezhettem a támogatását. Kiállításaim, kiállításaink nagy részét ő nyitotta meg. Múlhatatlan érdeme továbbá, hogy összeismertetett Kátai Mihálllyal.

Véletlennek lehet-e nevezni a párhuzamosan zajló másik történetet

is? Egy házban laktam egy korábbi tanácsi kolléganőmmel, akinek a férje a kőbányai Lampartban dolgozott mérnökként, s tanácsagnak jelöltette magát. Megkértem, hogy mondjak róla valamit, hiszen régóta ismertük egymást. Természetesen megtettem, s mikor arról faggattak, mivel tudnák meghálálni, leesett nekem a tantusz: készítenek a Lampartban tűzzománc anyagot? Hogy a csodába ne, az edényekhez, és van kísérleti műhelyünk is! Bemutattak a kísérleti laboratórium vezetőjének. Az iskola fölvette velük a hivatalos kapcsolatot, onnantól kezdve patronálták a csoportunkat. Akkor született meg a csoport neve is. Tűzmadarat szerettem volna, de az egyik kislányt kérdezték meg, aki rávágta, hogy Tűzvirág. A további együttműködés révén folyamatosan kaptuk a különböző zománc anyagokat. Tanultunk is tőlük az anyagról, a hőfokról stb. Úgyhogy ez a két egyidejű külső esemény az életemben szerencseszámba ment.

K. K.: Mi indult el akkor a történetedben?

Sz. J.: A kíváncsiság, hogy megismerjem az ismeretlent, s ebből megszülethet valami, mindent fölülírt, mindent eltakart. Eltakarta a színpadi szereplési vágyat, a nagy nyilvánosság utáni vágyat, a kutatás vált számomra izgalmassá.

K. K.: Ehhez kéz is kellett, a kezéről eddig nem esett szó.

Sz. J.: Nem tanítottak meg jól rajzolni korábban. Sem az általános iskolában, sem a főiskolán nem akadt jó rajztanárom. De a képzőművészekkel sokat foglalkoztam. Különösen Munkácsyt és Paál Lászlót kedveltem, az életüktől kezdve a munkásságukig. Imádtam a művészeti könyveket, szerettem nagyon az impresszionistákat is. Talán úgy fogalmazhatnék: kialakult egy színvilág, egy színharmonia bennem.

K. K.: Nem voltál tudatában annak, hogy mennyire jó a kezed?

Sz. J.: Előfordult gyerekkoromban, hogy a megszáradt földet megfaragtam valamiféle figurává. Egy barátanőmmel megpróbáltuk megrajzolni az alkonyodó, sötétkékké váló, felhős eget. Az osztálytársaim tulajdonságai alapján készítettem rajzokat a monogramjuk mellé.

K. K.: Milyen fordulatot hozott megismerkedésed Kátai Mihálllyal?

Sz. J.: Az iskolában először egy órányi szakkörödőt kaptam a tűzzománcozáshoz, ami kevésnek bizonyult. Később az idő két, majd négy órára nőtt. Az érdeklődés pedig fokozódott. Pályáztunk, a zánkai nemzetközi képző- és iparművészeti gyermekpályázaton többször díjaztak bennünket. A fővárosi vizuális művészeti hónap keretében is pályáztunk, Szabó Gábor szobrászművész biztatására. A gyerekek elvitték a pálmát, egyre jobbak lettek. Fölhívtam Kátai Mihályt, aki meghívott a kiállítására. A nagyobbik fiammal mentem el a Csók Galériába, aki az új fényképezőgéppel készített sorozatot a kiállított művekről, amelyeket a művész később elkért. Kátai nem tanított amatőröket, a kecskeméti Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhelyben csak hivatásos művészek dolgozhattak. De felajánlotta, hogy odamehettek, körülnézhetek, jegyzetelhetek. A következő évben, 1980-ban oda is utaztam.

K. K.: Azzal a szándékkal, hogy a gyerekek tanítását segítsed vagy a saját jövődő pályafutásod érdekében?

Sz. J.: Eszembe sem jutott a saját pálya. Csak a gyerekekkel közös munka, a közös fejlődés. Apró tapasztalataimból állt össze a tudásunk. Csak az enyém egy nappal előbb. Tanítva tanultam. Ilyen célból mentem el Kecskemétre is, ahol Mihály tüzetesen bemutatta a műhelyt. Egyik terebről a másikba vitt, magyarázott, a kérdéseimre válaszolt. Egy tündéri, aranyos művész, Ravasz Erzsébet magától szóba elegyedett velem... Ott volt – érdekességképpen mesélem – Laborcz Flóra, Laborcz Ferenc szobrászművész kisebbik lánya, akiből ötvös lett, s akit én táncolni tanítottam valamikor (A makrancos királylány előadásában).

Nem csak egyszer utaztam Kecskemétre, s volt, hogy egy nyáron háromszor is. Túri Endrére nagyon figyeltem, aki – más művésztől eltérően – szívesen beavatott a munkájába. A következő nyáron aztán Kátai egy félreértést követően eltanácsolt és elküldött Zebegénybe, mint oda illő amatőr alkotót. Szót fogadtam, megkerestem ott Petrilla Istvánt, aki

ragyogó tűzzománc-művész volt. Az utolsó napon érkeztem oda, így hát kaptam egy jelentkezési lapot a következő évre. Ám a következő nyáron Petrilla már nem jött el. Feliratkoztam Mizsér Pál művész úrhoz, aki inkább üvegplasztikákkal foglalkozott, s megkérdezte, akad-e közöttünk olyan, aki zománcozott már. Jelentkeztem s elmondtam „pályafutásom” rövid kis történetét. Magáé a kulcs – mondta és rám bízta a munka irányítását, mert a többieknek semmilyen tapasztalata sem volt. Így telt el az első évem Zebegényben: a saját jegyzeteim alapján próbálkoztunk az alkotással. A következő évben már nem is volt kérdés, hogy a csoportot informálisan én irányítom.

Később érkezett Sisa József és Ásztai Csaba. Utóbbtól hallottam először az anyagokról, hogy nem szentírás az idő, a hőfokot is figyelni kell, minden anyagnak más a hőfoka, más az ideje, a lemez nagysága, vastagsága is befolyásolja. Sisa József tanársegédként segítette a munkáját, még nem volt befutott iparművész, de rá egy évre már ő lett a tanárunk, s engem kért föl tanársegédnek. Jó kis hangulat, jó társaság kerekedett, így dolgoztunk együtt körülbelül két évig.

K. K.: *Hogyan született meg az ifjúsági szabadiskola Zebegényben?*

Sz. J.: Említettem, hogy az iskolai csapattal egyre jobb eredményeket értem el. Az osztályomba járt tehetséges tanítványom, Strebek Nóra, akinek a szülei elutaztak és megkértek, hogy vegyem magamhoz a kislányt két hétre. Éppen a két alkotótábori hétre. Úgy vittem magammal a felnőtt táborba, mintha a saját gyermekem lenne, de hát tudták, hogy nekem két fiam van... Nem fogjátok megbánni, ígértem. Nóra pedig rajzolt. Ellátogatott egy nap a táborba Barcsay Jenő, meglátta Nóra rajzait, zománcmunkáit és azt mondta Dániel Kornélnak, a Szőnyi István Múzeum igazgatójának: látod, Kornél, az ilyen gyerekekért érdemes lenne valamit tenni. Hát tegyetek... Fülíg ért a szám: na, ugye? Az igazgató pedig ősszel levélben érdeklődött: kit gondolnék a művésztelepről, aki pedagógus, rajztanár, és kedve volna részt venni egy ilyen gyermek képzőművészeti táborban?

Összegyűltünk a váci művelődési házban, hogy megbeszéljük, mi kell hozzá, ki kell hozzá. Az igazgató kitalálta, hogy a pedagógiai főiskolásoknak ez nagyon jó szakmai, nyári gyakorlat lesz, amit mi, pedagógusok fogunk igazolni. Az induló létszám 30 fő volt, két évvel később már több mint száz. A zománcozók létszáma 20 alatt sosem volt. Ragyogó élet folyt az ifjúsági szabadiskolában is. Az ország különböző részeiből érkeztek a résztvevők, de jöttek Szlovákiából is, sőt, amerikai magyar gyerekeket is hoztak. Nagyon jó csapat alakult ki. Egyre több gyerekkel, nagyon jó hangulatban. A tábort mindig kiállítással fejeztük be. Strebek Nórából pedig grafikusművész lett.

K. K.: *Meddig dolgoztál a szabadiskolában?*

Sz. J.: 15 évig dolgoztam a Szőnyi István Zebegényi Ifjúsági Szabadiskolában. 1998-ban voltam ott utoljára. '99-ben mindannyian kaptunk egy levelet, amelyben megköszönték az addigi részvételt. Új vezetőség, új művészeti vezető jött, más koncepcióval, más hozzáállással. Soha többé nem hívtak meg, jöllehet a gyerekeknek szóló zebegényi Szőnyi István Szabadiskolának bizonyos értelemben a szülőanyja voltam. Sok olyan tanítványom van, aki még mindig az ott kapottakból táplálkozik. Ember Sárkából fotóművész lett, Brazíliában él. Lakatos Bendegúz iparművész és fémrestaurátor lett. Az akkori pedagógusok művészeti tevékenysége is szárba szökken, a békéscsabai Szabó Julié, a Gödről érkezett keramikus Wéninger Margóé. Nem hívják meg Zebegénybe a ragyogó, kitűnő, óriás művésszé fejlődött Sisa Józsefet sem, aki az alapítója volt az egész szabadiskolának, aki két kezével építette a házak alapjait. Kezünk alatt fölnőtt egy nemzedék, akik ma szintén pedagógusok, tűzzománcot tanítanak, például Debrecenben Bessenyei Vali, Órbottyánban Báron Laura, Budapesten Farkas Zsuzsa.

K. K.: *A zebegényi 15 év alatt hogyan alakult a pedagóguspályád?*

Sz. J.: 1988-ig tanítottam a Pattogós utcai iskolában, a tantestület meghatározó személyisége lettem. Sokan hallgattak rám, sokan megkelestek, nem fogtam be „pörös számat”.

Egy rendkívüli tantestületi ülésen aztán 1984-ben váratlanul kineveztek igazgatóhelyettesnek. A hírt a napköziben tudtam meg az akkor pályakezdő pedagógus Nagy Edittől, aki most a Pestújhelyi Közösségi Ház népművelője. 11 évvel azután történt, hogy elkezdtem képesítés nélküli pályafutásomat.

Négy évig tartott a megbízás. Időközben a tantestület kettészakadt. A szakmai vitákból ellenségeskedés lett – az nem az én műfajom. Le mondtam. Vissza akartam menni tanítónak, de nem volt üres státusz. Egy jó szándékú tanácsi felettesünk segítségével helyezkedtem el a Sződliget utcai iskolában, ahová vittem magammal a saját kemencémet, az anyagokat, amelyeket én kaptam az időközben pártfogónkká lett Sisa Jósától és a Lampart szocialista brigádjától. Szép búcsúztatót rendeztek nekem a Pattogós utcában.

A Sződliget utcai iskola urambátyám mentalitású igazgatóját nem érdekelte a pedagógia, a szakma, a rendszerváltás idején párttagból hirtelen a másik politikai oldal szószólója lett. Sok volt a visszaélés, az iskola amortizálódott. Agyondolgoztam magam helyette. Sok konfliktusunk volt, a végén egy tantestületi ülésen bejelentették, hogy szakközépiskola lesz, mint igazgatóhelyettesre rám nincs szükség, a szülők pedig nem akarnak engem napközis nevelőnek. Kerestem a kerületben új iskolát, az elsőre tárt karok másnapra lehanyatlottak, az igazgató keze utánam nyúlt: sehol sem mertek alkalmazni. Kétségbe voltam esve, mígnem egy 16. kerületi ismerősöm – az ő gyermekének is én voltam a tanító nénije – szólt az érdekemben, s még aznap fölhívott egy sashalmi iskola igazgatója: menjek hozzájuk tűzzománcostul, van hely.

Nyári szünet volt, amikor beléptem az iskolába, a síri csendben egyszer csak meghallottam a volt igazgatóm hangját: „sokat tudnék róla mesélni”. Az igazgatónő visszatúsította: mindent tudok a kolléganőről, nagyon sok szeretettel várom, nem szorulok az ön tájékoztatására. Így kerültem 1992 szeptemberétől a 16. kerületi Metró utcai iskolába. Tanítottam osztályban és tanítottam a tűzzománcot is. Két héten belül az

alsós munkaközösség élére kerültem. A 15. kerületben mindenki tudta, mi történt, nagy felháborodás volt. Ugyanebben az évben nyílt meg a Pestújhelyi Közösségi Ház, Nagy Edit azonnal odahívott: van a tűzzománc-hoz kemence, gyere hozzánk. Azóta vezetem ott az alkotókört. Eleinte Tűzvirág szakkört, hiszen néhány évig csak gyerekek jártak oda. Abban az időben négy helyen tűzzománcoltam. Sashalmon, az iskolában, a Pestújhelyi Közösségi Házban, nyaranta Zebegényben és meghívtak Gödre, a József Attila Művelődési Házba egy másik nyári gyermektáborba is. A közösségi házba azok a gyerekek jártak legelőször, akiket a Pattogós, majd a Sződliget utcai iskolában tanítottam, mert mindig jöttek utánam. Volt, aki Zebegényből ismert, Budán lakott és jött utánam még Sashalomra is.

K. K.: *Hogyan kezdted vonzani a felnőtteket?*

Sz. J.: Egy fiatal anyuka hozta el a második kislányát tűzzománcolni, de visszautasítottam: kicsi még ehhez. Azt szoktam mondani, hogy aki még nem tudja az igekötős igét, az nem jöhet. Mert hát *lekaparom, letörlöm, megmosom, átkarcolom, átrajzolom...* S az igekötőket csak negyedikes tanítják... De az anyuka meggyőzött azaz, hogy ő is ott marad, s majd mindent elmagyaráz a kislánynak. Beleegyeztem. Jött egy következő anyuka a gyerekeivel. Jöttek nyáron a táborba is. Csatlakozott Göcze Judit grafikus-

művész, ő korábban Morvai Lászlóhoz járt, aki a Tűzzománcművészek Társaságát alapította, és így tovább... Kb. '97-98-ban megegyeztünk Nagy Edittel, hogy hirdetünk egy felnőtt csoportot is.

K. K.: *Mi a titka annak, hogy az alkotókör több mint két évtizede ennyire életerős?*

Sz. J.: Adva vannak a külső feltételek. Van egy nagy kemencénk. Szerencsésen, olcsón megvehettük Kátai Mihálytól. Másfelől a művelődési háznak sosem a pénzszerzés volt a lényeg, ahogy nekem sem. Sajátjának tekinti az alkotókört, minimális nyeresége van rajta. Megfizethető. Megvannak az emberi feltételek is. A legfontosabb közülük Nagy Edit, aki mindenben támogat. Táborszervezésben, kiállításainkban stb. Sokat számít, hogy sok helyen tanítottam korábban, az ismeretségeim hozták a gyerekeket, majd a szülőket, tehetséges alkotókat. Magam is hozzájárultam azzal, hogy nem engedtem átjáróházzá tenni. Őrizzük a szakmai értékeinket. A zománcolás alapjait tanítom meg, nem állítunk elő gyorsan, felületesen semmit valamilyen praktikus céllal. Azt szeretném megérteni, mi és miért történik a zománc az étetés során. Szerettem, amikor a gyermek tanítványaim kérdeztek: mi történik a tűzben, mi történik az anyaggal, miért ilyen ez az anyag? Ezt tartom izgalmasnak. Tanuljuk meg együtt és

mindenki írja meg a saját tankönyvét belőle.

De nem szeretem, ha valaki úgy lép be hozzánk, hogy elmondja, mit akar, mit *nem akar* csinálni. Kialakult az évek során egy, mások által is elfogadott, rám jellemző tűzzománc világ, hírnevem is van, nem szeretném, ha igénytelenséggel, tudatlansággal kezdenék. Más vagyonom nincsen. Ezen a helyen tanulni kell akarni s az, az alapok lerakásával kezdődik. Ez nem tanfolyam, hanem alkotókör. Mindenki a maga szintjén kapcsolódik bele és egyéni munkát végez. A saját rajza alapján dolgozik, amelyet előre alaposan megbeszélünk: hogyan kell a rajzot átírni zománcra, milyen az anyag stb. Mindenkinek egyénre szabottan mondom el, ami a munkájához kell. Ezért ragaszkodom ahhoz, hogy leírják. Nem vagyok új elképzelések kerékkötője, de mindig végig kell gondolnom, az eddigi munkám alapján szerzett tudásból, hogy mi következhet abból az elképzelésből.

K. K.: *A személyes gondozáson túl közösségi élményben is része van a kör tagjainak.*

Sz. J.: A heti négy foglalkozás mellett – három felnőtt és egy gyerekcsoport működik – az alkotókörnek minden évben van egy csoportos kiállítása a közösségi házban. A karácsony előtti utolsó foglalkozáson és névnapokon köszöntjük egymást. Nyáron három tábort szervezünk. Régebben csak a gyerektábor volt. A Pestújhelyi Közösségi Ház szervezte meg a Nógrád megyei Pusztaberkiben és a Baranya megyei Terecsenyben. A tűzzománcon kívül volt rajz, drámajáték. Vittük magunkkal a kemencét, a rengeteg eszközt, anyagot. Később ugyanott szerveződött a felnőtt tábor. Családtagok főztek ránk, meghitt, jó hangulatban telt.

K. K.: *Mi a legnagyobb öröme az alkotókörközösségért végzett munkában?*

Sz. J.: Emberekkel foglalkozom, akiknek át tudok adni valamit és valamelyest az alkotótársukká is válok. Ha hoz valaki egy nagyon jó ötletet, de nem volt elképzelése arról, hogyan valósítsa meg zománcban, anyagban, technikában, rögtön cikáznak a fejében a megoldási javaslatok, ame-

Gyermektábor

lyeket úgy adok át, hogy én azokat már nem fogom megvalósítani – elajándékoztam őket. Ezért kárpótol az örömük.

K. K.: *Mely tanítványokra vagy különösen büszke?*

Sz. J.: Már megemlítettem a fantasztikus Strebek Nórát, nagy tehetségének döntő része volt abban, hogy létrejött a zebegényi gyermek szabadiskola. Nagyon nagy fájdalom, hogy korán meghalt motorbalesetben. Nagyon büszke vagyok azokra a gyerekekre, akik az ötvösiskolát is elvégezték. (Sajnálatos, hogy nemigen kaptak állást, többségüknek más pályát kellett választania.) Említettem már Lakatos Bendegúzt, Ember Sárkát. Karácsony Gabriella elvégezte a Képzőművészeti Egyetemet, de reklámgrafikusként itthon nem kapott állást. Zebegényi tanítványom, Bessenyei Vali szülővárosában, Debrecenben folytatta a tanulmányait, és mint pedagógus Ötvös Nagy Ferencnél is tanult. Binder Ádámnak a tanító nénije is voltam, harmadik kora óta a legutóbbi időkig járt hozzám. Ő vegyész-mérnöként akart a zománccal foglalkozni, de a gazdasági csőd, gyárbezárások miatt máshová vetette a sors.

A felnőtt alkotóköri tagok közül elsőnek Dely Terézt emelem ki, kiváló rajzos előképzettséggel érkezett, korábban a televíziónak volt a jelmez- és bábkészítője. 1998-ban csatlakozott hozzánk. Az 1999-es első kiállításom után jelentkezett Hoppán György fafaragó, hogy hajlandó vagyok-e egy öregemberrel foglalkozni. Az öregember öt évvel fiatalabb nálam... Megmutattam neki a rekesz-zománccot és az aszúrozás (az aszúr áttetsző zománccot jelent) nagyon nehéz technikáját. Rájött, hogy a faragásaihoz az illik legjobban, a gyönyörű hajlítások nem rézdrótból, hanem egy ívben kifűrészelve készülhetnek el. Ekkortól fogva Gyuri meg is maradt e mellett. Az aszúrzománcozás technikáját tökéletesre fejlesztette. Pontosan, precízen kidolgozta minden lépését, fantasztikusan tanítja évek óta a nyári táborokban is, szerepel vele a bemutató foglalkozásokon is, országos konferenciákon. Szent István palástjához ő készítette el az önmagában is értéket képviselő keretet. Dabóczy Krisztá-

nak ugyanezt jelenti a rekesz-zománccal, ma már hozzá küldöm azokat, akik ezzel a technikával alkotnak. Vele még a Sződliget utcai iskolából, tehát 1988 óta ismerjük egymást, a gyerekek mellett próbálkozott először. Megemlítem még Illéssy Zoltánét, aki nem nálam kezdett. A '99-es első önálló kiállításom körül nagy volt a hírverés. Megjelent a Film – Színház – Muzsikában, a kerületi újságban és a kábeltévében, az Impresszum nevű művészeti folyóiratban, meghívást kaptam az RTL Klub reggeli műsorába is. Fölvett a televízió egy két-három órás anyagot is arról, hogyan dolgozom, hogyan beszélek az anyagról stb. Illéssy Ilona ezután keresett meg. Kimondottan szakrális jellegű alkotásai vannak, ragaszkodik a középkori egyházművészeti ábrázolás pontosságához, jelentéséhez. Több önálló kiállítás volt, díjazták is, ahogyan Dely Terézt és Hoppán Györgyöt is. Kerepesi Mária alkotótársunk is kapott hivatalos elismerést. A Kézműves Kamara hagyományos Betlehem-pályázatán Farkas Gyula a korona képlemezeivel pályázott és nagydíjas lett. Ugyanezen a pályázaton kapott díjat Jaros Péter, Breczkó Péter és Siegl Károly. Mind a négyük anyaga kikerült Rómába, a Vatikánba, beválasztották a magyar anyagba őket. Erre nagyon-nagyon büszke vagyok.

Breczkó Péter is túl volt már az első önálló kiállításán, amikor az alkotókörbe került. Azóta is több önálló kiállítás volt, akárcsak Ilónának, Teréznek. Terézzel szólva el kell mondanom, hogy nemcsak ragyogó közösségi ember, jószívű, de borzasztóan hálás is. Kiállítás-megnyitói sohasem felejt el elmondani, hol, kitől tanulta a zománcozást. Nekem nagyon jólesik. Hoppán Gyuri is mindig kiemelteti azt, hogy a Tűzvirág alkotókörben, Szendrei Juditnál tanult. Rájuk ilyen formán kétszeresen is büszke vagyok.

2009-2010 tájékán már volt anynyi tapasztalatunk és elismertségünk, hogy túléptünk a saját alkotókörünk határain és az egész magyarországi zománccművészetért igyekeztünk tenni valamit. Nagy Edittel láttuk a felkészületlen alkotók munkáit a pályázatokon, magunk is felelősséget éreztünk emiatt. Országos konferen-

cia megszervezésébe fogtunk: mi is a tűz-zománccal? Összehívni, felkérni rangos művészeket, hogy tartsanak előadást, bemutatót. 2010-ben megszerveztük az első országos tűz-zománcc konferenciát. Körülbelül százan érkeztek az ország különböző részeiből. Mindenkitől kértünk egy-egy munkát, amelyből rögtönzött kiállítás született. Meghívtam Sisa Józsefet, Feledy Balázst – aki a megnyitó beszédet mondta –, Morelli Editet, a legrégebbi tűz-zománccosok, képzőművészek egyikét, Gergely Juditot, az akkor még meglévő Budafoki Zománccgyár vegyész-mérnökét, Gyergyádesz Lászlót, a kecskeméti Nemzetközi Zománccművészeti Alkotóműhely akkori vezetőjét stb. Pécsről érkezett Barakonyi Klára zománccművész és kis csoportja. A kiállító-teremben Teréz várta az érdeklődőket, a kérdéseket, a másik teremben anyagismereti bemutató volt. Ám valamiért nem éltek a lehetőséggel.

Két-három éven keresztül szerveztük meg a konferenciát. Szakszodtunk is különböző témákra: rekesz-zománccal, korona stb., s a megfelelő szakembert hívtuk meg hozzá. Például Ludwig Rezsőt, aki a korona vizsgálatában is részt vett. Hollósy Katalint, akit világszerte elismertek és díjaztak, még Japánban is. Úgy tűnt, a hivatásos művészek támogatják a kezdeményezésünket. De tévedtünk: mert azóta sincs folytatása a kezdeményezésünknek.

A további konferenciákra állami támogatást sem kaptunk, csak olyanokat hívhattunk előadásra, akik ezt ingyen megtették. Megmaradt viszont egy mára már hagyományos képzés minden évben. Egy-egy szakág – festő-zománccal, rekesz-zománccal, aszúr stb. – avatott szakemberét vagy művészt hívjuk meg, akik beavatnak bennünket a tudásukba. Járt nálunk Ötvös Nagy Ferenc. Tavalay a domborított rekesz-zománcc készítését tanult meg Nyilas Ági kezdő ötvöstől, egy évvel korábban a limoges-i technikát Kamenár Csilla ötvöstől.

Részt szoktam venni alkotásaimmal a felvidéki Naszvadon a szintén Tűzvirág nevű művészeti napokon. Terézt is magammal hívtam. A harmadik alkalommal mindketten elismerő oklevelet kaptunk.

K. K.: *Általában milyen szakmai nehézségeket látsz a magyarországi tüzszobrászoknál?*

Sz. J.: Több az anyagismereti, technikai tudnivaló, mint más képzőművészeti ágaknál. Nem vállalják a megismerést, a megtanulásukat. Vas-tag pemzlivel bőségben hordják fel az anyagot, vagy megfröcskölik, megfújják, megszitázzák, egyet égetnek rajta és kész van. Iskolás anyagoknál láttam, hogy lekenik a rézlemezt, kikarcolják, kiégetik, és utána tesznek rá egy-egy színt jó vastagon. A vonalak, az oxidrétegek ott maradnak szabadon, egyre feketébbek, egyre jobban szétterülnek. Tehát hiányzik az anyagismeret, a szakmai tudás. Egyre több a kontár. Egyre több a gyorstalpaló szerveződések: egy kis kemencével egy butikban ékszerkészítő tanfolyamokat hirdetnek 5-10 ezer forintért. Letisztítják a lemezeket, zománcanyagot, gyöngyöket, drótokat tesznek bele s már kész is van. Egy-két helytől eltekintve (pl. a Mesterségek Ünnepe) a vásárokon kapható tüzszobrász termékek is csapnivalóak.

K. K.: *Mikor született az első olyan munkadarab, amelyet nem azzal a*

Tűz, te gyönyörű

szándékkal készítettél, hogy megmutasd a gyerekeknek?

Sz. J.: Apró ajándékokat készítettem korábban is a családon belül. 1998-ban Nagy Editék szerveztek egy kiállítást a Pestújhelyi Községi Házban művészetekkel foglalkozó pedagógusoknak: bábosoknak, hímzőknek, textileseknek. Edit noszogattott, hogy tegyék hozzá én is néhány darabot. Ráálltam, készítettem egy sorozatot fenyőerdőkről, különböző anyagokkal – hogy mégis legyen anyagismereti értelme is az erőfeszítéseimnek. Körülbelül tizenkettőt állítottak ki: jól mutattak bekeretezve. A sikeremet Bálványos Huba szavai igazolták: „Maga meg mit dugdossa ezeket? Tessék velük kezdeni valamit! Nemcsak a gyerekek léteznek!” Edit és az ő bátorítása nyomán elkezdtem készülni arra, hogy a következő évben önálló kiállítással szerepeljek. Akkortól és ezért születtek meg az első olyan munkáim, amelyeket kizárólag bemutatásra szántam. A témákat a természetből vettem: tengerpart, fák, galamb s a közvetített béke, nyugalom. De mindegyik munka valamilyen technikát is szemléltetett, például a fóliadomborítást. Próbálalpból keletkezett az Ablak a múltra, az Izraeli hangulat, A szarvassá változott fiúk, a Hetedik ecloga. Ez utóbbi lett az első eladott munkám: a Pattogós utcai iskola volt igazgatónöje vette meg, olyannyira szíven ütötte, mint mondta. Kb. negyven képet állítottam ki végül is, ennyi készült el az egy év alatt. Tanakodtam, kit kérjek föl a megnyitásra. Végül Feledy Balázs személyénél állapodtam meg, hiszen annak idején az ő révén ismerkedtem meg Kátai Mihállyal, valamiképpen vele indult az egész folyamat.

A megnyitón nagyon sokan voltak, a lépcsőházban is végig álltak. Eljött a Metró utcai tantestület túlnyomó része, a korábbi kollégák, tanítványok, barátok, a családom. A tanári karból összeállt alkalmi kórus énekelt is. Mint említettem, sok hír jelent meg róla a médiában. Nagy sikere volt, a Radnóti-képen kívül is elkeltek munkáim. Több helyre eljutott a kiállítás: Keszthelyre, Pápára. Nagyjából ugyanaz az anyag, kis része mindig változott, bővült.

Metamorfózis III. A múlt üzenete

K. K.: *Hogyan változott meg az alkotói tevékenységed a kiállítás után?*

Sz. J.: Az a tény, hogy elvittek, megvettek képeket, arra sarkallt, hogy készítsek hasonlót, mindig egy kicsit másképpen. Izgatott, mi lesz az eredmény. Igaz, Váci Mihály azt mondta, „használni akartam, nem tündökölni”, de azért feldobott a siker. Megjelent rólam az Impresszum-beli írás, a riportok, szaporodtak a kiállítási alkalmak. Vogel Kristóf szerkesztett egy honlapot nekem, amelyet azóta rendszeresen Dabóczy Kriszta frissít. Bekerültem az Artitude nevű internetes galériába, tagja vagyok a Magyar Független Szalonnak és a Művészeti Tárló Közhasznú Egyesületnek, velük minden évben közös kiállításon vesznek részt.

Beajánlottak több helyre: például a Környezetvédelmi Minisztérium annak idején rendszeresen szervezett kiállításokat, ahova a kimondottan természeti témájú képeimmel mentem. Az Izabella szállóba Kállay Géza nevű tüzszobrász ismerősöm ajánlott be. A Béke Szállóba pedig Gergely Imre, ahol a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara rendszeresen rendez kiállításokat. Ott két évente felkérnek kiállításra azóta is. Egyszer egészen önállóan, egyszer Dely Terézzel közösen, majd Dely Teréz, Dabóczy Kriszta, Ferencsik Ibolya és én. A későbbi

ek során szerveztem olyan kiállítást színházban, iskolában, hogy *Szendrei Judit és tanítványai*, azért, hogy a tanítványaim is kapjanak lehetőséget.

Kritikák, amelyekből tanulni is lehet, közvetlenül nem értek. Szomorúságot okozott viszont az, hogy az amatőr és a hivatásos művészet – emberi gyarlóságok, nem a művészi minőség miatt – mereven elkülönül. Tettem néhány kísérletet, hogy az intézményesült művészeti világ tagja legyenek, de a burkolt és nyílt elutasítások elszomorítottak.

K. K.: *Hány kiállításon szerepeltél eddig? Hogyan várod a kiállításokat?*

Sz. J.: Körülbelül ötvenen, a többségük csoportos volt. Úgy vártam őket, mint a színész a premiért. Lámpaláz, izgulós fajta vagyok. Annak idején, amikor verset mondtam, C kategóriás működési engedéllyel léptem először, 19 évesen a színpadra. Nagy terhet rótt az emberre: meg kell felelni az elvárásnak, a bizalomnak, később a hírnek – ez az érzés mind a mai napig bennem van. Semmit sem tudok félvállról venni, a csoportos kiállítást sem. Feledy Balázs is elmondta rólam, hogy mindig a tőlem telhető legjobbra törekszem. Van belül egy mérce, egy etalon, az szabályozza a tetteimet. Ha nem teszem: hogyan fogok a hallgatóimra nézni, hogyan vesznek rólam példát? Ennek nem mond ellent, hogy az alkotókörben be szoktam mutatni a rosszul sikerült munkáimat is, hiszen abból lehet a legtöbbet tanulni.

K. K.: *Alkotásaid között különleges helyet foglal el a Petra, az Antelope canyon, a Kiút a rejtélyek barlangjából...*

Sz. J.: Egy filmben láttam először Petrát, a szűk szurdokban lovagolnak s egyszer csak eléjük tárul a csodálatos épület. Nagyszerűen fotózták, lelkes lettem: micsoda természeti csoda az a kő, amelyből kifaragták, ami belül van! A színek, a vonalak, a formák! Beivódott az agyamba a kép, ahogy a szurdokban kinyílik a világ, s foglalkoztatott, hogyan lehetne ezt megformázni az én anyagaimból. Elkezdtem rajzolni: s mint gyerekkoromban a felhőkbe, belelátam a különböző alakzatokat. Ugyanilyen módon készültek a Gyökereim-képek is. Eredetileg

A koronázási palást

Radnóti-illusztrációk készültek: „Gyökér karján féreg alszik/ gyökér lábán féreg ül,/ a világ megférgesül.” De ezekkel a felismerni vélt alakzatokkal egészen más, vidám alkotások születtek. A Petra-kép is így készült. Az Antelope canyon barlangszerű kép, az ott levő fákra egy nyíláson át fönről szűrődik a fény. A barlang rajzolata megint tele van messzebről szinte láthatatlan figurális elemekkel. Egy részük sgraffito (egy visszakarcolt technika), a többi meg egy egészen vékony drótból, rekeszsel készült és zömmel kristállyal van kitöltve. A rekeszek nincsenek fölpolírozva.

K. K.: *Izgatott vagy alkotás közben?*

Sz. J.: Meglehetősen és alig várom, hogy égethessek. A készülő munkát mindig a szemem előtt tartom. Mindig ki van rakva. Az alkotáshoz kell a magányom, a saját tépelődésem, a saját izgatottságom, a zeném.

K. K.: *Hány önálló, már nem pusztán technikai céllal készült alkotás van mögötted? Mi lett a sorsuk?*

Sz. J.: 200 valamennyi. A sorsuk követésében nem vagyok következetes, volt, amit fölírtam, sokat nem.

K. K.: *Idén született meg – magad mondtad így – eddigi pályád koronája, a Szent István király palástján levő hímzés Dabóczy Krisztinával együtt alkotott, tűzzománcos átírata. Az első, hivatalosan is magas szinten elismert, zsűrizett mű. A palástot védett iparművészeti alkotássá nyilvánító szakvéleményből idézek: „A bemutatott rekeszománc mű harmonikus, szép*

alkotás. A pontos illesztés, az egységesen égetett felület a magas színvonalú kivitelezést, az alkotók technikai tudását bizonyítja. Szt. István koronázási palástjának zománccban való átírása az eredeti palást jelenleg látható megjelenéséhez illeszkedik: a barnás alapszín alkalmazása hangulatilag adja vissza a textil palást képét; az alakok finom kidolgozása révén a palást történeti vonatkozása is hangsúlyossá válik. A zománc kép összehatásában szépen alkotja újra a koronázási palástot.”

Sz. J.: A palást ötlete már 1980 óta foglalkoztatott, dr. Lovag Zsuzsa: A magyar koronázási jelvények című kiadványának mellékletében láttam meg a rajzolatát, amely első ránézésre azt sugallta, hogy rekeszománcot kell belőle készíteni. Az elmúlt évtizedek során több tanítványom készített másolatot a magyar korona képlemezeiről. A legjobb és legtehetségesebb munkák Dabóczy Kriszta barátnőm keze alól kerültek ki. Már több mint 20 éve dolgozunk együtt, a rekeszománc-technikát tökéletesen és precízen alkalmazza. 2014 nyarán megkértem, szálljon be a koronázási palást rekeszománcos változatának elkészítésébe. Mivel igent mondott, nekiálltunk a tervezésnek, szervezésnek, beszerzéseknek és egy évnyi közös munkánk eredményeként 2015 augusztusára elkészítettük a palástot, harmadára kicsinyített, rekeszománcos változatban. Hoppán György faragó barátunk örömmel ajánlkozott, hogy egy ilyen volumenű munkában részt vesz és csodálatos keretbe illesztette munkánkat. Úgy éreztem, hogy mindenkinek látnia kell azokat a cso-

dálatos rajzolatokat – az apostolokat, a szenteket, a templomokat és a díszítő indamotívumokat – amelyek a Nemzeti Múzeum-beli eredeti koronázási paláston sajnos már alig látszanak.

K. K.: *Milyen volt a Hagyd örökül... címet viselő kiállításon bemutatott alkotásnak a visszhangja?*

Sz. J.: Szerénytelenség nélkül mondhatom, hogy egyöntetű elismerést kaptunk. Alkotóktól, pedagógusoktól, diákoktól, de vadidegenektől is. A megnyitón zsúfolásig tele volt a Pestújhelyi Közösségi Ház, a kiállítás nyitva tartási ideje alatt sokan jöttek el a palást miatt és nagyon szép dicséreteket írtak a vendégkönyvbe. Egyöntetű véleményt fogalmaztak meg arról, hogy a munkánknak nyilvános, látogatható helyen, egy közgyűjteményben van a helye. Folytak is már tárgyalások erről, sőt, a palástot is magában foglaló kiállítás hamarosan a Felvidékre is ellátogat.

K. K.: *Hogyan zajlik nálad az alkotási folyamat?*

Sz. J.: Vagy egy külső kép (film, fotó), ami inspirál, vagy megálmodom, kép jelenik meg előttem. Volt, amit a kísérletező kedvem hívott életre. Két képem például kimondottan próbaelemeknek indult. Felhőkkel kísérleteztem: milyen anyagokat kell választani, hogy első égetésre kihozza a tűz a szürke-fehér felhőket? Nagyon jól sikerült, s már kívánczolt is oda egy sötét fa, hogy a háttér érvényesüljön. Barnát kentem rá, kikarcoltam belőle a fát. A háttér megmaradt. Az egyik ág formája hirtelen szálldosó manót formázott. Utána már tudatosan ültettem egy másik manót a fa tövébe. Azonnal elvitték tőlem a képet.

Sokszor teszem félre a munkákat, ha nem sikerül létrehoznom azt, amit tervezek. Később aztán újra folytatásra ösztönöz bennük valami. Nemcsak a félkész, még a kész munkákat is sokáig nézem a polcomon, és sokára zárom le a folyamatot azzal, hogy elballagok a keretezőhöz. Olyankor valamelyest megnyugszom, bár mindig marad bennem izgalom.

K. K.: *Melyek a kedves témáid?*

Sz. J.: A szakma álláspontja szerint „nem zománcba illő dolgok”: nagyon

A koronázási palást részlete

szeretem a fákat, a virágokat, általában a természetet, s élni azzal, hogy a rézoxid az égetés során bizonyos anyagokat zöldre színez, tehát a rézoxid zöldje az égetésnél dominánssá válik és meghatározza az egész képet. Nekem az nagyon izgalmas, hogy a tűz mit alakít azon, amit bárki le tud rajzolni, meg tud festeni, ki tud keverni a palettán. Engem a tűzvarázslat vonzott az iparművészetnek ehhez az ágához: hogyan tudok a tűzzel kommunikálni?

K. K.: *Hogyan?*

Sz. J.: Nagyjából ki tudom számítani, hogy melyik anyagnak mennyi égetés kell ahhoz, hogy a tűz is színezzé, a tűz is piktúrálja a képet. Hogyan születtek meg például a vörös oxidok, ha kevés anyaggal dolgozom, alacsonyabb hőfokon? Hosszú folyamatok ezek, s az eredményeket elraktározom, később alkalmazom. Már az előkészítés során is figyelni kell az anyagra, még mielőtt megmunkálom: hogyan tisztítom le a lemezt, hogyan kezdek hozzá, amikor lekentem, hogyan karcolom be, mennyit törölök le, mit hagyok szabadon? S akkor marad a kérdés: mi következik akkor, ha a tűzbe kerül, hogyan fog változni? A tűz révén a véletlenszerűség mindig szerepet kap. Nagy izgalmat jelent számomra, ha a véletlent irányítani tudom.

K. K.: *Van a tűzhöz és a tűzománchoz való vonzódásodban olyan tulajdonságod, ami a titokhoz, a mesehez, a varázslathoz kapcsolódik?*

Sz. J.: Igen, imádom a meséket, imádom a varázslatot. A mesék világa mindig is nagyon vonzott, élükön a külön-

leges tündérmesékkel. Történetek is már csodák velem a pályám során. Több mint egy évtizede megterveztem egy József Attila-képet Kész a leltár című versére. Én otthon dolgozom, szükségem van a bensőséges, magányos munkára, a nagyobb munkadarabokat égetni viszem a közösségi ház kemencéjébe. Az utolsó égetés körül tartottam már a képpel, amikor megérkezett egy hallgató, majd egy másik – miért szaporítsam a szót, a munka a kemencében maradt közel fél óráig. Semmihez sem hasonlítható zöldre színeződött: a smaragd és az ezüstös zöld között és olyan sima lett, mint a kínai selyem. Nagy ajándék és nagy tanulság volt, annak ellenére, hogy vissza kellett vennem a nagyon sima, nagyon nemes selyemszerű kinézetből, hiszen végképp nem illeszkedtek a vers gondolataihoz.

K. K.: *A történetből is, de főleg a gödöllői összegző kiállításodon kiállított képekből is kiderült, hogy a költészet is fontos témáddá vált.*

Sz. J.: A költészetért változatlanul rajongok. Az sem véletlen, hogy az utóbbi években a képeim egy kis sé eltávolodtak a konkrét valóságtól. A már emlegetett Antelope canyonnál és a Petra címűnél a középső képek kézzelfoghatóak, csaknem naturalisztikusak. A körülöttük levő kazetákban már a fényvel, a rajzolatokkal, a színnel és a belelátott figurális elemekkel dolgoztam, az álmom, elképzelésem szerint. Azt szerettem volna sugallani, hogy a sok rejtelemből az embernek ki kell jutnia, az egyik be-eső fénysugárban egy kereső embert ábrázoltam. A fényt megtalálta, a ki-

utat nem biztos. A kép másik változatát – akár hiszed, akár nem – rekeszománc technikával készítettem el.

A Kiút a rejtélyek barlangjából, az Antelope canyonnak az egyik kinagyított változata. Visszakarcolt technika, nagyon kevés anyaggal, az égetést használtam színezésre, az aranyat kivéve. A Van még reményben a késsel és az arannyal játszom, szimbolikus kép, a védjegyemmé vált, egy másik munkának a része: egy kéz a csuklótól ábrázolva. Ez egy plakett, amelyet minden évben elkészíték a Gábor Zita Alapítványnak, amely Élni az életet címmel szokott pályázatot hirdetni mindenkinek, aki a holokauszttal foglalkozik, akár művészként, akár pedagógusként. A 100.000.- Ft-os fődíj mellett az én tűzzománc plakettet kapja a nyertes. (Gábor Zita egy nagyon tehetséges tanítványom volt, aki Izraelben végezte el az egyetemet, a Yad Vashemben dolgozott, pedagógusokat képzett a holokauszt tanítására és tragikus körülmények között, nagyon fiatalon meghalt.) A Van még reményben ezt a kezdetet tettem középre, a két oldalán elhelyezett kazettákban a keresztény és a zsidó szakrális világ jelképei. A világgal ellentétben itt kapcsolódnak, támogatják egymást a két vallás elemei. Angyalfigurák, a rabbi, a Mindenható és Mózes törvényei.

K. K.: *Vallásos vagy?*

Sz. J.: Nem vagyok vallásos, de a hit világa ugyanúgy vonz, mint a tűz és a mese.

K. K.: *A súlyos megpróbáltatásokkal teli gyerek- és fiatalokod benne van-e mai alkotásaidban, mint téma és mint a megélt, de legyőzött elnyomottság élménye? Derűs és kedves személyiségnek ismerlek.*

Sz. J.: Mostanában, mint téma erősen, és igen, Lóci „óriás lett”, megmutatta, hogy mit tudott. De hozzá kell tennem, hogy a kedélyállapotom eléggé hullámzik. Igaz, igyekszem nem megterhelni vele másokat.

K. K.: *Hogyan kompenzálja a tűzzománc-művészet azt a sok sérülést, amit a gyerekkorod és a fiatalokod okozott? A témaválasztásaid igazolják,*

hogy a holokauszt-ábrázolásban is a béketeremtő szándék nyilvánul meg.

Sz. J.: Tavaly, a holokauszt 70. évfordulóján az Élni az életet pályázat és emlékkiállítás fogalmaztatta meg velem, hogy annak idején beszélni kellett volna erről a témáról. Nem tettük meg, sem én, sem más. Örülünk, ha a szőnyeg alá tudtuk söpörni. De a rémálmok előjönnek. A gyerekeimnek, amikor nagyobbak lettek, szűkszavúan mondtam el, mi történt a szüleimmel, testvéremmel, a megrázó részletekkel és következményeivel nem terheltem őket soha. Az újréléző antiszemitizmus döböntett rá, hogy a gyerekeimmel, a tanítványaimmal beszélni kellett volna erről.

A tavalyi kiállításra olyan képet készítettem, amely inkább szívszorító. Képileg a felhőként elúszó, fehér utalásszerű angyalaim voltak az én megemlékezésem s vele az emberiség feloldása, a remény ígérete.

K. K.: *Ezt tanítói magatartásból vagy meggyőződésből ábrázoltad így?*

Sz. J.: Meggyőződésből természetesen. Hiszem, hogy amikor egy ember megszületik, nem „a gonosz” születik meg vele. A neveltetése, körülményei teszik azzá, amivé válik.

K. K.: *Adott-e kárpótlást a tűzzománc művészete azért, amit a nevelőapád miatt a tánctehetséged kibontakoztatásában elveszítettél?*

Sz. J.: Hiúságból mondom azt, hogy részben. Nem vagyok hivatásos művész, pedagógusból váltam alkotóvá, egyfajta vonulatot képviselek, a technikának sokféleségét, az anyagismeretet, a tapasztalataimat próbálom tovább is adni, és támogatni minden olyan alkotás létrejöttét, amit szeretettel akarnak megcsinálni. Tudom, hogy sok örömet szerzek a munkáimmal és a tanítással is, hogy a

honlapomat tizenvalahányezren nézték már meg, mégis hiányzik a „hivatásosok” elfogadása. De ezt csak méregcseppnek tekintem. Lehet, hogy szükségem is van rá, mert továbblépésre ösztönöz és megakadályoz abban, hogy önteltté váljak.

K. K.: *A sok általad nevelt tanítvány között nem beszélteünk a legfontosabbakról: a fiadról és az unokáidról.*

Sz. J.: A két legnagyobb és leg-sikeresebb „alkotásom”: a két fiam. Nagyon büszke vagyok rájuk. Az idősebbik 18 éves kora óta repülőgép-szerelőként dolgozik Ferihegyen. Nagyon jó, keresett szakember, jó kezű, igazi ezermester. A felesége textilipari mérnökként végzett. Két fiuk a nyári táboraimban egy pár évig tanult nálam tűzzománcot. Egyikük közgazdász, másikuk mechatronikai mérnök. A kisebbik fiam magyar-történelem szakos középiskolai tanár, a Szent László Gimnázium igazgatóhelyettese. A pedagóguspálya mellett – családi örökség – a színház és a rendezés is vonzotta. A másik szenvedélyének, a gyepabdának is hódol játékosként és edzőként is. A felesége szintén pedagógus, iskolai igazgatóhelyettes. Mindketten mester-pedagógusok. Három gyermekük közül az egyik biológus doktorandusz hallgató, a másik hőenergetikai mérnök, a harmadik az ELTE nemzetközi kapcsolatok szakán tanul. Zománcozással csak egyikük próbálkozott, de nem tartott ki mellette. Nagyon büszke vagyok a fiaimra, a menyeimre és az unokáimra, mert okosak, szorgalmasak, törekvőek, családszeretőek. Mind egyikükkel nagyon jó a kapcsolat, számíthatok rájuk, ahogy ők is rám. A kiállításaim megnyitóiira általában eljönnek és osztoznak az örömben.

A szerző portréját Kálóczy Katalin, a többi képet Dabóczy Krisztina készítette.

SZENDREI JUDIT tűzzománc alkotó, művészetpedagógus, a Pestúj helyi Közösségi Ház negyedszázados Tűzvirág alkotókörének vezetője.

KÁLÓCZY KATALIN magyar – népművelés és informatikus könyvtáros szakon végzett köztisztviselő.

Kitüntetések augusztus 20. alkalmából

Állami kitüntetéseket és szakmai díjakat adott át Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere 2015. augusztus 19-én az államalapítás ünnepe alkalmából a Pesti Vigadóban. A tárcza vezetője nemzeti ünnepünk alkalmából Magyar Érdemrend Nagykereszt, Magyar Érdemrend Középkereszt, Magyar Érdemrend Tisztikereszt, Magyar Érdemrend Lovagkereszt, Magyar Arany Érdemkereszt, Magyar Ezüst Érdemkereszt, Magyar Bronz Érdemkereszt állami kitüntetéseket, valamint Népművészet Ifjú Mestere, Pro Cultura Hungarica, Bessenyei György-, Móra Ferenc-, Pauler Gyula-, Szinnyei József-díjakat adott át. Magas színvonalú munkájáért Magyar Érdemrend Lovagkereszt polgári tagozat kitüntetésben részesült Imre Károly, a Nemzeti Művelődési Intézet Bács-Kiskun Megyei Irodájának nyugalmazott területi koordinátora. Hosszabb időn át végzett kiemelkedő közművelődési tevékenysége, a korszerű művelődés és a művészi ízlés fejlesztése érdekében végzett tevékenysége elismeréseként Balog Zoltán Bessenyei György-díjat adományozott Babicsné Hegedűs Katalinnak, Bak Lajosnak, Groszkáné Piránszki Irénnek, Hegedűs Lászlónénak, valamint Joós Tamásnak.

Imre Károly

A kitüntetett magyar-történelem szakos tanár, okleveles bölcsész, népművelő. Diplomáit az egri Tanárképző Főiskolán, az Eötvös Loránd Tudo-

Imre Károly a fiával

mányegyetem és a Miskolci Egyetem bölcsészkarán szerezte. Több mint harmincöt éve dolgozik népművelőként. Munkáját Soltvadkerten kezdte, majd a Keceli ÁMK közművelődési igazgatóhelyetteseként dolgozott. Rövid ideig a kecskeméti Katona József Gimnáziumban tanított, s emellett a diákok kulturális, közművelődési munkáját irányította, segítette. 1992-től '99-ig a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Pedagógiai és Közművelődési Intézetének igazgatóhelyettese, majd a jogutód Közművelődési Intézet igazgatója. 2013-tól nyugdíjba vonulásáig a Nemzeti Művelődési Intézet Bács-Kiskun Megyei Irodájának vezetője. Munkássága alatt több

olyan fejlesztést és programot indított, amely a közművelődési szakma megújulását szolgálta, s ezáltal országos elismertséget, szakmai körökben megbecsülést szerzett. Vezetői munkája mellett a felnőttképzésben oktatóként dolgozik, és közösségépítő, -fejlesztő tevékenységet folytat. Szakterülete a kommunikációelmélet és alkalmazása, szociálpszichológia, kulturális antropológia, közösségfejlesztés. 2008-tól részt vesz a parlamenti hungarikum munkacsoport törvényelőkészítő és megvalósító munkájában.

1991-től részt vett a Közösségfejlesztők Egyesülete és a Beke Pál vezette Közösségszolgálat Alapít-

vány munkájában, 2000-től 2002-ig a Bács-Kiskun Megye Közoktatásáért Közalapítvány kuratóriumának elnöke, 2008 óta a Pilinszky János Közalapítvány Kuratóriumának elnöke, 2011-től a Kárpát-medencei Népfőiskolai Kabinetben tevékenykedik, 2012-ben pedig megválasztották a Művelődési Intézmények és Regionális Kulturális Szerveződések Országos Szövetsége (MIOSZ) elnökévé.

2001-ben munkája elismeréseként vehette át a Wlassics Gyula-díjat a nemzeti kulturális örökség miniszterétől, 2011-ben kapta meg a szakmájában legnagyobb elismerésnek számító Bessenyei György-díjat az emberi erőforrások miniszterétől. 2014. április 22-én megkapta a „Kecel Város Díszpolgára” címet. Magas színvonalú munkájáért 2015. augusztusában Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere Magyar Érdemrend Lovagkereszt polgári tagozat kitüntetésben részesítette.

Babicsné Hegedűs Katalin

Tanár, népművelő, kulturális menedzser, kulturális szakértő. Szakmai végzettségeit az ELTE Tanárképző Főiskola magyar-népművelés szakpárjában, valamint az ELTE Bölcsészettudományi Kar Kulturális Menedzserképző programján szerezte.

Pályáját 1992-ben az Almássy Téri Szabadidőközpontban kezdte infor-

mációs területen, 2000 óta az ágazati háttérintézményként működő Nemzeti Művelődési Intézet (valamint jogelődjei) munkatársa. A kezdetektől koordinálta az intézet kommunikációs koncepciójának és stratégiájának, fejlesztési terveinek megteremtését, jelenleg a 19 megyei irodával, kiterjedt partnerhálózattal rendelkező ágazati háttérintézmény sokoldalú kommunikációjáért felelős a Kommunikációs Osztály vezetőjeként.

Számos hazai és nemzetközi, az informatika és a kultúra, közművelődés kapcsolatait feldolgozó rendezvény, konferencia és fórum szervezője, résztvevője, előadója. Tizenhárom évig működött közre a miskolci Telematika Konferenciasorozat rendezésében, szervezésében, valamint közreműködött a fesztiválmínősítési rendszer kidolgozásában és különböző közművelődési adatbázisok elindításában

Hivatása gyakorlása során kiemelt feladatnak tartja a szűk anyagi lehetőségekkel rendelkező települések közösségi színtereinek kommunikációs fejlesztését, a helyi értékekről szóló tájékoztatás kiterjesztését, valamint az egymást támogató szakmai tudáshálózatok létrehozását, segítségét.

2009-ben munkásságát Wlassics Gyula-díjjal, 2015-ben Bessenyei György-díjjal ismerték el. Tagja a Magyar Népművelők Egyesületének, elnökségi tagja a Budapesti Népművelők Egyesületének.

Bak Lajos

Magyar-történelem szakos tanár, művelődésszervező. Tanulmányait a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán végezte. Közművelődési szakmai fejlesztéssel 1981. februárjától, a Kiskunmajsai Művelődési Központ igazgatóhelyettesévé történt kinevezése óta foglalkozik.

Igazgatóhelyettesként felügyelete alá tartoztak a városi nagyrendezvények, valamint az intézményben működő kiscsoportok szervezése, propagandája, szervezeti kereteik kialakítása. Néhány ma is működő klub és egyesület ekkor teremtette meg a működése alapjait. Igazgatóvá történt kinevezése után – 1986. január 1. – az addig elvárt koncepciót teljesen megváltoztatta. A Művelődési Központot körülvevő társadalmi és gazdasági környezetet felmérve – fenntartva az adott kulturális kínálati szintet – az intézmény felvállalt minden olyan tevékenységet, amely erkölcsi vagy gazdasági eredménnyel járt, s színteret biztosított az önszerveződő közösségeknek.

2000. április 12-én kinevezték a kecskeméti Erdei Ferenc Művelődési

Központ és Művészeti Iskola igazgatójává, amely jogutódjának napjainkig vezetője. Az intézmény 2010-ben nonprofit kft-vé alakult Kecskeméti Kulturális és Konferencia Központ Nonprofit Kft. néven, majd 2015. július 1-jével a sikeres agora projektnek köszönhetően Hírös Agora Kulturális és Ifjúsági Központ Nonprofit Kft-vé szerveződött, integrálva a Kecskeméti Ifjúsági Otthont és a Helpi-t.

Az intézmény az átszervezésnek, a technikai korszerűsítésnek, a magas szintű szakmai munkájának köszönhetően Kecskemét és a régió legnagyobb közművelődési „intézményévé” vált. Aktív szervezője és koordinátora a város fesztiváléletének. A Kft. 2013-ban – egyedülálló módon – 10 kategóriában megkapta a Minősített Közművelődési Intézmény címet. Igazgatói munkássága alatt a Kft. dolgozói, közösségei, szakmai tevékenységei több mint 40 kitüntetésben, elismerésben részesültek. A Magyar Népművelők Egyesülete elnökségi tagja, részt vesz a Magyar Fesztiválszövetség Felügyelő bizottságának munkájában, közművelődési szakértő és szakfelügyelő. Munkája elismeréseként 2006-ban Wlassics Gyula-díjat vehetett át, 2015. augusztus 20. alkalmából Bessenyei György-díjban részesült.

Groskáné Piránszki Irén

A Debreceni Tanítóképző Intézetben szerzett okleveles népművelő – könyvtáros diplomát, majd közösségfejlesztő, közösségfejlesztő-oktató

tréner, kutató végzettséget a Kecskeméti Regionális Munkaerő-fejlesztő és -Képző Központban.

Szakmai pályafutása Nyírmártonfalván indult, ahol klubkönyvtár vezetője volt. 1976-tól 1993 januárjáig a Kölcsey Ferenc Megyei-Városi Művelődési Központ és Ifjúsági Ház módszertani főelőadója Debrecenben. 1993. és 1997. között a Magyar Művelődési Intézet Közösségfejlesztési Osztálya, módszertani főelőadója, majd ezt követően a debreceni Művészeti és Kézművesipari Szakképző Iskola könyvtárosa 2002-ig. 2002. szeptember 1-től 2006. július 31-ig a Kelet-magyarországi Közösségszolgálat Alapítvány, (KMKSZA) ügyvezető igazgatója.

A pályáját végigkísérte a közösségekkel, közösségekért végzett munka. Pályakezdőként szülőfalujában a kortársaival megszervezték az ifjúsági klubot. Igazi szakmai sikert jelentett, amikor a „Beszélő könyvek” forgatókönyvük első díjat nyert az Ifjúsági Klubok Első Országos Módszervásárán. Pályája a Kölcsey Ferenc Megyei-Városi Művelődési Központ és Ifjúsági Házban folytatódott, ahol már a megye ifjúsági klubmozgalmát segíthette megannyi képzéssel, klubtalálkozóval, vetélkedővel. Később a népművelők képzésének, továbbképzésének szervezése lett a munkaköre. Szakmai munkájának köszönhetően számtalan új ismeretszerzési forma – önképző körök, kezdő népművelők alapképzése, tanulmányutak – valósult meg az intézményben. 1989 döntő változást, új szakmai irányt, elköteleződést hozott az életében: ekkor ismerkedett meg a Közösségfejlesztők Egyesületének tevékenységével és meghatározó személyiségeivel. Ezt követően a Közösségszolgálat Alapítvány, később – immár 20 éve – a Kelet-magyarországi Közösségszolgálat Alapítvány kötelékében sok újszerű, igazi kihívást jelentő közösségfejlesztő munkában vett részt: többek között egész települést átfogó fejlesztésekben, falukönyvek készítésében, települési gyermek és ifjúsági önkormányzatok létrehozásában, közösségi felmérésekben és képzésekben.

Munkája elismeréseként öt alkalommal részesült különböző szintű miniszteri kitüntetésben – leg-

több 2015 augusztusában Bessenyei György-díjban. Helyi fejlesztői tevékenységét Nagyrábé Önkormányzata 2000-ben „A közösségért végzett munkáért” plakettel ismerte el.

Hegedűs Lászlóné

Művelődésszervező-menedzser. 1983 februárjában kezdte szakmai pályafutását a kunbaracsi Móricz Zsigmond Művelődési Otthonban közgazdasági érettségivel. Az évek során folyamatosan képezte magát, színtről szintre haladva a szakmai „ranglétrán”. Előbb középfokú népművelő-, majd középfokú könyvtárkezelő képesítést szerzett Szegeden a Somogyi Könyvtárban, majd jelentkezett a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolára, ahol művelődésszervező szakon, menedzser szakirányon diplomázott. A pályázatírásba autodidakta módon kóstolt bele, folyamatosan fejlesztette ismereteit: minden nyertes pályázattal újabb lehetőségeket kapott a település, ő pedig hasznos tapasztalatokat gyűjtött.

Szakmai munkája során minden lehetőséget megragadott a településen élők kulturális ellátásának javítása érdekében. A 80-as évek végén elindította a citeraoktatást, amelyből egy művészeti iskola zenei tagozata jött létre és hagyománnyá vált a citera, népzene szeretete. A művelődési otthonban működő könyvtár a Katona József Megyei Könyvtár Szolgáltató helye, amely 2006-tól korszerűen felújított, könyvtárközi- és vonalkódos

kölcsönzést biztosít helyben. Számtalan felnőttképzés, települési nagyrendezvény elindítója, nevéhez fűződik a települési egészségterv elkészítése, valamint a hozzá kapcsolódó sikeres pályázati programok megvalósítása. 2000-ben az általa vezetett kulturális egyesület sikeres pályázatának köszönhetően létrejött a Kunbaracsi Teleház, ami jelenleg is Információs e-Pontként működik.

Munkája elismeréseként 2015-ben Bessenyei György-djban részesült.

Joós Tamás

Történelemtanár, népművelő, felnőttképzési és művelődési menedzser, kulturális szakértő, szakfelügyelő. Szakmai végzettségeit a Szombathelyi Tanárképző Főiskola történelem-népművelés szakpárján (1985), valamint a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán (2000) szerezte. A felnőttképzésben 1998. óta vesz részt, mint vizsgáztató és oktató. Középiskolás kora óta vesz részt kulturális rendezvényeken, és a kamaszként megszeretett irodalom terelte az előadó-művészet felé. Azóta rendszeres vendége az ország kulturális intézményei programjainak, gyermekműsoraival, irodalmi összeállításával és népzenei előadásával itthon és külföldön is fellépett.

Népművelői pályáját 1985-ben a kőszegi Jurisics-vár Művelődési Központban kezdte, majd több mint 25 évig Vas megye különböző kulturális

Az augusztus 20-ai díjazottak

intézményeiben dolgozott. Viszonylag fiatalon, 1993-ban lett igazgató, és attól fogva intézményvezetőként dolgozik a szakmában.

Nvéhez több kulturális kezdeményezés és program fűződik: elindítója volt a mai napig is élő József Attila vers-, mese- és novellaíró pályázatnak, Mók Ildikóval közösen dolgozta ki és valósította meg a 90-es évek végén, Szombathelyen az ifjúsági közművelődés egy új koncepcióját, a „Fregatt” programot és a hozzá kapcsolódó esélykiegyenlítő zenei fesztiválokat.

1999-ben Dinnyés József daltulajdonossal Szombathelyen elindította a Magyar Énekmondók Találkozóját, amit azt követően 13 éven át szervezett.

Vas megyében elsőként akkreditáltatta felnőttképzési intézményként az Oladi Művelődési Központot, amely irányítása alatt a magyar alternatív zene fellegvára is lett. A Vas Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ igazgatójaként a megyei módszertani munka irányítója lett, s éveken át a megyei szervezeteket tömörítő MI-OSZ elnöke is volt.

Vas megyei közművelődési munkájáért több elismerésben is részesült. „Vas Megye Önkormányzata Szolgáltatáért Kulturális Tagozata” 2004, és „Vas Megye Önkormányzata Szolgáltatáért Ifjúsági Tagozata” 2007, Szombathely Város Ifjúságáért-díj 2010, „Vas megye Közgyűlésének Elnökének Emlékérme” 2011.

Jelenleg a Kőrösi Csoma Sándor Kőbányai Kulturális Nonprofit Kft. ügyvezetőjeként dolgozik. Vezetése alatt a kerületi intézmény „Budapest Márkadíj” elismerésben részesült és több új kezdeményezése – Költészet napja Kőbányán, Cseh Tamás Nap, Kőbányai Blues Fesztivál – népszerű rendezvénye lett a fővárosnak. A KKOSZ alelnökéként a szakmai közélet tevékeny résztvevője, a Kulturális Közfoglalkoztatási Program budapesti tanácsadója. Magániskolában kulturális rendezvényszervezést tanít, és több projekt szellemi kidolgozója.

2009-ben munkásságát Wlassics Gyula-díjjal, 2015-ben Bessenyei György-díjjal ismerték el.

Vekerdi József

(1927–2015)

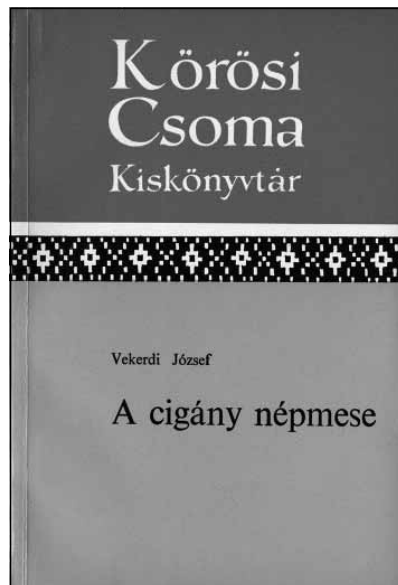
Vekerdi József Debrecenben született, értelmiségi családban. Édesapja és édesanyja is a város köztisztviselőinek örvendő tanára, iskolaigazgatója volt. Bátyja, László, tudománytörténész, polihisztor, 2009-ben hunyt el*.

Elemi és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte. Már gimnazistaként, a Református Kollégiumban kitűnt rendkívüli nyelvtetszségével: szinte anyanyelvi szinten tudott németül, Goethét fordított szanszkritra, az érettségi banketten latin nyelvű köszöntő beszédet rögtönzött. Színjeles érettségije után a budapesti elit tanárképző intézetben, az Eötvös József Collegiumban görög, latin és orosz szakon folytatta tanulmányait, de elmélyülten tanulmá-

nyozta a keleti nyelveket, a szanszkritot, pálit, óperzsát, tibetit, és számos más nyelvet is. Szakdolgozatát ógörög témából, a bukolikus költészetéről írta. Fényesen indult tudományos pályáját a történelem törte félbe. A fordulat éve után a kommunista párt felszámolta a veszélyesen önálló Eötvös Collegiumot, és Vekerdi Józsefet, az utolsó szabadon választott diákelnököt is kizárták az intézményből. Az elkövetkező években orosz, latin, szanszkritot és hindit tanított az ELTE-n. 1955-ben megkapta a nyelvtudományok kandidátusa címet. Az 1956-os forradalom leverése után háromévi börtönrre ítélték. Ő fordította angolra a deportálások elleni tiltakozó jegyzéket, és indiai kapcsolatait kihasználva ő juttatta azt el India budapesti nagykövetségére. 1959-es szabadulása után nem folytathatta egyetemi oktató munkáját, a Chinoin Gyógyszergyárban dolgozott segédmunkásként, éjjelente pedig magyarra fordította a szanszkrit irodalom színe-javát: *Kálidásza válogatott művei* (1961), *A hulladémon huszonöt meséje* (1963), *Mahábháratá-Rámájána* (1964).

1963-ban egykori collegiumi igazgatója, Keresztury Dezső vitte az Országos Széchényi Könyvtárba: régi könyveket dolgozott fel, majd 1973-ban kinevezték a Nemzetközi Csere-szolgálat élére, ahol megszervezte a határon túli magyarság könyvtámoga-

tását. Pár munkatársával mintegy 400 intézménynek – könyvtáraknak, egyházaknak, szerkesztőségeknek, egyetemi magyar tanszékeknek stb. – évente 10.000-nél több könyvet juttattak el. Egy jeles erdélyi értelmiségi egyenesen úgy fogalmazott, hogy a Ceaușescu-diktatúra idején Vekerdi József nélkül megszűnt volna Erdélyben a magyar nyelvű tudományosság. Erre a tevékenységére volt a legbüszkébb, mert úgy érezte, ezzel használt legtöbbet a magyarságnak. Közben tudományos tevékenységét sem hanyagolta el. Érdeklődése nyelvészként fordult a cigányság felé, de ő nem íróasztal mellett gyártott elméleteket, hanem járta

* Vekerdi Lászlóról Bakos István méltatását olvashatják folyóiratunk 2010. februári számában, 15. évf. 1. szám.

a cigánytelepeket, gyűjtötte a cigány népmeséket, megtanulta és beszélte az összes magyarországi cigány nyelvjárást. Kutatásairól számos könyvben számolt be, ezek közül csak az 1974-es *A cigány népmesét*, és 1983-ban megjelent nagy munkáját, *A magyarországi cigány nyelvjárások szótárát* van hely megemlíteni. Ez utóbbi 2000-ben angol nyelvű változatban is megjelent: *A Comparative Dictionary of Gypsy Dialects in Hungary*. 1977-ben *A magyarországi cigány nyelvjárások* című munkájára megkapta a tudományok doktora címet.

Közben – mintegy melleleg – társszerzője volt két egyetemi nyelvészeti jegyzetnek (*A latin nyelv története*, 1968; *Bevezetés az indoeurópai nyelvtudományba*, 1989).

Az 1980-as években olyan művek fordítása fűződik a nevéhez, amelyek akkoriban csak ő volt képes magyarra átültetni: *Titkos tanítások. Válogatás az upanisadokból* (1987), *Buddha beszédei* (1989). A dzsaina legendák fordítását német nyelvből vállalta el, de amikor látta, hogy a német fordítás gyenge, rövid úton megtanult máhárástriul, és az eredeti szövegből dolgozott (*Nami király megtérése. Dzsaina legendák és miniatúrák az Uttaraddzshajana-szuttából*, 1984).

1992–1993-ban igazgatóként, az ügy iránti elkötelezettségéből, fizetéséről lemondva próbálta az Eötvös Collegium régi szellemét helyreállítani.

1995-ben politikai okokból, méltatlan körülmények között kellett távoznia a Széchényi Könyvtárból, de a

megalázó bánásmód sem tudta megtróni. Nyugdíjas éveiben kiteljesítette fordítói munkásságát, több ezer oldalt fordított szanszkritből, páliból: *Bhagavad-gíta* (1997), *Dhammapada* (1999), Asvaghósa: *Buddha élete* (1999), *Dzsá-takák* (1998), *Puránák* (2008).

Nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő indológia munkásságáért 2000-ben az indiai Dayawati Modi Vishva Sanskriti Samman díjjal tüntették ki. Ő volt az első, és eddig az egyetlen magyar tudós, aki a bombayi Modi Alapítvány ötévenként kiosztásra kerülő díját megkapta.

2001-ben az Országos Széchényi Könyvtár megkövette egykori munkatársát, és Bibliothecarius Emeritus címmel tüntette ki. Vekerdi József egy rá jellemző gesztussal hálálta meg a feléje nyújtott békejobbot: díjazás nélkül befejezte Apponyi Sándor hungarica-gyűjteményének 1903 óta torzóban maradt katalógusát: *Hungarica: Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flugschriften* (2004). Amit Vekerdi József rövid idő alatt kedvtelésből csak ezzel a három monumentális kötettel alkotott, az másoknak az egész életműve szokott lenni.

A kiadók kihasználták bámulatos latin tudását is, Cicerótól két művet fordított ekkor magyarra: *Tusculumi eszmecsere* (2004), *A legfőbb jóról és rosszról* (2007).

Sok egyetemi oktatónál jobban ismerte a magyar és a világirodalmat, a legkülönbözőbb nyelveken hosszan idézte a magyar és a világirodalom nagy költőit. Páratlan verstani ismereteiről számos tanulmány tanúskodik, többek között a *Megjegyzések a középperzsa verseléshez* (1955), *A versforma kérdése keleti műfordításoknál* (1956), *Antik versformák a modern magyar lírában* (1969) stb.

Mindig tömören, magvasan írt. Ilyen tömör filológiai gyöngyszem az Endre és az Imre névről írott tanulmánya, amelyben megnyugtató-

PROMÉTHEUSZ KÖNYVEK · HELIKON

TITKOS TANÍTÁSOK

VÁLOGATÁS
AZ UPANISADOKBÓL

an tisztázta, hogy Imre nevünk nem germán eredetű, hanem törökös név: *Endre, Imre* (1999).

A rendszerváltozás után a régen megszolgált hivatalos megbecsülésben is része lett. 2002-ben a magyarországi cigány kultúra és az indiai irodalom terén végzett egyedülálló munkásságáért megkapta a tudósoknak adható legmagasabb állami tudományos kitüntetést, a Széchényi-díjat.

Szellemi frissességét élete végéig megőrizte, nyolcvan évesen fogott hozzá Kálvin János latin nyelvű, két kötetes, 600 oldalas teológiai szövegének, a *János evangéliuma magyar-átzatának* a fordításához, és egy év alatt végzett vele.

Kimeríthetetlen tudásánál csak a puritánsága volt nagyobb, 50 éven át parányi, 20 négyzetméteres lakásban élt könyvei között, még külön fürdőszobája sem volt, csak egy mosdókagylója. Az anyagi javak iránt közömbös volt, ha fizetésén, nyugdíján fölül pénzhez jutott, önzetlenül szétosztotta családtagjai és barátai között. Csak szellemi dolgok izgatták, a Szellem embere volt.

BABUS ANTAL (1960, Gyöngyös) irodalomtörténész, fordító, kéziratár. Debrecenben a KLTE magyar–orosz szakán végzett 1984-ben, ugyanitt szerzett PhD-fokozatot. Budapesten él, 1986 óta az MTA KIK Kéziratára munkatársa, 2010 óta osztályvezetője. Fő kutatási területe a 20. századi magyar, valamint az orosz–szovjet irodalom. Számos folyóiratban publikált. Önállóan megjelent kötetei: *Tanulmányok Fülep Lajosról* (2003), *Árral szemben* (2012), *Egy konzervatív úr a baloldali zarándokok között* (2014).

BUDDHA BESZÉDEI

B. GELENCSÉR KATALIN gödöllői művelődéstörténész, ny. docens, ELTE Pedagógiai Pszichológiai Kar Andragógiai Tanszék. Bessenyei György-díjas, a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetettje.

Köz, közművelődés, közönség, község

Köz

A szótó ősi, finnugor-kori, eredeti jelentése a személyeket, dolgokat egymástól elválasztó terület, térköz, a test közepe, a két végpont közti középhely lehetett, napjainkban, terület, térség, hasadék, viszony, időköz szakasz értelemben használatos.

Közérdekű munka

Az állam, a település vezetése által elrendelt, fizetett vagy ingyenes közhasznú tevékenység, vagy jótékonyági vagy más célú közösség által szervezett fizikai, szellemi munka.

A magánszférában is hagyományosan működik az ingyenes, kölcsönös munkasegítség, pl. a kalákában történő építkezés, szüretelés, disznóölés stb.

Közjó

Filozófiai, politikai, jogi, gazdasági értékfogalom. Adott történelmi korszakok körülményei között a társadalom tagjainak boldogulását, céljait, törekvéseit értéktartalommal megtöltő képzet, norma. Napjainkban a jóléti államok társadalmi érdekrendszerének hivatkozási alapja.

Közmondás

Köztudomásúként emlegetett elvet, tapasztalati igazságot, vélt életbölcsest rövid, szemléletes formában, teljes mondatként kifejező

frazeológiai kapcsolat. Mondatértékű, kifejező szólásmondás, példabeszéd.

Egy nagyobb közösség körében általánosan ismert, általában színhagyomány útján terjedő kifejezés, mondás, melynek szerzője ismeretlen, szövege a folklórban született és a néphagyomány részévé vált. Egy történetből leszűrődött, számtalan helyzetben aktualizálható tanulságot őriz. Megértéséhez nem szükséges az eredeti történet ismerete. Szavai gyakran alliterálnak, rímelnek.

Közművelődés

A közművelődés a polgárok iskolán kívüli, öntevékeny, önművelő, megismerő, kultúra elsajátító és alkotó célú cselekvése, amely jellemzően együttműködésben, közösségekben valósul meg. A közművelődéshez való jog gyakorlása közérdek, a közművelődési tevékenységek támogatása közcél, feltételeinek biztosítása alapvetően az állam és a helyi önkormányzatok feladata.

A helyi önkormányzatok közművelődési feladatainak lehetséges formái:

– az öntevékeny, önképző, szakképző tanfolyamok, életminőséget és életesélyt javító tanulási, felnőttoktatási lehetőségek, népfőiskolák megteremtése

– a település környezeti, szellemi, művészeti értékeinek, hagyományainak feltárása, ismertetése

– a helyi művelődési szokások gondozása, gazdagítása, az egyetemes, a nemzeti és más kisebbségi kultúra értékeinek ismertetése

– a megértés, a befogadás elősegítése, az ünnepek kultúrájának gondozása

– az amatőr alkotó, művelődő közösségek tevékenységének támogatása

– a helyi társadalom közösségi életének, a különböző kultúrák közötti kapcsolatok építésének, fenntartásának segítése

– a szabadidő kulturális célú eltöltéséhez feltételek és egyéb művelődést segítő lehetőségek biztosítása.

A település önkormányzata helyi lehetőségek, sajátosságok alapján ledeleltben határozza meg, hogy a felsoroltakból mit, milyen konkrét formában, módon és mértékben lát el.

Közömbös

Közömbös ember, aki minden iránt közönyös, érdektelen, fád, nemtörődöm, lagymatag, apatikus, egykedvű, letargikus, részvétlen, flegma, fásult, szenttelen, rezignált, kedvetlen, unott, tespedt, letört, lélektelen, blazírt, csüggedt.

Közönség

Emberek alkalmilag vagy rendszeresen egybegyűlt tömege pl. film-, hangverseny-, színház-, előadást-, előadás- látogató közönség stb. Művészeti rendezvények esetében közönségcsalogató módszer lehet, pl. a művekből kiragadott látványos részek bemutatása, az alkotókkal interjúk készítése, közlése, a mű tömegkommunikációs hírlése.

A közönség szó első jelentése általánosság volt, mai „publikum” tartalmát a nyelvújítás kora, a reformkor színházi élete tette általánossá.

Közösség

Napjaink közösség fogalmának tartalma az 1456-ból fennmaradt, mindenkire vonatkozó közösségi melléknévből alakulhatott főnévvé.

E szavunkat közös jellemzők, értekek és érdekek által meghatározott összetartozás kifejezésére, családi, rokoni, baráti, lakóhelyi viszonyokra, foglalkozási, munkahelyi, vallási, nemzeti, európai, globális kapcsolatokra használjuk.

A közösség azonos élet-, lét- vagy munkaviszonyok között élő, dolgozó, illetve közös eszmék, célok által egyesített emberek örökölt vagy választott, integrált alakzata. Jellemző rá a benne érintettek egymáshoz való hierarchikus és/vagy mellérendelő viszonya, a csoportkohézió, a „mi-tudat”, az együvé tartozás igénye, élménye, valamely eszme, elhivatottság, feladat, dolog közös megvalósításának igénye, a különböző jelenségek azonos megítélése, a hit, a rokonszenv, a vonzalom, az együttérzés, a részvét, a szánalom kifejezése.

Az egyén fejlődését, szerepköröknek, érzelmi életének gazdagítását, a családon kívül a 3-12 fős kiscsoportban folyó tevékenységben való részvétel biztosíthatja leginkább.

A törődő közösség hiányát Tóth Árpád: Lélektől lélekgig című, 1923-ban írt versének részlete ábrázolja csodálatosan:

„...Ó, csillag, mit sírsz! Messzebb te se vagy,
Mint egymástól itt a földi szívek!
A Szíriusz van tőlem távolabb
Vagy egy-egy társam, jaj, ki mondja meg?
Ó, jaj, barátság, és jaj, szerelem!
Ó, jaj, az út lélektől lélekgig!
Küldözzük a szem csüggedt sugarát,
S köztünk a roppant, jeges úr lakik!”

A közösség formái, személyiséget gazdagító lehetőségei sokfélék lehetnek: gyülekezet, csoport, csapat, együttes, társaság, kollektíva, gárda, kommuna, szekta, szövetség, testület, társulat, egylet, kör, klub, liga, unió stb.

Község

A közigazgatási hierarchia legkisebb eleme, önálló jogállású település. Az önkormányzati törvény szerint nem áll állami felügyelet alatt.

Meghatározott államigazgatási és kötelező feladata mellett képviselő-testülete és hivatali vezetése szabadon vállalhatja a különböző helyi tennivalók (saját rendeletben meghatározott formájú) ellátását, ehhez intézmények, szervek működtetését. Nagyobb tervek: fesztiválok (szilva, kolbász, paprika stb.), idegenforgalmi, kistérségi rendezvények megvalósítása érdekében gyakran társul a szomszédos, a távolabbi és a külföldi testvértelepülések önkormányzataival, vállalkozóival.

Közvélemény

A társadalom tagjainak vélekedése, nagyjából egységes véleménye a világra, az ország természeti, társadalmi, technikai alakulásával, jelenségeivel kapcsolatban.

Konkrét kérdésekre irányuló, eltérő állásfoglalásokat tartalmazó, tömegméretű megnyilatkozásoként hathat a politika döntéseire. A közvélemény alakulását a szociológia szisztematikusan kutatja, a vizsgálatok eredményeit nyilvánossá teszi.

Közelség

A közel szó eredetileg helyhatározószó volt, ebből fejlődött elvont időhatározó-szói, később érzelmi kapcsolat minőségét kifejező állapothatározói, majd főnévi alakká. Mai jelentésének legértékesebb tartalma különös módon és elsősorban az ember önmagához és környezetéhez való tudati és érzelmi viszonyának értelmezése.

A XX. század első felének érzékeny filozófusai, pszichológusai, költői (Ady, Babits, Kosztolányi, József Attila) szemléletes költői képekkel fejezték ki az egyén egoizmusának, individualitásának barbarizmusát, világba-vetettségének, magányának tragédiáit, keserves fájdalmait, szolidáris, társas kísérleteit arra, hogy a tömeg-társadalomban egész(séges) személy-

ként, öntudatos, kapcsolatokban gazdag, társas lényként élhessen.

A közelség intimitásából következő kiszolgáltatottság vállalása – a példát adó rétegekben a hatalom, a vagyon, a befolyás, a siker növelése, az önmegvalósítás, a karrier kiteljesítése korában – nagyon nehéz, ezért aki teheti, védekezésnek bezárkózik, falakat emel.

A közelség kölcsönös, meghitt viszony, érzelmi és intellektuális hatásaival gazdagítja a létet. Megteremtése, fenntartása a társadalom önérvényesítést ösztönző kihívásaival szemben folyamatos törődést igénylő feladat. Valamennyien vágyunk rá, azonban nem mindig fordítunk elég figyelmet fenntartására, ápolására.

A közelség fogalom tartalmának különös gazdagítását alkotta meg József Attila, aki 1937 januárjában Budapesten köszöntötte Thomas Mannt, aki a fasizmus céljai és tettei ellen európai felolvasó körúton tiltakozott.

„Mint gyermek, aki már pihenni vágyik és el is jutott a nyugalmas ágyig még megkérlel, hogy: „Ne menj el, mesélj” –

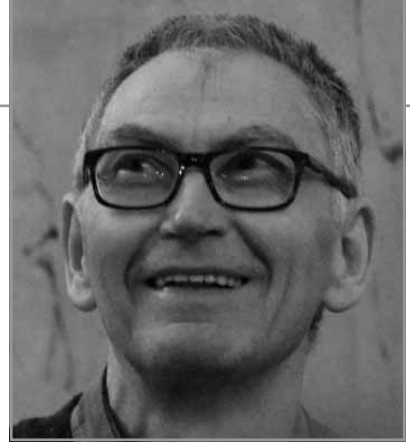
(így nem szokik rá hirtelen az éj)
s míg kis szíve nagyon szorongva dobban,
tán ő se tudja, mit is kíván jobban,
a mesét-e, vagy azt, hogy ott legyél:
így kérünk: Ül le közénk és mesélj.
Mondd el, mit szoktál, bár mi nem feledjük,

mesélj arról, hogy itt vagy velünk együtt s együtt vagyunk veled mindannyian,
kinek emberhez méltó gondja van.

Te jól tudod, a költő sose lódit:
az igazat mondd, ne csak a valódit,
a fényt, amelytől világlik agyunk,
hisz egymás nélkül sötétben vagyunk.
Ahogy Hans Castorp madame Chauchat testén,
hadd lássunk át magunkon itt ez estén...
Arról van szó, ha te szólsz, ne lohadjunk,
de mi férfiak férfiak maradjunk
és nők a nők – szabadok, kedvesek
– s mind ember, mert az egyre kevesebb...

Foglalj helyet. Kezdd el a mesét szépen.
Mi hallgatunk és lesz, aki csak éppen néz téged, mert örül, hogy lát ma itt fehérek közt egy európaít.”

József Attila: Thomas Mann üdvözlése

Fotó: Kállay Kotász Zoltán

Bábeli adományok*

Levelek Búzás Hubának

2006. május 31.

Kedves Huba! Igazi meglepetés és öröm volt köteted kézhezvétele – gondoltál rám. Hát még az olvasása: elejétől a végéig, egy ültő helyemben, s oda-vissza is, s utána még a mazsolázgatás, a nassolás. Még a „posztmodern” utószó is milyen remek – ki ez az ember? És milyen jók a versek, milyen széles hangulat-skálán mozognak a vulgáris-ironikustól egyetlen lendülettel csak a magasztosig – állandó mozgás és meglepetés: a megformálás ezt konok következettségével, a saját és sajátos versforma majdnem (de szerencsére nem) kizárólagos egyöntetűségével, pontosabban: a nyelvi megoldásoknak az ebben a majdnem monotonában nyíló fantasztikus gazdagságával és ötletességével éri el. S aki eléri: egy nyelvtérítő fenomén, aki a kifejezést a képekben a képtelenségig játszva képes feszíteni. Semmi izzadságszag, S maga a versforma, e Búzás-sonett önmagában is. Micsoda cizellált remek. Milyen magasra teszi a lécet az ugrónak – semmi lazaságot nem enged. És mégis feszes és oldott. Igazi formaművészet (is) ez.

Szóval le a kalappal, elvarázsolta, kedves Huba. Gratulálok és köszönöm az ajándékot. Nem állítom, hogy nem fogok ezután is rájárni veled szembeni gyöngességemben. Telhetetlenségemben pedig még többet is kívánok: újabb verseket-köteteket.

És barátsággal üdvözöllek: S. Pali

2006. szeptember 18.

Kedves Huba! Most vettem kézhez leveled, igyekszem minél előbb válaszolni rá, leginkább a „nativizmussal” kapcsolatos gondolataidra. Körülményeimről most nem beszélek, legföljebb annyit, hogy diószüret előtt állok, s túl vagyok már (talán képletesen is) a nyári befőzéseken. Nem fogod elhinni, de még Londonban is szilvalekvárt főztem: London, Hampstead suburb. Itteni élményeim közül, ha nem is a legnagyobb, de ez volt a leggroteszkebb.

Majdnem ilyen groteszk engem szaktekintélynek beállítanod. Tüskés Tibor persze igen, ő az, éppen ezért lehet, hogy szóba se állna velem. Csak neked juthat eszedbe ilyesmi. De megengedem, s ha Te mondd, el is hiszem. Verseiddel s köteteid már világosan kirajzolódó elméleti támasztékával, a „nativizmus” teóriájával jögt szerezteél rá.

Legutóbb is csillogtál-villogtál velem.

Nézzük meg hát azt a híres születést! „Poeta non fit, sed nascitur.”¹ Számomra értelem e latin közmondásban nem még, hanem már van. Értelmét *kapja*, s bármilyen meglepő is, attól, ami látszólag olyan távol áll tőle. A mai modern önámítástól. Egy olyan korban, amely egyéniséget ígér, de a mindenkori divattal szabványos egyenruhákba öltöztet. Egykönnyen lecserél, s még jó, ha second hand termékként, tucatárúként meghagy valahogy. Egy ilyen világban értelmet kap a külön hajlam. Ilyen viszonyok

között át nem ugorható saját árnyékkal rendelkezni: luxus, éhség és kíváncsi. A születése. Ennek rangját persze nem osztály és kiváltság adja: csakis a személy maga. Újabbkori igények nyomására, itt, Nyugaton, valami hasonló fogalmazódik tehát, mint amit Kelet tao, világtörvény, kozmikus tudattalan és ehhez hasonló címén már évezredek óta propagál.

Egy mai zen mester, D. T. Suzuki könyvében pl. ezt találok: „Az élet művésznél [...] nem kell kilépni önmagából. Minden anyag, minden eszköz, minden hozzáértés vele van születése pillanatában, vagy talán már előbb is. [...] Felületes értelemben természeti ember, egyenesen a természetből lép ki, a modern civilizált ember agyonbonyolított ideológiája nélkül. De milyen gazdag a belső élete! Hiszen közvetlen összeköttetésben áll a nagy tudattalannal.” Amit Suzuki doktor „nagy tudattalan” néven aposztrofál, az nálad, kedves Mesterm, nem más, mint a születésünkkel, génjeinkben adott meghatározottság. Aki pedig erre építi életét és tevékenységét, az valamilyen értelemben művész: az élet és a szavak művésze.

A születés persze, s ezt már én teszem hozzá, nem csak adottság. Feladat is. Követelmény-jellege van. Posztulátum, melynek kívánságait egy életen át teljesíteni kell. Nem feltétlenül a befejezett múlt eseménye: van, akinek „egész élet a születése”. És itt ismét idézhetek, ezúttal Erich Frommtól, aki a lelki egészségről szólván beszélt az anyaméh, az anyamell,

* Írások a szerző Bábeli adományok c. könyvéből (Napkút Kiadó, 2011).

1 „Költővé nem leszünk, hanem születünk.”

az anyaföld által jelképezhető paradicsomi egység halálos vonzásáról, arról a veszélyről, amely az embert a beljünk veszés regresszív, néha agresszív, gyakran patológiás állapotába döntené. Az egészséges, a felnőtt embert a másik válasz jellemzi: a köldökszinórt újra meg újra elvágva „megszületni teljesen, odáig fejleszteni az ember tudatosságát, értelmét, képességét a szeretetre, hogy felül tudjon emelkedni egocentrizmusán, és új összhangra leljen, új egységbe forrjon a világgal.” (Mindkét idézetet a *Zen buddhizmus és pszichoanalízis* című 2006-os Helikon-könyvből vettem.)

Nem folytatom. Ennyi talán már sok is egy érzékeny kebelnek. Élj vidáman, Barátom, további jó születést: Pali

2007. január. 19.

Kedves Huba, most olvastam valahol (valami nyelvészeti értekezésben), hogy a felkiáltójeles megszólítás németes hagyományhoz kötődik, szemben az általad is alkalmazott francia vagy angol, folyamatos írású, felkiáltójelet nem használó gyakorlattal. S hogy az ilyen vagy olyan megoldásban kulturális szimpátiák is rejlenének. Ez utóbbit én már nehezen tudnám visszaigazolni, mindenestre most, leginkább a Te példátat követve, kipróbáltam ezt a másféle írásmódot. Praktikusán könnyebb, hiszen megspórolunk egy felkiáltójelet, egy nagybetűt és a papírból is, ha akarunk (én nem!) egy teljes sort. Azt persze nem érzem, hogy a szívem most franciábbul dobogna. Búzásában azonban igen. Lehet, hogy ezután már mindkét szívemet használhatom? (Nem tudom, mit szólna ehhez Barnard professzor – talán még emlékszel a nevére, ő volt az első szívátültetések kivitelezője!)

Komolyra fordítva a szót, kezd bennem földerengeni, hogy a fönti „badarságokat” talán nem is nyelvészeti cikkben, hanem egy nagyszabású regényben olvastam. Talán ez utóbbi jelző nem is elég kifejező rá, legalábbis jelenleg így gondolom, vagyis hogy csúcs, sőt a csúcsok csúcsa ez a regény, ha lehetne ezt még fokozni, akkor a „sőt”-öt is fokoznom kellene, így: sőtobb, sőt legsőtobb. Itt megállok. A regény szerzőjét biz-

tosan nem kell neked bemutatnom, Hermann Brochról beszélek: a *Vergilius halálát* már évtizedekkel ezelőtt olvastam tőle, most pedig *Az alvajárákat*. Ennek 3. kötete ragadott torkon leginkább. Nem tudom, olvastad-e. Hatalmas ívű, történetfilozófiai igényű regény ez, amely műfajilag (regényműfajilag) minden terhelést kipróbál, a hagyományos narrációjú részekről a belső monológok alkalmazásáig, illetve a „szabályos”, cselekményes regénymegoldásoktól a nagyon is jó költemény-fejezeteken át a rendszeresen visszatérő, s a külön „könyvbe” gyűjthető s egyáltalán nem fikcióként olvasható (s olvasandó?) esszéig. Természetesen ezek az író tolla alatt mind egymásba épülnek, egyetlen nagy cselekménysor részei. Broch mondanivalója (Zweig citált művéhez, *A tegnap világához* hasonlóan az ő regénye is az első világháború témáját állítja középpontba), ma is aktuális, sőt, talán aktuálisabb, mint valaha volt. Erről persze, sajnos, nem a regényíró tehet, arról ti., hogy a nyugati civilizáció szép új világában elszabadult az ész, s a társadalomban önálló és külön logikájú részrendszereket képez (pl. a gazdaságit vagy a katonait), s ezek valamelyike időnként hihetetlen radikalitással és rigiditással maga alá gyűri az életvilág egészét. Én ezt a képet a magam kis miniatúrájával még meg is toldanám: ma már ott tartunk, hogy mindegyik önállósult és elszabadult rész maga alá gyűri az összes többi (és az egészet). Mindennek persze folytatása is van. Az így terrorizált animális az emberben, mintegy sarokba szorítva, üldözje ellen fordul, maga is „elszabadul”, immár a legnyilvánvalóbb szörnyszülött bestia képében. Broch regénye nemcsak kérdéseket tesz föl, hanem választ is ad ezekre, ilyen értelemben regényének legalábbis befejezése egy kicsit utópisztikus, logikailag azonban ez kikerülhetetlen, hiszen „megoldásának” platóni ideájára épül (s csak erre épülhet) kritikája. Kényes a dolog, hiszen kritikai attitűd valamilyen idealitás képze nélkül el sem gondolható, viszont arról is vannak már bőséges és több mint sajnálatos tapasztalataink, hogy mivel jár, ha egy ilyen (bármilyen) idea maga is „elszabadul”. Broch azonban ezt is tudja,

s csak mintegy a szív ábrándjaként, tehát igazi utópiaként, macskakörmök között beszél róla.

Brochról ennyi talán elég is. De még mindig irodalomról, ezúttal sajátosan ökológiai nézőpontból! Balog János professzor neve jut eszembe, aki tudományos pályafutását az atkák tanulmányozásával kezdte. Első ránézésre nem tűnik nagyszabású témának. De ha azt vesszük, hogy az atkáknak kiiktathatatlan szerepük van az élet nagy körforgásában, egyszerűre megnő a tiszteletünk irántuk. Ők bontják le a le- és elhullott szerves anyagot, amellyel ugyanakkor előkészítik a talajt a növényi élet (és a rá épülő magasabb formációk) folytatásához. A napokban a neoavantgádról olvastam (kézbe vettem néhány kötetét is), s bár látnom kellett, hogy én ilyesmire több okból is képtelen lennék, ezen irány vagy még inkább magatartás jelentőségére hívta fel a figyelmemet. U. i. a neoavantgárd radikális szkepticizmusa és nyelvkritikája, a művészet „elefántcsonttornyával” szembeni ellenérzése (elnézést a profán hasonlatért) az atkákéhoz hasonló szerepet játszik, s fontos láncszeme a nagy körforgásnak. Csak itt a költészetről van szó. A „neónak” ez a radikalizmusa minket is tanít, bármennyire is különbözzenek törekvéseink egyébként az övékétől, ti. saját nyelvhasználatunk szigorú kontrolljára, ha kell, megtisztítására. Semmiféle purizmusnak nem vagyok ugyan híve, de némely tisztogatás tanulságait látom, és a saját hasznomra fordítani is igyekszem. S ha így gondolom, miért ne virágozhatna az én kedvemért is száz virág?

S a Te kedvedért is, természetesen. Ölel barátod: Pali

2007. február 08.

Kedves Huba! Rövid és könnyű levelet kapsz most tőlem. És némi kis dokumentumokat bűneimről – ha innen nézlek, vagy bírónak látlak (ami nem is olyan nagy tévedés), vagy (és még inkább) gyóntató atyámnak. (Vagy orvosnak, aki egyenesen a vesékbe néz?) Szóval itt küldöm a kért kritikákat-recenziókat.

Most látom, mégsem lesz olyan könnyű ez a levél, mint amilyennek

ígértem. Hiszen éppen az általad is szóba hozott „atkák” kérdésére szeretném a szót újfent terelni (ez pedig – atka – nekem, a bölcsésznek nem mulatság). És mégsem tudom (és akarom) megkerülni a témát. Teljesen igazad van abban, hogy (legalábbis a mai) költők nem „tisztá lapra” írnak, hanem a meglévő hagyományra. Írásuk sohasem lehet szűz, a mai költő olyan fajta, aki szüzességét kapja, vagy már születése előtt elveszítette. Amit másképpen úgy is mondhatnék, hogy ma a költők jó része így vagy úgy, de palimpszesztet ír. (Az alteritás időszakában egyenesen kötelező volt az imitáció, a mintakövetés.) Viszszatérve az „atkák vizsgálatára”, veled együtt úgy látom, hogy a hagyományhoz való tudatos viszony kialakítása, valamiféle distancia beállítása a versírásban kikerülhetetlen követelmény. De egy lépéssel még tovább is mennek. Ma már ezt a viszonyt irodalmi divatok, irányzatok szabályozzák, sőt, különböző teóriák felügyelik. Bőséges választékkal rendelkezünk mindezekből. Ráadásul ezen irányzatok között egy bizonyos munkamegosztás is végbement: az egyik inkább a hagyomány lebontására, a nyelv lehetőségeit illetően gyanakvó kritikára hajlamos (mint az atkaszerűen funkcionális neoavantgárd), a másik éppen ellenkezőleg, valamiféle posztmodern hangsúlyozására a játékba hozott hagyománynak, szinte az önkívületig. És aztán itt vannak még a kései modernség örökösei is, akik a maguk egyéni módján lépnek föl az irodalmi arénában, kötéláncos allűrökkel, mindenféle súlyok és ellensúlyok alatt görnyedve, de azért táncos bokákkal, lehetőleg háló nélkül. Én magunkat ez utóbbiak között szeretném tudni. Vannak még persze mások is, nem feladatomban mindet felsorolni.

Amire itt kilyukadni akarok, az a következő. A költői munkának, az alkotás folyamatának sok összetevője van – ezek közül a különböző irányzatok némelyeket kiemelnek, általánosítanak, szinte a norma rangjára emelnek. Az, hogy ilyen irányzatok léteznek, ráadásul egy időben, viszonylag új jelenség. Az atkákra jellemző lebontó funkció pl. az alkotásban eddig is megvolt, de nívum ennek irányzatos kizárólagossá tétele.

Újdonság a választás, az irányzatos elköteleződés kényszere is. És amit leginkább újdonságnak tekintek (a mai sovén világban), az a mássággal szembeni tolerancia, a párbeszéd képességében megmutatkozó nagylelkűség, a konszenzusra törekvés, ahogy azt pl. Lányi András könyve, az *Együttélés-tan* (Liget K., 1999) is szorgalmazza. Ez sajnos inkább csak egyéni kvalitás lehet, kevésbé tehető irányzatossá. Végül még egy személyes megjegyzést is hadd tegyek. Miközben lehetőleg mindegyik írásmódból tanulni szeretnék, maradok a kaptafánál. A magam adottságainál. Ebben az értelemben (tanultság ide, tanultság oda) én is valamiféle „nativista” lennék, s mint ilyen, Búzás Hubával tartok. Ha megengeded. Barátsággal öllelek: Pali

2007. április. 26.

Kedves Huba!

...

Lám, milyen fontos a dialógus! Megkockáztatom (és rögtönzöm), hogy a költészetben is. Talán ez is dialogikus. Abból a szempontból biztos, hogy „válasz” reményében írák. Vagyis a befogadóra és a befogadhatóságra való tekintettel. Arról nem is beszélve, hogy a kifejezett tudattartalmak is ilyen vagy olyan dialógus folytatásai. (Pl. a hagyománnyal – ilyen vagy olyan hagyománnyal.) Néha (vagy újabban egyre gyakrabban) mindenféle allúziók formájában is. Arról nem is beszélve, hogy ma már (de szerintem mindig is) az Én, az a bizonyos Alany (az „alanyi költő”) mennyire megosztott, diszkontinuus (már a buddhista

ismeretelmélet szerint is, de itt van nekünk a mi Berkeley püspökünk, hogy Kantról vagy Freudról már ne is beszéljünk). Az sem lehet, hogy az így előálló perszónák ne álljanak szóba egymással. („Búsulsz-e Pista...”, de emlithetném Fernando Pessoa alteregóit vagy akár Weöres Psychéjét is.) Ha innen nézem az egészet, szinte nem is tudom elválasztani e sokszólamú lírai fényűzést az epikus narráció alapvetően dialogikus természetétől. Újabban nagy olvasmányélményem Thomas Bernhard, aki egyenesen mondat szerkezetének mélységeibe építi a párbeszédet e fikcióját, nagyon élvezetes, rá olyannyira jellemző önróniával és paródiával, mint pl. *Kioltás* című (Kalligram K., 2005) regényében is: „A mai Ausztria halálos ítélet, s az összes osztrák halálraítélt, mondtam Gambettinek, gondoltam most.”) Innen nézve nehéz a lírát az epikától elválasztani. Ott kell megragadni a bikát, ahol a szarva van. Ez pedig (ha próbálom továbbgondolni a dolgot) inkább a szöveg és környezete viszonyában lehet. A textus kontextus-függésének jellegében. A lírai megszólalás fikciójának sajátosságai. Az epika és a dráma sokkal inkább rá van utalva egy helyzetre, mint külső kondícióra. A líra lehetőleg minden ilyen külsőséget bekebelez, belsővé tesz. Ilyen értelemben a költészet nem más, mint (kifejezett, manifesztált, külsővé tett) belső beszéd. De hogy monologikus lenne? Talán határhelyzetben igen. Egyébként ez is olyan, mint szép és tragikus emberi létünk: dialogikus.

SUHAI PÁL 1945-ben született Bezenyén. Pakson érettségizett, 1968-ban az ELTE BTK magyar-történelem szakán (Eötvös-kollégistaként) kiegészítő középiskolai tanári diplomát szerzett. Előbb a TIT Budapesti Szervezetében szervezőként dolgozott, majd a 31. sz. Szakmunkásképző Intézetben, illetve a Vas utcai Kereskedelmi Szakközépiskolában tanított. Időközben az OPI-ban tantárgygondozói állást is vállalt. 2005 óta nyugdíjas. Irodalom tankönyvcsaládját a Magyar Tudományos Akadémia 2003-ban Pedagógus Kutatói Pályadíjban részesítette. A Magyar Írószövetség tagja. Kötetei: *A magunk kenyere* (kortárs költők versantológiája), Szépirodalmi, 1971; *Akár az üldözött* (versek), Magvető, 1984; *Mikszáth Kálmán kritikai kiadás 78. és 80. kötet* (sajtó alá rendezés Rejtő Istvánnal), Akadémiai, 1984, 1987; *Porba írt sorok* (versek), szerzői kiadás, 1994; *Irodalom, művészet az alteritás korában* (tankönyvcsalád, 1–3. kötet), Holnap, 2004; *Kísértetek kora* (versek), Orpheusz, 2005; *Gyermekrajzok* (versek), Holnap, 2007; *Tudósítások a katedréről* (tanulmányok, esszék a közoktatásról), Orpheusz, 2007; *Külön körön* (versek), Napút Káva Téka, 2010; *Bábeli adományok* (irodalmi levelek, esszék, kritikák), Napkút, 2011; *A tükröd én vagyok, nézd* (Válogatás a Búzás Hubával való irodalmi levelezésből), Napút Káva Téka, 2012; *Szigorú napok* (versek), Napkút, 2012; *Vallomás sötétből* (R. M. Rilke hatvankét versének fordítása), Orpheusz, 2014; *Bábeli adottságok* (irodalmi levelek, esszék, kritikák), Napkút, 2014.

Strasbourggi tanulmányút

A Nemzeti Művelődési Intézet munkatársai 2015 májusában Franciaországba látogathattak, hogy megismerkedjenek Elzász tartomány településeinek művelődési és ifjúsági tevékenységével. A csoport nagyrészt olyan új vezető munkatársakból állt össze, akik hasznosítani tudják megyei módszertani munkájukban a franciaországi tapasztalatokat, jó gyakorlatokat (Benkóné Klára Júlia, Baloghné Uracs Marianna, Matyasovszky Margit, Tóth Csaba, Tóth Viktor, Kiss Gábor Boldizsár, Kárpáti Árpád, Szöllösi Eszter valamint Balogh Boglárka). Balogh Boglárka a Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzati Társaság alelnökéeként vett részt a tanulmányúton.

1. nap

A Straßbourgtól 15 km-re található kisvárosban, Geispolsheimben találkozott a csapat a vendéglátó Alsó-Rajna Megyei Szövetség képviselőivel. A rövid személyes bemutatkozás után Piero Calvisi, a szövetség igazgatója és helyettese, Philippe Stenger engedtek bepillantást a szervezet működésébe. A Szövetség 1948-ban jött létre azzal a céllal, hogy a II. világháború pusztításai után közösségi életre és önképzésre, művelődésre alkalmas helyet biztosítsanak a fiataloknak. A 80-as évektől azonban Elzász régióban túlléptek azon az alapkoncepción, amely főként a hely biztosítását helyezte előtérbe, és térségi animációban kezdtek gondolkodni. A napjainkban a szervezetben folyó szakmai munkát is ez a területi fel-

adatellátás-szemlélet határozza meg. Mintegy 25 megállapodást kötöttek helyi önkormányzatokkal vagy kistérségi társulásokkal, melyek alapján szakmai fejlesztő munkát végeznek a településeken. Így biztosítják, hogy a közművelődésben minden településen, amellyel megállapodásuk van, általuk delegált, jól képzett szakemberek dolgozzanak. Az ernyőszervezetként működő szövetségnek 57 tagegyesülete van – ebből 20 művelődési ház – 184 fős alkalmazotti létszáma, évi 12 millió eurós költségvetése. Működésüket megkönnyíti, hogy 3-5 éves együttműködési megállapodásokat kötnek (pl. a megyei önkormányzattal), ezáltal finanszírozásuk kiszámítható, így hosszú távú stratégiában tudnak gondolkodni.

Tevékenységük szerteágazó, minden generációt érint, de különösen

jelentős a 6-10 éves korosztály iskolán túli, szabadidős foglalkozásainak megszervezése, melyet – mint közfeladatot – az önkormányzat ad át a szövetségnek. Figyelemreméltó volt számunkra, hogy az egész napos iskolai tevékenység egy részét ezáltal a helyi közművelődési szakemberek szervezik: a gyerekeknek különböző művészeti, sport és egyéb közösségi foglalkozásokat szerveznek, melyek már nem az iskolában zajlanak, hanem a közösségi színtereken.

A délutánt olyan intézmények látogatásával töltöttük, amelyekben a szövetség munkatársai dolgoznak. A Geispolsheimben található André Malraux Kulturális Központ a 8000 fős település kulturális életét szervezi. A fiatal igazgató a számunkra is ismerős egyszemélyes művelődési ház modelljét mutatta be a gyakorlatban.

Megbeszélés a francia kollégákkal Geispolsheimben

Ostwald szintén Strasbourg mellett található kisváros, melyben két intézményt is meglátogattunk. A most épülő, több ezer fős lakótelep közepén rövidesen megnyílik az új művelődési ház. Itt az ifjúsági ügyekért is felelős alpolgármester asszony is fogadott bennünket, akitől megtudhattuk, hogy a település a lakosság nagyfokú mobilitásához alkalmazkodik, így számukra a helyi értékek ápolása, a települési identitás erősítése nem értelmezhető oly módon, ahogyan azt mi fontosnak tartjuk. Itt inkább az adott lakosság számára szóló kulturális rendezvénykínálat megteremtése és a közösségeknek megfelelő szintér biztosítása a cél.

A nap végén hosszú időt tölthetünk az itt élő 10-18 éveseket színvonalas programokkal megszólító ostwaldi ifjúsági házban. Az intézményt vezető fiatal szakember kreatív, szabadidős programokat, alkotó művészeti vagy sportfoglalkozásokat szervez a vidám, oldott légkört sugárzó kis házban, de lehetőség van arra is, hogy kötetlenül, szabadon együtt lehessenek itt a gyerekek. A vele való beszélgetés során arra is rákérdeztünk: mi is a céljuk a különböző foglalkozásokkal – egy konkrét készség, tudás átadása, vagy valami más? Számára a válasz kézenfekvő volt: a cél a kompetenciák fejlesztése, a közösségben végzett tevékenykedés megtanulása, a személyiség kiteljesedése, vagyis a cél maga az út, és ezt a szem-

Strasbourgi életkép ünnepezen

léletet adják át minden animátornak, foglalkozásvezetőnek, oktatónak, aki náluk megfordul. Ezáltal valóban a közművelődési szakember válik a gyerekek fejlesztésének, közösségi aktivitásának motorjává.

2. nap

Kilencfős csapatunk Strasbourgot elhagyva, mintegy másfél órányi utazás után jutott el az „Elzász púpjain” található Lorentzenbe. A 2009-ben megalakult egyesület (La Grange de Paysage) az alig 200 lelkes település egykori uradalmi birtokát újította fel, építette át: a 7 millió eurós támogatásból ökoturisztikai látogatóközpontot hoztak létre. A „Centre d’initiation a la Nature” (Természetismereti

Központ) elnevezésű létesítmény a magyarországi erdei iskolákhoz hasonlít. Elsősorban a tájegységgel foglalkoznak: a biodiverzitással, az ember és környezet kapcsolatával, az örökségvédelemmel, valamint a kultúra és a művészet megjelenésével a természetben. Az iskolásokat a tanév alatt és a szünidőben más-más programokkal szólítják meg, várják a családokat, emellett a helyi döntéshozók számára is kínálnak programokat. Az uradalmi magtár épületében interaktív kiállítás mutatja be Elzász természeti kialakulását, növény- és állatvilágát, mezőgazdasági múltját és jelenét. A régi malom épületében ifjúsági szálláshelyet, napközis létesítményt hoztak létre, ott jártunkkor épp az ebédet várta a gyereksereg.

A nap következő állomása Druelingen település kistérségi feladatokat ellátó ifjúsági háza volt. Különleges kültéri építészeti megoldások révén az épület látványvilága egy fészket szimbolizál, ahol a legfiatalabbak töltik napjaikat. Az ifjúsági házban korcsoportonként, 3 hónapos kortól 18 éves korig bezárólag foglalkoznak a gyerekekkel és fiatalokkal: a nagyobbak tartalmassá időtöltését animátorok biztosítják különböző projektek keretében.

Geispolsheimben már várt ránk Daniel Frédout, az Ifjúsági és Művelődési Házak Országos Szövetségének igazgatója és Philippe Helson, a szövetség nemzetközi koordinátora, valamint Piero Calvisi, a megyei szövetség elnöke. Daniel Frédout röviden bemutatatta a megyei szövetség tevékenységét, működését. Rámutatott, hogy

A szerző a Médiathèque sokszínűségével ismerkedik

**Europe Direct hálózat
strasbourgi központja**

az ifjúsági művelődési házak hálózata tevékenységek tekintetében nem egységes, ezért is fontos különböző tartományok meglátogatása a teljes kép kialakításához. Hálózatuk fő célkitűzése a fiatalok aktív polgárokká nevelése, hogy kiteljesednek, kritikai szemléletük erősödjék, és cselekvőképességükkel egy nyitott, szolidáris világ alakulhasson ki, ahol örömmel élnék egymás mellett az emberek.

Munkájuk négy fő pólusa:

- a fiatalok: generációk közötti kapcsolat megteremtése, társadalomba ágyazás

- a kultúra: emancipáció, a világ felfedezése

- a nemzetközi kapcsolatok: közös munka, egymás megismerése

- a képzés, továbbképzés

Az országos szervezetnek 12 régióban 750 tagszervezete van, 400 000 taggal. Szolgáltatásaikat hárommillió látogató számára biztosítják, 15 000 fizetett alkalmazottal. Ezt követően Daniel Frédout kitért a Nemzeti Művelődési Intézettel 2013-ban megújított együttműködési megállapodás eddigi eredményeire. Örömet fejezte ki, hogy most harmadik alkalommal érkezik magyar delegáció Franciaországba tanulmányútra. Az együttműködés keretében a Művelődési Intézet meghívására tartott előadást

Brice Gourdol az önkéntesség francia gyakorlatáról, illetve egy alkalommal a szövetség vezetői, munkatársai magyarországi tanulmányúton is részt vettek. Szintén az együttműködés eredménye, hogy a Nemzeti Művelődési Intézet 2013 decemberében nemzetközi ifjúsági szemináriumot szervezett Budapesten.

Az országos szövetség igazgatója ismertette a 2015. október 22-24. Strasbourgban, 2000 fő részvételével megvalósuló konferencia részleteit. A meghívottak között 200 külföldi résztvevőt is várnak partnereik köréből, így csatlakozhat hazánk is a Nemzeti Konventhez, a tervek szerint 40 fiatallal. Partnerünk, a Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzati Társaság felkérést kapott egy workshop vezetésére is. A rendezvény fő témaköre a polgári elköteleződés valamint a női-férfi egyenjogúság ügyének előremozdítása, a diszkrimináció csökkentése lesz. A konferencia céljai között szerepel, hogy a politikai szereplők megfelelő partnernek tekintsék az ifjúságot, s legyen súlya a fiatalok szavának. Ennek érdekében a hivatalnokok, intézmények képviselői hangsúlyozottan egyenrangú félként fognak a fiatalokkal együtt részt venni a műhelymunkákban. A különböző műhelyekben a résztvevők kijelölik azokat a közös célokat, melyeket saját térségükben meg kívánnak valósítani az ifjúsági művelődési házak eszközeivel. E célok kitű-

zéséhez adhat nemzetközi dimenziót a magyar részvétel is, a tapasztaltakat helyi társadalmukban hasznosíthatják aktív fiataljaink.

A szakmai program zárásaként este vendéglátóinkkal kötetlen beszélgetést folytattunk a közművelődés francia és magyarországi alapértékeiről, gyakorlatáról, tapasztalatairól.

3. nap

Mivel tanulmányutunk központja Strasbourg, ezért nem hagyhattuk ki a programból az Europe Direct hálózat helyi központját, ahol Nina Christensen, az intézmény igazgatója fogadott minket. Ismertette az intézmény létrehozásának történetét, melynek az volt a célja, hogy közelebb hozza a polgárokhoz az Európai Unió intézményeit. Az információátadás változatossága érdekében kiállításokat, előadásokat, kreatív társasjátékokat, vetélkedőket is szerveznek.

Ezután a Strasbourgától 60 kilométerre, délre található Marckolsheimbe utaztunk, ahol a La Bouilloire (magyarul „vízforráló”) elnevezésű integrált közösségi intézménnyel ismerkedtünk meg közelebről. A vízforráló elnevezés a helybeliek aktivizálására, a kulturális élet felpozíciójára utal. Az intézmény három funkciót fog össze. Egyrészt helyet és szakmai háttérbiztosítást a területi animációs

A Maison Culturelle de Marckolsheim karakteres épületegyüttese

Lauterbourg vitorlás központja

hálózatnak (Réseau Animation Intercommunale). Emellett az épületben található a 4500 fős kisváros ifjúsági és művelődési háza, valamint egy térségi feladatokat ellátó könyvtár-médiatár is. Az animátori hálózat vezetőjétől, Valerie Bequet-től megtudtuk, hogy a hálózat 1998-ban jött létre, jelenleg feladatellátási körébe 17 település tartozik, melyet hét alkalmazottal látnak el. Feladataik közé tartozik a 10-25 éves fiatalok szociokulturális nevelése, különféle sporttevékenységek megszervezése, a prevenció, a fiatalok aktív állampolgárságra nevelése és az elköteleződésük erősítése, különféle fesztiválok lebonyolítása, illetve a települések egyesületeinek mentorálása is. Emellett a térség szociális és szolidáris gazdaságfejlesztési projektjeivel is foglalkoznak. A hálózat éves költségvetése 369 930 Euro, melynek 89 %-a állami támogatásból származik. Az animátori hálózat mellett a La Bouilloire helyet biztosít Marckolsheim ifjúsági és művelődési házában is, melyet Elzász legrégebbi, 1947-ben alapított közművelődési célú egyesülete üzemeltet, mondta el Audrey Rosenfelder, az intézmény vezetője. Az egyesületnek jelenleg 50 önkéntese, 63 tagja, valamint 30 foglalkozásvezetője van. Mindennek modern, korszerű és minden igényt kielégítő helyszínt biztosít az önkormányzat által három éve felújított és kibővített, 1850 m² alapterületű épület.

4. nap

Május 8. Franciaország szempontjából jelentős dátum, hiszen nemzeti ünnepüként emlékeznek ezen a napon a második világháború befejezésére.

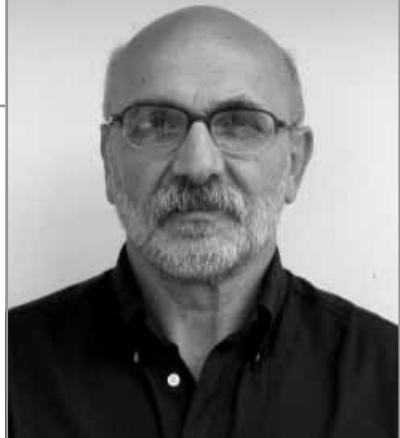
Úti célunk az ország észak-keleti határában fekvő, közel 2300 fős lakosságot számláló Lauterbourg vitorlasközpontja, melyet a helyi ifjúsági egyesület működtet önkénteseivel és egy animátorral. Az egyesület tagja az Ifjúsági- és Közművelődési Házak megyei szövetségének, fő tevékenységi területük az ifjúsági és gyermekfoglalkozások animálása, valamint nyári táborok és kirándulások szervezése. A település külterületén lévő kavicsbánya tónál kialakított létesítmény táborozó csoportok befogadását is lehetővé teszi, ez is hozzájárul ahhoz, hogy a helyszín a megye fiataljai számára kedvelt találkozási pont legyen. A létesítmény-együttes rendszerint az

áprilistól októberig tartó időszakban fogadja látogatóit. Akik kedvet kapnak hozzá, azok segítségére áll a központ ifjúsági animátora. Látogatásunk alkalmával négy lelkes önkéntes fiatal is jelen volt, akik örömmel fogadtak bennünket, és közvetlen partnerek voltak a későbbi beszélgetéseknél. Találkoztunk Lauterbourg alpolgármesterével is, aki egyben a helyi ifjúsági egyesület elnöke. A két feladatkör esetleges ellentétének feloldására nem sikerült még megoldást találnia, az ifjúság mobilizációja nehezíti a vezetői utánpótlás nevelést a helyi egyesületben. Az egyesület közel négyszáz fős tagsággal bír a legkisebbektől a legidősebb korosztályig, legtöbben a középkorúak vannak. A településen gyermekönkormányzat is működik, fő céljuk, hogy motiválják korosztályukat a tenni akarásra, valamint, hogy a helyi önkormányzat ifjúsági ügyekért felelős kérdéseiben az érintett réteg is megszólítható legyen.

Visszatérve a szállásra, az esti beszélgetés során a tapasztalatok konklúziója, az itthoni helyzetekkel való összehasonlítás került előtérbe. A résztvevők az elzászi rendszer és a dél-franciaországi régió szoros és lazább működési formáit, azok előnyeit és esetleges hátrányait boncolgatták annak érdekében, hogy a hazai fejlődés útjának lehetőségeit keressék.

A nap zárásaként búcsút vettünk Philippe Stenger házigazdánktól, majd megköszöntük a rendkívül változatos tevékenységeket bemutató tanulmányút programjának összeállítását. Októberben a Nemzeti Művelődési Intézet és a Gyermek- és Ifjúsági Önkormányzati Társaság fiatalokból álló küldöttséggel tér vissza Franciaországba az Ifjúsági- és Művelődési Házak Szövetségének nemzeti konventjére.

BALOGHNÉ URACS MARIANNA: 25 éve dolgozom a közművelődésben, ebből 24 évet Pápán, a Jókai Mór Művelődési Központban töltöttem művelődésszervezőként, szakmai csoportvezetőként majd igazgatóként. Itt legszívesebben színházi előadások szervezésével, a színházi nevelés és a drámapedagógia különböző területeivel foglalkoztam. Dolgoztam a felnőttképzésben, elsősorban hátrányos helyzetűeknek szóló, kompetenciafejlesztő képzéseket szerveztem. Foglalkoztam a közösségek fejlesztésével, a generációk közötti együttműködések segítségével, a közösségek szerepének erősítésével a helyi értékek átörökítése terén. Részt vettem a Pápai járás szervezeteit összefogó Civil Háló Szövetség valamint egy civil információs és tanácsadó iroda létrehozásában és működtetésében, ennek érdekében pályázatok elkészítésében és megvalósításában, valamint több olyan programban, amely az önkéntesség elterjesztésére irányult. 2015 januárja óta dolgozom a Nemzeti Művelődési Intézet Veszprém Megyei Irodájában területi koordinátorként.

Egy roma szakkollégiumi délután fénytörései

Egyházi roma szakkollégium vendége volt a falusi pap, aki harminc éve „belenézett a cigánygyerekek szemébe” (ahogy ő mondta tréfásan, tárgyilagosan, érzelmesen, hogy csak erre kell vigyáznia annak, aki közéjük keveredik), s nem hagyta el őket többé. Köztük szolgálja az egyházát, vagyis istenét, egész pontosan az Isten kép-mására teremtett embert, tehát éppen őket, az elhagyottakat, akik eleinte nem nagyon hitték, hogy a templomban nekik is szabad belépni. Ott van közöttük, és segít, ha tud. S egy jó ideje már magyarul és cigányul zeng az ének a templomban, valahogy egy kicsit másként, mint másutt, mélyebbről jöve, s talán olykor kicsit hangosabban, a hosszú némaság után, s hogy, ha lehet, fontebbre is hallható legyen. Meg van tanoda, kétnyelvű egyházi óvoda, cigány óvónőkkel, közösségi konyha, és valamennyi – talán kicsit gyarapodó – remény.

Minderről a beszélgetést egy jeles roma értelmiségi vezette. Szorongatta az istenes embert, hogy valljon már egyháza renyhesége ellen, hogy ő csak kivétel, a valóság az más. Ez a történet kivétel, mely erősíti a rossz szabályt. Magam legalábbis valami ilyesféle igyekezetet vettem ki a kérdéseiből, melyek aztán olykor őt magát is zavarba hozták. De nem tudott váltani. Pedig könnyű dolga lett volna, ha a vele szemben ülő, őt és a plébános vendéget hallgató keresztény szakkollégiumi roma diákokra néz. Noha nyilván látta őket. Vagy talán épp őket féltette, hogy hisznek abban,

ami a személyes élményük, a segítő egyháznak? Valóságnak tekintik, holott nem az?

Jött aztán a záró jelenet.

A vendég a nyolcvanas években a legelső között volt a cigányok felé fordulásával az egyházában, legalábbis a módját tekintve, hiszen kiköltözött a városból a cigány falu elhagyott parókiájába, majd nem is akart onnan továbbköltözni többé, s ez a döntés, ez az akarat szokatlan volt, furcsa, sőt, szabálytalan. Az egyháza végül is azzal „büntette” macacosságát, hogy a cigányok megyei papjává nevezték ki, kitalálva ezt a szerepet, ami aztán mára természetes megbízássá vált a többi egyházmegyében és a többi egyházban is.

A zavarba jött kérdező odáig jutott következetes értetlenségében és következetlenségében, hogy ezen az elsősen élcelődni kezdett, hogy mennyire sokan dicsekednek ezzel az elsőséggel manapság. (De ha so-

kan dicsekednek, akkor a plébános nem kivétel, ha dicsekednek, akkor a cigányok papjává lenni ma elismerést kiváltó szerep, ha az, akkor ez miért baj? Holott az látszott bajnak a beszélgetés során – aminek ki kellett volna derülnie, de nem derült ki –, hogy ez egészen másként van, s az egyház valójában tétlen, vagy még annál is rosszabb.)

Elkéstünk, persze, folyamatos késésben vagyunk a cigányok, romák ügyében, és ők is késésben vannak a maguk dolgában, így igaz, s a nagy egyházak is késtek, és még ma is késésben vannak, de ez az est épp egy kis vigasztalás lehetett volna múlt és jövő felől is, hogy talán mégis. (Hiszen extra feltételek között élő roma egyetemi hallgatók közössége vezető roma értelmiségi közreműködésével faggatta egy cigány település elkötelezett papját.) De csak félig-meddig lehetett az. Pedig azért ami van, az csak jó volna, ha lehetne.

TAKÁCS GÉZA (Pápa, 1953.) magyar-történelem szakos tanár. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán végzett Szegeden, 1976-ban. 1981-ben kapott történelem szakos diplomát a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Az idejét javarészt különböző iskolákban töltötte. Harminc éve ír mindenfélét mindenfelé, az Alföldtől, a Hajdú-Bihari Naplótól és a régi Mozgó Világtól az Új Könyvpiacig, az Iskolakultúráig és a Kommentárig. 2003-ban jelent meg az Önkonet gondozásában Iskolapróza Egy szabad iskola problémái című könyve, majd Kiútkeresők. A cigányok iskolai reményei címmel 2009-ben jelent meg szociográfiája a Magyarország felfedezése sorozatban. Szerkesztette a Taní-Tani című alternatív pedagógiai folyóiratot, s Iskolakép címmel volt egy rövidéletű saját folyóirata. 2013 áprilisától az Új Pedagógiai Szemle főszerkesztője.

Hermann Attila – Szanyi Miklós: Csak előre, édes fiam...

történelmi album

A Nemzeti Művelődési Intézet 2015. szeptemberben az I. világháború centenáriumának keretében jelentette meg másodkiadásban a hiánypótló, reprezentatív történelmi albumot, Hermann Attila és Szanyi Miklós „Csak előre, édes fiam...” című munkáját.

A kötet az I. világháborúban a Monarchia területéről sorozott katonák által használatos csapatjelvényeket rendszerezi, illetve tárja fel jelentéstartalmukat.

A könyv a témában az egyetlen átfogó, teljes kutatás. 2012-ben megjelent első kiadása sikerrel debütált a magán és közgyűjtemények rendezése szempontjából elengedhetetlen forrásként.

A „Csak előre, édes fiam” olyan történelmi album, mely a magyarlakta területek egészén fellelhető történelmi emlékeket egy sajtóságos nézőpontból dolgozza fel: a csapatjelvények – sapkajelvényeknek is hívják őket, mert leggyak-

rabban a sapkájukon viselték őket a sorozottak – igen népszerűek voltak a katonák között, és az adott katonai közösséghez tartozás mellett szimbolikus jelentéssel is bírtak. A jelvényeken keresztül a Nagy Háború egy különösen emberközeli arca tárul fel, hiszen a száraz adathalmazok helyett személyes vi-
seleteken, a hozzájuk kapcsolódó szokásokon és mögöttes tartalmakon keresztül ismerhető meg a történelemnek ez a fontos időszaka.

A jelvények a háború csapatmozgásainak követésében is segítséget nyújtanak: a hadosztályokban együtt mozogtak az ezredek, egy időben, egy helyen kerültek bevetésre a csapatok, a hadosztályok kiemelkedő akcióit pedig az ezredjelvények többször hasonlóan is örökítették meg. A sapkajelvények ábrázolásainak érzelmi töltetében is beszédes átalakulások mentek végbe a háború előrehaladtával: az eleinte optimista, diadalmas látásmódot egyre inkább a balsejtelem és csüggedés váltotta fel.

A Magyar Királyi Honvédség gyalogezredeinek bemutatása mellett a könyv ismerteti a császári és királyi gyalogezredek és táborzászlóaljok közül azokat, melyeket a Magyar Királyság területéről soroztak.

A fotókkal gazdagon illusztrált könyvben a jelvényekhez tartozó információkon kívül (fizikai jellemzők, tervező-gyártó, a jelvényt felhasználó ezred sorszám, neve, nemzetiségi összetétele, a jelvény vizuális világa, etc.) fontos adalékként jelennek meg a korabeli fényképek, egyéb emléktárgyak, felszerelési tárgyak, tábori levelezőlapok.

A könyv által mozgósított lövészárók-nézőpont nemcsak új perspektívát biztosít a történelmi események szemléléséhez, hanem abban is segít, hogy a kollektív múlt a személyes történelembe integrálódjon.

A SZEGEDI SZENT-GYÖRGYI ALBERT AGÓRA GARÁZSTETŐZET-UDVARA,
JÁTSZÓ GYEREKEKKEL. FOTÓ: PÁLINKÁS BENCE GYÖRGY.

A NEMZETI KULTURÁLIS ALAP
TÁMOGATÁSÁVAL JELENIK MEG